Hermann Hesse

MASALLAR

Türkçesi
İRİS KANTEMİR

Herman Hesse Masallar

Hermann Hesse

•• ••

1946 NOBEL EDEBİYAT ODULU

MASALLAR

CZ5

<

Almanca aslından çeviren İRİS KANTEMİR

DÜNYA KLASİKLERİ

Yayın Yönetmeni

İlknur Özdemir

Dizgi Gülay Yıldız

Düzelti

Fulya Tükel

Montaj

Mine Sarıkaya

Kapak Düzeni

Semih Özcan

Baskı Özal Basımevi

Cilt

ZE Ciltevi

1. basım

1994

2. basım

2001

ISBN 975-510-513-1 e Bu çevirinin yayın hakları Can Yayınları'ndadır.

(1993)

Hermann Hesse MASALLAR

Almancadan aslından çeviren İRİS KANTEMİR

MASAL (1946 Nobel Ödülü)

CAN YAYINLARI LTD. ŞTI.

Hayriye Caddesi No. 2, 80060 Galatasaray, İstanbul Telefon: (0-212) 252 56 75 - 252 59 88 - 252 59 89 Fax: 252 72 33

web sayfamız: http://www.canyayinlari.com e-posta: yayinevi@canyayinlari.com

Özgün adı Die Maroken

HERMANN HESSEİN

CAN YAYINLARI'NDAKI KİTAPLARI

MASALLAR / masal U946Nobel Ödülü)

Hermann Hesse, 1877'de Almanya'nın Calw Kasabası'nda doğdu. İlk şiirini yirmi beş yaşında yazdı. Bunu Peter Camenzind, Çarklar Arasında, Gertrud, Rosshalde, Demian ve diğer romanları izledi.

Birinci Dünya Savaşı'nda Alman militarizmini protesto etmek için İsviçre'ye yerleşen, İkinci Dünya Savaşı'nda hem Nazilerin hem de antifaşistlerin ağır eleştirilerine maruz kalan Hesse, bu ortamın, ayrıca sorunlu aile yaşamının ve savaş esirlerine yardım konusundaki yoğun çalışmasının sonucu ağır bir bunalım geçirdi. Jung'un öğrencisi Lang ona

Psikanaliz tedavisi uyguladı. Lang ile dostluğu Hesse'in ruhbilime ve Jung'a duyduğu ilgiyi körükleyerek şiirsel iç dünyasını zenginleştirdi. İnsancıllığı, barışseverliği ve insan yaşamını irdeleyen felsefesi, Bozkırkurdu, Narziss ve Goldmund ve Siddhartha adlı romanlarında özellikle belirgindir. Boncuk Oyunu adlı romanından sonra 1946'da Nobel Edebiyat Ödülü de alan Hesse'in Doğu edebiyatına ve mistisizmine düşkünlüğü, ayrıca bireysel bunalımlara çözümü Doğu felsefesinde arayışı, 1960 yıllarında canlanan Budizm ve Zen Budizmi akımlarının da yardımıyla özellikle Amerikan Hippi gençliği arasında en çok okunan yazarlar arasına girmesine neden oldu. Hermann Hesse 1962 yılında İsviçre'nin Montagnola Kasabası'nda öldü.

içindekiler

CÜCE

Kai'de o akşam, masalcı dede Cecco söze şöyle başladı:

"İzin verirseniz beyler, bugün size çok eski bir öykü anlatmak istiyorum. Güzel bir hanımefendiye, bir cüceye, bir aşk iksirine, bağlılığa, nankörlüğe, sevgiye ve ölüme değinen bir öykü bu. İster eski olsun ya da yeni, bütün serüvenler ve öyküler başka ne anlatır zaten.

"Soylu Battista Cadorin'in kızı Margherita Cadorin, bir zamanlar, Venedikli güzellerin en güzeliydi. Onun için yazılmış olan dizelerin, bestelenmiş ezgilerin sayısı, Büyük Kanal boyunca dizilmiş sarayların kavisli pencerelerinden, bir ilkbahar akşamında, Del Vin Köprüsü ile Doğana

arasında gidip gelen gondollardan daha çoktu. İster Venedikli, ister Muranolu ya da Paduah olsun, genci, yaşlısı, yüzlerce soylu onu düşlemeden tek bir gece bile geçiremez, sabah uyandıklarında da, onu bir an görebilme umuduyla yanıp tutuşurlardı. Koca kentte, soylu genç kadınlar arasında Margherita Cadorin'i kıskanmayan birini bulmak olanaksızdı. Onu anlatmaya sözcüklerim yetmez. Bu nedenle yalnızca şunu söyleyeceğim: Uzun boylu, servi endamlı bir .kızdı. Saçları havayı, topukları yeri okşardı. Tiziano onu görmüş olsaydı, bir yıl boyunca, onun dışında başka bir şeyin ya da başka birinin resmini yapmayı aklının ucundan bile geçirmezdi.

"Giysiler, danteller, altın işlemeli Bizans brokarları, değerli taşlar ve takılardan yana da zengindi. Sarayında zengin ve görkemli bir havada dolaşır, ayakları Türk halılarından başka halılara basmazdı. Dolapları gümüş takımlarla tıkabasa doluydu; masaların üzerileri de en iyi cinsten örtüler ve olağanüstü porselen takımlarla ışıl ışıl par-9

lardı. Oturma odasının yeri güzel mozaiklerle, duvarlar ve tavanlarsa brokardan, ipekten yapılma goblenler ve değerli, güzel, tablolarla donanmıştı. Gondolcuları, sandalcıları, her an hazır bekleyen hizmetlileri de boldu.

"Kuşkusuz, tüm bu gözü okşayan değerli eşyaların daha güzelleri başka evlerde de vardı. Cadorinlerinkinden daha dolu dolapları, daha değerli eşyaları, halıları ve takıları olan insanların yaşadığı, daha zengin sarayları olan zengin bir kentti o zamanlar Venedik. Ama Margherita, en zenginlerin bile sahip olamadığı ve bu nedenle hasetten çatır çatır çatladıkları, paha biçilmez bir şeye sahipti.

Bu, Filippo adında, bir karış boyunda, çifte kamburlu, küçücük, ama olağanüstü bir cüceydi. Bay Vittorio Battista onu, gezilerinden birinden, Kıbrıs'tan getirdiğinde, yalnızca Yunanca ve Arapça konuşabiliyordu. Oysa sonradan öyle düzgün bir Venedik lehçesiyle konuşur olmuştu ki, Riva'da ya da San Grobbe Kilisesi'nin avlusunda doğmuş sanırdınız. Sahibesi ne denli güzel ve alımlıysa, cüce de o denli çirkindi. Bir kilisenin kulesi, bir balıkçı kulübesinin yanında nasıl daha yüksek ve yüce durursa, bu eciş bücüş yaratığın yanında sahibesi de öylesine endamlı ve gösterişli duruyordu. Cücenin, koyu kahverengi elleri buruşuk, eklemleri yamuk

yumuk, yürüyüşü anlatılamayacak denli gülünç, burnu kocaman, ayaklarıysa yayvandı.

İçe doğru basardı. Ama giyimine diyecek yoktu, ipek ve altın işlemeli kumaşlardan yapılma giysiler içinde prensler gibi dolaşır dururdu.

"Bunlar bile cücenin değerli bir mücevher sayılmasına yeter de artardı. Yalnız Venedik'te değil, kuzeyi de katarsak, belki de tüm İtalya'da ondan daha değişik, daha eğlendirici birini bulmak olanaksızdı. Satılık olsaydı, birçok kralın, soylunun ve zenginin onu altınla tartarak satın almak için can atacağını söylemeye gerek yok.

"Belki de bazı saraylarda ya da zengin kentlerde bücürlükte ve çirkinlikte Filippo'yla yarışacak cüceler vardı, ama bunların hiçbirinin ruh derinliği ve yetenekte, onunla aşık atamayacağı kesindi. Yalnızca zekâsı, on kişinin zekâsına bedeldi ve bir bölük insanla başa çıkabilecek düzeydeydi. Üç dili anadiliymişçesine akıcı konuşabiliyor, tarih, akıl verme ve yaratıcılıkta herkesten üstün olduğunu ka-10

nıtlıyor, eski öyküleri anlatmakla kalmıyor, yeni öyküler yaratıyor, aklı başında konuşmalar kadar en berbat tartışmalara da girebiliyor, istediği zaman insanları nasıl kolayca güldürebiliyorsa, o kadar da çabuk kızdırabiliyordu.

"Gökyüzünde tek bir bulutun bile görülmediği günlerde, o zamanlar âdet olduğu üzere, Margherita olağanüstü güzellikte saçlarının rengini açmak için damdaki küçük balkona çıkar, iki oda hizmetçisi, Afrika papağanı ve Cüce Filippo'nun eşliğinde güneşte otururdu.

Hizmetçiler, hanımefendinin saçlarını ıslatıp geniş kenarlı şapkasının üzerine yayarlar, gülsuyu ve kolonyayla tararlar, bu sırada da kentte olan biten her şeyi, ölümleri, kutlamaları, düğünleri, doğumları, hırsızlıkları, gülünç olayları anlatıp gevezelik ederler, papağan da rengârenk güzel kanatlarını çırparak, bir şarkıyı ıslıkla çalmak, keçi gibi melemek ve 'İyi geceler'

demekten oluşan üç becerisini sergilerdi. Cüce, hanımefendiye yakın bir yere oturur, hücum eden sivrisineklere ve hizmetçilerin gevezeliklerine

aldırmadan kızgın güneşte kavrularak, elyazması eski kitapları okurdu. Bir süre sonra, her zaman olduğu gibi, renkli kuşun gözleri kapanmaya başlar, uykuya dalar, hizmetçilerin konuşmaları cansızla-şır, sonunda sesleri solukları kesilir, işlerini yorgun ve isteksiz sürdürmeye başlarlardı. Dünyanın neresinde öğle güneşi bir Venedik sarayının dammdaki gibi yakıcı olabilir? Bir süre sonra hanımefendinin de canı sıkılmaya başlar, hizmetçilere saçlarını çarçabuk kurutmalarını buyurur ya da beceriksizliklerinden dolayı onları bir güzel azarlardı. En sonunda da hep, 'Şunun kitabını alın!' diye bağırırdı.

"Hizmetçiler Filippos Knien'in kitabını çekip alırlar, o da onlara öfkeyle bakar, ama hemen kendini toparlayıp kibarca hanımefendinin ne arzu ettiğini sorar, o da bir öykü anlatmasını isterdi.

"O zaman cüce, 'Düşünmem gerekli,' der ve düşüncelere dalardı.

"Eğer suskunluğu uzun sürerse, hanımefendi ona sabırsızca seslenir, ama o hiç istifini bozmadan bedenine oranla çok büyük olan ağır kafasını sakin sakin sallar, 'Biraz sabırlı olun. İyi öyküler az bulunan av hayvanlarına benzer. Gizli yerlerde saklıdırlar. Onları bulabilmek için

11

uzun süre dar geçitlerin ağızlarında ve ormanın derinliklerinde pusu kurup beklemek gerekir,' diye yanıtlardı.

"Ama yeterince düşünüp bir kez anlatmaya başladığında da, hiçbir şeyi esirgemez, bir dağdan durmamacasına dökülen bir çağlayan gibi, öykü bitene dek suyun yüzeyindeki en küçük ot parçasından gökkubbenin yansımalarına dek her şeyi anlatır da anlatırdı. Bu arada papağan uykuya dalar, düş gördüğünde eğri gagasını gıcırdatırdı. Küçük ka-nallardaki su öylesine durgun olurdu ki, evlerin sudaki yansıları resimlerde betimlenen gerçek duvarlar gibi kıpırtısız uzanır, güneş

düz damı kavurur, hizmetçilerse uykuyla savaşarak zor zahmet işlerini yapmaya çalışırlardı. Oysa cücenin hiç uykusu gelmez, sanatını sergilemeye başladığında bir sihirbaza ya da bir krala dönüşür, güneşi söndürür, soluk almadan kendisini dinleyen sahibesini yağmurlu karanlık ormanlarda, denizin serin mavi derinliklerinde ya da gizemli uzak ülkelerde dolaştırabilirdi; çünkü o anlatım sanatını, hepsi birer sihirbaz olan ve dinleyenlerin ruhla-rıyla bir çocuğun topla oynadığı gibi kolayca oynayan ma-» salcıların önemsendiği Doğu ülkelerinde öğrenmişti.

"Öyküleri çoğu zaman o uzak ülkelerde başlamazdı, çünkü dinleyenlerin ruhları oralara kolayca ulaşamıyordu. Bu nedenle o anda gözlerinin önünde duran yakınlarındaki bh cisme, örneğin ipek bir mendile ya da altın bir tokaya değinerek, daha önce bu şeylere sahip olanları, onların efendilerini ve satıcılarını anlatarak söze başlar ve sahibesinin hayal gücünü nereye isterse oraya yönlendirirdi. Böylece öykü gerçeklik kazanır, sarayların damlarından satıcıların kayıklarına, limandaki kayıklardan gemilere ve oradan da dünyanın en uzak köşelerine doğru su gibi akıp giderdi. Onu dinleyen, geziyi kendisinin yaptığını sanır, Venedik'te sessizce otururken ruhu sevinçle ya da korkuyla dolu olarak uzak denizlerde ve olağanüstü yerlerde dolaşır dururdu. İşte Filippo öykülerini böyle anlatırdı!

"Genellikle Uzakdoğu'yla ilgili bu olağanüstü öykülerin yanı sıra, gerçek serüvenleri, eski ve yeni olayları, Kral Aienias'm gezilerini ve çektiği

acıları, zengin Kibus'u, Kral Johannes'i, Sihirbaz Virjil'i ve Amerigo Vespucci'nin zorlu yolculuklarını da anlatırdı.

Üstelik hemen o anda şaşırtıcı

öyküler kurmakta da üstüne yoktu. Bir gün sahibesi uyuk-layan papağana bakarak, 'Hadi bakalım, mademki her şeyi biliyorsun, kuşumun düşünde ne gördüğünü de bil,' dediğinde, kısa bir duraksamadan sonra, papağan kendisiymiş-çesine uzun bir düş anlatmaya koyulmuş, tam sonuna vardığında da papağan uyanıp keçi gibi meleyerek kanatlarını çırpmaya başlamıştı. Başka bir gün de sahibesi bir taş alıp balkonun parmaklıklarından aşağıya fırlatmış, taş aşağıdaki kanalın suyuna çarptığında, çıkan sesi duyunca da, 'Söyle bakalım Filippo, taşım nereye gitti?' diye sormuş, cüce de hemen taşın nasıl denizanalarıyla, balıklarla, yengeçlerle, istiridyelerle, batık gemilerle, suda yaşayan cinlerle, perilerle ve denizkızlarıyla karşılaştığını anlatmış ve onların tümünün yaşamlarını ve başlarından geçen olayları ayrıntılarıyla bilmişti.

"Margherita, birçok güzel ve zengin hanımefendi gibi kibirli ve katı yürekliydi, ama cücesine çok düşkündü. Herkesin ona iyi ve saygılı davranmasına özen gösterirdi. Yalnızca kendisi onu kızdırmayı bir oyuna dönüştürmüştü. Ne de olsa cüce onun malıydı. Bazen tüm kitaplarını saklayıp onu papağanın kafesine kapatır ya da yürümekte zorlanacağını bildiği için götürüp parke döşeli salonun ortasına bırakırdı. Filippo, onun, bunların hiçbirini kötü niyetle yapmadığını bilir, hiç yakınmaz, ama hiç de unutmazdı. Unutmadığı için de öykülerinin ve masallarının aralarına bu olayları sokuşturur, hanımefendi de sesini çıkarmazdı. Onu çok kızdırmaktan korkardı, çünkü kimsenin cücenin giz bilimlerini ve yasak iksirleri iyi bildiğinden kuşkusu yoktu. Onun hayvanlarla konuşma sanatında usta olduğunu da kesinlikle biliyorlardı. Havanın nasıl olacağını ya da fırtına olup olmayacağını bilmekte hiç yanümazdı. Ama birileri onu bu tür sorularla sıkarsa, eğri büğrü omuzlarını silker, onlar da ağır kafasını zor zahmet sallamaya çalıştığını görünce sordukları soruyu unutup gülmekten kırılırlardı.

"Her insan gibi Filippo'nun da, kitaplarının yanı sıra, canlı birine ve sevgiye gereksinimi olduğu için kendine olağandışı bir arkadaş

seçmişti. Ona ait olan ve geceleri onunla uyuyan küçük, kara bir köpekti bu. Kim olduğu bir türlü anlaşılamamış hayranlarından birinin armağanı olan bu

köpeği, hanımefendi, bazı koşullarla cüceye bırakmıştı. Daha ilk geldiği gün, köpek şanssızlığa uğramış bacağı düşen bir dolap kapağının altında sıkışıp kalmıştı. Bacağı paramparça olduğu için öldürülmesine karar verilmiş, ama cüce, köpeğin ona verilmesini isteyince köpek ona armağan edilmişti. Cüce köpeğe çok iyi baktı, o da kısa sürede iyileşerek kurtarıcısına derin bir minnetle bağlanıverdi. Bacağı sakat kaldığı için topallayarak yürüyebiliyor, böylece tam gelişmemiş efendisine daha da yakışıyor ve Filippo bu yüzden birçok alaya katlanmak zorunda kalıyordu.

"Cüceyle köpeği arasındaki bu sevgi, birçoklarına gülünç geliyordu, ama alayları her zaman içten değildi; çünkü, sanırım, birçok zengin soylu, en yakın arkadaşlarınca bile, Filippo'nun bu çarpık bacaklı Bolonyalıyı sevdiği kadar sevilmiyordu. Cüce, ona Filippino adını verdi. Kısaca Fino diye çağırıyordu. Ona bir çocuk kadar şefkatli davranıyor, onunla konuşuyor, lezzetli yiyeceklerle besliyor, küçük cüce yatağında uyumasına izin veriyor, onunla uzun süre oynuyor, kısacası acınası yersiz yurtsuz yaşamının tüm kısır sevgilerini bu zeki hayvana veriyor, bu nedenle de hizmetçilerin ve sahibesinin alaylarına hedef oluyordu. Oysa bu hiç de gülünecek bir şey değildi.

Öyle olmadığını da yakında anlayacaksınız, çünkü bu sevgi yalnızca cüceye ve köpeğine değil, tüm ev halkına büyük bir felaket getirdi sonunda. Böyle küçük, sakat bir köpek için bu denli çok sözcük harcamamı yadırgadınız belki de, ama önemsiz gibi görünen birçok ayrıntının çok kötü yazgılara neden olduğunu gösteren örnekler hiç de az değildir.

"Birçok önemli, zengin ve yakışıklı erkek gözlerini Margherita'dan ayıramıyor, onun resmini yüreklerinde taşıyordu. Oysa o, dünyada hiç erkek yokmuşçasına soğuk ve gururlu olmakta direniyordu. Bunun nedeni yalnızca Gius-tinianilerin kızı olan annesi Donna Maria'nın ölümüne dek onu çok katı yetiştirmiş olması değildi. Sevgiye açık olmayan gururlu bir yapısı vardı ve haklı olarak Venedik'in en kalpsiz güzeli olarak tanınıyordu. Padualı genç bir soylunun onun yüzünden Maylandlı bir subayla yaptığı düelloda, ölmeden önce söylediği son sözleri ona aktardıklarında

14

beyaz alnına tek bir gölge bile düşmedi. Kendisi için yazılan şiirlerle de sürekli alay ederdi. Kentin önde gelen ailelerinden ikisinin oğulları aşağı yukarı aynı zamanda ona talip olduklarında, babasının ısrarlarına karşın direnmiş ve bu nedenle iki aile arasında uzun süren tatsızlıklar olmuştu.

"Oysa kanatlı küçük Tanrı haşarıdır, gözüne kestirdiğini kaçırmayı da hiç sevmez. Üstelik böyle güzel biri olursa. Nasıl ki en zor kışları sıcak ve tatlı baharlar izlerse, gururlu ve ulaşılmaz bilinen kadınları da ansızın çılgın bir aşk sarıverir. Margherita da Murano'da bir bahçede verilen bir davette, gönlünü, adı Baldassare Morosini olan Do-ğu'dan yeni gelmiş genç bir deniz subayına kaptırdı.

Ama gözlerini ondan ayıramayan Margherita onu hiç de soylu ve gösterişli birine benzetemedi. Kendisi ne denli aydınlık ve pırıl pırıl biriyse, o da o denli karanlık ve güçlü görünüyordu. Ona baktığınızda uzun süre uzak ülkelerin denizlerinde kaldığını ve serüveni seven bir insan olduğunu anlardınız. Yanık tenli alnı, kafasından düşüncelerin şimşek hızıyla akıp gittiğini belli ediyor, kavisli iri burunlu yüzündeki keskin kara gözleri ışıl ışıl parlıyordu.

"Margherita'yı fark etmesi uzun sürmedi kuşkusuz. Adını öğrenir öğrenmez de onunla ve babasıyla tanışmak için elinden geleni yaptı; tanıştırılırken de, tüm incelikleri ve iltifatları bolca kullanmaktan kaçınmadı. Aşağı yukarı gece yarısına dek süren davet boyunca, olanaklar elverdiğince Margherita'dan uzak düşmemeye özen gösterdi, o da genç subayın kendisine ve çevresindekilere söylediği her bir sözcüğü, İncil'deki sözcüklerden daha dikkatli dinledi. Tahmin edebileceğiniz gibi, Bay Baldassare'nin gezilerinden ve yaptıklarından söz etmemesi olanaksızdı. Öylesine zarif ve hoş

anlatıyordu ki herkes dinliyordu. Aslında sözleri tek kişiye yönelikti; o kişi de bu sözlerin hiçbirini kaçır-mıyordu. Baldassare, en olmadık serüvenleri, sanki oradakilerin tümü onları yaşamışçasma büyük bir rahatlıkla anlatıyor, genellikle gençlerin ve denizcilerin yaptığı gibi kendini ön plana

çıkarmamaya özen gösteriyordu. Yalnız bir kez, Afrika'da korsanlarla çarpışırken ağır yaralanma-15

sına ve sol omzundaki derin yara izine değindi. Margherita hüzünlenerek büyük bir hayranlıkla dinliyordu.

"Son olarak da Margherita'ya ve babasına gondollarına kadar eşlik etti, onlarla vedalaştı ve karanlık sularda kayıp giden gondolün ardında bıraktığı pırıltılı izi izlemek için uzun bir süre orada öylece durdu. Gondol iyice gözden kaybolduğunda, bahçede kehribar rengi Yunan şarabı ve kırmızı, tatlı Alkermes içerek ılık gecenin tadını çıkaran genç soyluların ve birkaç hoppa güzel kızın yanma döndü. Venedik'in en zengin ve yaşam sevinciyle dolu gençlerinden biri olan Gambattista Gentarini de ar alarmdaydı. Bal-dassare'nin yolunu keserek, kolundan tuttu, gülerek, 'Bu gece bize, gezilerinde yaşadığın aşkları anlatsan ne iyi olurdu,' dedi. 'Güzel Cadorin kalbini çaldı senin, oysa bu güzel kızın taştan yapılma olduğunu bilmiyor musun? Ruh diye bir şey yoktur onda. Giorgione'nin tablolarındaki kusursuz güzellik var onda, ama etten ve kemikten yapılmadıkları için yalnızca bakabileceğimiz kadınlara benziyor. Bak, çok ciddiyim. Ondan uzak dur. Yoksa Cadorinlerin hizmetlileri ~

arasına katılıp onların üçüncü alay konusu mu olmak istiyorsun?'

*

"Baldassare yalnızca gülümsedi; kendini savunmaya bile kalkmadı.

Zeytinyağı rengindeki tatlı şaraptan birkaç kadeh daha içtikten sonra herkesten önce izin isteyip evine döndü.

"Hemen ertesi gün, uygun bir zamanda, yaşlı Bay Ca-dorin'i küçük güzel sarayında ziyaret etti; onun gözüne girmek ve güvenini kazanabilmek için elinden geleni ardına koymadı. Akşam olduğunda da genç ve güzel hanımefendi için çalgıcılar ve şarkıcılar getirterek, serenat yaptırdı. Başarılı da oldu, çünkü hanımefendi pencerenin önünde durup onları dinledi; kısa bir süre için balkona bile çıktı.

Kuşkusuz tüm kent halkı olanları kısa sürede öğrendi, aylaklar ve dedikoducu kadınlar, Morosini henüz Margherita'yı babasından istemek için merasim üniformasını hazırlamadan düğünün ne gün olacağıyla ve nişanla ilgili varsayımlar öne sürmeye koyuldular. O zamanki geleneklere göre damat adayı, kız istemeye tek başına değil de, birkaç arkadaşıyla birlikte giderdi. Oysa Baldassare buna bir türlü ya-16

naşmıyordu. Ama sonunda her şeyi bilen gevezeler dediklerinin doğru çıktığını görüp pek mutlu oldular.

"Bay Baldassare, sonunda baba Cadorin'e damadı olmak istediğini söylediğinde hiç de sanıldığı gibi zor bir duruma düşmedi.

"'Değerli genç bayım,' dedi baba. 'Tanrı şahidimdir ki isteğinizi hiç küçümsemiyorum. Bu benim ailem için bir onurdur. Ama bu isteğinizden vazgeçmenizi ısrarla rica ediyorum. Yoksa kendinizi de, beni de büyük sıkıntıya sokarsınız. Sürekli Venedik'te olmadığınız ve başka ülkelerde dolaştığınız için bu mutsuz kızın hiçbir neden olmaksızın birçok adayı reddedip beni ne durumlara düşürdüğünü bilemezsiniz.

Erkek ve aşk sözcüklerini ağzına almak bile istemiyor. Aslında zayıf davrandığımı, onu zorla razı etmeye çalışmadığımı ve onu biraz şımarttığımı itiraf etmek zorundayım.'

"Baldassare, beyefendinin dediklerini sonuna dek saygıyla dinledi, ama isteğinden de vazgeçmedi. Tersine kaygılı yaşlı adamı rahatlatmak ve yüreklendirmek için elinden geleni yaptı. O da sonunda kızıyla konuşacağına söz verdi.

"Yanıtın ne olduğunu söylemeye gerek yok. Margheri-ta kibirli olduğunu göstermek için önce biraz nazlandı, biraz da babasına hanımefendiyi oynadı. Oysa yüreği çoktan bu işi onaylamıştı.

Baldassare haberi alır almaz zarif ve değerli bir armağanla çıkageldi. Altın bir nişan yüzüğünü nişanlısının parmağına taktı ve onu gururlu ağzından ilk kez öptü.

"Venediklilere gün doğdu. Bol bol konuşacakları, izleyecekleri ve özenecekleri iyi bir konu çıkmıştı. Herkes, onların gördükleri en olağanüstü çift olduğu düşüncesinde birleşiyordu. İkisi de uzun boylu ve alımlıydı. Hanımefendi hemen hemen damadın boyundaydı. Biri sarışın öbürü esmerdi ve başlarını hep dik tutuyorlardı, çünkü ikisi de soylu ve gururluydu. Bir de nişanlısı, bazı önemli işlerini halletmek için yakında bir kez daha Kıbrıs'a gideceğini söylemeseydi gelinin mutluluğuna en ufak bir gölge düşmemiş olacaktı. Tüm kentin kutlamak için sabırsızlandığı düğün ancak o döndükten sonra yapılabilecekti. Bu arada nişanlı çift mutluluklarını dolu dolu yaşıyor, Bay Baldassare her

fırsatta nişanlısını armağanlara boğuyor, sürprizlerle şaşırtıyor, serenatlarla kendinden geçirtiyor, yanından bir an bile ayrılmamaya özen gösteriyordu. Geleneklere aykırı olmasına karşın birkaç kez üstü kapalı gondollarla gizli gezintiler bile yaptılar.

"Margherita gururlu ve biraz da acımasızdı. Şımartılmış bir soylu için bunun şaşılacak bir yanı yok. Nişanlısıy-sa kibirli biriydi. Hiç de anlayışlı değildi. Denizdeki yaşantısı ve genç yaşta başarılı oluşu ona hiç yumuşaklık kazan-dırmamıştı. Margherita'ya talip olduğu sırada ne kadar hoş ve kibar davrandıysa, şimdi de o denli gerçek yapısına ve keyfine göre davranıyordu. Amacına ulaştığına göre kabalığını ve buyurganlığmı saklamasına neden yoktu artık. Bir denizci ve zengin bir tüccar olarak canı ne isterse onu yapmaya, başkalarına aldırmamaya alışmıştı bir kez. İşin başından beri, nişanlısının çevresindeki bazı kişilerin de gözlemlediği gibi en çok papağana, Fino'ya ve Cüce Filippo'ya dayanamıyordu. Onları gördüğünde öfkeleniyor, onlara ya da sahibelerine eziyet etmek için elinden geleni ardına koy-' muyordu. Eve geldiğinde, gür sesi merdivenlerde yankılanmaya başladığında, köpek uluyarak kaçacak delik aramaya, kuş

dövünmeye başlıyor, cüce de sabırla dişini sıkıp susmayı yeğliyordu.

Aslında Margherita'ya haksızlık etmemem gerekir. Hayvanlar için sesini çıkarmıyor, açması Fi-lippo'yu da birkaç sözle savunmaya çalışıyordu,

çünkü nişanlısını öfkelendirmekten çok korkuyordu.

"Papağanın sonu tez geldi. Günlerden bir gün Bay Mo-rosini ona sopayla vurup eziyet ederken sinirlenen papağan eline saldırıp güçlü ve keskin gagasıyla parmağını ısırıp kanattı, Morosini de onu boğdurup evin arkasındaki küçük karanlık kanala attırdı. Kimse de yas tutmadı.

"Sonra sıra küçük Fino'ya geldi. Köpek, damat bey eve geldiğinde ve ona yaklaştığında ortadan kaybolmayı, kaçmak yerine, hemen merdivenin kuytu bir köşesine büzülmeyi alışkanlık haline getirmişti. Bir gün, Bay Baldassare merdivenleri çıkmışken, belki de gondolda unuttuğu bir şeyi hizmetçilere güvenmediği için kendi almak üzere ansızın merdivenlerden inmeye başladığında dehşete düşen köpek-çik telaşla havlayarak o denli beceriksizce yerinden fırladı 18

ki beyefendinin merdivenlerden düşmesine ramak kaldı ve merdivenlerin dibine, tökezleye tökezleye kaçmaya çalışan Fino'yla aynı anda ulaştı. Baldassare, korkuyla kaçmaya çalışan köpeğe öyle bir tekme attı ki köpek kanala inen geniş basamakların önündeki açıklığa, oradan da kanalın ortasına uçtu.

"Küçük köpeğin çıkardığı havlama ve uluma arası canhıraş sesleri duyunca orada bitiveren cüce, kapının önünde köpeğin suda çırpınışını gülerek izleyen Baldassare'nin yanma geldi. Margherita da ilk katın balkonuna çıkmıştı. 'Tanrı aşkına, çabuk gondolü yollayın,' diye haykırdı Filip-po. 'Kurtar onu hanımım, ne olur çabuk! Boğuluyor.

Fino, ah Fino!'

"Oysa, Bay Baldassare güldü ve gondolün halatını çözmeye uğraşan gondolcuya dönmesini buyurdu. Filippo bir kez daha hanımına yalvarıp onu ikna etmeye çalıştı, ama Margherita tek bir söz söylemeden dönüp içeri girdi. Bunun üzerine cüce ona bu acıyı çektirenin önünde yere kapandı ve ona köpeğinin yaşamını bağışlaması için yalvarmaya başladı. Beyefendi dinlemedi bile. Eve girmesini buyurdu ve soluk almak için savaşan küçük Fino sulara gömülünce-ye kadar basamaklarda durup bekledi.

"Filippo çatıdaki odaya çıktı. Orada iri başı ellerinin arasında, gözleri boşlukta, köşede büzüldü kaldı. İlk önce genç bir hizmetçi, ardından bir uşak geldi ve hanımefendinin kendisini çağırdığını haber verdi. Filippo kımıldamadı bile. Hava karardığında da aşağıya inmeyince, hanımı elinde bir lambayla yukarı çıktı, cücenin önünde durdu, bir süre ona baktıktan sonra, 'Neden kalkmıyorsun?' diye sordu, ama yanıt alamadı. 'Neden kalkmıyorsun?' diye yineledi sorusunu. O zaman cüce ona baktı ve, 'Köpeğimi neden öldürdünüz?'

diye sordu.

"'Ben yapmadım ki!' diye kendini savundu hanımı. 'Onu kurtarabilirdiniz oysa ölmesine göz yumdunuz,' diye yakındı cüce.

'Canım benim, Finocuğum, Finocuğum!'

"Bu sözler üzerine, Margherita öfkelenip kalkmasını ve gidip yatmasını buyurdu. Cüce sesini çıkarmadan onu izledi. Üç gün tek bir söz söylemeden ruh gibi dolaştı durdu, ne bir şey yedi ne de çevresinde olup bitenle ilgilendi.

19

"Genç hanımının canının fena halde sıkılması da o günlere denk geldi.

Sağdan soldan kulağına çalman nişan-hsıyla ilgili söylentilere çok üzülüyordu. Morosini'nin gezileri sırasında kadın avına çıktığı, Kıbrıs'ta ve başka yerlerde bir sürü sevgilisi olduğu dedikoduları dolaşıp duruyordu. Doğruydu da. Bu nedenle Margherita, nişanlısının gezi planlarını kuşku ve korkuyla karşılıyor, derin bir acı duyuyordu. Sonunda dayanamadı, Baldassare'nin evde olduğu bir gün ona içini döktü.

"Baldassare güldü, 'Güzel sevgilim, söylentilerin bazıları uydurma, ama çoğu da doğru,' dedi. 'Aşk dalgaya benzer, bizi alır götürür.

Karşısında direnemeyiz. Ama üzülme, soylu bir ailenin kızıyla evleneceğimin bilincindeyim. Orada burada güzel kadınlarla beraber oldum, bazılarına da âşık oldum, ama hiçbiri senin eline su dökemez.'

"Baldassare'nin güçlülüğü ve soğukkanlı davranışı büyülü bir etkiyle Margherita'yı sakinleştirmeye yetti. Gülerek onun yanık tenli sert elini okşadı. Oysa o gider gitmez tüm korkuları geri geldi ve bütün huzurunu alıp götürdü. Bu gururlu hanımefendi aşkın ve kıskançlığın insanı için için kemiren acısını öğrendi ve gecelerinin çoğunu ipek çarşaflı yatağında gözüne bir an bile uyku girmeden geçirmeye başladı.

"Çaresizliği, kendini yeniden Cüce Filippo'ya yakın hissetmesine neden oldu. Filippo, köpeğinin feci ölümünü unutmuş, eski haline dönmüş gibiydi. Bir zamanlar yaptıkları gibi balkonda oturuyorlar, Margherita saçlarının rengini açıyor, o da kitaplarını okuyor, öyküler anlatıyordu. Olaya yalnızca bir kez değindi. O da Margherita ona, 'Böyle derin derin ne düşünüyorsun?' diye sorduğunda. Garip bir sesle, 'Tanrı bu evi korusun! Ölü ya da diri, yakında bu evden ayrılacağım,' diye yanıt verdi. 'O da ne demek?' diye karşı çıktı Margherita. Cüce gülerek omuz silkti. 'İçime doğuyor, hanımım. Kuş

gitti, köpek gitti. Cücenin artık burada işi ne?' Hanımı böyle şeyler söylemesini, sert bir dille yasakladı. O da bir daha bu konuya değinmedi.

Hanımı da unuttuğunu sandı ve ona yeniden güvenir oldu.

Ona nişanlısından dert yanıyor, cüce de Bay Baldassare'yi savunuyor, 20

ona hıncı olduğunu hiç belli etmiyordu. Böylece hanımının dostluğunu yeniden kazanmış oldu.

"Bir yaz gecesinde, denizden hafif bir esinti gelmeye başladığında, Margherita cüceyi yanına alarak gondola bindi ve gondolcuya denize açılmasını buyurdu. Gondol, Mura-no Adası'na yaklaştığında, oldukça uzakta kalan kent sakin ve ışıltılı suların ötesinde yüzen beyaz, düşsel bir kente dönüştü ve hanımı cüceye bir öykü anlatmasını buyurdu. Margherita gondolün siyah minderlerine uzanmış, cüce de gondolün burnuna arkasını vererek yere oturmuştu. Pembe bir sis tülünün ardında belirginliğini yitiren güneş, uzaktaki dağın üstünde asılı kalmış gibiydi. Murano'da birkaç yerde akşam çanları çalmaya başlamıştı bile. Sıcaktan bunalan gondolcu uzun küreğini uykulu bir isteksizlikle hareket ettiriyor, eğik bedeninin ve gondolünün resmi, yosun dolu suya yansıyordu. Ara sıra yanlarından geçen bir yük sandalı ya da bir balıkçı teknesinin üçgen biçimindeki sivri uçlu yelkeni bir an için kentin uzak kulelerinin görüntüsünü kapatıyordu.

"Margherita, 'Bana bir öykü anlat,' diye buyurdu. Cüce olur der gibi başını salladı, ipek cüppesinin altın telli püs-külleriyle oynayarak bir süre düşündü ve sonra anlatmaya koyuldu.

"'Ben doğmadan çok önce, o zamanlar Bizans'ta yaşayan babamın başından çok garip bir olay geçmiş. Babam o zamanlar orada dertlere çare bulan ve akıl danışılan bir lokman hekim olarak çalışıyormuş.

Şifa vermeyi ve büyüyü izmir'de yaşayan bir İranlıdan öğrenmiş, her ikisinde de çok ustaymış. Yalanı dolanı sevmeyen, ona buna yaltaklanmaktan hoşlanmayan ve sanatından başka bir şey düşünmeyen bir adam olduğundan çevresindeki düzenbazlardan ve hastaları yalan yanlış yollarla iyileştirdiklerini sananlardan bıkmış usanmış.

Vatanına bir an önce dönme isteğiyle yanıp tutuşuyormuş, ama zavallı babacığım ülkesinde ailesinin yoksulluk içinde olduğunu bildiğinden gurbette birkaç kuruş kazanmadan dönmesinin doğru olmayacağını

biliyormuş. Ama Bizans'ta şansın ona gülmeyeceğini anladıkça ve bazı düzenbazların ve cahillerin yorulmadan zengin olduklarını gördükçe karamsarlaşmış, pazar satıcıları

gibi çığırtkanlık yapmadan tutunamayacağım ve rahat yüzü görmeyeceğini anlamış. Birçok hastası varmış ve zor durumda olan yüzlerce insana şifa vermiş, ama bu kişilerin çoğu yoksul ya da dar gelirli olduklarından, hizmetinin karşılığında onlardan yüksek ücretler istemeye gönlü razı

olmuyormuş.

'"Zor durumda kalan babam, sonunda kentten, yürüyerek, beş parasız ayrılmaya karar vermiş. Gemilerde çalışmak istiyormuş, ama bir ay daha orada kalmasının doğru olacağını da biliyormuş, çünkü yıldızlar ona bu süre içinde şansın gelip onu bulma olasılığının yüksek olduğunu haber vermişler. Bunun üzerine babam bir ay daha beklemiş.

Ayın son günü gelip çatmasına karşın hiçbir değişiklik olmamış. O da nesi var nesi yoksa toplamış ve ertesi sabah kentten ayrılmaya karar vermiş.

'"Son günün akşamı kentin dışında dolaşmaya çıkmış. Ne denli umarsız olduğunu anlamak zor değil. Güneşin çoktan battığı ve yıldızların beyaz ışıklarını durgun denizin üzerine serpiştirdikleri bir saatmiş

bu.

'"Babam, ansızın yakın bir yerde yüksek sesle yakman ve ağlayan birini duymuş. Çevresine bakıp kimseleri göremeyince bunun yola çıkmasıyla bağlantılı olduğunu sanıp pek hayra yormamış. Yakınma ve ağlama sesi yinelenince, kim var orada, diye seslenmiş ve deniz kenarında bir şıpırtı sesi duyunca, kalkmış o tarafa yönelmiş. Bir de bakmış ki yıldızların solgun ışığı altında yerde beyaz bir şey uzanmış yatıyor. Denizde kaza geçirmiş ya da boğulma tehlikesi atlatmış biri sanarak hemen yardımına koşmak istemiş, ama şaşkınlıktan donup kalmış. Karşısında, yarısı suyun içinde yatan, olağanüstü güzellikte, kar beyazı, narin bir denizkızı bulmuş. Kız yalvaran sesiyle, sen o sarı sokakta oturan Yunan büyücü değil misin, diye sorunca babamın ne kadar şaşırdığını söylemeye gerek yok. Babam dostça, benim diye yanıtlamış. Benden bir şey mi istiyorsun?

'"Bunun üzerine denizkızı, güzel kollarını babama doğru uzatarak yeniden yakarmaya başlamış. Ona acıması ve yanıp tutuştuğu bir gence kavuşabilsin diye güçlü bir aşk iksiri hazırlaması için yalvarmış.

22

'"Güzel gözlerinde öyle çaresiz bir bakış varmış ki, babam dayanamamış, ona yardım etmeye karar vermiş. Aşk iksirini hazırladığında karşılığında ne vereceğini sorduğunda, denizkızı ona inci bir gerdanlık vereceğine söz vermiş. Bu öyle uzun bir gerdanlıkmış ki sekiz kez boynuna dolaya-bilirmişsin. Ama, demiş

denizkızı, bu gerdanlığı ancak büyün tutarsa sana veririm.

'"Babam sanatına çok güvendiği için başaracağından kuşkusu yokmuş.

Vakit kaybetmeden kente dönmüş, topladığı eşyalarını açmış ve istenen iksiri öyle çabuk hazırlamış ki, gece yarısını biraz geçe, kendisini deniz kıyısında bekleyen denizkızmın yanına dönmüş. Küçücük bir şişedeki iksiri kıza vermiş, o da sevinçle teşekkür ederek, ertesi gece gelip değerli ödülünü almasını söylemiş. Babam oradan ayrılıp ertesi geceyi heyecanla beklemeye başlamış. Hazırladığı iksirin gücünden hiç kuşkusu yokmuş, ama doğrusu denizkızmın sözünü tutacağına da pek güveni yokmuş. Böyle düşüne düşüne ertesi gece karanlık basar basmaz aynı yere gitmiş. Uzun süre beklemesi gerekmemiş, az sonra dalgaların arasında denizkızı görünmüş.

'"Zavallı babam, sanatının etkisini görünce dehşete kapılmış.

Denizkızı gülerek yaklaşmış, iyice ağır bir inci kolyeyi babama uzatmış. Kız kolları arasında, giysilerinden Yunan bir denizci olduğu anlaşılan, yüzü ölü beyazlığında, olağanüstü güzellikte bir genç tutuyor, gencin lüle lüle saçları dalgaların etkisiyle suda yüzüyor, denizkızı da sıkıca göğsüne bastırdığı genci bir çocuk gibi usul usul sallıyor-muş.

'"Babam bunu görünce bir çığlık atmış, sanatına ve kendine lanetler yağdırırken, denizkızı suya dalarak gözden yitip gitmiş. İnci gerdanlık kumun üzerinde duruyormuş. Artık olan olduğu için babam onu almış, paltosunun altına gizleyerek eve götürmüş, tek tek incilere ayırıp birer birer satmaya karar vermiş. Artık parası olduğu için Kıbrıs'a giden bir gemiye binmiş ve tüm sıkıntılardan kurtulduğunu sanmış. Oysa masum bîr insanın

kanının bulaştığı bu para ona felaket üstüne felaket getirmiş. Ancak iki yıl sonra, fırtınalardan ve hırsızlardan kurtularak kazazede bir dilenci olarak vatanına kavuşabilmiş.

23

"Minderlere uzanmış hanımı onu, öykü bitene dek büyük bir ilgiyle dinlemişti. Cüce öyküsünü bitirip sustuğunda tek bir yorum bile yapmadı; derin düşüncelere daldığı belliydi. Gondolcu, dönüş emrini vermesini bekliyordu. Bir süre sonra, düşten uyanırcasma gondolcuya işaret etti ve oturma yerinin perdelerini çekip kendini içeriye hapsetti. Gondolcunun küreğinin çabucak çevirdiği gondol, kara bir kuş gibi uçarcasına kente doğru yol almaya başladı. Yere çömelmiş

oturan cüce yeni bir öykü tasarlamasına gözlerini kararan sulara dikmiş, hiç kımıldamadan suskun ve neşesiz öylece oturuyordu. Kısa sürede kente vardılar. Gondol, Rio Panada'yı ve daha bir sürü küçük kanalı hızla geçerek eve vardı.

"Margherita o gece çok kötü uyudu. Öyküdeki aşk iksiri, cücenin de bildiği gibi, onda nişanlısının kalbini çalmak ve kendine bağlayabilmek için aynı aşk iksirini kullanma düşüncesini oluşturmuştu. Hemen ertesi sabah bu konuya değinmeye başladı. Açıkça bir şey söyleyemiyor, çekine çekine bir sürü şey soruyordu. Büyük bir ilgiyle, her şeyi öğrenmek istiyordu. 'Böyle bir iksir nasıl yapılırdı acaba? Nasıl yapıldığını bilen biri hâlâ var mıydı? İçine zehirli ya da zararlı bir madde katılıyor muydu? İçen hiç farkına varmadan mı etkileniyordu?'

"Kurnaz Filippo, hanımının gizli isteğinin bilincinde değilmişçesine tüm soruları tam bir umursamazlıkla yanıtlıyor, onu niyetini açıkça ortaya koymaya zorluyordu. Sonunda hanımı, Venedik'te böyle bir iksiri hazırlayabilecek birinin bulunup bulunamayacağını soruverdi.

"O zaman cüce gülerek, 'Korkarım, beni pek adam yerine koymuyorsunuz!' diye bağırdı. 'O kadar bilge olan babamdan böyle basit bir büyüyü bile öğrenemediğimi mi sanıyorsunuz?'

"'Yani bu iksiri hazırlayabileceğini mi söylemek istiyorsun?' diye sordu hanımı sevinçle.

"'Bundan kolay bir şey olamaz,' dedi cüce. 'Ama anlayamıyorum, benim sanatıma neden gereksinmeniz olsun ki! Siz isteğinize kavuştunuz.

Nişanlınız, Venedik'in en yakışıklı ve en zengin erkeklerinden biri.'

24

"Ama güzel kız ısrarlarından vazgeçmedi ve sonunda cüce nazlana nazlana iksiri hazırlamayı kabul etti. Kendisine gerekli baharatları ve gizli malzemeleri alması için para verildi. Her şey yolunda giderse değerli bir armağan alacağına da söz verildi.

"İki gün sonra iksir hazırdı. Cüce iksiri hanımının tuvalet masasından aldığı küçük, mavi bir şişeye koyarak yanında taşımaya başladı. Bay Baldassare'nin Kıbrıs'a gitme zamanı yaklaşmıştı. Hanımı bu nedenle ona acele etmesi için yalvarıyordu. Birkaç gün sonra, kimsenin gezmeye çıkmak istemediği kavurucu bir öğleden sonrasında, Baldassa-re, nişanlısına gizli gezintilerinden birini yapmalarını önerdi. Margherita ve cüce için bundan daha iyi bir olanak çıkamazdı.

"Kararlaştırılan saatte Baldassare'nin gondolü, Margherita ve cücenin hazır bekledikleri evin arka kapısına yanaştı. Filippo yanma bir şişe şarap ve bir sepet de şeftali almıştı. Efendileri gondola bindikten sonra, o da bindi ve yere, gondolcunun ayakları dibine oturdu.

Baldassare, Filip-po'nun gezintiye katılmasını garipsemişti, ama sesini çıkarmadı. Geziye çıkmasına birkaç gün kaldığı için nişanlısının isteklerine karşı çıkmamanın daha akıllıca olduğunu düşünüyordu.

"Gondolcu sandalı kıyıdan ayırdı. Baldassare, gondolün kapalı oturma yerinin perdelerini sıkıca kapatarak, ni-şanlısıyla gözlerden uzak, baş başa kaldı. Gondol, o zamanlar yanında küçük bir bahçe olarr ve bugün herkesin bildiği, köşesinde güzel Barozzi Sarayı'nın olduğu eski Palazzo Giustiniani'ye varıp Büyük Kanal'dan denize açılana dek, cüce, gondolün arkasındaki yerinde suskun oturdu, gondol önlerinden geçerken Rio dei Barcaroli'nin iki yanma dizili, karanlık yüzlü, yüksek, eski evleri izledi.

"Gondolün perdeleri çekilmiş olduğu için görülemeyen bölümünden, bastırılmış bir kahkaha, bir öpücüğün yumuşak sesi ya da kırık dökük sözcükler duyuluyordu. Bunlar cücenin ilgisini hiç çekmiyordu. Kâh suların üzerinden güneşli Riva'ya, kâh San Giorgio'nun ince uzun kulesine bakıyor,

arada dönüp arkaya, Piazetta'nm aslanlı sütunlarına göz gezdiriyor, bazen uğraşıp duran gondolcuya göz kırpı-

yor ya da yerde bulduğu ince bir sarmaşık dalını suya sokup suları şıpırdatıyordu. Yüzü her zaman olduğu gibi çirkin ve anlamsızdı. Ne düşündüğünü bilemezdiniz. Oysa suda boğulmuş küçük Fino'sunu, boğularak öldürülen papağanı, insan olsun hayvan olsun tüm varlıkların her an yok olmaya çok yakın olduklarını ve bu dünyada hiçbir şeyi ölümün kesinliği kadar iyi görüp anlayamayacağımızı düşünüyor; babasını, vatanını ve tüm yaşamını gözünün önüne getiriyordu. Çoğu zaman bilge insanların aptallara hizmet ettiklerini ve çoğu insanın yaşamının kötü bir güldürüden öte bir şey olmadığını düşünürken, yüzüne bir anlığına bir gölge düşer gibi oldu. Gözü pahalı giysisine takıldığında da kendini gülmekten alıkoyamadı.

"Öylece sakin oturup gülerken çoktan beklediği an geldi. Kapalı oturma yerinden önce Baldassare'nin sonra da Margherita'nm sesi duyuldu. 'Şarap ve sepet nerede Filip-po?' Bay Baldassare susamıştı, iksirli şarabı ona sunmanın tam zamanıydı.

"Cüce küçük, mavi şişeyi açtı, içindekini kadehe döktü, üzerini de kırmızı şarapla doldurdu. Margherita perdeleri açtı, cüce de hanımefendiye ve nişanlısına şeftalileri ikram etti. Margherita ona soran bakışlarla baktı. Son derece gergindi.

"Bay Baldassare kadehi kaldırdı, dudaklarına götürdü, ama o anda gözü hâlâ önünde duran cüceye takıldı, yüreği ansızın kuşkuyla dolmuştu.

"'Dur bakalım!' diye haykırdı. 'İnsan doktorunun dediklerine hiçbir zaman güvenmemeli. Benden önce sen bir yudum iç bakalım.' Filippo kılı bile kıpırdamadan, 'İyi cins bir şarap bu,' dedi nazikçe. Ama Baldassare ona güvenmedi. 'Ne o, yoksa içmeye cesaret edemiyor musun?' diye sordu öfkeyle. 'Beni mazur görün,' diye yanıtladı cüce.

'Şarap içmeye alışık değilim.' 'Sana içmeni emrediyorum. Sen içmezsen bir damla bile içmem.' 'Üzülmeyin,' diye güldü cüce. Reverans yaparak kadehi Baldassare'den aldı, bir yudum içip geri verdi. Baldassare bunu gördükten sonra, şarabın geri kalanını bir yudumda içip bitiriverdi.

"Sular sıcağın etkisiyle ışıl ışıl parlıyordu. Sevgililer yeniden perdelerin arkasındaki gölgelik yere çekildiler. Cü-

ce bu kez gondolün yan tarafına oturdu. Eliyle alnını sıvazladı.

Çirkin dudaklarını acı çekiyormuşçasma büzmüştü.

"Bir saat sonra artık yaşamını yitireceğini biliyordu. Zehir içmişti.

Ölümün eşiğindeki ruhunu garip bir güç kapladı. Kente baktı ve az önce düşündüklerini anımsadı. Hiç telaşlanmadan sakin sakin sulara bakarak yaşamını düşündü. Sıkıcı ve kısır geçmişti yaşamı. Anlamsız insanların buyruğunda bir bilge-sığ bir güldürü. Kalp atışlarının dü-

zensizleştiğini ve alnında terlerin birikmeye başladığını sezinleyince, acı bir kahkaha koyuverdi.

"Kimse duymadı. Gondolcu uyukluyor, perdenin arkasında da güzel Margherita, şaşkınlık içinde, ansızın fenalaşan, sonra da kollarında kaskatı kesilen Baldassare'yle uğraşıyordu. Baldassare ölmüştü.

Margherita çılgıncasına bağırarak tökezleye tökezleye dışarı fırladı.

Cüce, gösterişli giysisinin içinde yerde uzanmış uyuyor gibiydi. Oysa ölmüştü. İşte Filippo, ölen köpeğinin intikamını böyle aldı ve uğursuz gondol döndüğünde tüm Venedik dehşete düştü.

"Donna Margherita aklını yitirdi ve birkaç yıl daha yaşadı. Çoğu zaman balkonda oturarak geçen gondollara ve teknelere, 'Onu kurtarın!

Köpeği kurtarın! Küçük Fino'yu kurtarın!' diye seslendi durdu. Oysa insanlar onu artık kanıksamıştı, kimse oralı bile olmuyordu."

(1903)

27

GÖLGE OYUNU

Sarayın açık renk taşlardan yapılma çıkıntılı ön yüzündeki geniş

pencereler, Ren Nehri'ne, sazlığa, suyun, kamışların ve sarmaşıkların oluşturduğu, mis gibi bir havası olan aydınlık bir manzaraya bakıyordu. Oldukça uzakta, hafif bir eğimle yükselen mavimsi ormanlık dağların tepelerini bulutlar kaplar, karşı kıyıdaki sarayların ve avluların ışıkları yalnız güney rüzgârı estiğinde uzak, küçük, beyaz noktalar gibi görünürdü. Sarayın ön yüzü, ağır ağır akan suya, halinden memnun, tembel, genç bir kadının gö^ rünümü gibi yansır, mücevherleri andıran demet demet yeşilliklerin açık yeşil renkteki dalları suya dek uzanır, duvar boyunca dizili beyaza boyanmış gezinti tekneleri akıntıda sallanır dururdu. Sarayın bu görkemli yaz bölümü artık kullanılmıyordu. Barones ortadan yok olduğundan beri, bölümün en küçük odası dışında tüm odaları kapalıydı. Bu küçücük odada da ozan Floribert kalıyordu. Barones sonunda kocasını ve sarayı rezil etmiş, birçok görkemli binadan kala kala beyaz gezinti tekneleri ve bir de suskun bir ozan kalmıştı.

Sarayın sahibi, felakete uğradığından beri binanın arka bölümünde oturuyordu. Buradaki dar avluyu, Romalılardan kalma tek bir kule, ürkünç görünümüyle daha da karanlık bir yere dönüştürmüştü. Koyu renkli duvarlar rutubetli, pencereler de dar ve alçaktı. Güneş

görmeyen avlunun bitiminde, küme küme yaşlı akça ağaçları, yaşlı kavaklar ve yaşlı kayın ağaçlarıyla dolu karanlık orman başlıyordu.

Ozan, güneş içindeki ön bölümde hiç dinmeyen bir yalnızlık içinde yaşar, yemeklerini mutfakta yer, bazen günlerce baronu görmediği olurdu.

28

Ozan bir gün, evin hiç de konuksever olmayan havasına ancak bir gün dayanabilen bir çocukluk arkadaşına, "Bu sarayda gölgeler gibi yaşıyoruz," demişti. Floribert, bir zamanlar, baronesin konukları için öyküler ve güzel şiirler yazardı. Evdeki neşe dolu yaşantı bittiğinde, hiç düşünmeden orada kalmıştı, çünkü dürüst yapısı yüzünden, yaşamın zor yolları ve ekmek parasını çıkartmak, sarayın hüzünlü ve yalnız havasından daha çok ürkütüyordu onu. Şiir yazmayı çoktan bırakmıştı, ama batı rüzgârı estiğinde, akıntının ve sarı sazların ardındaki mavimsi dağların eğimini ve bulutların gittiği yolları izlerken ya da akşamları yüzyıllık parktaki ulu ağaçların hışırtısını duyduğunda, hiçbir zaman yazmayacağı, sözcükleri olmayan uzun şiirler düşünürdü. Bu şiirlerden birinin adı 'Tanrı'nın Soluğu'ydu. Ilık güney rüzgârlarını anlatıyordu. Bir başkası da rengârenk ilkbahar tarlasını betimleyen 'Ruhun Avuntusu' adlı şiiriydi. Floribert bu dizeleri ne sözcüklere dökebiliyor ne de besteleyebiliyordu, çünkü sözcükleri yoktu bu şiirlerin. Özellikle akşam olunca, onları duyumsayıp düşleyebiliyor-du yalnızca. O da bazen. Bunun dışında, günlerini, genellikle köyde sarı saçlı, küçük çocuklarla oynayarak ya da şapkasını çıkarıp birer hanımefendi gibi selamladığı kızları ve kadınları güldürmekle geçiriyordu.

Floribert'in en mutlu günleri, o ünlü ve güzel kadınla, ince yüzüyle bir genç kızı anımsatan Agnes'le karşılaştığı günlerdi. Eğilerek onu içtenlikle selamlar, o da ozanın yerden kaldıramadığı gözlerini arar, göz kırpar, gülerek bir yaz şimşeği kadar hızlı yürüyüp giderdi.

Bayan Agnes otlar bürümüş saray parkının kenarında, eskiden baronun erkek konuklar için kullandığı ayrı bir evde otururdu. Babası bir zamanlar orman bakıcısıydı ve bu ev ona hizmetlerine karşılık sarayın şimdiki sahibinin babası tarafından bağışlanmıştı. Agnes çok genç evlenmiş, dul kalınca da baba evine dönmüştü. Babasının ölümünden beri de bu evde kör bir teyze ve bir beslemeyle birlikte yalnız yaşıyordu.

Bayan Agnes göze batmayan renklerde, sade, ama her zaman yeni ve güzel elbiseler giyerdi. Yüzü bir genç kızınki gibi ince ve tazeydi.

Koyu kahverengi saçları, kalın örgüler

halinde yüzünün güzel tenini sarardı. Baron sefahat düşkünü karısını evden kovmadan önce ona âşıktı, şimdi de yeniden ona âşık olmuştu.

Sabahları onunla ormanda buluşuyor, geceleri de onu tekneyle akıntının yolu üzerindeki sazlıktaki küçük sazdan yapılma kulübeye götürüyor, orada Agnes, güleç genç kız yüzünü, onun erken ağarmış

sakalına yaslıyor, ince uzun parmaklarıyla yanık tenli sert avcı elini okşuyordu.

Bayan Agnes önemli günlerde kiliseye gidip dua eder, dilencilere sadaka verir, köydeki yoksul yaşlı kadınların evine gider, onlara ayakkabılar armağan eder, torunlarının saçlarını tarar, dikişlerine yardım eder ve arkasında genç bir azizenin ışıltılı pırıltısını bırakarak küçücük evine dönerdi. Tüm erkekler onu arzulardı. Kim hoşuna giderse ya da uygun zamanda gelirse, elini öperken dudaklarından öpmesine de izin verir, şansı yaver gidenler ya da yeterince ergin olanlar geceleri onun penceresine tırmanmaya hak kazanırdı.

Bunu, baron da aralarında olmak üzere herkes biliyor* du. Ama bu güzel kadın, erkeklerin onu arzulamasından hiç etkilenmeyen bir genç kız gibi masum bakışı ve masum gülüşüyle kendi bildiği yolda giderdi.

Arada bir ortaya yeni bir âşık çıkar, ona sanki ulaşılmaz biriymişçesine çekinerek talip olur, kendini çok zor razı olan birini elde etmiş sanarak gururlanır, öbür erkeklerin neden kendisini kıskanmadıklarını ve alay ettiklerini anlayamazdı. Agnes'in, çevresi sarmaşık gülleriyle kaplı evi, karanlık ormanın kıyısında, kuytu bir yerdeydi. Masallardaki ıssız orman evlerini andırırdı. O da gür örgülerinin güzel tenini bir çelenk gibi sardığı çocuksu yüzünde aydınlık bir bakışla, bir yaz günündeki bir gül kadar taze ve zarif, eve girer çıkardı. Yoksul yaşlı kadınlar onu kutsar, ellerine sarılıp öper, erkekler onu içtenlikle selamlar, ama arkasından bıyık altından güler, çocuklar arkasından koşup para ister, onun yanaklarını okşamasına ses çıkarmazlardı.

Arada sırada baron, gözlerinde karanlık bir bakışla, "Neden böylesin?" diye sorup baskı yapmaya kalkar, o da, "Benim üstünde bir hakkın yok ki!" diye şaşırarak yanıt verir, koyu kahverengi saçlarının ardına gizlenirdi. Ona en

çok ozan Floribert âşıktı. Onunla karşılaştığında yüreği çarpar, onunla ilgili kötü bir şey duyduğunda hüzünlenir, başını sallar ve inanmazdı. Çocuklar ondan söz ettiklerinde, yüzü birden aydınlanır, söylediklerini bir ezgiyi dinler gibi dinlerdi. Kurduğu düşlerin en güzeli Bayan Agnes'le ilgili olandı. Bu düş için sevdiği ve güzel bulduğu her şeyi, batı rüzgârını, mavi uzaklığı ve tüm aydınlık ilkbahar çimenlerini yardıma çağırır, onu bunların tümüyle sarar, bu resme, kısır çocuksu yaşamının tüm özlemlerini, verimsiz iç dünyasını katardı.

Baharın ilk günlerinde bir akşam, uzun bir süredir ilk kez ölü saraya birazcık canlılık geldi. Avluda bir borazan sesi yankılandı, bir araba geldi ve şıkırtılar arasında durdu. Sarayın sahibinin kardeşi, yanında bir muhafızıyla ziyarete gelmişti. Sivri sakallı, askerlerinki gibi gergin bakışlı, boylu poslu, yakışıklı bir adamdı bu. Ren Nehri'nin akıntılı sularında yüzüyor, gümüş rengi martılara zevkle vuruyor, sık sık yakındaki kente atla gidip sarhoş dönüyor, iyi bir insan olan ozanla alay etmek için hiçbir fırsatı kaçırmıyor, kardeşiyle tartışıp kavga etmediği gün olmuyordu. Ona, sarayla ilgili bir sürü değişiklikler, onarımlar, yatırımlar ve bunun gibi yüzlerce şey öneriyordu. İsteklerini rahatça söyleyebiliyordu, çünkü zengin bir kadınla evlenmişti, oysa, sarayın sahibi yoksuldu, yaşamı mutsuz ve zordu.

Saraya da aklına estiği için gelmişti. Ziyaretinin daha ilk haftasında sıkıldı, ama yine de kaldı. Gitmekten hiç söz etmiyordu.

Oysa gitse kardeşinin pek üzüleceği yoktu. Gitmedi, çünkü Bayan Agnes'i görmüş ve ona fena tutulmuştu.

Besleme kızın, güzel kadına, yabancı baronun armağanı yeni bir giysiyi getirmesi uzun sürmedi. Kızın, parkın duvarının üzerinden yabancının muhafızla yolladığı mektupları ve çiçekleri alması da.

Birkaç gün sonra da, bir öğle vakti yabancı baron ormandaki kulübede Bayan Agnes'le buluştu ve onun elini, küçük ağzını ve beyaz boynunu öptü. Ama Bayan Agnes köyde onunla karşılaştığında, binici şapkasını yerlere

kadar eğerek onu selamlamakla yetindi, o da ona on yedi yaşındaki bir çocuk gibi karşılık verdi.

31

Yabancı baronun, bir akşam vakti, yalnız olduğu bir sırada akıntı yönünde giden bir kayıkta, bir kürekçi ve ışıl ışıl bir kadın görmesi uzun sürmedi. Dikkatle baktı, ama alacakaranlıkta gördüğüne güvenemedi. Birkaç gün geçince de hiç de hoşuna gitmeyen şeyler öğrendi. Öğlen ormandaki kulübede yüreğini verdiği ve öpücükleriyle alev alev yaktığı kişi, akşam olduğunda kardeşiyle karanlık Ren Nehri'nde dolaşıyor ve onunla sazların arasında gözden kayboluyordu.

Yabancı karamsarlaştı ve kötü düşler görmeye başladı. Bayan Agnes'i sıradan güzel bir av gibi değil, çok değerli bir şeye kavuşmuşçasına sevmiş, kur yaptığı bu kadını her öpüşünde, ondaki inceliği ve saflığı daha çok duyumsamış, zevkten ve şaşkınlıktan deliye dönmüştü.

Bu nedenle ona, birlikte olduğu kadınlardan çok daha fazlasını vermişti. Gençliğini yeniden yaşamış, gece vakti kardeşiyle karanlıklara karışan bu kadını minnet, saygı ve duyarlılıkla kucaklamıştı. Öfkeden sakalını ısırıyor, gözleri alev saçıyordu.

Olan bitenden ve saraya gizlice çöken karabasandan1 haberi olmayan ozan Floribert, sakin yaşantısını sürdürüyordu. Konuk beyefendinin onunla uğraşması ve canını sokması hiç hoşuna gitmiyordu, ama daha önceleri de böyle şeyler yaşamıştı. Yabancıdan uzak durmaya çalışıyor, zamanını köyde ya da Ren Nehri'nin kıyısında, balıkçılarla geçiriyor, gecelerin güzel kokular saçan sıcağında birbirini izleyen düşler kuruyordu. Bir sabah, sarayın avlu duvarında ilk sarmaşık güllerinin açmaya başladığını gördü. Üç yıldır, her yaz bu ender çiçekler açar açmaz Bayan Ag-nes'in kapısının önüne bir demet bırakmıştı. Bu kimden geldiği bilinmeyen yelin selamı dördüncü kez yineleyeceği için çok sevinçliydi.

O gün, öğle vakti, yabancı, güzel kadınla buluştu, ama ona ne bir gün önce ne de daha önceki gün geç saatlerde nerede olduğunu sordu.

Yalnızca onun sakin, masum gözlerinin içine neredeyse ürkütücü bir bakışla bakıyordu. Gitmeden önce, "Bu gece sana geleceğim.

Pencerelerden birini açık bırak," dedi. Kadın, "Bu gece olmaz," dedi yavaşça. "Bu gece olmaz." "Ama ben istiyorum." "Başka zaman. Olur mu?

Bugün olmaz. Yapamam." "Bu gece geleceğim.

32

Ya bu gece ya da hiç. Nasıl istersen." Kadın suskunlaştı ve ondan uzaklaştı.

Yabancı, o gece, hava kararmcaya kadar akıntının kıyısında pusuda bekledi, ama hiç tekne geçmedi. Bunun üzerine, sevgilisinin evine gitti ve çalıların arasına saklandı. Tüfeğini dizine dayamıştı.

Hava sakin ve sıcaktı. Yasemin kokuları her yeri sarıyor, gökyüzü beyaz bulut yollarının ardında küçük, solgun yıldızlarla dolup taşıyordu. Parkın içinde bir yerlerde bir kuş, tek bir kuş ötüyordu.

Hava iyice kararınca, evin köşesinden belli belirsiz görülebilen bir adam çıktı. Şapkasını iyice aşağıya çekmişti, oysa o denli karanlıktı ki buna hiç gerek yoktu. Sağ elinde bir demet güle benzer bir şey tutuyordu. Pusuda bekleyen, gözlerini kısıp namluyu doğrulttu.

Gelen kişi hiç ışık olmayan eve baktı, kapıya yönelip eğildi ve sarayın soğuk demir parmaklıklarını öptü.

O anda bir ışık parlayıp alev aldı ve tok bir ses çıkararak parkın içine doğru yavaşça düştü. Gülleri taşıyan adamın dizleri büküldü, geriye kumluk yere doğru düştü ve orada sessizce titreyerek uzanıp kaldı.

Pusudaki yabancı, saklandığı yerde bir süre bekledi. Gelen olmadı. Ev sessizliğini sürdürüyordu. Yavaşça saklandığı yerden çıktı, şapkası başından düşmüş adamın üzerine eğildi ve gözlerine inanamadı. Ozan Floribert'i tanımıştı.

"Demek o da!" dedi inler gibi ve oradan uzaklaştı.

Sarmaşık gülleri oraya buraya saçılmış ve bir tanesi vurulmuş, adamdan akan kanın oluşturduğu birikintinin ortasına düşmüştü. Köy kilisesinin çanı saat başını vurdu. Sarayın kulesi, ürkünç görünümüyle, daha da yoğunlaşan beyazımsı bulutların önünde uyuyan bir devi anımsatıyor, sessizce akan Ren Nehri yumuşak ezgiler söylüyordu. Kara parkın derinliklerindeki yalnız kuş, şarkısını gece yarısına dek sürdürdü.

(1906)

Masallar

33/3

ZIEGLER ADINDA BİRİ

Bir zamanlar Bramer Sokağı'nda Ziegler adında bir genç otururdu. Her gün yolda karşılaştığınız, ama hepsinin yüzü aynı olduğu için hiç ayrımsayamadığınız insanlardandı. Yani sıradan biriydi.

Ziegler, bu tür insanların hepsinin yaptığının aynısını yapardı. Ne yetenekli ne de yeteneksizdi. Parayı, eğlenceyi, iyi giyimi severdi ve bu insanların çoğu gibi korkaktı. Yaşamını içgüdüsel istekler ve yoğun çabalar değil, yasaklar ve cezalandırılma korkusu yönetirdi.

İlkeleri olan, aklı ba* şında, yani uzun lafın kısası kendini pek beğenen ve önemseyen, normal dediğimiz türde biriydi. Her insan gibi kişiliğini başkalarmkinden farklı görür, yine her insan gibi kendini ve yazgısını dünyanın merkezi sanırdı. Oysa yalnızca bir insan örneğiydi. Çelişkilerden haberi yoktu ve gerçekler dünya görüşüne ters düştüğünde hiç hoşgörü göstermeden gözlerini kapatıverdi.

Çağcıl bir insan olarak, paranın yanı sıra ikinci bir güce daha sonsuz saygısı vardı. Bilime. Oysa "Bilim nedir?" diye sorulsa nasıl yanıtlayacağını pek bilemez, bilim kavramı onda biraz istatistiksel bilgiyi biraz da bakteriyolojiyi çağrıştırırdı. Ama devletin bilim için ne çok para harcadığını ve bilime ne kadar değer verdiğini adı gibi biliyordu. Özellikle kanser araştırmalarına saygısı sonsuzdu, çünkü babası kanserden ölmüştü ve Ziegler o günden beri, çok ilerlemiş olan bilimin onun başına da aynı felaketin gelmesine izin vermeyeceğine inanıyordu. Ayrıca Ziegler'in o yılın modasına ayak uydurabilmek için bütçesini zorlayarak iyi giyinmeye çabalamak gibi bir özelliği daha vardı ama, bütçesini aşan, mevsimlik ya da her ay değişen modalara

34

saçma diye burun kıvırır geçerdi. Ona benzeyenlerin arasında ve güvenli ortamlarda kişilik göstergesi olarak yasalara ve hükümete sövüp saymaktan da asla çekinmezdi. Sanırım onu anlatırken lafı epeyce uzattım. Aslında Ziegler parlak bir gençti ve onu yitirmekle çok şey kaybettik, çünkü ölümü erken ve hiç de sıradan olmadı, böylece tüm tasarıları ve haklı umutlan yitip gitti.

Kentimize geldikten bir süre sonra, iyi bir pazar günü geçirmeye karar vermişti. Doğru dürüst tanıdığı kimse yoktu henüz. Herhangi bir derneğe girmeye de bir türlü karar veremiyordu. Belki de felaketini hazırlayan da bu oldu. İnsanın yalnız kalması hiç de iyi değildir.

Böylece kentin titizlikle seçtiği görülmeye değer yerlerini gezmeye karar verdi. Uzun süre inceledikten sonra tarih müzesini ve hayvanat bahçesini seçti. Müzeye pazar sabahları ücretsiz girilebiliyordu, hayvanat bahçesinde de öğleden sonraları indirim vardı.

Pazar günü pek beğendiği, düğmeleri kumaştan, yeni takım elbisesini giyip müzeye gitti. Şık ince bastonunu da yanma almayı ihmal etmemişti. Kırmızı renkte cilalanmış köşeli bir bastondu ve ona daha ağırbaşlı, gösterişli bir hava veriyordu. Ama ne yazık ki, müzenin kapısındaki hizmetli bastonu kapıda bıraktırdı. Ziegler'in canı sıkılmıştı.

Yüksek tavanlı odalarda görülmeye değer ne çok şey vardı. Ziegler camekânlarm üzerindeki, titizlikle hazırlanmış bilgileri okudukça bilimin burada da alçakgönüllü güvenilirliğini kanıtladığına tanık oldu ve iyi niyetli bir ziyaretçi olarak, her şeye kadir bilimin yüceliğini bir kez daha yüreğinde duyumsadı. Eski ıvır zıvırlar, paslanmış anahtarlar, yosun tutmuş kırık dökük gerdanlıklar vb., bu yazılar sayesinde inanılmaz ölçüde ilginçleşiyordu. Bilim her şeyi inceden inceye irdeliyor, her şeye egemen oluyor, hiçbir şeyi gözden kaçırmıyordu. Evet, demek ki yakında kesinlikle kansere çare bulacaktı, ölüme bile.

İkinci salonda, bir camekân gördü. Camekân öylesine parlıyordu ki, Ziegler önünde durduğunda, giysisinin, saçının, yakasının, pantolonunun çizgisinin ve kravatının düzgün olup olmadığını titizlikle denetleyebildi ve görünüşünden pek memnun kaldı.

35

Rahat bir nefes alarak gezmesini sürdürdü. Birkaç eski tahta iş

ilgisini çektiğinde, 'Saf olmalarına karşın çalışkan insanlarmış,'

diye düşündü, iyi niyetle. Bunun dışında, saat başı vurduğunda, dans eden fildişi figürleri olan eski bir duvar saati de ilgisini çekti, hoşgörülü bir sabırla onları izledi, ama artık sıkılmaya başlamıştı.

Esnedi ve cep saatini gösterişli bir hareketle çıkardı. Saati de gösterilmeye değer bir saatti, çünkü som altındandı. Babasından miras kalmıştı.

Öğle yemeğine epeyce zaman vardı. Merakı yeniden birazcık uyansın diye başka bir salona geçti. Burada karşılıklı duran camekânlarda, ortaçağ inançları ve büyüyle ilgili kitaplar, muskalar, cadıların kullandığı malzemeler sergileniyordu. Salonun bir köşesine, ocağı, havanları, yuvarlak gövdeli şişeleri, ince domuz mesaneleri vb. araç gereçleriyle simyacıların kullandığı tam bir çalışma tezgâhı yerleştirilmiş, köşe, yünden yapma bir halatla ayrılmıştı. Eşyalara dokunmanın yasak olduğunu belirten bir levha da vardı^ ama bu tür yazılar hiçbir zaman fazla ciddiye alınmaz. Üstelik, Ziegler odada yalnızdı.

Düşünmeden kolunu uzatıp halatın üzerinden cisimlere dokundu. Gülünç ortaçağ inançlarını duymuş, bu konuda bir-iki şey de okumuştu. O

zamanlar insanların bu çocuksu inançlara nasıl kapıldıklarını ve bu cadılık şarlatanlığının ve tüm bu nesnelerin neden yasaklanıp işin kolayca çözümlenemediğini bir türlü anlayamıyordu. Ama yine de simyanın bağışlanabilecek bir yönü de yok değildi, çünkü çok yararlı kimya bilimi onun sayesinde doğmuştu. Aman Tanrım! Böyle düşünüldüğünde, altın yapmada kullanılan bu kaplar ve bu saçmasapan büyücülük ıvır zıvırmm belki de gerekli olduğu ortaya çıkıyordu.

Onlar olmasaydı bugün ne aspirin ne de gaz bombası olurdu!

Bilinçsizce bilyeye benzeyen, koyu renkte, küçük bir cismi uzanıp aldı. Hapa benzeyen, sanki ağırlığı olmayan, kuru bir şeydi bu.

Elinde evirdi, çevirdi. Tam yerine koyacaktı ki, arkasında ayak sesleri duydu ve dönüp baktığında, bir ziyaretçinin salona girmiş

olduğunu gördü. 'Dokunmak Yasaktır' levhasını, Ziegler de okumuştu kuşkusuz.

36

Küçük bilyeyi hâlâ elinde tuttuğu aklına geldi, avucunu kapattı, bilyeyi cebine attı ve salondan çıktı.

Hapı ancak sokağa çıktığında anımsadı. Atmak niyetiyle cebinden çıkardığında burnuna götürüp kokladı. Reçineye benzer hafif bir kokusu vardı. Koku hoşuna gitti ve hapı yeniden cebine soktu.

Bir lokantaya gitti, yemeğini ısmarladı, gazetelere göz gezdirdi, kravatını düzeltti, çevredeki müşterilerin giyimlerini kâh beğeniyle kâh burun kıvırarak süzdü. Yemeğinin gelmesi gecikince müzeden çaldığı, simyacıların hazırladığı hapı çıkarıp kokladı, üstünü işaret parmağının tırnağıyla kazımaya çalıştı. Ansızın doğal ve çocuksu bir neşeye kapılarak cismi ağzına atıverdi. Cisim ağzında çabucak eridi.

Tadı hiç de fena değildi. Üstüne bir yudum bira içti. O sırada da yemeği geldi.

Saat ikide genç adam tramvaydan atlayarak îndi, pazar tarifesine göre indirimli bir bilet aldı ve hayvanat bahçesine girdi.

Dost gülücükler saçarak maymun evine gitti ve şempanzelerin olduğu büyük kafesin önünde durdu. İri bir maymun ona bakarak göz kırptı, boğuk bir sesle, "İşler nasıl gidiyor, kardeş?" diye sordu.

Büyük bir şaşkınlık ve tiksintiyle hemen geri çekilip oradan ayrılırken maymunun arkasından söylendiğini duydu: "Herif kendini hâlâ bir şey sanıyor, geri zekâlı düzta-ban!"

Ziegler koşa koşa başka tür-maymunların olduğu kafese gitti. Dans edercesine oraya buraya zıplayarak, "Şeker ver bakalım arkadaş!" diye bağrıştılar. Şekeri olmadığı için de kızıp söylendiler.

"Çulsuz," diye haykırıp dişlerini gösterdiler. Tüm bunlara dayanamazdı. Tökezleyerek çılgın gibi dışarı fırladı ve daha iyi bir davranış beklediği geyiklerin ve ceylanların olduğu yere yöneldi.

Olağanüstü güzellikte büyük bir ceylan, parmaklığa yakın bir yerde durmuş ziyaretçisine bakıyordu. Ziegler yüreğinin içine dek titrediğini duyumsadı, çünkü hapı içtiğinden beri hayvanların dilinden anlar olmuştu ve ceylanın iri, kahverengi gözleriyle ne demek istediğini kavrayabili-37

yordu. Ceylan bakışıyla soyluluk, boyun eğme ve hüzünden söz ediyor, bilinçli bir ciddiyetle onu izleyenin güçlü bir aşağılık, hem de çok kötü bir aşağılık duygusuna kapılmasına neden oluyordu. Ziegler, bu sessiz bakışta ceylanın kendisini yalnızca süslü giysileri, şapkası ve bastonu olan, ayaktakımından, gülünç ve iğrenç bir hayvan olarak gördüğünü okudu.

Ceylanların olduğu yerden keçilerin yanına, oradan dağ keçilerine, ardından lamaların, domuzların ve ayıların olduğu yerlere koştu durdu. Hepsi de ona hakaret etmedi, ama onu hor gördükleri kesindi.

Konuşmalarını dinlediğinde insanlar hakkında ne düşündüklerini öğrendi. Çok olumsuzdu düşündükleri. Çirkin, pis kokan, hiç de gururlu olmayan bu iki ayaklı yaratıkların rüküş giysiler içinde özgürce sağa sola koşuşmalarına izin verilmesine bir anlam veremiyorlardı.

Bir pumanın yavrusuyla, insanlar arasında çok ender görülen bir biçimde ciddi ve aklı başında konuştuğunu duydu; güzel bir panterin soylu biri gibi kısa ve özlü sözlerle» pazar ziyaretçilerinden oluşan güruha değinen yorumunu dinledi; sarı yeleli aslanların gözlerine baktı; insanların^ve kafeslerin olmadığı vahşi hayvanlar dünyasının ne denli özgür ve olağanüstü olduğunu kavradı. Bıkkın, ama gururunu yitirmemiş bir kerkenez kuşunu üzüntüden konmuş-çasına kuru bir dalda tünerken gördü. Alakargalarsa tutsaklıklarını, efendice bir umursamazlıkla, bir şaka olarak kabullenmişlerdi.

Tüm inançları yıkılmış ve iyice sersemlemiş olarak şaşkınlık içinde yeniden insanların arasına döndü, içinde bulunduğu açmazi've korkusunu anlayabilecek biriyle göz göze gelmeye çalıştı; dürüst, anlamlı ve rahatlatıcı bir-iki söz duyabilmek için konuşmalara kulak kabarttı. Erdem, doğallık, soyluluk ve suskun bir anlayış bulabilmek için birçok ziyaretçinin davranışlarını izledi, ama hep hayal kırıklığına uğradı.

Sesleri ve sözcükleri dinledi, el kol hareketlerini ve davranışları irdeledi. Artık her şeyi hayvanların gözüyle algıladığı için karşısında onlara benzeyen, ama soysuzlaş-mış, gösterişe meraklı, yalancı ve çirkin bir topluluk buldu.

38

Ziegler ne yapacağını bilemeden dolaştı durdu. Kendinden çok utanmaya başlamıştı. Dört köşeli bastonunu, ardından da eldivenlerini bir çalının arkasına fırlatıp atalı çok olmuştu. Kravatını da. Şapkasını ve çizmelerini çıkarıp ceylanların kafesinin parmaklıklarına ağlayarak kapandığında, çevresine toplanmış kalabalığın önünde onu kıskıvrak yakaladılar ve bir akıl hastanesine kapattılar.

(1908)

•%•

39

KENT

"Haydi ileri!" diye bağırdı mühendis, bir gün önce döşenmiş olan ikinci hattın üzerinde, insan, kömür, araç gereç ve gıda dolu treni görünce. Güneşin sarı ışığında sessiz vadi ışıl ışıl parlıyordu.

Ufukta görünen ormanlarla kaplı yüksek dağlar mavi bir sisle çevriliydi. Vahşi köpekler ve neye uğradıklarını anlayamayan büyükbaş

hayvanlar, bu sakin yerin gürültü patırtıya boğulmasını ve yeşil arazide oluşan kömür, kül, kâğıt ve teneke birikintilerini şaşkınlıkla izliyorlardı. İlk hızarın sesi tüm araziyi sardı, ilk tü-» fek sesi gök gürültüsü gibi patlayarak dağlara dek yankılandı ve ilk örsün sesi, hızlı çekiç seslerini bastırdı. İlk önce tenekeden bir ev yapıldı, ertesi gün de tahtadan bir başka ev. Sonra bir tane daha. Derken kısa bir süre sonra taştan evler belirmeye başladı.

Vahşi köpekler ve büyükbaş hayvanlar uzaklarda dolaşmayı yeğ tutar oldular. Çevre düzenlendi ve bakımlı bir yere dönüştürüldü. Daha ilk yılın baharında, yeşil tarlalar ürün vermeye başladı, aralarında da avlular, ahırlar ve depolar belirdi ve yabanıl doğayı sokaklar böldü.

İstasyonun yapımı tamamlandı ve hizmete açıldı. Ardından da belediye binası ve banka. Birkaç ay geçmeden de kentin çevresinde küçük kentler mantar gibi bitti. Dört bir yandan işçiler, köylüler ve kentliler bu yöreye akın etmeye başladılar. Satıcılar, avukatlar, vaizler ve öğretmenler de. Bir okul yapıldı, üç din örgütü kuruldu ve iki gazete çıkmaya başladı. Kentin batısında petrol bulununca, yeni kent zenginleşti. Bir yıl içinde kentin yankesicileri, yol kesicileri, evlere dadanan hırsızları, bir deposu, bir yeşilay derneği, Parisli bir terzisi, bir Bayern birahanesi oldu ve yakın 40

kentlerle olan rekabet kentin yaşamını canlandırdı. Hiçbir eksiği kalmamıştı artık kentin. Seçim konuşmalarından tutun da grevlere, sinemasına, ispritizmacılar derneğine kadar her şey tamamdı. Kentte Fransız şarabı, Norveç'ten gelen ringa balığı, İtalyan salamı, İngiliz kumaşı, Rus havyarı

bulabiliyordunuz; ikinci sınıf şarkıcılar, dansözler ve müzisyenler de turnelere çıktıklarında kente uğrar oldular.

Sonbahar geldiğinde o zamana kadar yalnızca bir yerleşim alanı olan kent bir vatana dönüştü. Öbür kentlerin geleneklerinden hemen ayrımsanabilen kendine özgü kibar bir selamlaşma, karşılaşıldığında değişik bir baş eğme gelenek oldu. Kentin kuruluşuna katkıda bulunanlar üst düzeyde bir kesim oluşturdular. Herkesten sevgi ve saygı görüyorlardı. Kenti uzun süredir var olan bir vatan gibi gören yeni bir kuşak doğdu. İlk çekiç sesi, ilk ölüm, ilk ayin ve ilk gazetenin basımı çok eskilerde kalmış, tarihe karışmıştı artık.

Kent, komşu kentleri egemenliği altına alıp genç bir yörenin anakenti oldu. Bir zamanlar kül yığınlarının, çamurlu su birikintilerinin yanındaki tahta ve teneke evlerin yerini geniş caddelerdeki ciddi görünüşlü saygın devlet daireleri, bankalar, tiyatrolar ve kiliseler almıştı. Öğrenciler neşe içinde üniversiteye ve kütüphanelere gidiyor, ambulanslar sarsmadan hastaları kliniklere taşıyor, bir milletvekilinin arabası görüldüğünde selam veriliyor, taştan ve demirden yapılma yirmi görkemli okulda, her yıl bu şan ve şeref dolu kentin kuruluşu şarkılar ve söylevlerle kutlanıyordu. Bir zamanlar vadi olan yer, ekin alanları, fabrikalar ve köylerle doldu, yirmi tren yolu vadiyi böldü, dağlar yakınlaştı ve dağ geçidinin derinliklerine dek gidebilen bir tren hattı döşendi. O yörede, zenginlerin evleri vardı. Uzaktaki deniz kıyısında da.

Kurulduğundan yüz yıl sonra, kent bir depremde yerle bir oldu, ama yeniden kalkmdı ve eskiden tahta olan bu kez taş, küçük olan büyük, dar olan da geniş yapıldı. Kentin istasyonu ülkenin en büyük istasyonu, borsası da yarıkürenin en zengin borsası oldu. Mimarlar kentin halka açık yerlerini tesisler, fıskiyeler ve anıtlarla süslediler. Bu yeni çağda kent, ülkenin en zengin ve en güzel kenti olarak

41

görülmeye değer bir yer diye ün saldı. Yabancı kentlerin politikacıları, mimarları, teknisyenleri ve belediye başkanları yapılan su şebekesini, yönetim yollarını ve başka donanımlarını incelemek için bu ünlü kente geziler düzenlediler. Dünyanın en büyük ve olağanüstü binalarından biri sayılan belediye binasının yapımına başlandı. O yıllarda kent bolluk içindeydi. Kentlilerin duydukları gurura, özellikle yapı sanatı ve yontu alanındaki başarılara ince bir güzellik anlayışı da ekledi ve böylece hızla gelişen kent ilerici ve beğenilen bir başyapıta dönüştü. Olağanüstü güzellikte parkların geniş, yeşil, bir kuşak gibi çevrelediği kent merkezindeki yapıların tümü kibar bir görüntü veren açık gri renkte taştan yapılmıştı. Bu çemberden sonra sokaklar ve evler, bir yelpaze gibi gittikçe açılarak düzlüklere dağılıyor, yüzlerce odası, avlusu ve salonu olan bir müze, kentin ilk günden o güne dek geçirdiği tarihsel evreleri sergiliyor ve orayı gezen yüzlerce insanı büyülüyordu. Yapının girişindeki ilk avlu, gür bitkileri, hayvanları, ilk yoksul barınakları, yolları ve ilkel tesisleriyle, vadinin eski haline dönüştürül, müştü. Kentin gençleri buraları coşku içinde dolaşırken, kentin çadırdan, tahta barakalardan, eğri büğrü patikalardan, geniş aydınlık kent caddelerine uzanan tarihini izliyorlar, öğrenciler, öğretmenleri eşliğinde gelip gelişmenin ve kalkınmanın olağanüstü kurallarını ve kabalıktan ince bir zevke, hayvansılıktan insanlığa, ilkellikten iyi eğitim görmeye, yoksunluktan bolluğa ve doğadan üreticiliğe nasıl geçildiğini öğreniyorlardı.

Ondan sonraki yüzyılda kent en parlak dönemini yaşadı ve giderek zenginleşti ve ayak takımı kanlı bir devrim amaçlayana dek bu böyle sürdü. Kentten birkaç kilometre uzaktaki büyük petrol tesislerini ateşe verdiler; bu alandaki köylerin, binaların ve fabrikaların çoğu yandı ve oturulamaz duruma geldi. Kentin içinde de kıyımlar, zulümler yaşandı.

Kent her şeye karşın ayakta kalmayı başardı, zamanla kendini toparladı, ama yeniden geçmişteki canlı yaşantısına kavuşamadı ve bu durgun süre içinde, uzakta, denizin karşı kıyısında ansızın yeni bir kent doğuverdi. Bu kent, bitip tükenmek bilmeyen bir bollukla, vermeye hazır verimli

topraklarında buğday, demir, gümüş vb. değerli maddeler üretiyordu.

Bu yeni ülke, artık geçmişte kalmış olan eski dünyanın zayıflamış

güçlerini, çabalarını ve hırslarını büyük bir güçle kendine çekiyor, o yörede bir gecede kentler doğuyor, ormanlar yok oluyor, çağlayanlar kurutuluyordu.

Güzel kent giderek yoksullaştı ve kendine özgü bir dünyanın merkezi olmaktan çıktı. Birçok ülkenin pazarı ve borsası olmaktan da. Ayakta durabilmesi, yeni dönemin gürültüsü patırtısı arasında yok olmaması bile bir başarıydı. Dağılmış güçlerinin, yeni dünyaya göç etmedikleri sürece, burada ne yapabilecekleri bir bina, ne de üstesinden gelmek zorunda oldukları tek bir şey kalmıştı. Daha da kötüsü satacak bir şeyleri olmadığı için kazanç sağlayamıyorlardı. Bunu yerine, kentin köklü sayılabilecek kültürel temellerinin üzerinde ruhsal olanı önemseyen bir görüş belirginleşmeye başladı. Sessiz kent, aydınların, sanatçıların,'ressamların ve ozanların barınağı oldu. Bir zamanlar, yeni topraklarda ilk evleri yapanların soyundan gelen bu huzurlu kişiler, günlerini, sonradan gelişen zevklere ve amaçlara yönelerek, iklimin aşındırdığı yıpranmış yontuları olan, yemyeşil suların aktığı o eskimiş bahçelerin görkemli dönemlerini betimleyen resimlerini yapmakla geçiriyor, duyarlı dizelerle kahramanlık çağının artık uzakta kalmış coşkusunu ve eski sarayların yorgun insanlarının suskun düşlerini anlatıyorlardı. Böylece kentin adı dünyaya yeniden ün saldı. Başka ülkeler büyük işlerle uğraşıp savaşlardan yıpransa-lar bile, bu kentin insanları hiçbir şeyden etkilenmeden barışı korumayı bildiler ve unutulmaya yüz tutmuş çiçek dolu sakin sokakları, ıssız alanlara bakan yıpranmış yüzleriyle düşlere gömülü gibi duran görkemli yapıları ve oynaşan fıskiye sularının çıkardığı yumuşak ezgileriyle eski çağı yeniden canlandırıp aydınlığa kavuşturdular.

Düşlere sığman bu eski kent, birkaç yüzyıl boyunca ondan çok daha genç olan yeni dünyaca sevilen ve saygı duyulan bir yer oldu.

Ozanların ezgilere aktardığı ve sevgililerin gidip gördüğü bir yerdi orası. Ama yaşam insanları giderek artan bir güçle başka yerlere çekiyordu. Kentteki köklü ailelerin soyundan gelenler tükenmeye başlamıştı. Eskisi gibi ilgi de görmüyorlardı. Çiçek açan gerçek ruhsal geliş-

43

me solmaya yüz tutmuş, yerini kötü taklitleri almaya başlamıştı.

Küçük komşu kentler yok olalı çok zaman olmuş, terk edilmiş

yıkıntılara dönen bu yerlerde Çingeneler ve hırsızlar barınmaya başlamıştı.

Derken bir deprem oldu. Kent zarar görmedi, ama nehrin yatağı değişti, ıssızlaşmış toprakların bir bölümü bataklığa dönüştü, bir bölümü de kuraklaştı. Çok eski taş kalıntılarının ve dağ evlerinin bulunduğu dağdaki o eski yüzyıllık orman giderek aşağılara doğru yürümeye başladı. Geniş arazinin ıssızlığını gördü ve ilerleyerek, toprakları bölüm bölüm yeşil çemberinin içine aldı. Bir yerdeki bir bataklığı uçuk yeşil rengiyle örttü, başka bir yerde de bir taş

döküntüsünü genç ve taze iğne yapraklı ağaçlarıyla ördü.

Sonunda, kentte doğru dürüst oturan kimse kalmadı. Kentin tek sakinleri, eski saraylarda barınan, cılız keçilerini eski bahçelerde ve sokaklarda besleyen soysuz ve ilkel bir ayaktakımıydı. Tüm yöre, bataklık olduğundan beri sıtmadan ve bakımsızlıktan perişan bir duruma gelmişti. Son yerleşenler de ya hastalıktan ya da bilgisizlikten öldüler.

Bir zamanlar dillere destan olan eski belediye binasından geriye kalan taş yığını yine de görkemli ve yüksek görüntüsünü yitirmemişti ve her dilde söylenen ezgilerde ve çoktan harap olmuş komşu ülkelerin yozlaşmış kültürlerinde hâlâ bir deyim olarak geçiyordu. Kentin adı, arada sırada görkemli bir hayalet gibi çocuk masallarında ve hüzünlü çoban türkülerinde değiştirilmiş ve çarpıtılmış olarak ortaya çıkıyor, yeni çağda kültürleri gelişmiş uzak ülkelerin aydınları, eski kente tehlikeli keşif gezileri düzenliyor, öğrenciler harap kentle ilgili coşkulu tartışmalara giriyorlardı. Dendiğine göre, kentin kapıları som altındandı ve mezarları değerli taşlarla doluydu.

O yörede yerleşmiş göçer kökenli ırkların, eski destanımsı çağlardan bu yana ne olduğu bilinmeyen bir büyü sanatından arta kalanları orada gizledikleri söylentisi dolaşıp duruyordu.

Oysa, orman, dağlardan düzlüğe inmeyi sürdürüyor, oluşan göller ve ırmaklar kendilerine yol açıyorlardı. Orman ilerliyor, tüm toprakları ve eski sokak duvarlarından, saraylardan, tapınaklardan geriye kalan yıkıntıları gücüne

katıyordu. Tilkiler, sansarlar, kurtlar ve ayılar bu terk edilmiş

yerin sahipleri oldular.

Tek bir taşı bile ayakta kalmamış, eski yıkık bir sarayın üzerinde, bir yıl önce ilerleyen ormanın öncüsü ve simgesi olan genç bir çam ağacı duruyor ve artık ondan da ilerde olan genç ağaçlara bakıyordu.

"Haydi ileri!" diye bağırdı bir ağaçkakan, bir ağacın gövdesini gagalayarak. Genişleyen ormana baktı ve bu toprakların üzerinde yeşeren olağanüstü ilerlemeden pek hoşnut kaldı.

(1910)

45

DOKTOR KNÖLGE'NİN SONU

Bir lisede öğretmenlik yapan Doktor Knölge, genç yaşta emekli olmuş, kendini dilbilime vermişti; eğer solunum darlığı ve romatizma gibi dertler gelip onu bulmasaydı, yalnız sebze ve meyveden oluşan bir rejime girmesine neden kalmayacak ve böylece ne vejetaryenlikle ne de vejetaryenlerle uzaktan yakından bir ilgisi olacaktı. Rejim sağlığına o denli iyi geldi ki, alışık olmadığı değişik çevrelerden ve kişilerden ve bu kişilerin ülkelerine sık olmasa da gitmek zorunda kalmaktan hiç hoşlanmadığı halde, yılın birkaç ayı-* nı genellikle güney ülkelerinden birinde, bir sağlık merkezinde ya da bir pansiyonda geçirmeye başladı. ¦*

Birçok yılın ilkbaharını, yaz başını ve ara sıra sonbaharını bile Fransa'nın güney kıyılarındaki rahat pansiyonlarından birinde ya da Maggiore Gölü'nün kıyısında geçirdi ve oralarda değişik insanlarla, yalınayak dolaşan uzun saçlı havarilerle, oruç tutan fanatiklerle ve yemek düşkünü vejetaryenlerle tanıştı. Yemek düşkünü vejetaryenlerle arkadaşlık kurduğu bile oldu, ama kendi midesi ağır yemekleri kaldırmadığı için yalnızca basit sebze yemekleri ve meyve türlerinden anlayan alçakgönüllü bir tat düşkünü olmakla yetiniyordu. Önüne koyulan her yeşil salatayı yemezdi ve bir Kaliforniya portakalını bir italyan portakalı niyetine o güne dek yememişti.

Aslında vejetaryenlik onu pek ilgilendirmiyordu. Onun için yalnızca bir tedavi yöntemiydi. Onu asıl ilgilendiren onun gibi her dilbilimcinin ilgisini çekebilecek başka bir konuydu. Vejetaryenlik alanında üretilen, örneğin, vejetaryen, vejetan, vejetabilist, çiğ

beslenenler, frugiforlar ve karışık beslenenler gibi olağanüstü sözcüklerdi.

46

Bu yola kendini adamışların kullandığı dile göre, doktor karışık beslenenlerdendi, çünkü yalnız meyve ve çiğ sebze değil pişmiş sebze ve yumurta da yiyor, süt de içiyordu. Gerçek bir vejetaryenin ve özellikle yalnız çiğ besinle beslenenlerin gözünde bunun dehşet verici bir durum olduğundan da haberi yoktu. Yoldaşlarının, kendi savlarını savunmak için girdikleri fanatik tartışmalardan uzak dururdu. Bunların bazıları kendi inançlarıyla gurur duyuyorlardı, örneğin bazı Avusturyalılar gibi kartvizit bastıranlar bile vardı.

Oysa Knölge'ye, karışık beslenenlere yalnızca ağzının tadıyla katılmak yetiyordu.

Daha önce de değindiğimiz gibi Knölge, bu insanlarla pek uyuşamıyordu. Kırmızı yüzü, tombulca bedeni ve sakin görünümüyle onu kendilerine özgü fanatik inançlarını izleyen, genellikle bir deri bir kemik, uzun saçlı, garip .giyimli ve münzevi bakışlı tam vejetaryen müritlerin, azizler ve aydınlanmışların içinde ayrımsamak kolaydı.

Knölge dilbilimci ve vatansever bir insandı. Birlikte olduğu vejetaryenlerin ne insanlıkla ilgili düşüncelerine ve toplumsal reform isteklerine ne de toplumdan kendilerini soyutlamalarına katılıyordu. Görünüşü öyle sıradandı ki, Locarno ya da Pal-lanzo İstasyonu'nda ya da iskelesinde, sebze azizlerinin kokusunu daha uzaktan alan Batı tipi otellerin hizmetlileri, hiç kuşku duymadan ona yaklaşıyor ve böyle aklı başında görünen bir adam, bavulunu Thalsia, Ceres ya da Monte Verita gibi konaklama yerlerinin hizmetlilerine verip onların da bunu eşeğe yüklemelerine ses çıkarmayınca şaşırıp kalıyorlardı.

Her şeye karşın, Knölge, bir süre sonra, bu denli yabancı bir ortamda kendini rahat hissetmeye alıştı, iyimser bir insandı o, neredeyse bir yaşam sanatçısıydı. Dört bir yandan gelen bitki yiyenlerin arasında, taze salatasını ve şeftalisini, keskin bakışlarıyla hemen görüp karışık beslenmesine değinerek, kendi inancını savunmaya kalkan bir fanatiğe ya da pirinç tanelerini çiğnerken hiç kimseyi önemsemediğini gösteren dindar bir

Budiste aldırmadan, kırmızı yanaklı bir barışseverle, örneğin bir Fransızla huzur içinde sohbet ederek yiyebiliyordu.

47

Günlerden bir gün, Doktor Knölge, ilk önce gazeteden, sonra da oraya giden tanıdık çevresinden, uluslararası büyük bir vejetaryen derneğinin Anadolu'da geniş bir arazisi olduğunu ve dünyadaki tüm vejetaryen yoldaşları uygun ücretler karşılığı orada kalmaya ya da yerleşmeye çağırdığını öğrendi. Bu dernek, Alman, Fransız ve Avusturyalılardan oluşan bir bitki yiyici topluluğunca kurulmuştu ve amacı dünyanın herhangi bir yerinde onları destekleyenleri ve müritleri bir araya getirip kendi dini, ülkesi ve yönetimi olan bir devlet kurup kendi inançları doğrultusunda doğaya yakın yaşamalarını sağlamaktı. Bu amaç için de başlangıç yeri olarak Anadolu seçilmişti.

Çağrılarında, 'Vejetaryenlik, vejetaryenler gibi yaşamak, çıplaklık kültürü ve yaşam reformları' gibi deyimler kullanıyorlar, öyle çok propaganda yapıyorlar ve öyle çekici vaatlerde bulunuyorlardı ki, sonunda bu cennetten gelen özlem dolu sese Bay Knölge de karşı koyamadı ve ertesi sonbahar için başvurdu.

Bu yerde bol ve çok taze sebze ile meyve yetiştirilecek, büyük ana binanın mutfağı, 'Cennetin Yolu'nun kuralları» nı yazan kişilerce yönetilecek ve en güzeli de orada, dünyanın alaycı bakışlarından uzak bir yerde yaşama olanağı sağlanacaktı. Her tür vejetaryenlik ve giyimde reform özgürdü; tek yasak da et ve içkiydi.

Dünyanın dört bucağından uyumsuzlar, Anadolu'daki bu yerde doğaya yakın bir yaşamla, sonunda biraz huzur bulmak, biraz da oraya akın akm gelen ve çözüm arayan insanlara inançlarını ve yöntemlerini öğretmek için geldiler. Bunların arasında kendi dinlerinden kaçan rahipler ve vaizler, sahte Hindular, gizbilimcileri ve dil öğretmenleri vardı. Masaj yapanlar, hipnotizmacılar, sihirbazlar ve lokman hekimleri de. Bu olağandışı toplulukta zararsız küçük yalancıların dışında çok büyük üçkâğıtçılar ve kötü insanlar pek yoktu, çünkü burada büyük çıkarlar söz konusu olamazdı. Gelenlerin çoğunun, bitkiyle beslenenler için çok uygun bir yer olan güneyde kendi yaşamlarını sürdürmekten öte bir amaçları yoktu.

Asya ve Avrupa'da, yoldan çıkmış gözüyle bakılan bu insanların çoğunun, birçok vejetaryene özgü bir kusurları vardı, o da çalışmaktan pek hoşlanmamak. Altın, zevk, güç 48

ve eğlence peşinde koşmuyorlar, yalnızca çok çalışma ve baskı olmadan alçakgönüllü bir yaşam sürmeyi arzuluyor-lardı.

Bunlardan bazıları, vaaz veren kurtarıcılar, mucize yaratan lokman hekimler ve onlara hoşgörüyle bakan zengin yoldaşlarının kapı tokmaklarını parlatıp üç-beş kuruş kazanan temizlikçiler olarak Avrupa'yı baştan başa yürüyerek buraya gelmişlerdi. Knölge, Quisisana'ya vardığında, arada sırada onu Leipzig'de ziyaret edip dilenenlerden bazılarıyla karşılaştı.

Ama en önemlisi de vejetaryenler dünyasını!, en büyük öncüleriyle tanışma olanağını buldu. Uzun, dalga dalga saçlı ve sakallı, yanık tenli, beyaz entarili ve sandaletli ya da açık renk ketenden spor giysiler içinde adamlardı bunlar. Tevrat'tan çıkmış gibi dolaşıyorlardı. Bazı saygıdeğer olanları da patiska bezleri kalçalarına dolamış, yarı çıplak, kendi işlerinin peşindeydiler.

Gruplaşmalar, hatta topluluklar oluşmuştu. Frugiforlarm, açlık orucu tutan münzevilerin, Teosofistlerin ve ışığa tapanların ayrı yerleri vardı. Amerikalı peygamber Davis'in yandaşları, ona duydukları saygının bir simgesi olarak bir tapmak yapmışlar, Neo-Swedenborgcular da ayinlerini belirli bir salonda yapar olmuşlardı.

Doktor Knölge, ilk önceleri bu ilginç toplulukta sıkılganlıkla dolaşıyordu. Bad eyaletinden, Klauber adında, eski bir öğretmenin katıksız bir güney lehçesiyle dünya halklarına Atlantis'te olanı biteni anlatan konferanslarına katıldı, sonra da gerçek adı Beppo Cinari olan ve yıllarca uğraştıktan sonra kalp atışlarını, kendi gücüyle üçte bire indirebilen Yogi Vishinanda'yı şaşkınlıkla izledi.

Bu topluluk Avrupa'da bir yerde olsaydı, sanayinin ve politik yaşamın ortasında bir akıl hastanesi ya da olağanüstü bir güldürü izlenimi verebilirdi. Oysa bunların tümü, bu Asya ülkesinde oldukça anlaşılabilir ve olası geliyordu insana. Yeni gelenlerin bazılarını, ellerinde çiçekler, karşılaştıkları kişileri barış öpücüğüyle selamlarken ya da sevinç gözyaşları

içinde dolaşırken görüyor; aydınlık, güleç yüzlerinde en büyük arzularının gerçekleşmesinden doğan mutluluğu okuyabiliyordunuz.

Masallar

49/4

En ilginç grup tartışmasız Frugiforlardı. Bu grup, her tüı\ü tapmak, barınak ve örgütü yadsımıştı. Tek amaçları olabildiğince doğaya yakın olabilmek, kendi deyimleriyle, toprakla bütünleşebilmekti. Gökyüzünün altında yaşıyorlar, ağaç ve fundalıktan topladıkları yemişler dışında bir şey yemiyorlar ve öbür vejetaryenleri küçümsüyorlardı. Onlardan biri Doktor Knölge'nin yüzüne, pirinç ve ekmek yemenin, et yemek gibi bir alçaklık olduğunu ve kendilerine vejetaryen diyen süt içenlerin, içki içen birinden ya da bir sarhoştan ayrımı olmadığını söyledi.

Frugiforların önde gelenleri içinde en saygıdeğer olanı, bu yolun en inançlı ve başarılı temsilcisi Jonas Kardeş'ti. Kalçalarına, kıllı bedeninden pek ayırt edilemeyen bir bez dolamıştı. Ağaç tepesinde tahtadan yapma küçücük bir kulübede oturuyor ve bu çalı çırpı arasında büyük bir beceriyle dolaştığı görülüyordu. Ayak parmakları hiç de olağan olmayan bir biçimde geriye doğru kıvrılmıştı, tüm varlığı ve yaşantısıyla insanın hayal edebileceği en üst ve başarılı doğaya dönüşü tamamlamıştı. Bazı alaycılar ona kendi arala-
^ rmda

'Goril' adını takmışlardı, ama genelde tüm bölge halkı ondan hayranlık ve saygıyla söz ediyordu.

Bu ünlü çiğ beslenen, konuşmayı da yadsımıştı. Kadın erkek, tüm müritleri kulübesinin çevresinde sohbet ederken, o onlardan yüksekte bir dalda oturur, cesaretlerini kı-rarcasma sırıtır ya da aşağılayıcı bir gülüşle güler, tek söz etmez, kendi dilinin doğanın tartışılmaz dili olduğunu, ilerde tüm vejetaryenlerin ve doğaya dönük insanların dünya dili olacağını davranışlarıyla anlatmaya çalışırdı. Her gün birlikte olduğu en yakın müritleri onun çiğneme ve ceviz soyma sanatı üstüne verdiği dersleri izleme zevkini tadarlar, giderek gelişen olağanüstü yöntemlerine hayran kalıp gurur duyarlar, ama öte yandan onu yakında kaybedecekleri için hüzünlenirlerdi,

çünkü büyük bir olasılıkla, çok kısa bir süre sonra doğayla tam bütünleşecek ve öz vatanı olan dağların vahşi doğasına çekilecekti.

Bazı hayranları, yaşam evrelerini tamamlayıp insan olmanın çözümünü geriye dönmede bulmuş olan bu varlığa Tanrısal bir saygı gösterilmesini önerdiler. Bir sabah, güneş doğarken ağaçtaki kulübesine gidip mezheplerinin ayi-50

nine ilahilerle başladıklarında, kutsanan kişi, bir dalın üzerinde göründü, çıkardığı bezi alay ederek havaya fırlattı, sonra da dua edenleri sert kozalak yağmuruna tuttu.

Bizim doktorun alçakgönüllü ruhu, nedense bu kusursuz Jonas'a, yani gorile karşıydı. Vejetaryen dünya görüşü ve bu fanatik sıra dışı yaratıklara karşı içinde bastırdığı ne var ne yoksa, onu gördüğünde fena halde ortaya çıkıyor, kendi ılımlı vejetaryenliğini bile alaycılıkla düşünmesine neden oluyordu. Hiçbir iddiası olmayan öğretmenin yüreğinde, insan olmanın gururu ansızın, hastalıklı bir biçimde kabarıyor, değişik düşünen birçok insana ses çıkarmadan sabırla dayanan bu insan, kusursuz yaratığın kulübesinin önünden nefret ve öfke duymadan geçemiyordu. Daim üzerinde oturup yandaşlarının, saygı duyanların ve ona karşı olanların tümüne, aynı ilgisizlikle davranan goril de, nefretini içgüdüsel olarak algıladığı bu insana karşı giderek artan hayvansal bir öfke duymaya başlamıştı.

Knölge, bir ay sonra bu eyaletten ayrılıp artık evine dönmeye karar verdi. Işıl ışıl bir dolunay gecesinde, çevrede dolaşırken ayakları onu bilinçsizce ağaçtaki kulübenin olduğu yere sürükledi. Sağlığının yerinde olduğu, ama kendi gibi olan sıradan insanların arasında olduğu zamanları özlemle anımsadı, daha mutlu olduğu eski günleri düşünmenin etkisiyle öğrencilik yıllarında yine bilinçsizce öğrendiği bir şarkıyı ıslıkla çalmaya başladı.

O sırada, sesten sinirlenip çılgına dönen orman adamı çalıları çatırdatarak ortaya çıktı,ve elinde sağa sola tehdit edercesine salladığı kalın bir sopayla, gezintiye çıkmış adamın karşısına dikildi. Şaşıran doktor o denli öfkelendi ki kaçmak yerine artık düşmanıyla hesaplaşma zamanının geldiğine karar verdi ve kötü kötü gülümseyerek eğildi, sesine olanca alay ve aşağılamayı katarak, "İzin verirseniz kendimi tanıtayım. Adım Doktor Knölge," dedi.

Der demez de, goril öfkeli bir çığlık atarak elindeki sopayı attı, pek de güçlü olmayan doktorun üzerine atıldı ve onu oracıkta o ürkünç elleriyle boğuverdi. Doktoru ertesi sabah buldular. Bazıları ne olup bittiğini anlar gibi oldu, ama hiç kimse, her şeye ilgisiz, dalında oturup ceviz soyan Jonas'a bir şey yapmaya cesaret edemedi.

Yabancının cen-

51

nette geçirdiği sürede arkadaş olduğu birkaç kişi, onu yakın bir yere gömdüler ve mezarının başına üzerinde 'Almanya'dan Dr. Knölge-Kanşık Beslenenlerden' yazılı bir levha diktiler.

(1910 civarında)

52

GÜZEL DUŞ

Lise öğrencisi Martin Haberland, 17 yaşında zatürreeden öldüğünde herkes büyük bir üzüntüyle onun çok yetenekli bir genç olduğundan söz etti ve ölmeseydi yetenekleriyle ne çok para pul ve başarı sahibi olurdu diye hayıflandı.

Bu güzel ve yetenekli gencin ölümüne benim de üzüldüğüm bir gerçek.

Ama biraz da canım sıkılarak. Anlaşılan dünyada yetenek öylesine bol ki doğa bunları böyle bol keseden dağıtabiliyor diye düşündüm. Oysa doğanın bizim düşüncelerimize pek aldırdığı yok. Bugünlerde çevrede öyle çok yetenek var ki yakında herkes sanatçılarımızın meslektaşı olacak, çevrede sanatçı olmayan kimse kalmayacak.

Bu nedenle gencin ölümüne bir anlamda çok da üzüldüğüm söylenemez, çünkü ölmekle kendini zarardan korumuş oldu. En iyinin ve en güzelin elinden çok acı bir biçimde alınmasının kaçınılmazlığından da.

Mutlu, sağlıklı ve iyi bir anne-babaya sahip olarak 17 yaşma gelen çoğu insan, yaşamının güzel yıllarını geride bırakmış olur ve yaşamı sona ererse, büyük acıların verdiği baskılara, kötü deneyimlere ve çılgın yaşamın derinliklerine dalarak yaşamı bir Beethoven senfonisine dönüşmez, ama Haydn'm küçük bir oda müziği parçası olabilir. Bu da birçok insana nasip olmayan bir şeydir.

Haberland olayında, gencin yaşayabileceğinin en güzelini yaşadığından, bu denli dünyasal olmayan bir müziğin bir bölümünü içine sindirdiğinden ve ölmeseydi yaşamın ona armonisi olmayan bir müzikten öte bir şey vermeyeceğinden kesinlikle eminim. Öğrencinin mutluluğunun yal-53

nızca düşünde olması saflık sayılmamalı, çünkü insanların çoğu düşlerini yaşamlarından daha güçlü duyumsarlar.

Hastalığının ikinci, ölümünden de üç gün önce, öğrenci Martin Haberland ateşler içinde yanarken bir düş gördü.

Babası, düşte, elini omzuna koydu ve, "Bizden artık fazla bir şey öğrenemeyeceğinin bilincindeyim. İyi ve önemli bir insan olup sıradan olmayan bir mutluluğu kazanmalısın. Bu da ailenin yanında olmaz. Beni iyi dinle. İlk önce Bilinç Dağı'na çık, sonra eyleme geç; sonra da sevgiyi bul ve mutlu ol," dedi. Babası son sözleri söylerken sakalı daha uzun, gözleriyse daha iri görünüyordu. Bir anlığına yaşlı bir krala benzemişti. Sonra, oğlunu alnından öptü ve gitmesini söyledi.

Oğlu saray merdivenlerini andıran güzel, geniş merdivenlerden inip sokağı geçti ve tam kentten ayrılmak üzereyken annesiyle karşılaştı.

Annesi ona seslendi ve, "Martin, demek ki bana allahaısmarladık bile demeden gidiyorsun," diye yakındı. Martin çok kötü oldu ve çok utandı.. Onun çoktan öldüğünü sanıyordu. Oysa annesi anımsadığından çok daha genç ve güzel, dipdiri önünde duruyordu." Onu öperken kızardı, çünkü annesi neredeyse genç bir kız tazeliğindeydi. Onu yeniden öpmeye cesaret edemedi. Karmakarışık duygular ve düşünceler içinde oradan telaşla ayrılırken annesi Martin'e onu bir ışık gibi saran aydınlık, mavi bir bakışla baktı ve onu onaylarcasma başını salladı.

Kentin dışında, karayolunun ve vadiye açılan dişbudak ağaçlı yolun yerine bir liman bulunca hiç şaşırmadı Martin. Limanda, bakıra çalan renkteki yelkenleri, altın rengi gökyüzüne doğru uzanan ve çok sevdiği Claude Lorraine'in resimlerini andıran çok büyük eski bir yelkenli gemi duruyordu. Onu Bilinç Dağı'na götürecek olan gemiydi bu.

Oysa yelkenli gemi ve altın rengi gökyüzü ansızın kayboldu ve bir süre sonra öğrenci Haberland kendini karayolunda, kızıl günbatımı renginde uzak bir dağa doğru yürürken buldu. O yol aldıkça uzaktaki dağ sanki ondan daha da uzaklaşıyordu. İyi ki yanında öğretmeni Profesör Seidler yürüyordu ve babacan bir tavırla, "Burada 'ablativus abso-lutus'tan1 öte bir yapı yoktur. Yalnızca onu kullanarak bek-1 Ablativus absolutus: Dilbilgisi terimi (fiilimsi). Burada 'tümüyle bağımsız olma' anlamında kullanılmış. (Çev.) 54

lenmedik bir anda 'medias in res'e ulaşabiliriz," dedi. Öğretmeninin dediğini hemen yaptı ve öyle bir 'ablativus ab-solutus' deneyiminden geçti ki, geçmişinin belirli dönemlerini ve tüm dünyanın geçmişini içinde duyumsadı, ama sonra ansızın geçmiş tümüyle yok oldu ve her şey o âna ve aydınlık bir geleceğe dönüştü. Dağa ulaşmıştı artık.

Yanında da ona artık, 'sen' demeye başlayan Profesör Seidler duruyordu. Haberland da ona 'sen' diyebiliyor ve ona öz babasıy-mışçasma güveniyordu. Profesör konuştukça babasını andırıyor, öğrencinin babasına duyduğu sevgiyle bilime duyduğu sevgi bütünleşiyor, ikisi de güçlenip güzelleşiyordu. Orada oturup düşünürken ve çevresinde o kadar çok öğrenilecek ve şaşılacak şey olduğunu yeni yeni algılarken babası yanı başında, "Tamam artık, çevrene bakabilirsin," dedi.

Her şey tanımlanamaz bir açıklığa kavuşmuştu. Dünyadaki her şey uyum içindeydi ve güneş gibi pırıl pırıl parlıyordu. Ruhunun derinliklerinde, annesinin neden öldüğünü ve ölmüş olmasına karşın nasıl yaşamını sürdürdüğünü, insanların görünüm, davranış ve dillerindeki ayrıma karşın aynı kökten geldiklerini ve kan kardeşi olduklarını, sıkıntıların, acıların ve çirkinliğin gerekliliğini, tüm bunların Tanrı'nm isteği ya da zorlaması olduğunu ve insanlığın görevinin, bunları iyiye ve aydınlığa dönüştürerek, dünyanın düzenli ve mutlu bir yer olmasını sağlamak olduğunu sezinledi. Bilinç Dağı'nda olduğunu ve akıllandığını kesinlikle anlayınca, göreve çağrıldığını duyumsadı. Oysa son iki yıldır değişik meslekleri düşünmüş, hangisini seçeceğine bir türlü karar verememişti, ama artık hiç kuşkusu kalmamıştı. Yapı ustası olacağını biliyordu. Bunu bilmek ve bu konuda hiç kuşkusu olmamak olağanüstü bir duyguydu.

Ansızın beyaz ve gri taşlar, kalaslar, makineler ve ne yapacaklarını bilemeden bekleyen işçiler belirdi. Oysa Martin ne yapması gerektiğini çok iyi biliyordu. Elinde projeler tutuyor, açıklamalar yapıyor, sağa sola buyruklar veriyor, ellerini iyi kullanıyordu. Ne istediğini söylemesi ve başını sallaması yetiyordu, insanlar hemen koşuyor, taşları kaldırıyor, yük arabalarını itiyor, demir çubukları döşüyor, taş blokları düzeltiyor ve ne yapacaklarını bildikleri bir işte ça-1 Medias in res: Yaşamın içinde olma. (Çev.) 55

lıştıkları için mutlu oluyorlardı. Yapı ustası Martin'in güçlü isteği tümünün gözlerine ve ellerine geçmişti. Bina yükseldi; çatıları, avluları ve kavisli pencereleriyle coşkulu, ama abartısız bir güzellik sergileyen hir saraya-dönüştü. Dünyadaki hüznün, huzursuzluğun ve bıkkınlığın yok olabilmesi için böyle bir şeyin yapılması gerekliydi.

Yapı bittiğinde, Martin'i uyku bastı. Eskiden olduğu kadar dikkatli olamıyor, yalnızca çevresindeki müzik ve kutlama seslerini duyabiliyordu. Az bulunur bir huzur ve güçlü bir istekle derin ve güzel bir yorgunluğa kendini teslim etti. Annesi gelip elini tuttuğunda yeniden bilinçlendi ve annesinin onunla birlikte sevgi ülkesine gitmek istediğini anladı. Bilinç Dağı'ndan ve bitirdiği saraydan gelen aydınlığın ve tümüyle arınmış vicdanının dışında, yaşadığı ve yaptığı her şeyi unuttu ve bu yolculukta suskunlaştı, umutla bekler oldu.

Annesi gülümseyerek elini tuttu ve karanlığın yoğunlaştığı bir dağa tırmanmaya başladılar. Annesinin mavi giysisi giderek canlı rengini yitiriyor, vadinin derin mavisinin içinde belirsizleşiyordu. Bunu görünce, artık annesinin yanında olduğuna güvenemez oldu. Hüzün çöktü üzerine. Binayı yaparken ve yorgun argın dinlenirken yaptığı gibi gerçek bir istekle ağlamaya başladı. Oysa hiç acı duymuyordu.

Gözyaşları ona bir insanın yaşayabileceği en hoş deneyimle karşı karşıya olduğunu duyumsattı. Bunun ne olduğunu anlamak istiyordu.

Sonunda sevgi olduğuna karar verdi. Ölüme benziyordu sevgi; ondan öte bir şey de yoktu. Başka hiçbir şeyin izlemediği bir doyumu ve bir geceyi getiriyordu.

Bunları düşünürken, her şey değişti. Aşağıdaki derin vadiden olağanüstü güzellikte bir ezgi duyuldu. Martin çimenlerin üzerinden muhtarın kızı Bayan Vossler'in kendisine doğru geldiğini gördü ve ansızın ona âşık olduğunun bilincine vardı. Kızın yüzü her zamanki gibiydi, ama giysileri değişikti, eski Yunanların giysilerini andırıyordu. Kız iyice yaklaştığında aydınlık gökyüzünün ışıl ışıl yıldızlarla dolu olduğu ama başka hiçbir şeyin görülmediği bir gece başladı.

Kız geldi, Martin'in önünde durdu ve onu beklermişçe-sine, dostça gülümseyerek, "Demek geldin?" dedi.

"Evet, annem bana yol gösterdi," diye yanıtladı Martin. "Her şeyi tamamladım. Yapmam gerekili olan büyük evi de. Orada senin oturman gerekiyor." Oysa kız güldü. Ergin bir insan gibi düşünceli ve hüzünlü görünüyordu. Bir anne kadar da anaç.

Martin ellerini kızın omuzlarına koydu ve, "Şimdi ne yapmam gerekiyor?" diye sordu. Kız eğildi ve gözlerine öylesine yakından baktı ki, Martin ürktü. Yüreği deli gibi çarpıyor, alev alev yanıyordu. Kızın sakin, iri gözlerinden ve onların ardındaki altın sisin içindeki yıldızlardan başka hiçbir şey göremiyordu artık.

Güzel kız, dudaklarını Martin'in dudaklarıyla birleştirdiğinde gencin tüm benliği eridi ve tüm direnci tükendi. Onları saran mavi karanlıktaki yıldızlar, ezgiler söyler oldular. Martin çevresindeki dünyanın hoş bir müzikle çınladığını ve hareket ettiğini sezinliyor, bir insanın duyumsa-yabileceği en tatlı şeyi, sevgiyi ve ölümü yaşadığını anlıyordu. Dudaklarını kızın ağzından çekemiyor, dünyada başka hiçbir şeyi arzulamıyor ve kızı, kendini ve her şeyi bu ezginin içinde algılıyordu. Başının döndüğünü duyumsadı, gözlerini yumdu ve artık ne eylemin, ne zamanın, ne de bilincin onu beklemediği, daha önceden belirlenmiş yoldan sonsuzluğa uçtu.

(1911)

FLÜT DUŞU

"Al bakalım," dedi babam ve bana küçük, kemiğe benzer bir flüt verdi.

"Al bunu ve uzak ülkelerdeki insanları, ezgiler çalıp mutlu ettiğinde yaşlı babanı anımsa. Dünyayı görüp bir şeyler öğrenmenin zamanı geldi de geçti bile. Sana bu flütü yaptırdım, çünkü aklın fikrin şarkı söylemekte, başka bir

şey yaptığın yok. Yalnız unutma, hep güzel ve iyi ezgiler çal, yoksa Tanrı'nm sana verdiği bu yeteneği boşuna harcamış olursun."

Sevgili babacığım aydın bir insandı, ama müzikten pek anlamazdı.

Güzel, küçük flütü üflemenin her şeyi çözümleyeceğini sanıyordu.

İnancına karşı çıkmak istemedim.<Te-şekkür edip flütü aldım ve onunla vedalaştım.

Vadimizi yalnızca büyük köy değirmenine kadar tanıdığım için onun ardında başlayan dünyayı görebileceğime çok seviniyordum. Uçmaktan yorulan bir arı geldi, koluma kondu. Birlikte yola çıktık. İlk mola vereceğim yere geldiğimde, geri dönüp evime benden selam götürecek bir habercim vardı artık.

Ormanlar ve çayırlar yolumun kıyısından bana eşlik ettiler, ırmak benimle birlikte akarken daha da canlandı ve anladım ki dünyanın evimin olduğu yerden büyük bir farkı yokmuş. Köyümde olduğu gibi, ağaçlar ve çiçekler, mısır tarlaları ve fındıklıklar benimle konuştular, ben de onların ezgilerini söyledim. Anladılar dediğimi.

Sonra arım uyandı, tatlı boğuk vızıltısıyla uçup iki kez çevremde dolaştıktan sonra döndü, evime doğru ayrıldı gitti.

O anda kolunda sepetiyle, sarı saçlı başına güneşten korumak için geniş kenarlı hasır bir şapka giymiş genç bir kız çıktı ormandan.

Ona, "Merhaba. Nereye gidiyorsun?" diye sordum.

58

O da bana, "Orakçılara yemeklerini götürmem gerekiyor. Ya sen, nereye kadar gideceksin?" diye sordu. Sonra yanımda yürümeye başladı.

"Dünyaya," dedim. "Babam yolladı. İnsanlara flüt çalmamı arzuluyor, ama pek beceremiyorum, öğrenmem gerekli."

"Demek öyle. Peki ne iş yaparsın? İnsanlar bir şeyler yapmak zorundadırlar."

"Pek bir şey bilmem. Yalnızca şarkı söylerim."

"Ne tür şarkılar?"

"Her tür. Sabah için, akşam için, ağaçlar, hayvanlar ve çiçekler için de. Örneğin, şu anda ormandan çıkagelen ve orakçılara yemek götüren genç bir kız için güzel bir şarkı söyleyebilirim."

"Gerçekten mi? Haydi, söylesene."

"Olur, ama adın ne senin?"

"Brigitte."

Ben de, o zaman ona, hasır şapkalı güzel Brigitte'in şarkısını söyledim. Sepetindekileri, çiçeklerin onu nasıl izlediğini, bahçe çitindeki mavi kahkahaçiçeğinin ona doğru nasıl uzandığını ve daha ne varsa tümüne değindim. İçtenlikle dinledi ve beğendi. Ona aç olduğumu söyleyince sepetinin kapağını kaldırdı ve benim için biraz ekmek çıkardı. Hem yiyip hem de hızlı hızlı yürüdüğümü görünce, "Yürürken yemek yememeli," dedi. "İnsan iki işi bir arada yapmamalı."

Çimenlerin üzerine oturduk. Ben ekmeğimi yerken, o da yanık tenli ellerini dizlerinin üzerinde kavuşturup beni izledi.

Bitirdiğimde, "Bana bir şarkı daha söylemek ister misin?" diye sordu.

"İsterim. Ne olsun?"

"Sevgilisi kendisini bıraktığı için hüzünlenen bir kızın şarkısını söyle."

"Bunu söyleyemem, çünkü ne olduğunu bilmiyorum," dedim. "Üstelik bence insan hüzünlü olmamalı. Babam, 'Her zaman hoş ve sevgi dolu şarkılar söylemelisin,' dedi. 'İstersen sana guguk kuşları ya da kelebeklerle ilgili bir şarkı söyleyebilirim.'"

"Sevgi nedir, bilmez misin?"

59

"Sevgi mi? Bilirim, en güzel şeydir o."

Bunun üzerine, şarkı söylemeye başladım. Ezgilerimde kırmızı gelincikleri seven ve onlarla oynayıp coşan güneş ışığını, eşini bekleyen, ama geldiğinde nazlanırcasına kaçıp uçmaya başlayan dişi ispinoz kuşunu, kahverengi gözlü kızı ve kızın şarkı söyleyen gençle karşılaştığında ona ekmek vermesini anlattım. Gencin artık ekmek yerine bir öpücük istediğini, onun kahverengi gözlerine bakmayı arzuladığını ve o gülmeye başlayıp dudaklarıyla ağzını örtene dek susmayacağını da ekledim.

Brigitte eğildi, gözlerini yumdu ve dudaklarıyla beni susturdu.

Gözlerini yeniden açtığında, yakınımdaki bu altın yıldızlarda kendimin ve birkaç tane de beyaz kır çiçeğinin yansısını gördüm.

"Dünya gerçekten güzel. Babam haklıymış," dedim. "Gideceğin yere kadar sana yardım edeyim."

Sepetini aldım. Yürümeye başladık. Adımları benimkine uyuyordu.

Neşesi de. Ormanın sesi, dağdan bize doğru esen bir meltem gibi hoş

geliyordu. O güne dek, böyle mutlu dolaştığımı anımsamıyorum. Ezgiler dolup taşana dek söylemeyi sürdürdüm. Vadinin, dağın, çimenlerin, ağaç yapraklarının, ırmağın ve yeşilliklerin öyle çok anlatacakları vardı ki yetişemiyordum.

Düşündüm ki, dünyanın binlerce ezgisini aynı anda söyleyebilsem, çimenleri, insanları, bulutları ve bunlara, yeşillikleri, çam ormanlarını, hayvanları, dağları, uzak denizleri ve şu andaki tüm ezgileri de katıp içimde ezgiye dö-nüştürebilsem o zaman ulu Tanrı olurdum. Her bir ezgi de gökyüzünde parlayan bir yıldız.

O âna kadar, bunun bilincine varamadığımı anlayınca çok şaşırdım ve suskunlaştım. Brigitte durdu, elimdeki sepetinin sapını tuttu ve,

"Buradan yukarıya doğru gitmeliyim," dedi. "Bizimkiler orada, yukarıdaki tarladalar. Birlikte gidelim mi?"

"Seninle gidemem," dedim. "Dünyaya açılmam gerekiyor. Ekmeğe ve öpücüğe teşekkürler Brigitte. Seni hiç unutmayacağım."

Sepetini aldı, kahverengi gölgelerle çevrili gözleriyle bana baktıktan sonra gözlerini yere indirdi ve dudakları bir kez daha dudaklarımı buldu. Öpüşü o denli iyi ve hoştu 60

ki, mutluluktan neredeyse hüzünlendim. "Sağlıcakla kal," diyebildim yalnızca ve hızlı hızlı yoldan aşağıya doğru yürümeye başladım.

Kız ağır ağır yamacı tırmandı, ormanın kıyısındaki aşağıya doğru eğik kayın ağaçlarının yeşilliğinde bir an durdu, çevresine ve bana baktı, onu şapkamı çıkarıp eğilerek selamladığımda, bir kez daha başını salladı ve kaybolan bir resim gibi kayın ağaçlarının gölgesinde yitip gitti.

Düşüne düşüne acele etmeden köşeye dek yürüdüm.

Köşeyi döndüğümde karşıma bir değirmen çıktı. Değirmenin yanından akan suyun üzerinde bir gemi duruyordu. Geminin içinde bir adam vardı ve sanki beni bekliyordu. Şapkamı çıkarıp selam verdim ve gemiye bindim. Gemi nehirden aşağıya doğru gitmeye başladı. Geminin ortasında oturuyordum. Adam da kıçında, dümende. Nereye gittiğimizi sorduğumda başını kaldırdı, yarı kapalı gözlerinin ardından bana baktı. Gözleri gri renkteydi.

"Nereye istersen," dedi boğuk bir sesle. "Nehirden aşağıya doğru denize mi gitmeyi arzularsın, yoksa büyük kentlere doğru mu? Hepsi benim. Karar senin."

"Tümü senin mi? Kral mısın sen?"

"Belki de öyleyim," dedi adam. "Anlaşılan sen ozansın. Bana yolda giderken bir şarkı söylesene."

Kendimi toparladım. Ciddi, yaşlı adamın yanında şarkı söylemek kolay bir iş değildi. Gemimiz nehirden aşağıya doğru sessizce hızla ilerliyordu.

Tekneleri taşıyan, güneşi yansıtan, kıyılara doğru dalgalarını daha sert vuran ve coşkuyla gezintisini tamamlayan nehri betimleyen bir şarkı söylemeye koyuldum.

Adamın yüzündeki ifade ben şarkımı bitirene dek hiç değişmedi, düş

gören biri gibi suskun, başını salladı durdu. Sustuğumda bu kez o şarkı söylemeye başladı. Şaşırıp kaldım. O da nehirden ve nehrin vadiler arasındaki gezintisinden söz ediyordu, ama şarkısı benimkinden hem çok daha değişik hem de çok daha güçlü ve güzeldi.

Söylediği şarkıya göre nehir, dağlardan aşağıya kötü ve çılgın bir sel gibi yok edici bir güçle akıyor, homurdanarak kendini değirmenlerce kısıtlanmış ve köprülerce yolu kesilmiş hissettiğini açıklıyor, taşımak zorunda kaldığı her

gemiden nefret ediyor, dalgalarıyla, uzun ve yeşil su bitkileriyle boğulmuş insanların bembeyaz kesilmiş cesetlerini büyük bir coşkuyla parçalıyordu.

Hiç hoşuma gitmedi söyledikleri, ama yine de o denli güzel ve gizemliydiler ki şaşkınlıktan dilim tutuldu. Bu boğuk sesli çekici ve zeki yaşlı şarkıcının dedikleri doğruysa, benim tüm ezgilerim yalnızca deneyimsiz bir gencin toy oyunlarından öte bir şey değildi.

Demek ki ormanlar özünde Tanrı'nm yüreği gibi iyi ve aydınlık değillerdi, tersine karanlık, dertli ve kötüydüler. Öfkeyle bize seslendiklerinde coşkudan değil, acıdan ses veriyorlardı.

Yolculuğumuzu sürdürüyorduk. Gölgeler giderek uzuyor ve ne zaman şarkı söylemeye başlasam şarkım ışıltısını daha da yitiriyor, sesim zayıflıyor ve yabancı şarkıcı her defasında dünyayı daha da karmaşık ve acılı, beni de daha tutsak ve hüzünlü yapan bir şarkıyla yanıtlıyordu.

İçim sızlıyor, karada çiçeklerin arasında ya da güzel Brigitte'in yanında kalmadığıma yanıyordum. Kendimi artan karanlıktan kurtarmak ve avutmak için yeniden Bri- * gitte ve onun öpücüklerine değinen bir şarkı söylemeye koyuldum.

İşte o zaman, iyice karanlık bastı ve dilim tutuldu. Dümendeki adam yeniden şarkı söylemeye başladı. Sevgiden, aşkın coşkusundan, kahverengi ve mavi gözlerden; ıslak, kırmızı dudaklardan söz ediyordu. Şarkısı güzel ve etkileyiciydi, ama karanlık nehrin üzerinde söylediği bu hüzün dolu ezgide sevgi; ürkek, karanlık ve ölümcül bir gize dönüşmüştü. İnsanlar onun tehlikesine ve özlemine kapıldıkça acı çekiyor, hüzünleniyor, birbirlerine ters düşüyor ve birbirlerini öldürüyorlardı.

Onu dinlerken o kadar yoruldum ve hüzünlendim ki, yıllardır yoldaymışım, hep sıkıntılı ve hüzünlü yolculuk etmişim gibi geldi bana. Yabancıdan bana doğru, ruhumu ürküten, bana hüzün veren sessiz ve soğuk bir dalgayı anımsatan bir akım gelip yüreğime çörekleniyordu.

Sonunda acı içinde, "En yüce ve en güzel olan yaşam değil mi?" diye bağırdım. "Ölüm mü yoksa? Öyleyse hüzünlü kral, bana ölümün şarkısını söyle!"

62

Dümendeki adam bana ölümden söz eden bir şarkı söyledi.

Söylediklerinin en güzeliydi bu, ama ölüm de en yüce ve en güzel olan değildi. O da avutmuyordu insanı. Yaşam ölümdü, ölüm de yaşam; birbirleriyle dünyanın anlamı ve ulaşabileceği en son aşama olan sevgi için çılgın ve sonsuz bir savaşa girmişlerdi; onlardan bazen tüm acıları öven bir ışık, bazen de tüm neşeyi ve güzelliği bulandıran, karanlığa iten bir gölge geliyordu, ama yine de coşku karanlığın içinde daha anlamlı ve güzel parlıyor, sevgi de gecenin içinde daha ışıltılı görünüyordu.

Dinledikçe suskunlaştım. İçimde, yabancı adamın arzuları dışında arzu kalmadı. Gözlerinde belirgin bir iyilikle, suskun bana bakıyordu. Gri gözleri dünyanın acıları ve güzellikleriyle doluydu. Gülümsediğinde, huzursuzca, "Ne olur, geri dönelim. Gece beni korkutuyor. Brigitte'i bulabileceğim bir yere ya da babamın yanma, eve gitmek istiyorum,"

diye yalvardım.

Adam ayağa kalktı ve fenerinin ışığı zayıf, sert hatlı yüzünü aydınlattı. Geceyi gösterdi. Ciddi, ama dost bir ifadeyle, "Geriye dönüş yok," dedi. "İnsan dünyayı öğrenmeyi arzuluyorsa, hep ileriye gitmeli. Kahverengi gözlü kızdan alabileceğinin en iyisini ve en güzelini aldın. Ama ondan ne kadar uzak olursan o kadar iyi ve güzel olur. Yine de nereye istersen oraya git. Dümeni sana vereceğim."

Ölesiye hüzünlendim. Oysa haklı olduğunu anlıyordum. Brigitte'i, yuvamı ve yakm zamana dek benim olan, yitirdiğim ne var ne yoksa tümünü özlemle anımsadım, ama artık yabancının yerini alıp dümeni kendim yönetmek istiyordum. Böyle olması da gerekiyordu.

Bu nedenle ses çıkarmadan ayağa kalktım, gemi boyunca dümenin olduğu yere doğru yürümeye başladım. Adam da sessizce bana doğru geldi.

Karşı karşıya geldiğimizde yüzüme iyice baktı ve feneri bana uzattı.

Yanımda fener, dümene oturduğumda, ürpererek gemide artık yalnız olduğumu anladım. Adam yok olmuştu. Oysa hiç şaşırmadım. Böyle olacağını sezmiştim zaten. O güzel gezinti günü, Brigitte, babam ve köyüm bir düştü sanki. Yaşlı ve hüzünlüydüm artık, sanki hep bu geceye benzer nehirde yol almıştım.

63

Adamı çağıramayacağımı da biliyordum. Gerçeğin bilinci beni buzdanmışçasma sarmıştı.

Sezinlediklerinin doğruluğunu kanıtlamak için feneri kaldırdım ve eğilip suya baktım. Sudan oluşan kara aynada gri gözlü, ciddi, sert, ama sevecen bir yüz bana bakıyordu. Yaşlı, bilge bir yüzdü bu. Benim yüzümdü.

Ve geriye dönüş olamayacağına göre, karanlık suların üzerinde geceye doğru yol almayı sürdürdüm.

(1913)

64

AUGUSTUS

Mostacher Sokağı'ndaki yoksul ve küçük bir kulübede, evlendikten kısa bir süre sonra kocasını bir felakette yitiren genç bir kadın oturuyor ve babasını hiçbir zaman göremeyecek çocuğunun doğmasını bekliyordu.

Her zaman yalnızdı. Bu nedenle sürekli olarak doğacak çocuğunu düşlüyor, onun için her şeyin en iyisini, en güzelini ve en özenile-nini arzuluyordu. Hiçbir şeyi yeterli bulmuyordu onun için.

Bahçesinde fıskiyesi olan, aynalarla dolu taş bir ev ona uygun olabilirdi. Geleceğine gelince de en azından bir profesör ya da kral olmalıydı.

Yoksul Bayan Elisabeth'in yanındaki evde yaşlı bir adam otururdu.

Ufak tefek bir adamdı bu. Evden çıktığını pek gören olmaz, sokağa çıktığında da başına ucu püsküllü bir başlık geçirir, eskiden yapıldığı gibi telleri balık kemiğinden bir şemsiye taşırdı. Çocuklar ondan korkar, büyükler de bu kadar içine kapanık yaşıyorsa bir bildiği vardır diye düşünürlerdi. Onu uzun süre ortalıkta gören olmaz, yalnız ara sıra derme çatma evinden birçok müzik aletinden çıktığı belli olan güzel bir ezgi yükselirdi. Çocuklar, evin önünden geçerken içeride meleklerin mi, yoksa peri kızlarının mı şarkı söylediğini sorarlar, anneleriyse bilemediklerinden, "Yok, hayır, müzik kutusu olmalı," diye yanıtlarlardı.

Komşularının Bay Bisswanger diye söz ettikleri bu küçük adamın Bayan Elisabeth'le değişik bir dostluğu vardı. Birbirleriyle hiç konuşmazlardı, ama yaşlı Bay Bisswanger ne zaman komşusunun penceresinin önünden geçse, onu katıksız bir dostlukla selamlar, o da ona minnetle karşılık verir ve onu severdi. İkisi de, 'Bir gün zor duruma düşer-Masallar

sem, komşuma akıl danışabilirim,' diye düşünürdü. Hava kararmaya başladığında Bayan Elisabeth tek başına oturup en sevdiği insanın yasını tutarken ya da doğacak bebeğini düşlerken, Bay Bisswanger yavaşça penceresinin kanatlarından birini açar, bir bulutun üzerindeki ay ışığı gibi yumuşak, gümüş rengi, insanı avutan bir ezgi karanlık odaya süzülürdü. Bayan Elisabeth'in komşusu arka pencerelerinden birine birkaç ıtır çiçeği saksısı dizmişti. Onları sulamayı hep unuturdu, ama saksıları hâlâ yeşil ve çiçek doluydu, üzerlerinde tek bir solmuş yaprak göremezdiniz, çünkü Bayan Elisabeth her sabah onları sular ve onlara özen gösterirdi.

Sonbaharın yaklaştığı sırada, fırtınalı ve yağmurlu bir gecede, Mostacher Sokağı'nda kimsecikler yokken, zavallı kadın doğum zamanının geldiğini anladı ve yalnız olduğu için ne yapacağını şaşırdı. Oysa gece iyice bastırdığında, elinde bir fenerle yaşlı bir kadın çıkageldi, eve girdi, su ısıttı, patiska bezler serdi ve bir çocuk dünyaya gelirken ne yapmak gerekliyse tümünü yaptı. Suskun Bayan Elisabeth» onu izledi. Çocuk doğdu. Yeni kundağına sarılıp dünyadaki ilk uykusuna dalmak üzereyken Bayan Elisabeth yaşlı kadına nereden geldiğini sordu.

"Beni Bay Bissvvanger yolladı," dedi yaşlı kadın. Yorgun, genç kadın uykuya daldı. Sabah uyandığında oda derlenmiş toplanmış, süt ısıtılıp bırakılmıştı. Yaşlı kadınsa gitmişti. Yanında yatan küçücük oğlu uyanmış, aç olduğu için avaz avaz bağırıyordu. Anne, bebeğini emzirmek için kucağına aldı.

Bebeği bu denli güzel ve sağlıklı olduğu için çok mutluydu. Babasının ölmüş olduğunu ve onu hiçbir zaman göremeyeceğini anımsadığında gözleri yaşla doldu, ama bebeği göğsüne bastırınca gülümsedi ve bebeğin yanında yeniden uykuya daldı. Uyandığında yine süt hazırdı; çorba yapılmış, çocuğun altı değiştirilmiş, yeni kundağa sarılmıştı.

Anne, kısa sürede kendini toparladı. Artık kendine ve küçük Augustus'a tek başına bakabiliyordu. Oğlunun vaftiz edilmesi gerektiğini düşünmeye başladı. Oysa vaftiz babası olabilecek biri yoktu". Akşam karanlık basmaya başlayıp komşu evden o hoş ezgiler duyulduğunda Bay Bisswan-66

ger'in evine gitti. Kapıyı çekinerek çaldı. Bay Bisswanger içeriden,

"Girin!" diye bağırdı dostça ve onu karşıladı. Müzik ansızın kesilmişti. Odada eski bir masa lambasının aydınlattığı bir kitap duruyordu. Onun dışında her şey her evdeki gibiydi.

"Bana o iyi kadını yolladığınız için teşekkür etmeye geldim," dedi Bayan Elisabeth. "Size olan borcumu, yeniden çalışıp para kazanmaya başlar başlamaz ödemek isterim. Ama bir sorunum var: Oğlumun vaftiz edilmesi ve adının konması gerekiyor. Adı Augustus olacak. Babasının adıydı bu. Oysa kimseyi tanımıyorum. Vaftiz babası olabilecek biri yok."

"Evet, bunu ben de düşündüm," dedi komşusu, ak sakalını sıvazlayarak." Kötü günlerinde ona yardım edebilecek iyi ve varlıklı bir vaftiz babası olsaydı iyi olurdu. Ben yaşlı ve yalnız bir adamım.

Çok az arkadaşım var. Eğer vaftiz babası olmamı istemezseniz, size önerebileceğim kimse yok."

Zavallı anne çok sevindi; küçük adama teşekkür etti ve onun vaftiz babası olmasını kabul etti. Ertesi sabah bebeği kiliseye götürüp vaftiz ettirdiler. Yaşlı kadın da oradaydı ve bebeğe bir altın armağan etti. Anne almak istemeyince de, "Bunu alın, ben yaşlı bir kadınım. Gereksinimlerimin tümüne sahibim. Bu altın ona belki şans getirir. Bay Biss-vvanger için kırk yılda bir şey yapmışım, çok mu?

Biz eski dostuz," dedi.

Hep beraber eve döndüler. Bayan Elisabeth konuklarına kahve yaptı.

Komşusu, tam bir vaftiz kutlaması olsun diye bir pasta getirmişti.

Bebek çoktan uykuya dalmıştı. Yiyip içtikten sonra, Bay Bisswanger, alçakgönüllülükle, "Küçük Augustus'un isim babasıyım. Ona krallara layık bir saray ve bir torba altın armağan etmek isterdim, oysa bunu yapamam, onun için vaftiz anasının altınının yanma ben de bir altın koyuyorum. Ama onun için yapabileceğimin en iyisini yapmalıyım. Bayan Elisabeth, oğlunuz için pek çok güzel ve iyi şey dilediğinizden eminim. Bana onun için dilediklerinizin en güzelini söyleyin, gerçekleşmesi için elimden geleni

yapacağım. Arzu ettiğinizi seçmekte özgürsünüz, ama tek bir dilek olur ancak. İyice düşünün. Bu ak-67

şam küçük müzik kutumun çaldığını duyduğunuzda, dileğinizi küçüğün sol kulağına fısıldayın, böylece dilediğiniz gerçekleşecek," dedi.

Bunları söyledikten sonra hemen vedalaştı ve vaftiz anasıyla beraber gitti. Bayan Elisabeth şaşkın, tek başına kalakaldı. Beşikte iki altın, masanın üzerinde de pasta olmasa düş gördüğünü sanacaktı.

Beşiğin yanma oturdu, bir yandan beşiği sallayıp ninni söylerken bir yandan da güzel dilekler düşünmeye başladı. İlk önce zengin olmasını ya da yakışıklı olmasını dilemek geldi aklına. Sonra da güçlü ya da akıllı ve zeki olmasını. Ama bu arada aklına sürekli bir şey takılıyordu. Sonunda, 'Aman canım, aslında bu, yaşlı adamcağızın bir şakasından öte bir şey olamaz,' diye düşündü.

Hava kararmıştı. Beşiğin yanında oturmaktan neredeyse uyuyakalacaktı.

Konukları ağırlamaktan, sorunlardan ve aklına gelen bin bir dilekten yorgun düşmüşken, komşu evden yumuşak, güzel bir ezgi duyuldu. Bir müzik kutusunun bundan daha güzel bir ezgi çalması olanaksızdı. •'

Duyduğu ezgi onu kendine getirdi, yeniden komşusu Bay Bissvvanger'e ve onun vaftiz armağanına güvenir oldu. Doğ>-ru dürüst düşünmeye ve de iyi bir dilek bulmaya çalıştıkça aklı daha da karıştı. Bir türlü karar veremiyor, üzüntüden ağlamaklı oluyordu. Ezgi giderek yavaşlıyor ve uzaklaşı-yordu. Acele karar veremezse, geç kalacağını ve bu şansı yitireceğini düşündü.

İçini çekerek kalktı, oğlunun üstüne eğildi ve sol kulağına, "Canım oğlum, senin için dileğim, dileğim..." diye kesik kesik konuşup bir yandan da düşünmeye çalışırken ezgi bitmek üzereydi. Telaşla,

"Dileğim, seni tüm insanların sevmesi," deyiverdi.

Ezgi sustu. Karanlık odayı bir ölüm sessizliği sardı. Beşiğin üzerine kapandı ve ağlamaya başladı. Korku ve hüzünle dolmuştu. "Ah, senin için

düşünebildiğimin en iyisini diledim, ama belki de yanlış bir şey söyledim. Seni tüm insanlar sevse bile, kimse seni annen gibi sevemez," dedi.

Augustus her çocuk gibi büyüdü. Aydınlık, mert bakışlı, güzel, sarışın bir çocuktu. Bayan Elisabeth vaftiz günü dilediğinin gerçekleştiğini kısa sürede anladı, çünkü çocuk 68

yürümeye başlar başlamaz, sokakta ve her yerde, her çocuğa nasip olmayacak kadar ilgi görmeye başlamıştı. İnsanlar onu şirin, tatlı ve akıllı buluyor, elini tutuyor, gözlerine bakıyor ve ona iltifatlar yağdırıyorlardı. Genç anneler ona gülümsüyor, yaşlı kadınlar ona şeker veriyor ve ne zaman yaramazlık yapsa, kimse onun yaptığına inanmıyor ya da onun yaptığı ortaya çıksa bile omuz silkip, "Bu kadar terbiyeli bir çocuğa kızılmaz," diyorlardı.

Güzel çocuğu tanıyanlar annesine de geliyorlardı. Bayan Elisabeth eskiden kimseyi tanımazdı, ona dikiş diktiren de olmamıştı, oysa şimdi Augustus'un annesi olarak biliniyordu ve onu arzu ettiğinden daha çok insan korur olmuştu. Kendisinin ve oğlunun maddi durumu düzelmişti. Birlikte bir yere giderlerken komşular memnun oluyor, onlara selam veriyor, bu mutlu iki insanın arkasından bakıyorlardı.

Augustus en çok vaftiz babasıyla birlikteyken mutluydu. Vaftiz babası, bazen akşamları onu evine çağırırdı. Ev, ocakta parlayan küçük, kırmızı bir alev dışında karanlık olur, yaşlı adam çocuğu, yerdeki postun üzerine, yanına oturtur, sessiz ateşi izlerlerken ona uzun öyküler anlatırdı. Bazen uzun bir öykü sona erdiğinde küçük çocuğun iyice uykusu gelir, sessiz karanlıkta, gözleri yarı kapalı ateşe bakarken karanlığın içinden tatlı, çok sesli bir ezgi yayılmaya başlar, ikisi de hiç konuşmadan uzun süre bu ezgiyi dinledikten sonra, hiç beklenmedik bir anda oda altın ışıltılı kanatlarıyla oraya buraya, daireler çizerek uçuşan ve güzel bir dansta olduğu gibi birbirlerinin çevresinde tek başlarına ya da çiftler halinde dönen aydınlık yüzlü küçük çocuklarla dolar, bu sırada söyledikleri şarkılar, olağanüstü bir sevinç ve yüce bir güzelliğin tınısına dönüşürdü. Augustus'un gördüğü en güzel şeydi bu. Daha sonraları çocukluğunu anımsadığında vaftiz babasının karanlık odası, ezgilerin yayıldığı ocaktaki kırmızı alev ve meleklerin altın ışıltılı, coşkulu ve büyülü uçuşları gözünün önüne geldiğinde hep özlemle doldu.

Çocuk büyüdü ve annesini üzdüğü için onun yeniden vaftiz gecesini düşünmesine neden olan günler geldi. Augustus çevrede neşeyle geziyor, her yerde kabul görüyor,

ona cevizler, armutlar, pastalar ve oyuncaklar veriyor, herkes onu yedirip içiriyor, dizlerinde hoplatıyor ve bahçesinden çiçek toplamasına ses çıkartmıyordu. Akşamları, çoğu zaman eve geç geliyor, annesinin onun için hazırladığı çorbayı inatla itiyor ve o ağladığı zaman onu sıkıcı bulup gidip yatıyordu. Bir kez de, annesi ona kızıp engel olmaya kalktığında yaygarayı bastı, annesi dışında herkesin onu sevdiğini söyleyip yakındı. Annesi sık sık üzüntülü saatler geçirmeye başlamıştı. Bazen oğluna gerçekten öfkeleniyor, ama yastığa dayalı mışıl mışıl uyuyan saf çocuk yüzünü mumun ışığı aydınlattığında, katı yüreği yumuşuyor, uyanmaması için onu yavaşça öpüyordu. Augustus'u herkesin sevmesi annesinin suçuydu. Bazen hüzün ya da neredeyse korkuyla böyle bir dilekte bulunmamış olmasının çok daha iyi olacağını düşünüyordu.

Bir gün, Bay Bisswanger'in ıtır çiçeklerinin olduğu pencerenin önünde durup küçük makasıyla solmuş çiçekleri ayıklarken, iki evin arasındaki avludan oğlunun sesini duydu. Ne olduğunu anlamak için eğilip arkaya baktı. Oğlu duvara dayanmıştı. Güzel yüzünde kendini beğenmiş bir ifade vardı. Karşısında ondan daha büyük bir kız duruyor ve ona yalvarır gibi bakarak, "Haydi gel, inat etme, bana bir öpücük ver," diyordu.

"Canım istemiyor," dedi Augustus ve ellerini cebine soktu.

"Haydi, ne olur," diye yineledi kız. "Sana güzel bir armağan vereceğim ama."

"Neymiş o?"

Kız çekinerek, "İki tane elmam var," dedi.

Oğlan yüzünü buruşturup sırtını döndü.

"Elma sevmem ki," dedi hor görerek ve uzaklaşmak istedi.

Ama kız onu yakalamıştı bir kez; yaltaklanırcasına,

"Baksana, güzel bir yüzüğüm de var," dedi.

"Göster bakalım," dedi Augustus.

Kız yüzüğü gösterdi. Augustus onu dikkatle inceledi, yüzüğü kızın parmağından çıkardı, kendi parmağına taktı, sonra da ışığa tuttu.

Beğendiği belliydi.

70

"Eh, artık sana bir öpücük verebilirim," diyerek kızı baştan savma dudaklarından Öptü.

Kız kolunu tutmayı sürdürüyordu. "Artık benimle oynarsın, değil mi?"

diye sordu güvenerek.

Oysa Augustus onu itti ve ters ters, "Beni rahat bırak.

Oynayabileceğim başka çocuklar var," diye bağırdı.

Kız ağlayarak avludan kaçınca, yüzünde bıkkın ve öfkeli bir ifadeyle parmağmdaki yüzüğü bir süre evirip çevirdi ve ıslık çalarak ağır ağır oradan uzaklaştı.

Annesi, elinde çiçek makası kalakalmıştı. Oğlunun başkalarının sevgisine karşı ne kadar acımasız olduğunu ve onları küçük görerek nasıl sömürdüğünü anlamak onu şaşkına çevirmişti. Çiçekleri unutmuş, başını sürekli iki yana sallayıp kendi kendine, "Kötü bu çocuk.

Yüreği taş gibi," deyip duruyordu.

Oysa Augustus kısa bir süre sonra eve geldiğinde sanki o çocuk değildi. Mavi gözleriyle annesine bakıyor, onunla konuşuyor, şarkılar söylüyor, onu pohpohluyor, öyle eğlendirici, kibar ve iyi davranıyordu ki annesi gülmeye başladı ve çocukların yaptıklarını hemen ciddiye almamak gerektiğine karar verdi.

Ama Augustus'un yaptığı bütün muzırlıklar cezasız kalmıyordu.

Çekindiği tek insan vaftiz babası Bisswan-ger'di. Akşam onun evine gittiğinde, vaftiz babası, "Bugün ocak yanmıyor, ezgi de olmayacak.

Küçük çocuk melekler hüzünlü, çünkü sen kötü davrandm," der, o da evden suskun çıkar, evine döndüğünde kendini yatağın üzerine atar, ağlar ve

birkaç gün iyi bir çocuk olmaya özen gösterirdi.

Ocaktaki ateş giderek daha ender yanar oldu. Vaftiz babası gözyaşları ve sevgi gösterileriyle kandırılabilecek biri değildi. Augustus on iki yaşma geldiğinde, vaftiz babasının küçücük odasında büyülü meleklerin uçması uzak bir hayale dönüştü. Onları gece düşünde gördüğünde, Augustus ertesi sabah iyice azıtıp gürültücü bir çocuk oluyor, arkadaşlarını toplayıp kumandanları olarak onlara çitlerin üzerinden atlamalarını emrediyordu.

Annesi oğlunun ne denli cana yakın ve hoş olduğuna değinen övgüleri duymaktan çoktan bezmişti. Augustus onun için üzüntüden öte bir şey değildi artık. Bir gün Au-71

gustus'un öğretmeni gelip çocuğu daha iyi bir okulda okutmayı arzulayan biri olduğunu söylediğinde, komşusuna danıştı ve çok geçmeden, bir ilkbahar sabahı, kapının önünde bir araba durdu ve yeni giysiler içindeki Augustus, annesi, vaftiz babası ve komşularıyla vedalaşıp arabaya bindi. Başkente gidip orada eğitim görmesine izin verilmişti. Annesi son kez sarı saçlarını güzelce yana taramış ve onun için dua etmişti. Atlar yola koyuldu ve Augustus böylece tanımadığı bir dünyaya doğru yola çıktı.

Aradan birkaç yıl geçti. Augustus artık bıyık bırakıp kırmızı bere takan, bir öğrenci olduğunda evine geri döndü, çünkü vaftiz babası annesinin ölüm döşeğinde olduğunu haber vermişti. Geldiğinde akşamdı ve çevredekiler arabadan inişini ve arabacının büyük deri bir bavulu eve taşıyışını hayranlıkla izlediler. Oysa annesi alçak tavanlı, bakımsız bir odada ölmek üzereydi. Yakışıklı öğrenci annesinin beyaz yastığın üzerinde onu yalnızca sessiz gözleriyle selam-layabilen solgun yüzünü gördüğünde ağlayarak yatağın kenarında diz çöktü, onun soğuk ellerini öptü ve annesinin gözleri ferini yitirip elleri buz gibi olanak dek, gece boyunca öylece kaldı.

Annesi gömüldükten sonra Bisswanger Baba koluna girip onu küçük evine götürdü. Augustus'a ev daha da basık ve karanlıkmış gibi geldi.

Pencerelerde ölü bir ışık kalana dek, birlikte oturdular. Sonra küçük yaşlı adam çöp gibi parmaklarıyla beyaz sakalını sıvazladı ve,

"Ocakta ateş yakacağım. O zaman lambaya gerek kalmaz. Yarın gitmek zorunda olduğunu biliyorum. Annen öldüğüne göre seni uzun bir süre göremeyeceğiz demektir," dedi.

Bunları söylerken ocakta cılız bir ateş yaktı. Birbirlerine koltuklarını yaklaştırdılar, yan yana oturup kıvılcımlar azalana dek yanan ateşi izlediler. Sonra yaşlı adam sevecenlikle konuşmaya başladı. "Sağlıcakla kal, Augustus, yolun açık olsun," dedi. "İyi bir annen vardı ve senin için sandığından çok şey yaptı. Sana bir kez daha o ezgileri dinletmeyi ve küçük cennet varlıklarını göstermeyi gerçekten isterdim. Ama biliyorsun, bu artık olanaksız. Onları her zaman anımsa ve eğer bir gün yalnız bir yürek ve gerçek bir özlemle onları arzularsan, onları yeniden duyabileceğini 72

unutma. Onlar ezgilerini sürdürüyorlar. Bana elini ver oğlum.

Yaşlıyım. Yatmak zorundayım."

Augustus ona elini verdi ve tek bir söz söylemedi. Yaslı evine hüzünlü döndü. Son bir kez yuvasında uyuyabilmek için yattı ve uykuya dalmadan önce yan evden gelen çocukluğunun tatlı ezgilerini uzaktan duyar gibi oldu. Ertesi sabah oradan ayrıldı ve uzun süre kimse ondan haber alamadı.

Kısa sürede Bisswanger Baba'yı ve melekleri unuttu. Zengin bir yaşantı, çevresini dalga dalga sarıyor, o da bu dalgalara kapılıp gidiyordu. Kimse nal sesleri yankılanan yollarda onun gibi ata iyi binemiyor ve onu izleyen kızları alaycı bakışlarla selamlayamıyor, kimse onun gibi uçarcasına olağanüstü dans edemiyor; arabaları onun gibi kıvrak ve iyi yönetemiyordu. Bahçelerdeki yaz gecelerini onun gibi coşkulu ve parlak tüketebilen kimse de yoktu. Sevgilisi zengin dul ona para, giysi, at ve başka ne gereksinimi varsa ve ne arzularsa veriyor, o da onunla Paris'e ve Roma'ya gidiyor, onun ipek çarşaflı yatağında yatıyordu, ama gerçek sevgilisi orta halli bir ailenin sarışın ve tatlı kızıydı. Onunla tüm tehlikelere karşın evlerinin bahçesinde buluşuyor, yolculuğa çıktığında ona uzun ateşli mektuplar yazıyordu.

Ama gittiği gezilerden birinden dönmedi. Paris'te arkadaşlar edinmiş

ve zengin sevgilisinden bıkmıştı. Okul yaşamı da çoktan beri canını sıktığı için orada kalmayı yeğ tuttu. Dünyada olan her şeyi yaşamına katmak

istercesine yaşıyordu. Atlara, köpeklere ve kadınlara sahip oldu. Paralar kazandı, paralar kaybetti ve hiçbir zaman arkasından koşan insanlar, ona kendini adayanlar ve ona hizmet etmek için yarışanlar eksik olmadı. O da gülümseyerek ne verirlerse alıyordu.

Henüz çocukken küçük kızın yüzüğünü aldığı gibi. Arzularının gerçekleşmesini sağlayan gizem onun gözlerinde ve dudaklarındaydı.

Kadınlar çevresinde ona karşı duyarlı ve coşkulu, pervane gibi dönüyorlar ve hiç kimse kalbinin ne kadar boş ve bencil bir hale geldiğini, ruhunun da ne kadar hasta ve hüzünlü olduğunu göremiyordu. Kendisi bile. Ara sıra herkesçe sevilmekten yoruluyor, kılık değiştirerek yabancı kentlere gidiyor, her yerde insanları aptal ve kolay kazanılır buluyor, çok az şeyle yetinen 73

ve hiç peşini bırakmayan sevgi ona saçma geliyordu. Kadınları ve erkekleri daha onurlu olmadıkları için iğrenç buluyor, tüm gününü köpekleriyle ya da dağlardaki güzel av yerlerinde geçiriyor, gizlice izlediği ve avladığı bir geyik ona, güzel ve şımarık bir kadının peşinden koşmaktan daha çok zevk veriyordu.

Bir deniz gezisinde, bir elçinin genç eşini gördü ilk kez. Kuzey ülkelerinin birinden, uzun boylu, ince, soylu bir kadındı bu. Birçok alımlı hanımefendinin ve beyefendinin arasında kimse onun dengi değilmişçesine gururlu ve suskun duruyordu. Augustus ona baktığında kadının bakışlarını kaçırdığını ve onunla ilgilenmediğini gördü.

Yaşamında ilk kez aşkın ne olduğunu anlar gibi oldu ve onun aşkını kazanmaya karar verdi. O andan başlayarak kadının gözünün önünden bir an bile ayrılmadı. Augustus kendisine hayran olan ve yolunu gözleyen gezi grubunun içinde bir prens gibi duruyordu. Kadın da bir prenses gibi. Sarışın kadının kocası da Augustus'un hoşuna gitmek için elinden geleni yapıyordu.

Augustus, tüm gezi grubu bir limanda yabancı kenti dolaşmak ve biraz da karada kalabilmek için birkaç saatliğine gemiden ayrılana dek yabancı kadınla bir an bile yalnız kalabilme olanağını bulamadı.

Kentte, sevdiği kadını, renkli bir pazar yerinin keşmekeşi içinde durdurana dek izledi. Bulundukları meydana birçok küçük karanlık sokak açılıyordu.

Onu, güvenli bulduğu ıssız bir sokağa çekti. Genç kadın gruptan ayrı düştüğünü ve yalnız olduğunu anlayınca telaşlandı.

Augustus onun ürkek ellerini tuttu ve kendisiyle karada kalması ve kaçmaları için coşkuyla yalvarmaya başladı.

Yabancı kadının yüzü bembeyaz kesilmişti, gözlerini yerden kaldıramıyordu. Yavaşça, "Bu yaptığınız bir beyefendiye yakışmaz,"

dedi. "Bunları hiç duymamış olayım."

"Ben şövalye değilim, âşık bir adamım!" diye bağırdı Augustus. "Âşık olan insan sevdiğinden başkasını düşünemez ve onun yanında olmaktan öte bir arzu duyamaz. Benimle gel güzelim, mutlu olalım." Genç kadın açık mavi gözleriyle onu suçlar gibi baktı. "Sizi sevdiğimi nereden biliyorsunuz?" diye fısıldadı yakmırcasma. "Ben yalan söyle-74

yemem. Sizi seviyorum ve sık sık eşim olsaydınız diye düşündüm.

Gerçekten sevdiğim ilk erkek sizsiniz. Oysa sevgi insanı nasıl da şaşırtıyor. İyi ve dürüst olmayan birini sevebileceğim aklımın ucundan bile geçmezdi. Kocamı çok sevmiyorum, ama yine de onunla kalmayı yeğlerim. Onurlu, dürüst ve soylu bir insandır o. Sanırım siz bunları anlayamazsınız. Bana tek bir söz bile söylemeyin ve beni gemiye götürün ya da buradaki insanlara sizin terbiyesizlik ettiğinizi söyler, yardıma çağırırım."

Augustus ne kadar yalvarsa da, öfkelense de yararı olmadı. Eğer susup ona eşlik etmeseydi genç kadın tek başına gemiye dönecekti. Gemiye vardıklarında Augustus bavulunu alıp kimseye veda etmeden ayrıldı.

Ve o günden sonra da herkesçe sevilen Augustus'un şansı döndü. Erdem ve onurdan ölesiye nefret eder oldu. Bunları yok etmek onun için bir zevkti artık. Gizini kullanarak, erdemli kadınları elde ediyor, çabucak arkadaşlık kurduğu iyi yürekli insanların parasını yiyip onlarla alay ediyor, onları ortada bırakıyor, soylu ailelerin gençlerini baştan çıkarıp onları utanca sürüklüyordu. Deneyip tüketmediği hiçbir zevk, bilmediği hiçbir utanç kalmamıştı. Oysa yüreğindeki sevgi de bunlar gibi yitip gitmişti. Her yerde onu bulan sevgi ruhunda bir kıpırtı bile yaratamıyordu.

Deniz kıyısındaki güzel evinde karamsar ve bıkkın yaşar oldu. Onu ziyarete gelen kadınları ve arkadaşlarını en olmadık davranışlarla bezdiriyor, insanları küçük düşürmek ve onlara hakaret etmek için yanıp tutuşuyordu. Arzu etmediği, hiç çaba göstermediği ve hak etmediği sevgilere boğulmuş, soluk alamaz olmuştu. Hiç vermemiş, hep almıştı, ama boşa harcadığı yitik yaşamının anlamsızlığının bilincine varmıştı artık. Tek bir kez, bir şeyi gerçekten arzu-layabilmeyi ve arzusunu bastırmak zorunda kalmayı özlü-yordu.

Arkadaşları arasında, hasta olduğu, dinginliğe ve yalnızlığa gereksinmesi olduğu söylentisi yayıldı. Hiçbir zaman okumadığı mektuplar gelmeye başladı, herkes hizmetçilerine sağlığını soruyordu.

Oysa o, denize bakan oturma odasında, tek başına çöküntü içinde oturuyordu.

75

Arkasına bomboş, bir çöl kadar kurak, önünde kabaran gri tuz seli kadar sevgisiz bir yaşam uzanıyordu. Orada, yüksek pencerenin önündeki koltuğa büzülüp kendisiyle hesaplaşırken hiç de güzel bir insana benzemiyordu. Beyaz martılar kumsal rüzgârlarına kapılıp önünden geçiyor, o da tüm sevecenliğini ve paylaşma sevincini tüketmiş boş bakışlarla onları izliyordu. Düşünmekten vazgeçip uşağını çağırdığında da dudaklarında sert ve öfkeli bir gülümseme beliriyordu. Bir gün bütün arkadaşlarını evinde verdiği bir ziyafete davet etti. Amacı, gelenlerin boş evde ölüsüyle karşılaşmaları ve son kez ona öfkelenip şaşkına dönmeleriydi, çünkü onlar gelmeden kendini zehirlemeye karar vermişti.

Tasarladığı ziyafetten bir gün önce tüm hizmetlilere ev sessiz olsun diye izin verdikten sonra, odasına çekildi, bir kadeh erik şarabına güçlü bir zehir kattı ve kadehi ağzına götürdü.

Tam içecekti ki kapı vuruldu. Augustus tepki göstermedi. Kapı açıldı ve içeriye ufak tefek, yaşlı bir adam girdi. Augustus'un yanma geldi, özenle elinden bardağı aldı ve Augustus'un tanıdığı bir sesle, "İyi akşamlar Augustus, nasılsın?" dedi.

„

Augustus çok şaşırdı. Hem kızmış hem de utanmıştı.

"Bay Bisswanger siz hâlâ yaşıyor musunuz?" diye sordu alaycı alaycı gülümseyerek. "Çok zaman oldu. Hiç değişmemişsiniz. Ama sevgili bayım, şu anda beni rahatsız ediyorsunuz. Yorgunum. Yatmadan önce bir şeyler içmek üzereydim. "

Vaftiz babası, "Görüyorum," dedi sakince. "Uyumak için bir şeyler içeceğin belli. Bu, sana yararı olabilecek son kadeh şarap. Ama önce oturup biraz gevezelik edelim. Uzak yoldan geldim oğlum. Sanırım kendime gelmem için bir solukta içmeme ses çıkartmazsm."

Konuşurken bardağı aldı, ağzına götürdü ve Augustus ona engel olamadan kaldırıp bir yudumda içti.

Augustus bembeyaz kesilmişti. Vaftiz babasının üzerine atıldı, omuzlarından tutup sarsmaya başladı. "Ne içtiğinizi biliyor musunuz siz?" diye bağırdı.

Bay Bissvvanger, ak saçlı, akıllı başını salladı, gülerek,

"Anladığıma göre erik şarabı, tadı da hiç fena değil," dedi.

76

"Burada hiçbir şeyin eksik değil. Fazla zamanım yok. Beni biraz dinlersen seni uzun süre rahatsız etmem."

Huzursuzlaşan Augustus, vaftiz babasının açık renk gözlerine dehşetle bakıyor, onun her an düşüp ölmesini bekliyordu.

Oysa vaftiz babası, umursamazlıkla bir koltuğa oturdu ve genç arkadaşına tatlı tatlı başını sallayarak, "Şarabın bana dokunacağından mı korktun? Kaygılanma. Beni bu kadar düşüneceğini sanmazdım doğrusu. Bırak da eskiden olduğu gibi oturup konuşalım.

Sanırım bu kolay yaşamdan bıkıp usandın. Ben buradan ayrıldığımda nasıl olsa kadehi yeniden doldurup içebilirsin. Ama önce sana bir şey anlatmak istiyorum," dedi.

Augustus duvara yaslandı ve çocukluğundan beri güvendiği bu çok yaşlı adamın, onu, geçmişinin gölgelerini ruhunda yeniden canlandırmaya çağıran rahatlatıcı, iyi sesini dinlemeye koyuldu. Saf çocukluğu zamanındaki gözlerinin derinlerine bakıyordu yeniden. Büyük bir utanç ve hüzün sardı Augustus'u.

"Zehri içtim, çünkü," diye sürdürdü yaşlı adam, "senin mutsuzluğunun nedeni benim. Annen, vaftiz olduğunda bir dilekte bulundu. Ben de saçma olmasına karşın onu yerine getirdim. Ne olduğunu bilmen gerekmez. Sanırım sen de sezmişsindir nasılsa. Ama bu dilek tam bir lanete dönüştü. Böyle olmasına çok üzüldüm. Yeniden, evimdeki ocağın önünde oturup melekleri dinlediğini görebilsem sevinirdim, ama bu çok zor. Sanırım şu.anda,'yüreğinin yeniden sağlıklı, iyi ve yüce olabilmesi sana olanaksız geliyordur. Oysa olmayacak bir şey değil bu. Senden bunu bir kez daha denemeni rica ediyorum. Annenin dileği sana hiç yaramadı Augustus. Bu kez senin bir dileğini yerine getirmeme izin verir misin? Para pul ya da kadınların sevgisini istemeyeceğine kuşkum yok. Sanırım bunlardan bıktın. İyi düşün. Yitik yaşamının yeniden güzel ve iyi olmasını sağlayacak, seni de mutlu edebilecek bir şey bulabilirsin. Benden bunu dile!"

Augustus derin düşüncelere dalmış, suskun suskun oturuyordu. Bitkin ve umarsızdı. Bir süre sonra, "Sağ ol Bisswanger Baba," dedi. "Ama sanırım yaşamımı artık hiç-

bir şey düzeltemez. En iyisi, sen içeri girdiğinde yapmak üzere olduğum şey."

"Evet, kolay olmadığını biliyorum," dedi yaşh adam düşünceli. "Bir kez daha düşün Augustus, aklına bir şey gelmesi olası. En çok hoşlandığın şeyi ya da annen henüz sağken evime geldiğin zamanları düşün. O zamanlar bazen mutluydun, değil mi?"

"O zamanlar, evet," diye onayladı Augustus. Çocukluğunun aydınlık çağım çok eski bir aynaya bakarcasına puslu ve soluk görüyordu. "O

günlere dönemem artık," dedi. "Ah, yeniden çocuk olmayı dileyemem.

Her şey yeni baştan yaşanır o zaman!"

"Haklısın, bunun bir anlamı yok. Ama yuvanda olduğun zamanları, öğrenciyken bahçede buluştuğun zavallı kızı, gemide karşılaştığın o güzel sarışın kadını, yaşamın iyi ve değerli olduğunu düşünüp mutlu olduğun her ânı anımsa. O zaman belki seni mutlu eden şeyi anlar, bir dilekte bulunabilirsin. Benim hatırım için bunu yap oğlum." »

Augustus gözlerini yumdu ve geçmişini düşünmeye başladı. Karanlık bir yolda, uzakta, nokta gibi bir ışıkjjö-rür gibi oldu. Çevresini aydınlık ve güzel yapanın bu ışık olduğunu ve sonra kopkoyu bir karanlıkta kalıp artık hiçbir şeyin onu sevindirmediği zamana dek bu ışığın nasıl giderek azaldığını düşündü ve anımsadıkça o uzakta kalmış küçük ışık ona daha da güzel, sevilmeye ve saygı duyulmaya daha da değer görünmeye başladı. Sonunda iyice anladı onun ne olduğunu ve gözleri yaşla doldu.

"Dinle," dedi vaftiz babasına. "Bana hiçbir yararı olmayan eski büyüyü boz ve onun yerine insanları sevebilmemi sağla."

Sonra gözyaşları içinde eski dostunun önünde diz çöktü ve daha diz çökerken içinin bu yaşlı adama duyduğu sevgiyle dolduğunu ayrımsadı.

Unutulmuş sözcükler ve olaylar geri geliyorlardı. Vaftiz babası, o küçücük adam, onu, sevecen kollarına aldı, yatağa taşıdı ve alev gibi yanan alnındaki saçlarını okşadı.

"Geçti çocuğum. Bitti artık," diye fısıldadı yavaşça. "Her şey yoluna girecek."

78

Augustus bir anda pek çok yıl geçmişçesine yaşlanmış olduğunu duyumsadı. Çok bitkindi. Derin bir uykuya daldığında yaşlı adam sessizce evden çıkıp gitti.

Augustus tüm evi ayağa kaldıran büyük bir gürültüyle uyandı. Kalkıp kapıyı açtığında, evin her bir yanının ziyafete gelen, ama evi boş bulan eski arkadaşlarıyla dolu olduğunu gördü. Hayal kırıklığına uğradıkları için öfkeliydiler. Eskiden olduğu gibi bir gülümseme ya da bir şakayla onları yeniden kazanmak için onlara doğru yürüdü, ama ansızın böyle bir gücünün kalmadığını ayrımsadı. Onu görür görmez hepsi bağırıp çağırmaya başladılar, o da çaresiz gülümseyip kendini savunurcasına ellerini onlara doğru uzattığında da ona öfkeyle saldırdılar.

"Dolandırıcı herif!" diye bağırdı biri. "Borç aldığın paraları ne yaptın?" Başka biri de, "Ödünç verdiğim at nerede?" diye söylendi.

Öfkeli güzel bir kadın da, "Sağda solda anlattığın sırlarımı duymayan kalmadı. Senden nefret ediyorum, alçak!" diye haykırdı. Gözler çukura kaçmış bir genç de, yüzünde kötü bir ifadeyle, "Bana neler yaptığını biliyor musun, şeytan? Gençleri mahvediyorsun!" diye suçladı onu.

Bu böylece sürüp gitti. Her biri üstüne yürüyüp ona sövdü, saydı, hakaretler yağdırdı, bazıları da onu itip kaktı. Tümü de haklıydı.

Giderken aynaları kırdılar ve birçok değerli şeyi alıp götürdüler.

Onlar gidince, rezil olmuş ve dayak yemiş Augustus yerinden kalkıp yatak odasına gitti. Yüzünü yıkamak için aynaya baktığında solgun ve çirkin yüzüyle karşılaştı. Kanlanmış gözleri yaş içindeydi ve alnından kan damlıyordu.

"İşte karşılığı bu!" dedi kendine. Yüzündeki kanları yıkadı. Henüz kendini toparlayamadan, ikinci bir gürültü koptu ve merdivenlerden koşarak çıkan insanların ayak sesleri duyuldu. Evini ipotek eden tefeciler, karısını baştan

çıkardığı bir koca, onun yüzünden oğulları rezil olmuş hüzünlü bir baba, kovulmuş hizmetçiler ve uşaklar, polisler ve avukatlar eve doluşmuşlardı. Bir saat sonra, eli kolu bağlı bir arabaya bindirilip, tutukevine götürüldü. Arkasından insanlar bağırıyor, alay edip şarkılar söylüyorlardı.

79

Bir sokak çocuğu, arabanın penceresinden içeri yüzüne bir avuç pislik attı.

Çoğunun tanıdığı ve eskiden sevdiği bu insanın utanç-larıyla kent dolup taşıyordu. İşlemediği suç kalmamıştı. Hiçbirini de yadsımadı.

Çoktan unuttuğu insanlar yargıcın önünde yıllar önce yaptıklarını, armağanlara boğduğu ve ondan onu bunu çalan hizmetlileri de rezaletlerini bir bir anlattılar. Çevresindeki her yüz, tiksinti ve nefretle doluydu. Onu savunan, onu hoş gören, onu destekleyen ya da onunla ilgili iyi bir şey anımsayan kimse çıkmadı.

Ne yargıç önüne çıkarılmasına ve tanıklara ne de hücreye konmasına ses çıkardı. Hastalıklı gözlerle hüzünlü ve şaşkın, nefret dolu, öfkeli yüzlere baktı ve onları saran nefretin ve çirkinliğin altında gizli bir sevgi açlığı ve yürek ışıltısı gördü. Bu insanların tümü bir zamanlar onu sevmişti, oysa o onlardan hiçbirini sevmemişti.

Şimdi onların tümünden özür diliyor ve onlarla ilgili iyi bir şeyler anımsamaya çalışıyordu.

Sonunda hücreye kapatıldı. Kimsenin onu görmesine * izin verilmiyordu. O korkunç günlerde ateşler içinde yandı, düşlerinde annesiyle, Bisswanger Baha'yla, ilk sevgilisiyle ve gemide tanıdığı kuzeyli kadınla konuştu, uyandığında da terk edilmişliğin ve özlemin tüm acılarını çekerek yalnız ve yitik oturdu. Hiçbir zevkin ve malın mülkün doyurama-yacağı bir arzuyla insanların bir bakışını bile özler olmuştu.

Özgür bırakıldığında yaşlı ve hastaydı; artık kimse onu tanımıyordu.

Dünya dönüyor, insanlar arabalarında geziyor, at biniyor, sokaklarda dolaşıyor, meyveler, çiçekler, oyuncaklar ve gazeteler alıp satıyorlardı. Ama hiç kimse Augustus'a ilgi duymuyordu. Ezgiler çalarken ve şampanyalar içilirken kollarında tuttuğu kadınlar, arabalarıyla önünden geçiyorlar, onu arabalarının bıraktığı toz bulutuna boğuyorlardı.

Ama görkemli yaşantısı sırasında onu boğan boşluk ve yalnızlık duygusu tümüyle yok olmuştu. Güneşten korunmak için sığındığı bir kapı ağzında ya da bir evin arka kapısında bir yudum su istediğinde, eskiden hoşa gidecek sevgi dolu sözlerle ona teşekkür eden ve ona ışıl ışıl gözlerle

yanıt veren insanlar artık onu söylenerek düşman gibi dinliyorlar ve Augustus'u şaşırtıyorlardı. Oysa o, her insanı gördüğünde sevinç duyuyor, ilgileniyor ve duygulanıyordu. Oynayan ya da okula giden çocukları, evlerinin önündeki banklarda oturup buruşuk ellerini güneşte ısıtan yaşlı insanları seviyordu. Bir kızı özlem dolu gözleriyle izleyen bir genci, akşam işten dönünce çocuklarını kucaklayan bir işçiyi, arabasında, aceleyle gittiği hastasını düşünen sakin ve akıllı bir doktoru ya da yoksul giyimli bir fahişenin aşkını hor görülen insanlara sunmak için kentin kenar mahallerinden birinde, bir lambanın altında beklediğini gördüğünde tümünün kardeşi olduğunu anlıyordu. Bu insanların her biri sevgi dolu bir annenin anısını ve daha iyi kuşakların ya da daha güzel ve soylu yazgıların izlerini taşıyordu. Au-gustus tümünü seviyor, ilgiye değer buluyor, onları düşünüyor ve hiçbirini kendinden daha kötü bulmuyordu.

Augustus dünyayı gezip insanlara yardım edebileceği ve onlara sevgisini verebileceği bir yer aramaya karar verdi. Hiç kimseyi bir bakışıyla sevindirmemeye alışması gerekiyordu. Yüzü çökmüştü, giysileri ve ayakkabıları dilenci-lerinkini andırıyordu. Sesinde ve yürüyüşünde insanları büyüleyen gizden eser kalmamıştı. Saçı sakalı birbirine karıştığı için çocuklar korkuyor, iyi giyimli insanlar onun yanında kendilerini huzursuz ve kirlenmiş duyumsadıkları için ondan kaçıyorlar, yoksullarsa ellerindeki azıcık yiyeceği çalacak diye bu yabancıya kuşkuyla bakıyorlardı. Bu nedenle insanlara hizmet etmekte zorlanıyordu. Ama artık akıllanmıştı. Canını sıkmalarına izin vermiyordu. Bir fırının kapısının ziline küçük elleriyle ulaşamayan küçük bir çocuk gördüğünde ona yardım edebiliyordu. Bazen de ondan daha yoksul, kör ya da sakat biriyle karşılaştığında ona bir iyilikte bulunabiliyordu. Yardım edemediği zamanlarda içindeki sevecenliği onlara vermeye çalışıyor; aydınlık, sıcak bir bakış ve dostça bir selamla onları anladığını ve acılarını paylaştığını anlatıyordu.

Yolda yürürken insanları gerçekten görmeyi, ondan ne beklediklerini anlamayı ve onları nasıl mutlu edebileceğini öğrendi. Kimi coşkulu bir selamdan, kimi de sessiz bir bakıştan hoşlanıyordu. Bazıları da ilgi çekmeden kendi halinde bırakılmayı ar-Masallar

zuluyordu. Dünyada ne çok acı olduğunu her gün yeniden gör-lü.

İnsanların ne kadar azla yetinebildiğini de. Bir acının yanında neşeli bir kahkahanın, bir cenaze törenindeki bir ilahinin yanında bir çocuk şarkısının, her sıkıntı ya da bayağılığın yanında bir inceliğin, bir şakanın, bir avuntunun ve bir gülüşün olduğunun bilincine vardı.

İnsan yaşamının evreleri ona olağanüstü geliyordu. Bir köşeyi döndüğünde, kalabalık bir öğrenci grubunu gördüğü zaman, gözlerindeki yürekliliğin, yaşama sevincinin ve diri güzelliğin ışıltısına kapılıyor, onu alaya aldıklarında bunun kötülük olmadığını, üstelik anlaşılabilir olduğunu düşünüyor, bir vitrinin camında ya da su içerken bir çeşmenin yalağında kendi yansısını gördüğünde ne denli yaşlı ve acınası olduğunu anlıyordu. Hayır, artık insanların onu beğenmesi ya da onlara gücünü göstermeye kalkması olanaksızdı. Ayrıca bundan bıkıp usanmıştı. Onun geçtiği yollardan daha yeni geçmeye başlayan insanların çabalarını görmek ve neler duyumsadıklarmı bilmek ona çok şey öğretiyor ve hoşuna gidiyordu. Tüm bu insanların güç harcaya-* rak uğraşmaları ve amaçlarının peşinde onur ve arzuyla koşmaları, onun gözünde akıl almaz bir oyundu. *

Kışlar ve yazlar birbirini izledi. Augustus uzun bir süre yoksullar hastanesinde yattı; orada yoksul ve her şeyini yitirmiş insanların bile, var güçleriyle yaşamaya çalıştıklarını ve yaşama bağlılıkları nedeniyle ölümü nasıl atlattıklarını gördü. Augustus bu deneyimlerden geçebildiği için kendini şanslı görüyor, günlerini suskun, ama huzurlu geçiriyordu. Ağır hastaların yüzler indeki sabrı, iyileşenlerin de gözlerinde canlanan sevinci izledi. Ölenlerin yüzlerinde-ki huzurlu ve onurlu güzelliği de. En güzeli de iyi yürekli ve güzel insanlar olan hemşireleri görmekti. Hastanedeki süre de bitti. Sonbahar rüzgârları esmeye başladığında sabırsızlanmaya başladı. Yeterince oyalanmıştı burada. Kışa doğru yeniden yola koyuldu. Daha gideceği çok yer vardı. Daha pek çok insanın gözlerini görmeyi arzuluyordu. Saçları bembeyaz olmuştu. Kıpkırmızı kesilmiş

hasta gözkapak-larmın altından bakan gözlerine boş bir bakış gelip yerleşmişti. Belleği de eskisi gibi değildi. Sanki geçmişte hiç yaşamamıştı, dünya hep o günkü gibiymişçesine geliyordu 82

ona. Yine de mutluydu, dünyayı her şeyiyle olağanüstü ve sevgiye değer buluyordu.

Kış iyice bastırdığında, karanlık sokaklarında karların savrulduğu bir kente vardı. Birkaç sokak çocuğu onu karto-puna tuttular. Bunun dışında her şey akşamın sessizliğine gömülüydü. Augustus bitkindi.

Tanıdık gelen dar bir sokağa düştü yolu. Başka bir sokağa geldiğinde de karların arasında ıssız görünümlü küçük iki ev çıktı karşısına.

Annesinin ve Bisswanger Baha'nın evleriydi bunlar. Bu kış gecesinde vaftiz babasının evinin bir penceresinden dışarıya, huzur verici kırmızı bir ışık sızıyordu.

Augustus bahçeye girip kapıyı çaldı. Küçük adam onu karşıladı ve tek bir söz söylemeden içeri aldı. Oda sıcak ve sessizdi. Ocakta küçük parlak bir ateş yanıyordu.

"Aç mısın?" diye sordu baba. Augustus değilim der gibilerden gülümseyerek başını salladı.

"Ama yorgun olmalısın," dedi Bisswanger Baba. Yerdeki eski postu iyice yaydı ve iki yaşlı insan yan yana büzülüp ateşi izlemeye koyuldular.

"Çok uzaklardan geldin," dedi vaftiz babası.

"Evet, ama güzeldi. Yalnızca biraz yorgunum. Bu gece burada kalabilir miyim? Yarın yeniden yola çıkacağım," dedi Augustus.

"Tabii kalabilirsin. Melekleri bir kez daha dans ederken görmeyi arzu eder misin?"

"Melekleri mi? Onları yeniden çocuk olduğumda görmeyi arzularım."

"Birbirimizi çoktandır görmedik," diye konuşmasını sürdürdü Bisswanger Baba. "Güzelleşmişsin. Gözlerin eskiden olduğu gibi yumuşak ve iyilik dolu. Annenin sağ olduğu zamanlardaki gibi. Beni ziyaret etmen çok dostça bir davranış."

Yıpranmış giysileri içindeki gezgin Augustus, bitkin, öylece oturuyordu. Hiç bu kadar yorgun olduğunu anımsamıyordu. Odanın rahatlatıcı sıcağı ve ateşin alevi kafasını iyice karıştırmıştı.

Geçmişle o ânı ayrımsayamıyordu artık.

"Bisswanger Baba," dedi. "Ben yine kötü bir çocuk oldum. Annem ağladı. Onunla konuşup ona artık uslu olacağımı söyler misiniz? Bunu benim için yapar mısınız?"

83

"Yaparım," dedi vaftiz babası. "Sakin ol. O seni seviyor."

Ocaktaki alev sönmek üzereydi. Augustus uykulu iri gözleriyle cansız ateşe bakıyordu. Bisswanger Baba, çocukluğunda yaptığı gibi Augustus'un başını alıp kucağına yatırdı. Coşkulu dinsel bir ezgi duyuldu odada. Işıl ışıl binlerce küçük peri süzülerek odaya doldular ve hoş hareketlerle birbirlerinin çevresinde neşeyle dönmeye ve birbirleriyle dans etmeye başladılar. Augustus onları izledi ve yeniden bulduğu cennete tüm çocuk ruhunu açtı.

Annesinin sesini duyar gibi oldu, ama kımıldayamaya-cak denli bitkindi. Ayrıca, vaftiz babası annesiyle konuşacağına söz vermişti.

Augustus uykuya daldı. Vaftiz babası ellerini alıp göğsünün üzerine kavuşturdu ve oda tümüyle karanlığa gömülene dek onun artık atmayan kalbini dinledi.

(1913)

84

OZAN

Çinli ozan Han Fook'un gençliğinde olağandışı bir tutkusu olduğu kulaktan kulağa yayılmıştı. Han Fook'un şiir sanatıyla ilgili ne varsa öğrenmeyi arzuladığı ve amacının kusursuz şiirler yazmak olduğu söyleniyordu. O zamanlar Han Fook, Sarı Nehir'in kıyısında ailesiyle birlikte yaşıyordu.

Kendi isteği ve onu şefkatle seven anne babasının yardımıyla iyi bir ailenin kızıyla nişanlanmıştı. Düğün kısa bir süre sonra mutluluk getireceğine inanılan günlerden birinde yapılacaktı. Han Fook yirmi yaşlarında, alçakgönüllü ve yakışıklı bir gençti. Yol yordam da bilirdi. İyi eğitim görmüştü ve bazı olağanüstü şiirleri, o zamanlar bile edebiyatçılar arasında ünlenmişti. Ailesi çok zengin değildi, ama geliri rahat yaşamasını sağlıyordu, üstelik nişanlısının katkılarıyla ileride durumu daha da iyi olacaktı. Nişanlısı güzel ve erdemli bir kızdı ve görünüşte mutlu olmaması için bir neden yok gibiydi. Oysa Han Fook hiç mutlu değildi, çünkü yüreği kusursuz bir ozan olabilme tutkusuyla yanıp tutuşuyordu.

Bir akşam, nehirde fener alayı yapılıyordu. Han Fook nehrin karşı kıyısındaki limanda dolaşırken nehrin üzerine eğilmiş bir ağaca yaslandı, nehrin sudan yapılma aynasında yüzen ve titreşen binlerce ışığı, sandallardaki kadınların, erkeklerin ve genç kızların birbirleriyle selamlaşmalarını, gezerken güzel çiçekler gibi ışıl ışıl parlamalarını izlemeye, aydınlanmış suyun tatlı şıpırtısını, şarkıcıların ezgilerini ve sitarlarm tınısını dinlemeye koyuldu.

Flütlerin çıkardığı tatlı sesleri de. Ve tüm bunları, bir tapınağın kubbesi gibi kaplayan mavimsi geceyi de gördü. Yalnız bir izle-85

yiciydi Han Fook ve tüm bu güzellikleri görüp düşündükçe yüreği coşkuyla çarpar oldu. Karşı kıyıdaki insanların yanma gitmek, onlarla olmak, nişanlısını ve arkadaşlarını görmek istiyordu, ama bu şölene katılmak arzusu arttıkça tüm bunları, duyarlı bir izleyici olarak algılayıp kusursuz şiirlere dönüştürüp yansıtabilmek özlemi yüreğinde daha da kabarıyordu.

Gecenin mavisini, sudaki ışık oyunlarını, konukların neşesini ve nehrin kıyısında, ağacın gövdesine yaslanmış

sessiz izleyicinin özlemini dile getirmeyi arzulu-yordu. Hiçbir zaman bu dünyadaki eğlencelere ve kutlamalara içtenlikle katılamayacağını, yaşamın içinde yalnız ve yabancı bir izleyici olarak kalacağını anlamıştı. Ruhu böyle yaratılmıştı onun. Dünyadaki güzellikleri izleyecek, ama izlerken her zaman uyumsuz bir insanın gizli özlemiyle yanıp tutuşacaktı. Böyle düşündüğünde hüzünlendi ve ancak bir gün dünyayı kusursuz bir biçimde şiirlerine yansıtabil-diğinde, dünyanın sesine ve ölümsüzlüğüne sahip olacağına ve o zaman gerçek bir mutluluğa ve doyuma ulaşabileceğine karar verdi.

Han Fook artık hayal mi gördüğünü, yoksa uyanık mı olduğunu bilmiyordu. O sırada bir hışırtı duydu ve ağacın yanmda eflatun rengi giysiler içinde saygıdeğer, yaşlı bir adamın durduğunu gördü. Han Fook toparlandı; önemli kişilere ve yaşlılara gösterilen saygıyla onu selamladı. Yabancı gülümseyerek birkaç dize okudu ona. Büyük ozanların yaratılarında olan her şey bu dizelerde vardı. Öylesine güzel ve kusursuzdular ki genç adam şaşkınlıktan yüreği durdu sandı.

Yerlere dek eğilerek, "Kimsin sen?" diye bağırdı. "Ruhumu görebiliyorsun ve tüm hocalarımdan öğrendiğim dizelerden daha güzel dizeler biliyorsun."

Yabancı bilge yanıtlamadı, gülümsemekle yetindi. Yalnızca, "Ozan olmayı arzu ediyorsan bana gel," dedi. "Kulübemi kuzey dağlarındaki büyük nehrin doğduğu kaynağın yanında bulabilirsin. Bana kusursuz söz ustası derler."

Sözünü bitirince de çabucak ağacın gölgesinde kayboldu. Han Fook onu her yerde boşuna aradı, ama izini bile bulamadı. Sonunda bunun, yorgunluktan kaynaklandığını sandı. Sandalların olduğu yere gitti ve eğlenceye katılmaya

çalıştı, ama konuşmalar ve çalgı sesleri arasında yabancının gizemli sesi kulağından hiç gitmiyordu. Neşe dolu insanlar ve ona âşık diye takılanların arasında, onlardan uzak, hülyalı gözlerle öylece oturdu.

Ruhu sanki yabancıyla birlikte gitmişti.

Aradan birkaç gün geçti. Han Fook'un babası düğün gününü kararlaştırmak için akrabalarını ve arkadaşlarını çağırmaya karar verdi, ama damat adayı buna karşı çıktı. "Bir oğulun babasına olan görevini yerine getirmiyorsam beni bağışlayın," dedi. "Şiir sanatında başarılı olmayı ne kadar çok arzuladığımı biliyorsunuz.

Arkadaşlarımdan bazıları şiirlerimi övgüye değer buluyorlar, ama ben daha işin başında olduğumun bilincindeyim. Bu nedenle, bir süre daha yalnız kalmama izin verin lütfen. Sanırım karımın ve çocuğumun sorumluluğu buna engel olacak. Oysa daha gencim, sorumluluklarım yok.

Bir süre daha bana mutluluk ve ün getireceğini umduğum şiir için yaşamayı amaçlıyorum."

Babası bunları duyunca şaşırdı kaldı. "Düğününü bile ertelediğine göre, sanırım şiiri her şeyden çok seviyorsun. Ama eğer nişanlınla bozuştuysan benden saklama. Aranızı bulmaya çalışayım. Ya da sana başka bir kız bulalım," dedi.

Oğlu, nişanlısını sevdiğini ve her zaman seveceğini söyledi ve aralarında en ufak bir anlaşmazlık olmadığına yemin etti. Sonra ona, fener alayının yapıldığı gece düşünde gördüğü bir ustanın kendisini çağırdığını ve dünyada her şeyden çok onun öğrencisi olmayı arzuladığını anlattı.

"Peki, öyleyse," dedi babası, "sana bir yıl süre tanıyorum. Bu sürede düşünün izinden gidebilirsin. Belki de bu yolu sana Tanrı göstermiştir." Han Fook duraksayarak, "Kimbilir, bu süre belki de iki yıl olabilir," diye yanıtladı.

Babası gitmesine izin verdi, ama kaygılanmıştı. Genç adam nişanlısına bir mektup yazıp onunla vedalaştı ve yola koyuldu.

Uzun bir yolculuktan sonra, nehrin kaynağını buldu. İn cin geçmez bu yerdeki bambu kulübeyi de. Nehrin kıyısındaki kulübenin önünde daha önce ağacın yanında gördüğü yaşlı adam oturmuş lavta çalıyordu.

Konuğunun yaklaştığını görünce hiç tepki göstermedi, yalnızca gülümsedi ve

ince parmaklarıyla çalgının tellerine dokundu. Büyülü bir ezgi, gümüş

bir bulut gibi tüm vadiye yayıldı. Genç adam öylesine şaşırdı ki olduğu yerde kalakaldı ve kusursuz söz ustası, küçücük lavtasını yere bırakıp kulübesine girene dek bu şaşkınlığın ötesinde ne varsa tümünü unuttu. Han Fook saygıyla onu izledi; onun hizmetkârı ve öğrencisi olarak yanında kaldı.

Bir ay geçince sözlerini yazdığı bütün şarkıları küçümsemeye başlamış, onları belleğinden silip atmıştı. Birkaç ay sonra da öğretmenlerinden öğrendiği şarkıları unuttu. Usta onunla hemen hemen hiç konuşmuyordu. Bu suskunluk içinde öğrencisinin ruhu ezgilerle dolup taşana dek ona lavta çalma sanatını öğretti. Bir kez Han Fook, güz göğünde iki kuşun uçuşunu betimleyen kısa bir şiir yazdı ve yazdığı şiiri hiç de kötü bulmadı, ama bunu ustasına göstermeye cesaret edemedi. Ama bir akşam kulübenin yanında otururlarken şiirini okudu, ustası da onu dikkatle dinledi, ama tek bir söz bile söylemeden lavtasını yavaşça çalmayı sürdürdü. Hava serinledi, ansızın alacakaranlık bastı ve sert bir rüzgâr esmeye başladı. Oysa yazın ortasıydı. Boz renkli gökyüzünde iki kırlangıç coşkulu bir göç özlemiyle uçup duruyordu. Her şey, öğrencinin şiirine oranla o denli güzel ve^ öylesine kusursuzdu ki, öğrenci kendini değersiz buldu, hü-

zünlenip suskunlaştı. Yaşlı adam hep böyle davrandı. Bir yıl sonra, Han Fook lavtayı neredeyse kusursuz çalmayı öğrendi, ama şiir sanatı ona giderek daha zor ve anlaşılmaz gelmeye başlamıştı.

Aradan iki yıl daha geçti ve genç adam evini, yakınlarını ve nişanlısını çok özler oldu. Ustasından gitmek için izin vermesini rica etti.

Ustası gülümsedi. Onaylar gibi başını sallayarak, "Özgürsün, nereye istersen oraya git. Sonra ister geri dön, ister dönme. Nasıl istersen," dedi.

Bunun üzerine öğrenci yola koyuldu ve bir sabah tan vakti, doğduğu kentteki nehrin kıyısına varıp evinin olduğu kemerli köprünün ötesindeki

kenti görene dek durmadan yol aldı.

Görünmeden evinin bahçesine girdi, yatak odasının penceresinden içeride uyumakta olan babasının soluklarını dinledi, sonra da gizlice nişanlısının evine gitti. Meyve bahçesine girip bir armut ağacına tırmandı ve onun, odasında

saçlarını taramasını izledi. Gördüklerini onların özlemini çektiği zamanlardaki imgeleriyle karşılaştırdığında gerçekten ozan olmak için yaratılmış olduğunu anladı, çünkü ozanların düşlerinde gerçek yaşamda hiçbir zaman bulamayacakları bir güzellik ve incelik olduğunun bilincine varmıştı. Ağaçtan indi, kaçarcasına köprüyü geçip evinin olduğu kentten ayrıldı ve dağdaki yüksek vadiye döndü. Onu ilk kez gördüğü gibi yaşlı ustası basit hasırının üzerinde kapının önünde oturuyor, parmaklarını lavtasının tellerinde gezdiriyordu. Han Fook'u selamlamadı. Onun yerine sanatın yararlarına değinen iki dize okudu.

Dizeler öylesine anlamlı ve güzeldi ki gencin gözleri yaşla doldu.

Han Fook yeniden kusursuz söz ustasının yanında kalmaya karar verdi.

Lavta çalmayı iyice öğrenmişti. Bu kez ustası ona sitar çalmayı öğretmeye başladı ve aylar kuzey rüzgârlarının karları erittiği gibi çabucak eriyip gitti. Han Fook'un içine yeniden bir ateş düştü. Evini özlüyordu. Bir gece gizlice oradan ayrıldı, ama henüz vadinin son dönemecine varmamıştı ki gece rüzgârı kulübenin önünde asılı duran sitarın tellerine dokundu ve tellerin çıkardığı tını Han Fook'u izleyip ona geri dönmesini söyledi. O da bu çağrıya dayanamadı. Bir kez de düşünde babasının bahçesine bir fidan diktiğini gördü. Karısı yanında duruyor, çocukları da ağacı süt ve şarapla suluyorlardı.

Uyandığında odası ay ışığıyla dolmuştu. Huzursuzluk içinde kalktı ve yanında uyuyan ustasının ak sakalının titrediğini gördü. İçinde bu insana karşı derin bir nefret uyandı. Onun geleceğini çalmış, onu mahvetmişti. İçinden üstüne atılıp onu öldürmek geçti. O anda yaşlı adam gözlerini açtı ve Han Fook'a öylesine yumuşak, güzel ve hüzünlü gülümsedi ki Han Fook un eli kolu bağlı kaldı.

"Unutma," dedi yaşlı adam yavaşça, "canının istediğini yapmakta özgürsün. Evine dönüp ağaç dikebilirsin ya da benden nefret edip beni öldürebilirsin. Hiç fark etmez."

Yoğun duygulara kapılan Han Fook, "Ah, sizden nasıl nefret edebilirim ki!" diye bağırdı. "Bu gökyüzünden nefret etmeye benzer."

Yeniden ustasının yanında kalmayı sürdürdü. Sitar çalmayı iyice öğrendi. Sonra da flüt çalmayı. Sonra ustasının denetiminde şiirler yazmaya başladı. Zamanla az ve öz sözle, dinleyenlerin ruhlarını, rüzgâr suyun aynalarını na-
89

sil okşarsa, öyle okşayan dizeler söylemeyi öğrendi. Güneşin doğarken dağların çizdiği kaviste duraksamasını, balıkların sessizce hızla kayar gibi hareket etmelerini ve suyun altında gölgeler gibi oraya buraya kaçışmalarını dile getirdi. Genç bir söğüt ağacının ilkbahar rüzgârında eğilip bü-külmesini de. Bu dizeleri dinleyen, yalnızca güneşin ve balıkların oyununu ya da söğüt ağacının fısıltısını duymakla kalmıyor, bir an için bu kusursuz ezgilerde gökyüzünün ve dünyanın bütünleştiğini duyumsayıp coşku ya da acıyla sevdiği ya da nefret ettiği neyse onu düşünüyor, çocuklar oyunu, gençler sevgililerini, yaşlılarsa ölümü anımsıyordu.

Han Fook büyük nehrin kaynağının yanında yaşayan ustasıyla ne kadar süredir birlikte olduğunu artık bilemiyordu. Bazen ona, vadiye gelip yaşlı adamın çalgısından vadiye dağılan ezgilerin onu karşılaması daha dünmüş, çoğu zaman da arkasında insanlığın tüm çağları ve zaman yitip gitmiş gibi geliyordu.

Bir sabah uyandığında odada yalnızdı. Ustayı her yerde aradı ve ona seslendi, ama onu hiçbir yerde bulamadı^ Ustası yok olmuştu. O gece sanki ansızın sonbahar gelmişti. Eski kulübeyi sert bir rüzgâr sarsıyor ve dağların ardında küme küme göçmen kuşlar oradan ayrılmaya hazırlanıyorlardı. Oysa göç zamanı değildi.

Bunun üzerine Han Fook, küçük lavtasını yanma alıp aşağıya, doğduğu kente doğru yola çıktı. Yolda karşılaştığı insanlar onu önemli kişilere ve yaşlılara gösterilen saygıyla selamladılar. Kente vardığında babasının, nişanlısının ve akrabalarının öldüğünü öğrendi.

Evlerine başkaları yerleşmişti. O gece nehirde yine fener alayı vardı. Ozan Han Fook karanlık karşı kıyıda bir ağaca yaslandı ve küçük lavtasını çalmaya başladı. Onu duyan kadınların gözleri büyü-

lenmişçesine geceye dalıp gitti, genç kızlarsa lavta çalana seslendiler ve o güne dek hiç böyle güzel lavta dinlemediklerini haykırdılar, ama onun nerede olduğunu bir türlü anlayamadılar. Han Fook gülümseyerek binlerce fener yansısının yüzdüğü nehre baktı. Onun için artık ne geıçek fenerlerle yansılarının ne de geçmiş şölenle o andaki şölen arasında bir ayrım vardı.

(1913)

90

ORMAN ADAMI

İlkçağlarda, insanlar henüz dünyanın dört bir yanına dağılmadan önce yalnızca ormanlarda yaşarlardı. Eski tro pik ormanların kuytu yerlerinde toplu halde ürkek yaşarlar, soydaşları maymunlarla sürekli çatışırlar, kendi varlıklarının ve eylemlerinin ötesinde tek bir Tanrı vp tek bir yasa tanırlardı. O da ormandı. Orman onlar için doğdukları ve büyüdükleri yer, beşik, barınak, yuva ve mezardı; ormanın dışında bir yaşamı düşünmek bile istemezlerdi. Ormanın kıyısına dek gitmekten kaçınırlar ve kim av ya da kaçmak için oraya gitmek zorunda kalırsa, korkudan titreyerek dışarıdaki beyaz boşluktan söz eder, güneşin ölümcül yakıcılığında uzanan ürkünç hiçliği gördüğünü anlatırdı Aralarında çok yaşlı bir orman adamı vardı. Yıllar önce yabanıl hayvanlarca kovalanırken, ormanın sınırlarının dışına kaçmak zorunda kalmış ve hemen kör olmuştu. Bu adam keşiş ve aziz sayılıyordu. Adı Mata Dalam'dı. Gözleri içine bakıyor demekti bu. Kutsal orman şarkısını o bestelemişti. Gök gürültüsünün güçlü olduğu zamanlarda orman halkı bu şarkıyı söylerdi ve o ne derse yaparlardı. Bu denli önemli ve gizemli olmasının nedeni güneşi görmesine karşın ölmemiş olmasıydı.

Orman insanları koyu tenli, çok kıllı, ufak tefek insanlardı. Yabanıl gözleri ürkekti. Öne doğru eğik yürürler, insanlar ve maymunlar gibi hareket ederler ve ormanın yüksek ağaçlarında kendilerini yerdeymişçesine rahat hissederlerdi. Barınak ve ev kavramları gelişmemişti, ama bazı silahları ve araç gereçleri vardı. Takıları da. Sert ağaç kabuklarından, üzerinde kurutulmuş böğürtlenler ya da cevizler asılı kolyeler yapabiliyorlardı. Saçlarına ve boyunla-91

rina da domuz dişi, kaplan tırnağı, papağan tüyü ve nehir midyesi gibi değerli buldukları nesneleri takarlardı. Bitip tükenmeyen ormanın ortasından büyük nehir akar, orman adamları da ona yalnızca gecenin karanlığında yaklaşmaya cesaret ederlerdi. Bazıları nehri hiç görmemişti bile. Yürekli olanları ormanın kuytu köşelerinden gecenin karanlığında ürkerek gizlice nehre yaklaşır, suyun verdiği soluk ışıkta filleri yıkanırken izler ya da tropik ağaçların ağa dönüşmüş

dallarını aralar, dehşete kapılarak ışıldayan yıldızları izlerlerdi.

Güneşi hiçbiri görmemişti ve güneşin sudaki yansısını görmek son derece tehlikeli sayılırdı.

Kör Mata Dalam'ın yönettiği orman adamlarından biri de genç Kubu'ydu.

Kubu gençlerin ve uyumsuzların başı ve temsilcisiydi. Mata Dalam yaşlandıkça daha da katı davranır olmuş, bu nedenle durumdan hoşnut olmayanların sayısı giderek artmaya başlamıştı. O güne dek tümü, yaşlı adamın, yani körün besinlerini sağlamak zorundaydı.

Gerektiğinde ona akıl danışırlar, onun orman şarkısını söylerlerdi.

Ama giderek sömürücü olmaya başlamış, baskısını artırır » olmuştu.

Söylediğine göre buyurduğu her şeyi ona düşünde orman tanrısı iletiyordu. Kuşku duyan birkaç genç, yaşlı adamın bir düzenbaz olduğuna ve kendi, çıkarını kolladığına inanmaya başladı.

Yaşlı adamın en son bulgusu yeni ayı kutlama töreniydi. Tümünü çevresine diziyor, ortalarına oturup davul çalmaya başlıyordu. Orman adamları golo elah şarkısını söyleyerek yorgunluktan dizleri titreyip ayakta duramayana dek dans etmek zorundaydılar. Sonra da erkeklerin sol kulaklarını bir dikenle delmeleri gerekiyor, genç kızlar ve kadınlarsa keşişe götürülüyor, o da onların kulaklarını kendisi deliyordu.

Kubu ve birkaç arkadaşı bu töreye karşıydılar. Genç kızları da karşı koymak için yüreklendirmeye çalışıyorlardı. Bir kez neredeyse keşişe engel olup başarılı olmalarına ramak kaldı. Oysa yaşlı adam yeniden bir yeni ay töreni düzenledi ve genç kızların sol kulaklarını delmeye başladı. Gücü yerinde bir genç kız öyle korkunç bağırdı ve var gücüyle öylesine karşı koymaya çalıştı ki, kör adam yanlışlıkla dikeni kızın gözüne saplayıverdi ve kızın gözü aktı. Kız-92

cağız öyle dehşet verici çığlıklar atıyordu ki, herkes koşup geldi.

Olanlardan çok etkilendiler, ama kimse sesini çıkaramadı. Gençler,

'Olanları görüyorsunuz' dercesine ortaya atıldılar. Kubu keşişi omzundan yakalamaya çalıştığında, keşiş davulunun üzerine çıktı ve öfkeli, çatlak sesiyle öyle bir lanet savurmaya başladı ki oradakilerin tümü dehşete düşüp geri kaçtı. Kimse ne dediğini anlayamıyordu, ama sözlerinin çılgın ve kötü tınısı kutsal törenlerde kullanılan ürkünç kutsal sözcükleri anımsatıyordu. Kubu'yu gözlerini akbabalar yesin diye lanetledi ve bir gün bağırsaklarının ormanın dışında güneşte kavrulacağı kehanetini savurdu. O anda en güçlü kendisi olduğu için kızın yanma getirilmesini buyurdu ve dikeni kızın öbür gözüne de sapladı. Herkes donup kaldı ve soluk bile almaya cesaret edemedi.

"Dışarıda öleceksin," diye lanetlemişti Kubu'yu. O günden sonra herkes Kubu'ya yitik gözüyle bakmaya başladı. 'Dışarısı' öz toprağın ve ormanın ötesiydi ve korku, güneşte kavrulma ve alev kızgınlığında ölümcül boşluk anlamına geliyordu.

Kubu dehşet içinde var gücüyle kaçmaya başladı. Oradaki herkes de onun korkudan kaçtığına tanık oldu. Kendini gözlerden uzak tutmak için boş bir ağaç kovuğuna saklandı. Günlerce inancı ve korkusu arasında bocalayarak orada öylece büzülüp kaldı. Halkının gelip onu bulmasından ve öldürmesinden ya da güneşin ormanı delip onu avlayıp yok etmesinden korkuyordu. Oysa açlığın ve uyku özleminin ötesinde ne bir ok ne de bir mızrak gelip buldu onu. Güneş de yıldırım denli yakıcı bir ışık yollamadı.

Kubu ayağa kalktı ve çekinerek ağaçtan dışarı çıktı. Neredeyse hayal kırıklığına uğramıştı.

"Demek ki keşişin lanetiyle bir şey olmuyor," diye düşündü şaşkınlıkla. Yiyecek bir şeyler bulup karnını doyurdu. Canlandığını ve güçlendiğini anlayınca ruhu da yeniden gurur ve nefretle doldu.

Artık kendi insanlarının yanına dönmek istemediğine ve o kör keşişin arkasından etkisiz lanetler yağdırdığı nefret edilesi biri olmayı yeğ

tuttuğuna karar verdi. Tek başına da yaşayabilirdi, ama ilk önce öç alması gerekiyordu.

93

Yürümeye ve düşünmeye başladı. Ona çelişkili gelen her şeyi bir bir düşündü. Aydınlanışını, aldatmacaları ve özellikle de keşişin davul çalmasını ve düzenlediği törenleri. Düşündükçe her şeyi daha iyi anlayabiliyordu. Evet, tümü aldatmacaydı. Tümü yalnızca çıkar ve yalan üzerine kurulmuştu. Kuşkusu uyanmış ve bilinçlenmeye başlamıştı bir kez. Daha da derinlemesine düşündüğünde o güne dek gerçek ve kutsal saydıkları şeyleri sorgulamaya başladı. Örneğin, orman tanrısı ve kutsal orman şarkısının işlevi neydi? Hiç yararı yoktu onların.

Onlar da aldatmacaydı. İçindeki korkuyu bastırmaya çalışarak orman şarkısının sözcüklerini değiştirerek alaycı bir ses tonuyla söylemeye koyuldu. Sonra orman tanrısının adını üç kez yineledi. O güne dek buna keşiş dışında kimse öleceğini bilse bile cesaret edememişti.

Hiçbir şey olmadı. Ne fırtına koptu ne de şimşekler yağdı.

Ne kadar süredir yalnız olduğunu bilemez oldu. Gözka-paklarını zorla açık tutarak yanan gözlerle orada burada amaçsız dolaştı durdu.

Dolunay zamanında o güne dek kimsenin gitmeye cesaret edemediği nehrin kıyısına da gitti. Orada ilk kez, ayın sudaki yansısına, sonra da yüreklenip yıldızlara ve aya baktı. Yine başına bir şey gelmedi.

Ayın çıktığı tüm geceler boyunca, yasak ışığın sarhoşluğunda düşüncelere dalıp öylece oturdu. Yürekli, ama ürkünç tasarılarla doluydu. "Ay ve yıldızlar benim dostum, oysa yaşlı kör, benim düşmanım. Sanırım dışarısı içerden daha iyi. Belki de ormanın kutsal oluşu da bir aldatmaca," diye düşündü. Bir akşam ondan önce gelen kuşakların hiçbirinin düşünemediği yürekli ve olağanüstü bir şey geldi aklına. Ağaç dallarını kenevir lifleriyle bağlar, üstüne oturur, kendimi akıntıya bırakabilirim diye düşündü. Gözleri parladı.

Yüreği deli gibi çarpmaya başlamıştı. Oysa bunu yapması olası değildi, çünkü nehir timsah doluydu.

Yapılabilecek tek şey, eğer ormanın sonu varsa, bittiği yerden çıkıp kendini o kötü dışarıya, o alev alev yanan boşluğa teslim etmekti. Ne denli acımasız bir canavar da olsa güneşi bulması ve ona direnmesi gerekiyordu. Kimbilir, belki de güneşten korkmak öğretisi de bir yalandı!

94

Onun korkudan tir tir titremesine yol açan bu çılgın, ama yürekli düşünceye bir dizi düşüncenin sonucunda ulaşmıştı. Orman çağında o güne dek hiç kimse ormandan kendi istemiyle ayrılmayı ve o ürkünç güneşe güvenmeyi göze alamamıştı. Günlerce bunları düşünerek dolaştı durdu. Sonunda cesaretini topladı, korkuyla nehrin aydınlıkta ışıldayan suyuna kadar yaklaştı ve ürkek gözlerle suda güneşin yansısını görmeye çalıştı. Pırıltı, kamaşan gözlerine ok gibi saplandığında Kubu gözlerini çabucak yummak zorunda kaldı. Bir süre öylece kaldıktan sonra yüreklenerek gözlerini yeniden açtı. Birkaç kez gözlerini açıp kapadıktan sonra bakmaya alıştı. Demek ki insan dayanabiliyordu ve yürekli, coşkulu kılıyordu bu insanı. Kubu güneşe güvenmeye başladı. Kendisini öldürse bile, onu, keşişin çatlak sesinin egemen olduğu ve onun gibi genç ve yürekli insanların dışlandığı karanlık, kötü ormandan daha çok sever olmuştu.

Artık hiçbir şey onu durduramazdı. Coşkuyla işe koyuldu. Dayanıklı sert ağaçtan ince saplı bir çekiç yaptı ve ertesi sabah gün doğarken Mata Dalam'm peşine düştü. İzini sürdü ve onu bulunca kafasına çekiçle vurarak öldürdü. Mata Dalam'm ruhunun çarpık ağzından nasıl dışarı kaçtığını da gördü. Onu neyin öldürdüğü anlaşılsın diye çekicin bir yüzüne bir midye parçasıyla özenerek çevresinden düz çizgiler çıkan bir yuvarlak çizdi. Güneşin resmiydi bu.

İnançla yola koyuldu. Dışarısını bulacaktı. Gece gündüz aynı yönde yürüdü. Geceleri ağaç dallarının üzerinde yatıyor, sabah gün doğarken yeniden yola çıkıyordu. Günlerce dereleri ve kara bataklıkları aşarak yükselen tepeciklere ve yosun tutmuş kayalara, sonra da yamaçlara, uçurumların olduğu dağlara vardı. Bunları ilk kez görüyordu. Orman bitip tükenmek bilmiyor, oysa Kubu'nun inancı giderek yitiyordu.

Belki de doğduğu yerden ayrılmasın diye, bir Tanrı ormanın sona ermesini yasaklamıştı.

Oysa bir akşam giderek azalan ve kurulaşan bir havanın içinde uzun süre yükselen yamaçlara tırmandıktan sonra, orman ansızın bitiverdi.

Ama ormanla birlikte toprak da tükenivermişti. Kubu orman bittiğinde hava boşluğuna doğru tökezledi. Sanki dünya orada ikiye ayrılmıştı.

Uzakta soluk bir kızıllık, yukarıda da birkaç yıldızdan başka bir şey görülmüyordu, çünkü karanlık basmak üzereydi.

95

Kubu dünyanın kıyısına oturdu ve aşağıya düşmemek için kendini uzun sarmaşıklarla bağladı. Geceyi orada büzülerek, büyük bir gerginlik içinde gözünü bile kırpmadan geçirdi. Sabahın ilk ışıklarıyla yerinden kalktı, boşluğa eğilerek günü beklemeye başladı.

Uzakta güzel, sarı ışık çizgileri belirdi. Gökyüzü de, o güne dek hiç açık havada durup güneşin doğuşunu görmemiş olan Kubu gibi heyecanla bekler gibiydi. Sarı ışık çizgileri bir yumağa dönüşerek alevlendiler ve ansızın ürkünç uçurumun ötesinden kocaman ve kıpkırmızı güneş

gökyüzünde beliriverdi ve giderek koyu maviye dönüşen karanlık ve sonsuz bir boşluktan yukarıya doğru fırladı. Denizdi bu.

Ve titreyerek izleyen orman adamın önünde 'dışarısı' örtüsünü kaldırarak açılıverdi. Ayaklarının altında bilinmez dumanlarla kaplı derinliklere doğru dağ alçalıyor, karşısında da pembe renkte bir taş

gibi başka bir kayalık dağ yükseliyordu. Yanına doğru da uzakta beyaz köpüklü kıyısında küçük başları sallanan ağaçların olduğu çok büyük, koyu mavi bir deniz uzanıyordu. Güneş, Kubu'yu düşünme-» ye zorlayan bu binlerce yeniliğin üzerine yükseliyor, gülümsemeye benzer renklerle ışıldayan bir ışık selini daas edercesine dünyanın üzerine alev alev saçıyordu.

Kubu yüreklenip güneşe doğrudan bakamadı, ama ışıkların renkli çağlayanlar gibi dağlara, ovalara, deniz kıyılarına ve uzaktaki mavi adalara döküldüğünü gördü. Diz çöktü ve bu ışıltılı dünyanın tanrıları önünde yere kapandı. Ah, kim oluyordu ki Kubu? Küçük pis bir hayvandı o. Anlamsız yaşamını ormanın derinliklerinde, alacakaranlık bir bataklık köşesinde, düzenbaz tanrıların kulu olarak ürkek ve coşkusuz tüketmişti. Gerçek dünya buradaydı ve onun yüce tanrısı da güneşti. Ormanda geçirdiği dönemin kısır düşleri geçmişte kalmış ve ölü keşişin solgun resmi gibi ruhunda soğumaya yüz tutmuşlardı bile. Güneşe ve denize karşı, elleri ve dizleri üzerinde sürünerek yamaçtan aşağıya indi. Yüreği kurtuluşun verdiği sarhoşlukla

çarpıyordu. Bir düşte görmüşçesine güneşçe yönetilen bir dünya olduğunu anlamıştı. Bu yeni dünyada tüm canlılar özgür yaşıyor ve güneş gibi kimsenin boyunduruğuna girmiyorlardı.

(1914)

96

BAŞKA BİR YILDIZDAN GARİP HABERLER

Güzel yıldızımızın doğu yörelerinden birinde çok büyük bir felaket oldu. Yağmur, fırtına ve sel baskınlarıyla birlikte gelen deprem üç büyük köyü, evleri, bahçeleri ormanları ve bitkileri yerle bir etti, birçok insan ve hayvan öldü, ama en üzücü olan da ölüleri ve onların yattıkları yerleri süsleyecek yeterince çiçek olmayışıydı.

Bunun dışında her türlü gereksinim sağlanabiliyordu. O ürkünç andan kısa bir süre sonra komşu köylere yardım çağrısı ulaştırıldı ve yöredeki bütün kulelerden, eski çağlardan beri Acılar Tanrıça'smı selamlamak için kullanılan, o herkesin yüreğini acıya boğan hüzünlü ağıtlar duyuldu. Tüm yöreden acıyı paylaşanlar ve yardım etmek isteyenler koşup geldiler; evlerini yitirmiş kişileri akraba, eş-dost ve yabancılar evlerinde konuk etmek için çağırdılar. Gıda, at-araba, araç-gereç, taş, kereste ve daha ne gerekliyse hepsi dört bir yandan sağlandı. Kadınlar ve çocuklar sevecen dost ellerce uzaklaştırıldı, yaralıların yaraları sarıldı, toprak altında kalan ölüler arandı, yıkıntılar kaldırıldı, yıkılma olasılığı olan duvarlara destekler kondu ve bir an önce yeni evler yapmak için gerekli malzeme hazırlanmaya başlandı. Felaketten bu yana havaya hüzün egemendi; herkes ölenlere üzüldüğü ve saygı duyduğu için suskunluk içinde çalışıyordu, ama yine de bütün yüzlerde ve seslerde umarlı bir çaba ve belirgin bir inanç göze çarpıyordu, çünkü uğraşanların yürekleri, gerekli, iyi ve saygıdeğer bir işi birlikte yapmanın coşkusuyla dolup taşıyordu. Çalışmaya başladıklarında çekingen ve suskundular. Oysa bir süre sonra, oradan buradan neşeli bir ses ya da çalışırken söylenen bir şar-Masallar

kının birkaç dizesi duyulmaya başlandı. Doğal olarak söylenen bu şarkılar, 'Derde uğrayanlara yardım elini uzatmak sevaptır',

'Yürekler bu yardımı kuraklıktan sonra düşen ilk yağmur gibi kana kana içer', 'Sana minnet çiçekleriyle yanıt verirler' ya da 'Beraber çalışanları

Tanrı ödüllendirir' gibi yüce sözleri de dile getiriyordu.

Oysa, herkesin yakındığı bir şey vardı: çiçek kıtlığı. İlk çıkarılan ölüler, yerle bir olmuş bahçelerden toplanan çiçeklerle bezenmişti, sonra da çevreden, toplayabildiklermce çiçek toplamışlardı. Ama şanssızlık sonucu, mevsimin en güzel çiçeklerini yetiştiren en büyük ve en güzel bahçelere sahip olan üç köy de yerle bir olmuştu.

İnsanlar, depremden önce, başka hiçbir yörede yetiştirilmeyen değişik tonlardaki olağanüstü güzel nergisleri ve çiğdemleri görmek için buralara gelirlerdi. Oysa şimdi bunların hepsi yok olmuştu. Bir süre sonra, yöredekiler ne yapacaklarını bilemez oldular. Töreleri yerine getiremiyorlardı. Törelere göre, bir insan ya da bir hayvan ölünce, mevsimin çiçekleriyle bezenmeliydi ve ölümü ne kadar acı verici ve beklenmedik» ise o kadar çok çiçek olması gerekiyordu.

Arabasına atlayıp yardım çağırmak için ilk koşanlardan biri olan yörenin en yaşlısına sorular, istekler ve yakınmalar yağdırıyorlar, o da zorlanmasına karşın sakin ve gayretli görünüşünü bozmamaya çalışıyor; gözlerindeki aydınlık ve dost bakışı, sevecen sesini ve beyaz sakalının altından görünen o huzurlu ve iyicil gülümsemesini sabırla sürdürüyordu. Bilge biri olarak tanınmasına ve herkesin ona akıl danışmasına neden olan da bu nitelikleriydi.

"Dostlarım," dedi. "Tanrı bizi sınamak için bu felaketi gönderdi.

Burada yıkılan her şeyi kısa sürede yeniden yapıp kardeşlerinize geri vereceğiz. Bu yaşımda, hepinizin işini gücünü bırakıp buraya, kardeşlerimize yardım için koşup geldiğinizi görebildiğim için Tanrı'ya şükrediyorum. Ama ölülerimizi yolculuklarına çıkmadan önce doğru dürüst uğurlayabümemiz için gerekli olan çiçekleri nereden bulacağız? Burada olduğumuz ve sağ kaldığımız sürece uğurlayacağımız ölülerimizin birinin bile çiçek sunulmadan gömülmesine izin vermemeliyiz. Siz de böyle mi düşünüyorsunuz?"

98

"Evet," diye bağırdı hepsi. "Biz de katılıyoruz." Yaşlı adam, babacan sesiyle, "Biliyorum," diye yanıtladı. "Şimdi size ne yapmamız gerektiğini söyleyeceğim. Gömemediklerimizi henüz karın kalkmadığı dağdaki büyük yaz tapınağına taşıyalım. Çiçekleri bulana dek orada güvenli olurlar ve bozulmazlar. Yılın bu mevsiminde, bize bu kadar çok çiçek bulabilecek tek kişi var. O da kral. Bu nedenle, içinizden birini ondan yardım istemek için elçi olarak yollamalıyız," Hepsi, onaylayarak, "Evet, evet, krala yollamalıyız" diye bağırdı. "Tamam öyleyse," diye sözünü sürdürdü yaşlı adam ve herkes beyaz sakalının altındaki güzel gülümseyi-şindeki sevinci gördü. "Krala kimi yollayalım? Yol uzak olduğu için genç ve çevik biri olmalı. Gözleri de ışıl ışıl olmalı ki kralın yüreği dayanamasın. İyi konuşabilmesi gerekmez. Gözleriyle konuşabilmeli. En iyisi bir çocuk yollamak. Hem de buradaki en güzel çocuğu. Ama bu yola çocuk dayanamaz. Bana yardım etmelisiniz dostlarım. İçinizde bu işi yapabilecek biri varsa ya da böyle birini tanıyorsanız lütfen bana haber verin."

Yaşlı adam sustu ve aydınlık bakışlarını çevresinde gezdirdi, ama ne bir şey söyleyen ne de öne çıkan oldu.

Sorusunu üçüncü kez yinelediğinde, on altı yaşında, neredeyse çocuk denebilecek bir genç öne çıktı topluluktan. Yaşlı adamı selamlarken gözlerini yerden kaldıramadı. Kıpkırmızı kesilmişti.

Yaşlı adam ona bakınca, bu iş için biçilmiş kaftan olduğunu anladı hemen. Gülerek, "Bizim elçimiz olmak istemen çok iyi," dedi. "Ama bu kadar insanın arasından neden sen çıktın?"

Bunun üzerine genç, ilk kez yaşlı adamın yüzüne baktı ve "Başka isteyen yoksa izin verin ben gideyim," dedi.

Kalabalıktan biri, "Bırakın gitsin," diye bağırdı. "Onu tanıyoruz.

Bizim köyden o. Bu yöredeki en güzel çiçek bahçesi onundu. Deprem bahçeyi yok etti."

Yaşlı adam çocuğun gözlerinin içine bakarak, "Çiçeklerine çok mu üzülüyorsun?" diye sordu.

Genç, yavaşça, "Evet, üzülüyorum, ama o nedenle gönüllü olmadım,"

dedi. "Çok sevdiğim bir arkadaşım, geı.ç 99

ve güzel bir atım vardı, ikisi de depremde öldü. Henüz gömülmediler.

Gömülmeleri için çiçek gerekli."

Yaşlı adam elini uzatıp onu kutsadı. Gence hemen uygun bir at buldular. O da atına bindi, herkesle vedalaştı, atı mahmuzlayıp ıslak ve yitik tarlalardan geçerek köyden çıkıp yola koyuldu.

Bütün gün at sürmüştü. Kralın bulunduğu başkente bir an önce varabilmek için kestirme olsun diye atını dağa sürmüştü ve alacakaranlık basmaya başladığında ormanlardan ve vadilerden geçen dik bir orman yoluna saptı.

Ansızın önünden o güne dek hiç görmediği kara bir kuş uçmaya başladı.

O da kuşu, kuş küçük bir orman tapmağının damına konuncaya kadar izledi. Genç atını çayırda bıraktı ve tapmağın girişindeki ağaçtan yapılma sütunların arkasından geçerek gösterişsiz tapınağa girdi.

Tapınağın sunak yeri o yörede bulunmayan siyah bir taştan yapılmış, üzerine de, gencin tanımadığı garip bir Tanrı simgesi çizilmişti.

Yırtıcı bir kuşun yediği bir yürekti bu.

Tanrı'ya saygısını sundu genç. Adak olarak da, dağın yamacından koparıp giysisine iliştirdiği bir çançiçeğifıi sundu ve yorgunluktan bitkin olduğu için tapmağın bir köşesine kıvrılıp yattı.

Oysa, her gece çağrılmadan gelen uyku o gece bir türlü gelmiyordu.

Vadiden kopardığı çançiçeğinden ya da taştan gelen, neredeyse acı veren garip, yoğun bir koku tapınağın içine yayılıyor, karanlıkta ürkünç Tanrı simgesi bir hayalet gibi parlıyor ve damda tünemiş olan garip kuş arada

sırada ürkünç kanatlarını öyle güçlü çırpıyordu ki fırtınada ağaçların sallanmasına benzer bir ses kaplıyordu çevreyi.

Sonunda genç dayanamadı. Gece yarısı kuşa bakmak için dışarı çıktı.

Kuş kanatlarını çırparak gence baktı ve, "Neden uyumuyorsun9" diye sordu. "Bilmiyorum," dedi genç. "Belki de çok hüzünlü olduğum için."

"Bir şey mi oldu?"

"Arkadaşım ve en sevdiğim atım öldü."

"Ölüm bu denli acı bir şey mi?" diye sordu kuş alay ederek.

100

"Hayır büyük kuş, o denli kötü değil, ayrılık yalnızca. O nedenle hüzünlü değilim. Kötü olan, arkadaşımın ve atımın gömülememesi.

Çiçeğimiz kalmadı."

"Bundan çok daha kötü şeyler de var," dedi kuş ve kanatlarını isteksiz çırptı.

"Hayır kuş, daha kötü bir şey olamaz. İnsan çiçeksiz gömülürse, yeniden istediği gibi doğamaz ve eğer yakınlarını çiçeksiz bir törenle gömersen, onların gölgeleri seni düşünde rahat bırakmaz.

Görüyorsun işte. Ölülerim çiçeksiz kaldığı için uyuyamıyorum bile."

Kuş, kıvrık gagasını öter gibi gıcırdattı. "Delikanlı, eğer bir tek bunu yaşadıysan, senin acılardan haberin yok demektir," dedi. "Sen hiç çok büyük kötülükler duymadın mı? Nefret, öldürme ve kıskançlık nedir bilmez misin?"

Genç, kuşun sözlerini bir düşteymişçesine dinledi. Sonra düşündü ve alçakgönüllülükle, "Evet, anımsıyorum," dedi. "Eski öykülerde ve masallarda söz edilir bunlardan. Gerçek değil bunlar. Ya da eskiden çiçeklerin ve iyi tanrıların olmadığı zamanlarda dünyada böyle şeyler varmış. Hiç böyle şey olur mu?"

Kuş tiz sesiyle güldü. Dikleşti ve gence, "Demek ki şimdi krala gitmek istiyorsun. Benim de yol göstermemi," dedi.

"Aa, biliyorsun demek!" diye bağırdı genç sevinçle. "Beni oraya götürürsen çok sevinirim."

Bunun üzerine kuş sessizce yere yatıp kanatlarını iki yana açtı.

Gence atını orada bırakmasını ve kendisiyle birlikte krala uçmasını buyurdu. Genç, kuşun üzerine oturdu. Uçmaya başladılar. "Gözlerini kapa,"

dedi kuş. Gecenin karanlığında, bir baykuş uçarmışçasına, sessiz ve rahat uçuyorlardı. Yalnızca gencin kulakları soğuktan uyuşmuştu. Tüm gece boyunca durmadan uçtular Sabah erkenden kuş yere kondu. Gence, "Gözlerini aç," diye buyurdu.

Genç elçi gözlerini açtığında bir ormanın kıyısında durduklarını gördü. Kamaşan gözlerinin önünde günün ilk ışıklarıyla parlayan bir ova uzanıyordu. "Geldiğinde beni bu ormanın kenarında bulursun," dedi kuş. Ok gibi fırlayarak havada yükseldi ve kısa sürede gökyüzünün maviliğinde yitip gitti.

101

Genç, ormandan geniş ovaya çıktığında şaşkındı. Çevresinde her şey o denli değişmişti ki hayal mi gerçek mi olduğunu ayrımsayamıyordu.

Ovadaki çayırlar ve ağaçlar kö-yündekilere benziyordu. Güneş ışıl ışıl parlıyor, rüzgâr dalgalandırdığı otlarla oynaşıyordu. Ama çevrede ne insan ve hayvan ne de ev ve bahçe vardı. Burada da gencin yöresindeki kadar ürkünç bir deprem olmuş gibiydi. Evler yıkıktı.

Ağaçların dalları kopmuş, çitler devrilmiş, emekle yapılan her şey yitmişti. Genç elçi ansızın, ovanın ortasında gömülmemiş bir ölünün yattığını gördü. Yarı yarıya yok olmuştu. Ürkünçtü görünümü. Dehşet içinde kalan gencin midesi bulandı. İlk kez böyle bir şey görüyordu.

Kuşların ya da başka hayvanların kemirdiği ölünün yüzü bile örtülmemiş-ti. Genç birkaç çiçek buldu ve ölünün yüzüne bakmamaya çalışarak bu çiçeklerle ve yapraklarla örttü.

Tüm vadiyi dayanılmaz bir koku sarmıştı. Çevresinde akbabaların dolaştığı bir ölü daha gördü. Sonra da başsız bir at. İnsan ve hayvan kemikleri güneşte öylece bırakılmıştı. Kimsenin çiçek ya da gömme törenine aldırdığı yok-* tu anlaşılan. Genç, inanılmaz bir felaketin bu ülkedeki her şeyi ve herkesi yok ettiğine inanır oldu. O kadar çok ölü vardı ki sonunda çiçek bulup ölülerin yüzlerini örtmeyi bıraktı.

Yarı kapalı gözlerle ürkerek yoluna devam etti. Her yerden çürük et ve kan kokusu geliyor, binlerce ölüden ve yıkıntıdan giderek artan acılar taşıyor ve çığlıklar yükseliyordu. Genç kendini bir karabasanda sandı. Yöresindeki ölülerin çiçeksiz kalması ve gömülmemiş olmaları ona Tan-rı'nın bir uyarısı gibi gelmeye başladı.

Bir gece önce, tapınağın dammdaki kara kuşun sözlerini anımsadı. Onun tiz sesini duyar gibiydi. "Çok daha kötü şeyler var," demişti.

Ve o anda, kuşun onu başka bir yıldıza getirdiğini ve gördüğü her şeyin gerçek olduğunu anladı.

Çocukluğunda o ürkünç masalları dinlerken kapıldığı duyguyu anımsadı ve o duygu yeniden sardı onu. İnsanı buz gibi saran bir dehşet, ardından da, tüm bunların çok eskilerde kalmış olduğunu bilmenin getirdiği avuntunun verdiği sessiz bir sevinç duygusuydu bu. Çok uzaklarda kalmıştı bu kötülükler. Oysa burada gördükleri o ürkünç ma-102

salları andırıyordu. Ölüler ve leş yiyici kuşlarla dolu bu dehşet verici olağandışı dünya, anlaması ve denetimi olanaksız kurallar nedeniyle bu duruma gelmişti. Güzelin ve iyinin yerine kötülüğün, çılgınlığın ve çirkinliğin geçerli olduğu garip kurallardı bunlar.

O sırada, sağ kalabilmiş bir insanın yürüdüğünü gördü. Bir köylü ya da bir işçiydi bu. Hemen o tarafa koşup adama seslendi. Oysa adamın yanma vardığında donup kaldı. Yüreği acıyla dolmuştu. Çok çirkindi köylü. Güneşin çocuklarına hiç benzemiyordu.

Ürkünç bir karabasanda yaşayan, her yerde çirkin ve yanlış olanı görmeye ve yalnızca kendini düşünmeye alışmış bir insan gibiydi.

Gözlerinde ve yüzünde ne neşeden ve iyilikten ne de minnetten ve güvenden iz vardı. En doğal ve en basit erdemleri bile yok olmuş bir insandı.

Genç elçi kendini toparladı ve bu insana, felakete uğramış bir insana yaklaşırcasma sevecen bir dostlukla yaklaşıp onu selamladı ve ona gülümseyerek seslendi. Çirkin adam şaşkınlıktan donakaldı. Hüzünlü iri gözleriyle gence baktı. Sesi bir hayvanmki gibi tınısız ve çatlaktı. Ama gencin gözlerindeki yürekli güvene ve sevecenliğe karşı koyamadı. Gencin yüzüne uzun bir süre baktıktan sonra sert hatlı asık yüzünde bir tür gülümsemeyi ya da sırıtmayı andıran çirkin, ama yine de yumuşak ve şaşkın bir gevşeme oldu. Yerin yedi kat altından çıkıp yeniden doğan bir ruhun ilk gülümseyişiydi bu sanki.

"Benden ne istiyorsun?" diye sordu yabancı, gence.

Genç elçi, kendi ülkesinin törelerine uygun olarak, "Sağ ol kardeşim.

Senden bir şey rica edebilir miyim?" diye kibarca sordu.

Köylü, çekingen ve suskun, öylece duruyordu. Genç, çevreyi göstererek, "Söyle bana dostum, bu inanılmaz dehşet nedir?" diye sorduğunda köylü onun ne demek istediğini zorlukla anlayabildi. Genç, sorusunu yineleyince, "Böyle bir şeyi ilk kez mi görüyorsun? Savaş

derler buna," dedi. "Burada katliam oldu."

Sonra kapkara bir yıkıntıyı göstererek, "Burası evim-di," dedi ve yabancı, acısını paylaşırcasma gözlerinin içine baktığında, gözlerini yere indirdi.

103

"Sizin kralınız yok mu?"

Köylü onaylarcasma başını sallayınca, "Öyleyse nerede'; " diye sormayı sürdürdü genç. Adam oldukça uzakta bir yığm çadırı gösterdi.

Genç elçi, elini adamın alnına koydu ve yanından ayrıldı. Köylü iki eliyle alnını tuttu, başını hüzünle salladı ve uzun süre gencin arkasından baktı.

Genç elçi uzun bir süre yıkıntıların ve ürkünç görüntülerin arkasından yürüyerek çadırların olduğu yere vardı. Kimse ona bakmıyordu bile. Çadırların ve insanların arasında dolaşa dolaşa en büyük ve güzel çadırı buldu. Kralın çadırıydı bu. Genç, çadırdan içeri girdi.

Çadırın içi sade döşenmişti. Kral, pelerinini yanına koymuş, alçak bir divanda düşüncelere dalmış iki büklüm oturuyordu Güzel yüzü hüzünlüydü. Yanık tenli alnına bir tutam ak saç düşmüştü. Kılıcı önünde duruyordu. Arkasındaki kuytu yerde de bir hizmetli öne arkaya sallanıp duruyordu. Uyuyakalmıştı.

Genç, bir şey demeden kendi kralını selamlamasına saygıyla onu selamladı. Sonra kral ona bakana dek kollarını göğsünde kavuşturup bekledi.

"Kimsin sen?" diye kaşlarını çatarak sordu kral. Gözii, gencin temiz ve güzel giysilerine takılmıştı. Ama genç ona öylesine güven dolu ve dostça bakıyordu ki sesi yumuşadı.

"Seni daha önce de bir kez gördüm sanırım," dedi anımsamaya çalışarak, "ya da çocukluğumda tanıdığım birini andırıyorsun."

"Yabancıyım ben," dedi elçi.

"O zaman seni düşümde görmüş olmalıyım. Bana annemi anımsatıyorsun.

Konuş. Anlat bakalım."

Genç elçi, "Beni buraya bi1- kuş getirdi," diye söze başladı.

"Ülkemde deprem oldu. Ölülerimizi gömmek istedik, ama çiçek yoktu."

"Çiçek mi yoktu?" dsdi kral.

"Evet, hiç kalmadı. Ölüleri gömmeniz gerekir ve çi;ek bulmazsanız bu çok kötü olur kuşkusuz. Yolculuğa görkemli ve mutlu başlamaları gerekir."

Bunları söylerken aklına dışarıdaki o ürkünç alenda ne denli çok gömülmemiş ölü yattığı geldi ve sustu. Onu dinleyen kral başını salladı ve içini çekti.

104

"Kralımıza gidip ondan olabildiğince çok çiçek isteyecektim, ama dağdaki tapınaktayken bir kuş geldi. Beni krala götüreceğini söyledi ve buraya uçtuk. Ah Kralım, damında kuşun oturduğu yer, bilmediğim bir tanrının tapınağıydı. Bu Tanrı'nın simgesi çok garip. Taşın üzerinde yırtıcı bir kuşun yediği bir yürek resmi var. Büyük kuşla dün gece konuştuk, ama ne demek istediğini ancak şimdi anlıyorum.

Benim bildiğimden çok daha fazla hüzün ve acı olduğunu söyledi.

Buraya o büyük alanı geçerek geldim ve şu son saatlerde bitmeyen acılar ve felaketler gördüm. Bizim en ürkünç masallarımızda bile böylesi yoktur. Bunun üzeri • ne sana geldim. Senin için yapabileceğim bir şey var mı?"

Onu can kulağıyla dinleyen kral gülümsemeye çalıştı, ama güzel yüzü öyle asık ve hüzünlüydü ki başaramadı.

"Teşekkür ederim," dedi. "Aslında bana bir iyilikte bulundun. Bana annemi anımsattın. Bu nedenle sana minnettarım." Genç, kralın gülümseyememesine hüzünlendi. "Öyle hüzünlüsün ki," dedi. "Savaştan mı böyle oldun?"

Baskı altında elmasına karşın soylu bir insar olduğu nu anladığı kralı gereksiz sorularla kırmak istemiyordu, ama kendini tutamadı,

"Kusura bakma ama," dedi, "yıldızımızda neden savaş çıktığını bana söyler misin lütfen. Kimin suçu bu? Yoksa sizin mi?"

Kral elçiye uzun uzun baktı. Üçlü soruyu yanıtlamaya pek hevesli görünmüyor, karanlık bakışlarıyla yabancının aydınlık ve iyi gözlerine uzun süre bakmak istemiyordu.

'Sen daha çocuksun. Anlayamayacağın şeyler var," diye yanıtladı.

"Savaş kimsenin suçu değildir. Gök gürültüsü ya da şimşek gibidir.

Ansızın başlar Onunla uğraşmak zorunda olan bizler onun uygulayıcısı değil, kurbanıyız." "Ölüm size kolay mı geliyor?" diye sordu genç.

"Bizim yıldızımızda ölümden fazla korkulmaz. Çoğu bu değişime arzulayarak, mutlu gider. Ama bizde hiç kimse bir başkasını öldürmeye cesaret edemez. S;zin yıldızın'zda samrım, bu farklı."

"Bizde sık sık olur bu," dedi kral "Oysa en büyük suç sayılır.

Yalnızca savaşta izin verilir buna çünkü insan savaşta nefretinden ya de. kıskançlığından kendi için öldürmez. Toplum ister bunu. Ama ölmenin kolay olduğunu sa-105

myorsan aldanıyorsun. Ölülerin yüzlerine bakarsan anlarsın bunu. Çok zor gelir ölüm onlara. Zor ve istenmeyen bir şeydir ölüm."

Genç bunları dikkatle dinledi. Bu yıldızdaki insanların yaşamlarının zorluğu ve acıları onu şaşkına çevirmişti. Daha soracağı nice şey vardı, ama bu karanlık ve ürkünç olayların arasındaki bağlantıyı anlayamayacağının bilincine varmıştı. Anlamak da istemiyordu.

Tanrı'nın ışığını tanımayan bu eleştiriye değer insanlar ya çok ilkeldiler ya da şeytan yönetiyordu onları. Belki de bu yıldızı bir terslik, bir yanılgı ya da bir çılgınlık sarmıştı. Krala daha çok soru sormak, onu yanıtlamak ve açıklamak zorunda bırakmak acı ve utanç vericiydi. Bu acıları deşmek onu daha da ka-ramsarlaştıracaktı.

Ölümden bu denli korkan, ama yine de birbirlerini topluca öldüren bu onursuz, kaba saba insanlara acıyor, neredeyse onları gülünç buluyordu.

Ama bir soru daha sormaktan kendini alıkoyamadı. Sağ kalmış bu acınası insanlar birilerinin oğullarıydı kuşkusuz. Barışı tanımayan bir yıldızın çocuklarıydılar ve ya- * samları acı veren savaşlarla geçiyordu. Ölülerini savaş alanlarında bırakıyorlar, belki de yiyorlardı bile. Bazı eskij korkunç masallarda bundan söz edilirdi.

Ama bu insanlarda gelecek kavramı, Tanrı'yı düşleme ya da azıcık ruh olması gerekliydi, yoksa bu çirkin dünyaları çılgınlık ve anlamsızlıktan öte

bir şey olamazdı.

Genç olabildiğince incitmemeye çalışarak, "Özür dilerim kralım, ama bu garip yerden ayrılmadan önce son bir sorum daha var," dedi. "Sor bakalım," dedi kral. Bu yabancı genç ona ilginç geliyordu. Duyarlı ve olgundu. Olağandışı derin bir ruhu vardı, ama bir yandan da fazla önemsenmeyecek, korunması gereken küçük bir çocuktu henüz. "Yabancı kral, beni çok hüzünlendirdin," dedi elçi genç. "Bildiğin gibi yabancı bir yerden geliyorum. Tapmağın da-mmdaki kuşun söylediği doğruymuş. Burada düşünebileceğimden çok acı gördüm. Yaşamınız bir karabasan. Sizi tanrıların mı yoksa şeytanların mı yönettiğini anlayamadım. Daha önceleri tüm bunların masallardaki abartılar ve boş

sözler olduğunu sanırdım. Bizde de böyle şeylere değinen deyişler var. Eskiden bizde de savaş, öldürme ve umarsızlık 106

olduğunu söylerler. Biz artık dilimizde kullanılmayan bu dehşet verici sözleri masal kitaplarında okuruz. Bunlar bize çok kötü ve gülünç gelir. Bugün bütün bunların gerçek olduğunu öğrendim. Benim eski deyişlerden bildiklerimi sizin yapmayı sürdürdüğünüzü sonra da acılarına katlandığınızı gördüm. Bana söyler misin lütfen?

Yüreğinizden bir ses size doğru yapmadığınızı söylemiyor mu? Aydınlık ve onurlu olmanızı sağlayacak bir tanrı özlemi yok mu sizde? Aklı başında, sevecen başkanları ve yöneticileri arzulamaz mısınız?

Uyurken tümünüzün birlik olduğu, mantık ve düzenin işlediği, insanların birbirine onurlu ve yardımsever davrandığı değişik ve güzel bir yaşamı hiç düşlemez misiniz? Dünyanın bir bütün olabileceği ve her şeye saygıyla yaklaşmanın mutluluk ve özgürlük getireceği ve sevgiyle hizmetin daha doğru olacağı aklınıza gelmez mi? Bizim müzik, Tanrı'ya hizmet ve maneviyat diye nitelendirdiğimiz kavramlardan hiç mi haberiniz yok?"

Kral bunları başı önünde asık yüzle dinlemişti, ama başını kaldırdığında yüzü değişti, gözleri yaşlı olmasma karşın yüzü bir gülümsemeyle aydınlandı. "Güzel çocuk," dedi kral. "Çocuk musun, bilge misin ya da Tanrı mısın, bir türlü karar veremiyorum, ama seni yanıtlayacağım. Senin sözünü ettiklerini, mutluluğu, özgürlüğü ve tanrıları, hepsini biliyor ve

yüreğimizde taşıyoruz. Eski bir bilgenin bir sözü vardır. 'Dünyanın bütünlüğü, evrensel bütünlüğün uyumlu bir parçasıdır,' demiş. Bu söz sana yanıt olamaz mı? Öbür dünyadan gelen bir azız ya da tanrının kendisi bile olsan, yüreğindeki mutluluk, güç ve inancın ne demek olduğunu biz de biliyoruz. Bizim yüreğimizde de tümünün yansısı ve uzak da olsa bir gölgesi var."

Kral ansızın dimdik oturdu ve genç şaşkına döndü, çünkü kralın yüzünde bir anda sabah güneşi kadar gölgesiz ve aydınlık bir gülümseyiş belirmişti. "Git artık, bırak bizi savaşalım ve öldürelim," dedi. "Yüreğimi yumuşattın. Annemi anımsattın bana. Ama yeter! Yeter güzel çocuk! Kıyım yeniden başlamadan kaç' Kan oluk oluk aktığında, kentler yandığında, dünyanın bir bütün olduğunu ve aptallığımız, öfkemiz ve vahşetimizle onun bir parçası olduğumuzu düşündüğümde seni anımsayacağım. Sağlıcakla kal!

Yıldızını ve simgesi yürek yiyen yırtıcı kuş olan her tanrıyı benim adıma selamla. Ve sen de, uzaklardan gelen güzel yabancı, savaşan açması kralı düşündüğünde, onu hüzne gömülü otururken değil de, gözlerinde yaşlar, elleri kanlı gülümserken anımsaman gerektiğini unutma!"

Kral, hizmetliyi uyandırmadı. Kapıyı kendi açtı ve yabancıyı uğurladı. Değişik düşünceler içindeki genç yeniden ovada bulda kendisini. Alacakaranlıkta, ufukta büyük bir kentin alev alev yandığını gördü. Ölülerin ve ölü atların üzerinden atlayarak karanlık basıncaya kadar yürüdü ve ormanın kıyısına vardı.

Bu sırada, büyük kuş gökten aşağıya süzüldü, onu kanadına oturttu ve gecenin içinde bir baykuş nasıl yumuşak ve sessiz uçarsa öyle uçup geri döndüler.

Genç elçi, huzursuz bir uykudan uyandığında kendini dağdaki küçük tapmakta buldu. Tapınağın önündeki ıslak çayırda atı duruyor ve güneşe karşı kişniyordu. Genç, ne büyük kuşu ve yabancı yıldızı ne de kralı ve kıyımı anımsıyordu artık. Anıları yok clmuş, ama yüreğine bir gölge düş- » müştü. Küçük biı dikenin neden olduğu gizli bir sızıyı ya da sonunda onunla karşılaşıp, sevgimizi gösterip mutlulu-<*

ğu paylaşmadıkça ve onun gülümseyişini görmedikçe düşlerimizde bizi rahat bırakmayan, dile getirilmemiş bir özlemin verdiği acıyı andırıyordu bu gölge.

Genç, atma atladı ve gün boyunca at sürdükten sonra, krallarının olduğu başkente geldi. İnsanların onu seçmekle doğru bir iş

yaptıklarını da kanıtladı. Kral onu büyük bir ilgiyle karşıladı ve ona, "Gözlerin yüreğime seslendi, o da onayladı," dedi. "Sen daha söze başlamadan isteğin yerine geldi."

Elçiye her yerde geçerli olabilecek bir mektup verildi. Ülkenin her yerinden istediğince çiçek alabilecekti. Yanına elçiler ve yardımcılar katıldı, atlar, arabalar verildi. Dağı dolaşıp yöresine giden anayola çıktığında onu arabalar, sepetler, atlar ve katırlar izliyordu; tümüne, ölülere ve mezarlarına bol bol yetecek kadar çok, kuzeyde yetişen en güzel çiçekler ve töreye göre ölenin anısına dikilmesi gerekli meyve ağacı fidanları j'üklenmişti. Genç, arkadaşını ve en sevdiği atını çiçeklerle bezayip gömdü. Mezarlarının üzeri-

ne de iki çiçek, iki yeşil bitki ve iki meyve ağacı dikti. Böylece acısı sonunda dindi ve anıya dönüştü.

Görevini yerine getirip huzura erdiğinde o gecenin anıları geri gelmeye başladı. Yakınlarından onu bir günlüğüne yalnız bırakmalarını rica etti ve düşünce ağacının altında bir gün ve bir gece oturarak, yabancı yıldızda gördüklerinin zihinsel resimlerini berrak ve eksiksiz sıraya dizdi. Sonra gitti yaşlı adama, kendisiyle yalnız konuşmak istediğini söyledi ve ona her şeyi anlattı.

Yaşlı adam önce can kulağıyla dinledi. Uzun uzun düşündükten sonra,

"Tüm bunları gerçekten mi yoksa düşünde mi gördün?" diye sordu.

"Bilmiyorum," diye yanıt verdi genç. "Sanırım düştü. Ama izninizle bir şey söyleyeceğim. Bence düş de olsa önemi yok. İçimde dinmeyen bir sızı var. O yıldızdan bana doğru üşütücü bir rüzgârın estiğini duyumsuyorum. Onun içm saygıdeğer kişi, lütfen bana ne yapmam gerektiğini söyleyin. "

"Yarın sabah, tapmağı gördüğün dağa git," dedi yaşlı adam. "Bu söylediğin Tanrı bana garip geldi. Bildiğim bir tanrı değil. Başka bir yıldızın tanrısı olabilir ya da ataları mız zamanından kalmadır.

Henüz silahların, korkunun ve ölüm korkusunun bizde de olduğu zamanlardan. O tapınağa git. Yanında da çiçek, bal ve müzik götür."

Genç düşündü ve yaşlı adamın dediğini yapmaya karar verdi. Her yaz başında saygıdeğer konuklara ikram etmek için ayrılan en iyi cins baldan bir çanak doldurup yanına aldı. Lavtasını da unutmadı. Dağda, çançiçeğini

kopardığı yeri, sonra da yükselen dar patikayı buldu. Ama atını bıraktığı yere geldiğinde ne tapmağı ne siyah sunak taşını, ne de tahta sütunları ve damdaki kuşu görebildi. O gün ve ertesi gün de tapmağı aradı, ama bulamadı.

Kimse böyle bir tapmağı bilmiyordu.

Geri döndü ve yolunun üzerindeki Awna Tapınağı'na varınca içeri girdi, balı sundu, lavtasını çalıp ezgisini söyledi ve sevgiyle Anma Tanrısı'na, düşünü, tapınağı ve kuşu, acınası köylüleri ve savaş

alanındaki ölüleri, özellikle de savaş çadırındaki kralı unutmaması için saygılarım sundu. Yüreği ferahlamış olarak eve döndü ve odasının duvarına

109

dünyanın bütünlüğünü simgeleyen bir resim astı. Geçirdiği günlerin anılarından onu kurtaran derin bir uykuya daldı; hemen ertesi sabah bahçelerde ve tarlalarda ezgiler söyleyerek depremin son kalıntılarını kaldırmaya çalışan komşularının yardımına koştu.

(1915)

110

FALDUM

Büyük Pazar

Faldum kentine giden yol, inişli çıkışlı bir araziden geçer, ormanları, büyük geniş otlakları ve mısır tarlalarını böler, yol kente yaklaştıkça köy alanları, mandıralar, bahçeler ve evler sıklaşırdı. Deniz uzaktaydı, görünmezdi ve dünya yalnızca tepeciklerden, küçük şirin ovalardan, otlaklardan, ormandan, tarlalardan ve meyve bahçelerinden oluşmuş sanırdınız. Meyve, kereste, süt, elma ve cevizin bol olduğu bir yöreydi burası. Köyler gerçekten temiz ve güzel, insanları da efendi ve çalışkandı.

Tehlikeli ya da hoş olmayan işlere kalkışmazlardı. Herkes komşusunun durumu kendisinden daha iyi olmadıkça yaşamından yakınmazdı. İşte Faldum böyle bir yerdi. Olağandışı bir şey olmadıkça dünyadaki birçok yerden bir farkı yoktu.

O gün, kentin adını taşıyan yol, ilk horozun ötüşünden beri gidip gelenlerle canlanmıştı. Yılda bir kez böylesine canlanırdı yol. O da büyük pazarın kurulduğu günlerde. Kentin 20 kilometre çevresindeki, köylüsünden işçisine, öğrencisinden hizmetçisine, kadın ve erkek herkes haftalarca büyük pazara gitmeyi düşlerdi. Hepsi gidemiyordu kuşkusuz. Hayvanlara, bebeklere, hastalara ve yaşlılara bakacak insanlar gerekliydi. Piyango kime çıkarsa, o kişiye yaşamından bir yıl gitmiş gibi gelir, sonbaharın eşiğinde çevreyi hâlâ masmavi bir gökyüzünden ısıtan güneşi ve böyle güzel bir günü kaçırdığına yanardı. Ellerinde küçük sepetlerle kadınlar ve kızlar gelir, yeniyetme oğlanlar yanaklarını tıraş eder, bayramlık giysileri içindeki insanlar giysilerine ya bir karanfil ya da bir yıldızçiçeği iliştirirlerdi. Okul-
111

lu kızların saçları özenle örülür, henüz nemli oldukları için güneşte pırıl pırıl parlardı. Arabalarla gelenler kırbaçlarına ya bir çiçek ya da bir kurdele takar, atların üzerine dizlerine kadar meşinden geniş süslü örtüler örtülür ve bu örtüler iyice parlatılmış pirinç halkalarla tutturulurdu. Üzerlerinde kayın

dallarından yapılma kavisli yeşil gölgelikleri bulunan arabalarda insanlar, sepetler ve kucakta çocuklar üst üste oturarak gelirler ve hep bir ağızdan şarkılar söylerlerdi. Ara sıra bayraklarla, kırmızı, mavi ve beyaz kâğıt . çiçeklerle bezenmiş bir araba çıkagelir, yeşil kayın dallarının gölgesinde altın rengi borazanlar ve trampetler ışıl ışıl parlar, çevreye halk ezgileri yayılırdı. Sabahın ilk ışıklarıyla oraya buraya koşturan çocuklar ağlamaya başlar, ter içindeki anneler onları avutmaya çalışır ya da çocuklar bazen onlarla ilgilenecek başka birilerini bulurlardı. Yaşlı bir kadın bir çocuk arabasına ikizleri yatırmıştı. Uyuyan çocukların başlarının yanına da onlar gibi yuvarlak yüzlü, al yanaklı, güzel giysili pırıl pırıl iki bebek.

Evleri yolun kıyısında olduğu için, uzun yoldan gelmek* zorunda kalmayanlara gün doğmuştu. Eğlenceli bir sabah geçiriyorlardı.

İzleyecekleri o kadaı çok şey vardı ki! Ama böyleleri azdı. Bir evin basamaklarında, büyükannesiyle kalmak zorunda kalan on yaşlarında bir çocuk ağlıyordu. Bir süre onu bunu yiyip ağladıktan sonra, birkaç köy çocuğunun kapının önünden geçtiğini görünce dayanamadı; tek bir cümle söyleyerek yerinden fırladı ve onlara katıldı. Az ötede parası gider diye büyük pazarla hiç ilgilenmeyen yaşlı bir bekâr otururdu.

Herkesin gülüp eğlendiği böyle bir günde, çoktan budanması gerekli çiti budamaya sessizce karar vermişti ve sabah çiyi henüz yerden kalkmadan elinde büyük bahçıvan makasıyla işe koyuldu. Oysa kısa bir süre sonra vazgeçip öfke içinde evine girmek zorunda kaldı, çünkü evin önünden geçen her genç onu elinde makasla görünce zamansız çalışkanlığı nedeniyle onu alaya alıyor, kızlar da gülüşüyordu.

Öfkeyle onlara uzun makasını salladığı zaman hepsi karşılık olarak şapkalarını çıkarıp göz kırptılar. Bütün pencereleri kapatıp sinir içinde evde oturmaya başlamasına karşın, arada bir dışarıya göz atmayı da unutmadı; sonunda sinirleri yatıştığında ve sanki ölüm kalım

112

sorunuymuşçasına pazara koşanlar gözden kaybolduğunda, çizmelerini giydi, para kesesine bir sikke koydu ve bastonunu aldı. Tam evden çıkacakken aklına bir sikkenin çok para olduğu geldi. Parayı keseden çıkarıp yerine yarım sikke koydu, keseyi cebine soktu, evi ve bahçe kapısını iyice kapattıktan sonra kente doğru yıldırım hızıyla yürümeye başladı. Öyle hızlı gidiyordu ki birçok yayayı ve iki arabayı geçti.

Arkasında evi ve bahçesi boş kalmıştı. Toz yolun üzerine çökmeye, nal ve borazan sesleri de uzaklaşmaya başladı. Ekin tarlalarından gelen serçeler gürültü patırtıdan geriye ne kaldığını görmek için gelmişler, beyaz tozun içinde dolaşıyorlardı. Yol boş, ölü ve sıcaktı. Ara sıra uzaktan neşeli bir ses ya da bir borazanın boğuk, uzak tınısı duyuluyordu.

Ormandan, geniş kenarlı şapkasını gözlerine dek indirmiş bir adam çıktı ve boş yolda hiç acele etmeden yürümeye başladı. İriyarı bir adamdı. Sürekli yürümeye alışkın gezginlere özgü telaşsız, ama yere sağlam basan adımlarla yürüyordu. Koyu renkli gösterişsiz giysileri vardı. Şapkasının gölgeliğinin altından bakan gözleri, bu dünyada bir isteği kalmamış, ama yine de her şeyi ayrıntısıyla gözlemleyen ve hiçbir şeyi kaçırmayan bir insanın gözleriydi. Tüm ayrıntıları görüyordu. Karmakarışık sayısız araba izlerini, arka nalını sürten bir atın izini, tozun arasından ilerde yamaca doğru yükselen Faldum kentinin ışıldayan damlarını, bir bahçede birini çağırarak korku ve telaş içinde dolaşıp duran ufak tefek kadını ve çağrısının yanıtsız kalmasını da.

Yolun kıyısında küçük bir metal parçası gördü. Bir attan düşen pirinç bir halkaydı bu. Aldı, cebme soktu. Sonra yolun kenarında kuşburnundan bir çit gördü. İlk önce özenle düzeltilmiş, ama giderek baştan savma kesilmişti, çalı nm bazı dalları unutulmuş, ileriye doğru çıkıntılı bırakılmıştı. Az ilerde, başının üzerinden bir araba tekerleğinin geçtiği anlaşılan bir bebek ve erimiş tereyağının hâlâ par-ladığı bir parça çavdar ekmeği duruyordu. En son olarak da içinde yarım sikke olan bir kese. Bebeği yolun kıyısındaki bir taşa dayadı, ekmeği ufalayıp serçeler yesin diye yola serpti, yarım sikkenin olduğu keseyi de cebine koydu.

Kimsenin gelip geçmediği yol çok ıssızdı. Yolun iki yanındaki kavruk otlar tozdan bembeyaz kesilmişti. Çevrede kimse olmadığı için yakındaki bir kümesin önünde tavuklar sıcaktan uykulu, istedikleri gibi dolaşıp gıdaklıyorlar, maviye çalan bir lahana tarlasında yaşlı bir kadın eğilmiş kuru toprağı bürümüş otları temizliyordu. Gezgin ona seslenip kente ne kadar yol kaldığını sordu. Oysa kadın sağırdı.

Gezgin sorusunu yineleyince çevresine çaresizce bakındı ve ak saçlı başını salladı.

Gezgin yürümesini sürdürdü. Kentten kopuk kopuk müzik sesleri duyuluyordu. Sesler giderek daha sık ve kesintisiz gelmeye başladı.

Sonunda birlikte olmaktan sevinç duyan insanların sesleri ve ezgiler uzakta akan bir çağlayan gibi coştu. Yolun kıyısındaki mavi su aynasında kahverengi görünen yeşil sazlar ve yüzen ördekler bulunan bir dere akıyordu. Az ötede dere kavislendi ve yolun üzerindeki taş

köprünün altından akmaya başladı. Köprünün yola yakın taşlarından birinde terziye benzer zayıf bir adam başı önüne düşmüş uyukluyordu.

Şapkası tozun içine yuvarlan- * mıştı. Yanında da onu koruyan küçük, şirin bir köpek oturuyordu. Yabancı köprüden düşer diye adamı uyandırmak istedi, ama aşağıya baktığında köprünün yüksek olmadığını, suyun da sığ olduğunu gördü ve adamı uyusun diye rahat bıraktı.

Sonunda oldukça dik bir yokuşu tırmanarak Faldum kentinin kapısına vardı. Kapı ardına kadar açıktı. Ortalarda kimse görünmüyordu.

Kapıdan geçerken yabancının ayak sesleri parke taşlı yolda yankılanmaya başladı. Evler de, önlerinde dizili, atlarından ayrılmış

yük ve binek arabaları gibi boştu. Yan sokaktan gürültü ve konuşmalar geliyordu, ama yabancının yürüdüğü sokak ıssız ve gölgelikti; yalnızca

evlerin en üst pencereleri altın rengi ışıkta parlıyordu.

Yabancı, bir arabanın okuna oturarak bir süre dinlenip kalktı. Sonra bir süre daha yürüdükten sonra bulduğu pirinç halkayı bir arabanın sürücü yerine bıraktı.

Sokağı geçer geçmez kendini pazar kalabalığının gürültüsü patırtısı içinde buldu. Yüzlerce tezgâhtaki satıcılar bağırarak mallarını pazarlıyorlardı. Çocuklar gümüş rengi borazanlara üflüyor, kasaplar kaynayan büyük kazanlara

dizi dizi sosisler atıyor, yüksekçe bir yere çıkmış şarlatan bir lokman hekim, kalın camlı gözlüklerinin ardından çev-redekileri yüreklendirmek istercesine sağa sola bakıyor, bir yandan da duvara astığı, üzerinde değişik hastalıkların ve dertlerin sıralandığı bir yazıyı gösteriyordu. O sırada yabancının önünden uzun, siyah saçlı bir adam geçti. Adam arkasındaki devenin ipini elinde tutuyor, deve de uzun boynunun üzerinden aşağıdaki kalabalığı küstahça süzüyor, aralık ağzını geviş getirdikçe sağa sola oynatıyordu.

Ormandan gelen adam tümünü ilgiyle izledi ve kalabalığın kendisini sürüklemesine ses çıkarmadı. Renkli resimlerin satıldığı bir tezgâhta durduktan sonra çöreklerin üzerine yazılmış deyişleri ve bilge sözleri okudu, ama hiçbir yerde uzun süre oyalanmadı. Bir şey arıyor, aradığını da henüz bulamamışa benziyordu. Dolaşa dolaşa kıyısında bir kuş satıcısının tezgâh kurduğu ana alana çıktı. Bir sürü küçük kafesten gelen kuş seslerini dinledi; keten kuşlarının, bıldırcınların, kanaryaların ve ötleğen kuşlarının her birini, yavaşça ıslıkla yanıtladı.

Tüm güneş ışınları sanki bir yere toplanmışçasına parlayan ışıl ışıl bir yer gördü ansızın. Yaklaşınca bunun bir panayır barakasının girişine asılmış büyükçe bir ayna olduğunu anladı. Onun yanında belki on, belki de yüz tane, bir sürü irili ufaklı ayna vardı. Köşelisi, yuvarlağı, ovali ve her türlüsü. Asmak ya da bir yere koymak için olanları, el aynaları ve insanların kendi yüzlerini unutmamak için kullandıkları küçücük cep aynaları diziliydi. Satıcı elindeki aynayı güneşe tutup barakasının üzerine yansıttığı ışınları oynatıyor ve yorulmaz sesiyle, "Aynalar beyler! Buyrun alın. Faldum'un en ucuz aynaları burada! Gelin bir bakın. Hepsi gerçek kristalden yapılma!"

diye bağırıyordu.

Yabancı aradığını bulmuşçasına aynaların önünde durdu. Aynalara bakanların arasında üç köylü kız da vardı. Onların yanma gitti ve onları izlemeye koyuldu. Sağlıklı, ama ne güzel ne de çirkin denebilecek kızlardı bunlar. Kalın tabanlı ayakkabılar ve beyaz çoraplar giymişlerdi. Güneşten

rengi açılmış örgülü sarı saçları ve ışıl ışıl bakan canlı gözleri vardı. Her biri eline bir ayna almıştı, ama ucuz ve küçük olanlarından. Satın alıp almamakta karar-115

sız, seçememenin verdiği sıkıntıyla karışık zevki içlerine sindire sindire hülyalı bakışlarla aynaların aydınlık derinliğinde kendi yansılarına, ağızlarına, gözlerine, boyunlarm-daki küçük takılara ve burunlarının üzerindeki çillere bakıyorlardı. Saçlarının düzgün ayrığına ve pembe kulakları -na da. Sonra da ciddileşip suskunlaşıyorlardı. Arkalarında duran yabancı onların, iri gözlü ciddi yansılarını görüyordu aynalarda.

Kızlardan birinin, "Ah, keşke topuklarıma inen kı-zıl-sarı saçlarım olsaydı," dediğini duydu.

İkincisi arkadaşının dileğini duyunca yavaşça iç geçirdi ve aynaya daha dikkatli baktı ve yüreğinin çarpıntısı yüzüne vurarak, çekingen çekingen, "Ben de bir şey dileyecek olsam, herkesten güzel ellerim olsun isterdim," dedi. "Beyaz, zarif, ince uzun parmaklı eller, pembe tırnaklı." Yuvarlak aynayı tutan ellerine baktı. Elleri çirkin değildi, ama parmakları biraz küttü, işten sertleşmişlerdi.

İçlerinde en küçüğü ve en şirini olan üçüncü kız, neşeyle gülerek,

"Fena bir dilek değil, ama biliyor musun, eller o' kadar önemli değil," dedi. "Ben bugünden sonra, Fal-dum'un en güzel ve en kıvrak dans eden kızı olmak isterdim."

Ansızın ürküp arkasına baktı. Aynada kendi yüzünün yanında, arkasında durmuş kendisine bakan, ormandan gelen, ışıl ışıl siyah gözlü yabancının yüzünü görmüştü.

O âna kadar üçü de görmemişti onu. Şaşırarak yüzüne baktıklarında, yabancı başıyla onaylayarak, "Üç güzel dilekte bulundunuz kızlar,"

dedi. "Bu isteklerinizde ciddi misiniz?"

Küçük kız aynayı bırakmış, ellerini arkasına saklamıştı. Adama, onu ürküttüğü için bir ders vermek istiyordu. Ters bir şey söylemeye niyetlendi,

ama adamın yüzüne bakınca, gözlerindeki gücü gördü, duraksadı ve yalnızca, "Bizim isteklerimizden size ne?" diyebildi.

Oysa güzel elleri olsun isteyen kız adama güvenle bakıyordu. Onun babacan, ağırbaşlı halinden etkilenmişti. "Evet ciddiyiz," dedi.

"İnsan bundan daha güzel dileklerde bulunabilir mi?"

116

Ayna satıcısı yanlarına gelmiş, çevredekiler de dinlemeye başlamıştı.

Yabancı şapkasını geriye itmiş, geniş düzgün alnı ve etkileyici gözleri ortaya çıkmıştı. Üç kıza sevecenlikle baktı. Başını sallayarak, "Bakın dilekleriniz yerine geldi," dedi.

Kızlar ilk önce birbirlerine sonra da aynalara baktılar. Sevinçten ve şaşkınlıktan bembeyaz kesilmişlerdi. Birincisinin altın sarısı, gür bukleleri olmuştu. İkinci kız aynayı prenseslere yakışır ince, uzun parmaklarıyla tutuyordu, üçüncüsü de ceylan gibi zarif bileklerinin altındaki kırmızı deri dans ayakkabılarıyla yere basıyordu. Ne olup bittiğini hiç anlayamamışlardı. Güzel elleri olan kız sevinçten gözyaşlarını tutamadı ve yanındaki kızın omzuna yaslanıp onun uzun, altın sarısı saçlarına gömülüp ağlamaya başladı.

Barakanın çevresinde herkes bir mucizeden söz etmeye başladı. Olup biteni gören genç bir işçi olduğu yerde donakalmış, faltaşı gibi açılmış gözleriyle yabancıya bakıyordu.

Yabancı ansızın, "Sen de bir dilekte bulunmak istemez misin?" diye sordu.

Genç irkildi. Aklı başından gitmişti. Şaşkınlıkla, dileyecek bir şey bulabilmek için çevresine bakındı, gözleri önünde dizi dizi kırmızı, iri sosislerin asılı olduğu kasaba takıldı; kekeleyerek, "Şu dizilerden birini isterim," dedi. Ve hemen o anda boynunda bir dizi sosis beliriverdi. Olanı görenler gülmeye ve bağırmaya başladılar.

Tümü yabancıya yaklaşıp bir dilekte bulunmak istiyordu. O da yaklaşmalarına izin verdi. Sıradaki adam hiç çekinmeden yepyeni bir takım elbise istedi. Daha sözünü bitirmeden gıcır gıcır giysilere bürünmüştü bile. Belediye başkanının bile böylesine güzel giysileri olamazdı. Köylü bir kadın geldi, tüm cesaretini toplayarak on sikke altın istediğini söyleyiverdi ve hemen çantasında altınlar şıngırdamaya başladı.

insanlar artık mucizelerle karşı karşıya olduklarına inanmışlardı.

Haber pazara, oradan da kente yayıldı. Ayna satılan barakanın önünde insandan geçilmez oldu. Çoğu gülüp şakalaşıyor ve olana bitene inanmıyordu. Ama çoğu da dilek derdine düşmüş, açgözlülükten ya da kaygıdan parlayan gözleri ve kızarmış yüzleriyle koşup geliyor, kendisine

sıra gelmeden dilek kaynağının kuruyacağından korkuyordu. Oğlanlar kurabiyeler, oklar, yaylar, çuvallar dolusu fındık fıstık, kitaplar ve oyuncaklar istiyor; kızlar da kurdeleler, eldivenler ve güneş

şemsiyelerine kavuşup sevine sevine gidiyorlardı. Büyükannesini bırakıp kaçan ve pazar yerinin ışıltısı ve çekiciliğiyle kendinden geçen on yaşındaki küçük çocuk, billur gibi sesiyle canlı bir at istedi, ama siyah olması koşuluyla. O anda çocuğun omzuna güvenle başını sürten kara bir tayın kişnemesi duyuldu. Mucizelerden kendini yitirmiş topluluğa, elinde bastonu yaşlı bekâr da katıldı. Heyecandan dili tutulmuştu. Kekeleyerek, "Ben de iki yüz tane..." diyebildi.

Yabancı onu sınar gibi baktı. Cebinden para kesesini çıkarıp önünde salladı. "Bu keseyi mi kaybettin yoksa?" diye sordu. "İçinde yarım altın var."

"Evet, kaybettim," diye yanıtladı yaşlı bekâr. "O benim."

"Onu geri ister misin?"

"Evet, evet ver onu bana."

Keseyi aldı ve böylece dilek hakkını da kullanmış oldu. Olup biteni anladığında bastonuyla yabancıya saldırA, ama ona vuramadı. Onun yerine aynalardan birini yere düşürdü. Henüz kırılan aynanın şangırtısı kesilmeden ayna satıcısı başında bitip zararı ödemesini istedi. O da çaresiz ödedi.

Derken şişman bir ev sahibi öne çıkıp büyükçe bir dilekte bulundu.

Evine yeni bir dam istiyordu. Henüz dileğini söylerken yepyeni kiremitleri ve beyaz kireç boyalı bacala-rıyla adamın evi hazırdı bile. Herkesi yeniden açgözlülük sardı, dilekler giderek büyümeye başladı. Adamlardan biri utanmadan küçük bir istekte bulunup pazar meydanında dört katlı yeni bir ev diledi. On beş dakika sonra adam penceresinden sarkmış, evinden pazar meydanını izliyordu.

Pazar çığrından çıkmış, dört bir yandan akın akın insanlar yabancının olduğu ayna tezgâhının önüne, dileklerin söylendiği yere koşar olmuştu. Her bir dileği sevinç çığlıkları, kıskançlık ve gülüşmeler izliyordu. Karnı acıkan bir çocuk şapka dolusu erikten öte bir şey istemeyince, açgözlü birinin istediği altınlar çocuğun şapkasına doluverdi.

118

Şişman bir bakkal kadın, boynundaki büyük guatrdan kurtulmak istediğini söylediğinde herkes gösteride bulunup alkışladı. Ama öfke ve kıskançlığın nelere yol açabileceği ortaya çıktı. Hiç geçinemediği kocasıyla daha yeni tartışmışlardı. Adam onu zengin edebilecek dileğinden vazgeçip guatrın yeniden kadının boynuna dönmesi dileğinde bulundu. Hastalıkların da iyileşebileceği anlaşılınca, ne kadar hastalıklı ve dertli insan varsa hepsi oraya getirildi. Felçliler dans etmeye, körler minnet dolu gözlerle ışığı selamlamaya başladılar.

Gençler çoktan oraya buraya koşup bu olağanüstü mucizeleri anlatmışlardı. Yaşlı, sadık bir aşçı, fırının önünde efendilerine ördek pişirirken pencereden olanları duyunca dayanamayıp mutluluk ve zenginlik dilemek niyetiyle pazar yerine koştu, ama kalabalık onu sıkıştırdıkça vicdanı onu giderek rahatsız eder oldu ve sıra ona geldiğinde her şeyden vazgeçip tek dileğinin eve dönene dek ördeğin yan-maması olduğunu söyleyiverdi.

Gürültü patırtının sonu gelmiyordu. Dadılar çocukları kollarının altına kıstırıp evden fırlıyor, hastalar gecelik giysileriyle yataktan çıkıp umutla koşturuyordu. Köylerden birinden çılgına dönmüş

şaşkın, ufak tefek bir kadın dilekte bulunulduğunu duyunca gelip ağlayarak kayıp yeğeninin bulunmasını diledi ve diler dilemez de kara bir taya binmiş bir çocuk gülerek kadının kollarına atıldı.

Sonunda, kenti çılgınlık sarmış, gelmeyen kalmamıştı. Düşleri gerçekleşen âşıklar kol,kola yürüyor, yoksul aileler o sabah giydikleri eski püskü giysileriyle güzel arabalarda dolaşıyor, akılsızca dileklerde bulunmuş olanlar hüzünle-nip ortadan kayboluyor ya da unutmak için eski pazar meydanındaki çeşmeden kana kana içiyorlardı. Şakacının biri çeşmeden en iyi cins şarap akması dileğinde bulunmuştu.

Faldum kentinde kala kala mucizelerden haberleri olmadığı için dilekte bulunmayan iki kişi kaldı. İki gençti bunlar. Kentin dışına doğru olan eski bir evin penceresi kapalı çatı odasmdaydılar. Biri odanın ortasında durmuş,

kemanını çenesine dayamış, bütün ruhunu vererek keman çalıyor, öbürü de köşede kendini müziğe vermiş, başı elleri arasında oturuyordu. Küçük pencerenin aralığından gün 119

ışınları odaya artık yatay sızıp masanın üzerinde duran küçük bir demet çiçeği aydınlatıyor ve arkasındaki yırtık duvar kâğıtlarında oynaşıyordu. Oda sıcacık ışıklar ve kemanın ışıltılı ezgileriyle, değerli taşlarla dolu küçücük bir hazine odasını andırıyordu. Keman çalan genç yavaşça sağa sola sallanıyor, dinleyen de suskun, gözlerini yere dikmiş kıpırdamadan oturuyordu.

Sokakta gürültülü ayak sesleri duyuldu. Sokak kapısı hızla açıldı ve merdivende telaşlı ayak sesleri yankılandı. Ev sahibiydi bu. Odanın kapısını gürültüyle açtı ve gülerek içeri daldı. Kemanın ezgisi sustu, şaşıran dinleyici de ayağa fırladı. Keman çalan genç böyle ansızın rahatsız edildikleri için canı sıkılarak adamın gülen yüzüne suçlar gibi baktı. Oysa onun umurunda bile değildi. Kollarını sarhoş-

muşçasma sağa sola sallayarak, "Siz deli misiniz! Dışarıda tüm dünya değişti. Sizin hiçbir şeyden haberiniz yok. Oturmuş burada keman çalıyorsunuz. Geç kalmadan koşun. Pa-zaryerinde bir adam durmuş

herkesin dileğini yerine getiriyor. Artık çatı aralarında oturmaktan, bana da az buçuk borçlu olmaktan kurtulacaksınız. Haydi koşun, çabuk!

Ben bugün zengin oldum!" diye bağırdı.

*

Keman çalan genç şaşkınlıkla dinledi. Adam onu rahat bırakmadığı için kemanı bıraktı, şapkasını giydi. Arkadaşı da sesini çıkarmadan kalktı. Evden çıkar çıkmaz kentin ne kadar değiştiğini ayrımsadılar.

Düşteymişçesine, daha dün hiçbir özelliği olmayan gri renkli ve basık olan, oysa şimdi yüksek saraylara benzeyen süslü evlerin önünden geçtiler. Dilenci bildikleri insanlar dört atlı arabalarda dolaşıyor ya da güzel evlerinin pencerelerinden sevinçle ve gururla çevreyi izliyorlardı. Küçük bir köpeğin izlediği, terziye benzer çelimsiz bir adam, büyük, ağır bir çuvalı ter

içinde taşımaya çalışıyor, çuvaldaki küçük delikten yerlere altınlar saçılıyordu.

Ayakları iki genci pazaryerinde ayna satılan yere sürükledi. Orada tanımadıkları biri duruyordu. Onlara, "Sizin sanırım dilekte bulunmak aceleniz yok," dedi. "Neredeyse, gidiyordum. Ne istiyorsanız söyleyin. Çekinmeyin."

Keman çalan genç, "Keşke bizi rahat bıraksalardı. Bir isteğim yok.

Hiçbir gereksinimim yok," dedi.

120

"Yok mu? Düşün bakalım," dedi yabancı. "Aklına geleni söyle."

Böyle deyince, genç bir süre gözlerini kapayarak düşündü. "Bir kemanım olsun isterdim," dedi. "Öylesine güzel çalabileyim ki dünyanın gürültüsü patırtısı beni etkilemesin."

O anda elinde bir keman ve bir yay beliriverdi. Genç, kemanı çenesine dayadı ve çalmaya koyuldu. Kemanın sesi öylesine tatlı ve etkileyiciydi ki cennetin ezgilerini andırıyordu. Duyanlar durup dinliyor, gözleri ciddileşiyordu. Giderek öylesine güzel ve içten çalmaya başladı ki görünmez bir güç kemancıyı gökyüzüne çekti.

Uzaklaştığında bile akşam güneşinin yumuşak pırıltısı gibi, hâlâ duyulabiliyordu ezgisi.

"Ya sen, sen ne istersin?" diye sorau adam öbür gence.

"Benden keman çalan arkadaşımı aldın," dedi genç. "Bu dünyada geçici olmayanı görüp dinlemeyi arzuluyorum. Onun için bir dağ olmayı isterim. Faldum denli büyük olsun. Öyle yüksek olsun ki tepesi bulutların bile üstünde olsun."

O anda yerin altından gelen bir gürültü koptu ve yer sallanmaya başladı. Derken bir şangırtı koptu, aynalar bir bir düşüp kırılmaya başladı. Pazaryeri, bir örtünün altında yatan bir kedi uyanmış da gerinmek için sırtını kamburlaş-tırıyormuşçasına dalgalandı. Dehşete düşen binlerce insan çığlıklar atarak ovaya doğru kaçışmaya başladılar. Pazar-yerinde olanlar kentin arkasında", tepesi akşam bulutlarını delen yüce bir dağın oluştuğuna ve uslu uslu akan derenin güçlü kaynakları ve köpüren çağlayanlarıyla coşarak dağdan ovaya doğru akan bir suya dönüştüğüne tanık cldular.

Faldum Ovası, bir anda eteklerinde Faldum kentinin yattığı bir dağ

oldu. Uzakta deniz görünüyordu. Kimseye bir şey olmamıştı.

Olanlara tanık olan yaşlı bir adam, komşusuna, "Dünya çılgın bir yer oldu. Artık çok yaşamayacağıma seviniyorum. Yalnızca kemancıya üzülüyorum. Onu bir kez daha dinlemek isterdim," diye yakındı.

"Haklısın," dedi öbürü. "Ama söylesene bu yabancı nereye gitti Allahaşkına?"

121

Çevrelerine baktılar, ama onu göremediler. Yeni oluşan dağa baktıklarında yabancının, pelerini uçuşarak dağın tepesine doğru tırmandığını gördüler. Yabancı, akşam göğünün önünde bir an, bir dev gibi durdu, sonra da bir kayanın arkasında yitti gitti.

122

DAĞ

Her şey yiter, yeni olan da zamanla eskir. Büyük pazarın kurulduğu gün çok eskilerde kalmış, o zamanlar zengin olma dileğinde bulunanların çoğu kavuştukları serveti çoktan tüketip yoksullaşmalardı. Altın sarısı uzun saçları olan kız evlenmiş, çoluk çocuğa karışmış ve çocuklarını her yaz sonu kurulan pazara götürür olmuştu. O zamanlar dans edebilmeyi dileyen kız da hâlâ çoğu gençten daha iyi dans edebiliyordu. Dileğinin gerçekleşmesiyle zengin olan bir ustayla evlenmişti ve görünüşe göre, karı-koca eğlenceye düşkünlükleri nedeniyle paralarını ömürleri boyunca har vurup harman savuracaklardı. Güzel elleri olan üçüncü kız, içlerinde ayna tezgâhının önündeki yabancıyı en çok anımsayandı. Evlenmemişti.

Zengin de değildi. Ama elleri hâlâ çok güzeldi ve bu nedenle kaba saba işlerde çalışmıyor, gerektiğinde köydeki çocuklara bakıcılık yapıyordu. Köydeki çocuklar o olağanüstü büyük pazarın öyküsünü, yoksulların nasıl zengin olduğunu-ve Faldum Ovası'nın dağa dönüşmesini hep ondan öğrenmişlerdi. Bunları anlatırken gülümseyerek, o prenseslere yaraşır narin ellerine bakar, öylesine duygulanır ve öylesine sevgi dolu olurdu ki, zengin olmamasına, hiç evlenmemiş

olmasına ve bu güzel öyküleri başkalarının çocuklarına anlatmak zorunda kalmasına karşın herkes onun o gün ayna tezgâhının önünde en güzel dileği dileyip en büyük ödülü aldığına inanırdı.

O zamanlar genç olanlar artık yaşlanmış, yaşlılar da ölmüştü.

Değişmeyen ve yaşlanmayan tek şey dağdı. Tepesindeki karlar bulutlara karıştığında gülümser, insan olmadığı ve insanlar gibi zaman hesaplamalarına girmek zorunda kalmadığı için şükrederdi. Kentin üzerinde yüksekte

kayaları ışıldar, dev gibi gölgesi günün saatlerine göre çevreye düşer, derelerinin ve ırmaklarının suyu mevsimlerin gelişini önceden haber verircesine azalır ya da çoğalırdı. Dağ her şeyin koruyucusu ve babası olmuştu. Ormanlar onun üstünde büyür, vadilerinde dalgalanan çayırlar ve çiçekler yetişir, kaynaklar ondan doğar, kar, buz ve taşlar onunla oluşur, taşların üzeri parlayan yosunlarla kaplanır, ırmaklarının kıyıları yabanmenekşeleriyle bezenirdi. Dağın içlerindeki mağaralarda sular yıldan yıla değişmeyen bir ezgiyle gümüş teller gibi taştan taşa akar, yarıklarında-ki gizli odacıklarda bin yıllık bir sabırla oluşan kristaller büyürdü. Dağın tepesine insan ayağı basmamıştı, ama çoğu kişi orada yüzeyine yalnızca güneşin, ayın, bulutların ve yıldızların yansıdığı yuvarlak bir göl olduğunu bildiğini savunurdu. Oysa o suya ne insan ne de hayvan bakmıştı o güne dek. Dağ onun yüzünü gökyüzüne çevirmişti. Kartallar bile o kadar yükseğe uçamıyorlardı.

Faldum'un insanları kentte ve kentin çevresindeki ovalarda mutlu yaşıyorlar, çocuklarını vaftiz ediyorlar, pazar-» lar kurup ticaret yapıyorlar ve ölülerini mezarlarına taşıyorlardı. Dağa ilişkin geleneksel bilgiler ve düşler babadan oğula aktarıldı ve canlılığını yitirmedi. Bu hazineyi çobanlar, avcılar, yabanotu ve çiçek toplayıcıları, sığırtmaçlar ve yolcular, hepsi bilir, şarkıcılar ve masalcılar da onu aktarırdı. Sonu olmayan karanlık mağaraları, gizli yarıklardan akan güneş görmemiş çağlayanları, yükseklerindeki buzulları, çığ düşen yerleri ve hava akımlarını öğrenirler, o yöredeki tüm sıcakların ve donların, suyun ve bitkilerin dağdan geldiğini bilirlerdi.

Eski günleri bilen kimse kalmamıştı artık. Herkesin dileklerinin gerçekleştiği o olağandışı pazarla ilgili güzel destanı herkes biliyordu, ama dağın da o gün oluştuğuna inanmaz olmuşlardı. Dağ ilk günden beri oradaydı ve hep orada kalacaktı. Dağ vatan demekti.

Faldum demekti. Üç kızın ve kemancının öyküsünü herkes seve seve dinliyor ve her zaman orada ya da burada kapısını kapatıp kendini keman

çalmaya veren ve en güzel ezgisini çalarken cennete ulaşan kemancı gibi gökyüzüne yükselmeyi düşleyen bir genç çıkıyordu.

124

Yüce dağ yaşamını sessizce sürdürüyordu. Her sabah güneşin uzaktan, denizin olduğu yerden çıkıp zirvesini aşarak doğudan batıya kavis çizerek yol aldığını görürdü. Geceleri yıldızların o sessiz yolu izlediğini de. Kış, her yıl onu karlar ve buzlarla örter, her yıl zamanı geldiğinde çığlar kendilerine yol açarak aşağıya yuvarlanır, erimeye yüz tutan karların kıyılarında aydınlık yüzlü, mavi ve sarı yaz çiçekleri güneşte kahkahalar atar, dereler coşar, göller ışıkta pırıl pırıl parlardı. Görünmez yarıklardan yitik çağlayanların boğuk gürültüsü duyulur; kalın bir buz tabakası altındaki göl, bir yıl boyunca, yazın gelmesini ve o kısa yaz süresi içinde, birkaç günlüğüne parlak mavi gözünü açıp güneşi ve kısa geceler boyunca da yıldızları suyunda yansıtmayı beklerdi. Karanlık mağaralarda sular birikir, taşlara durmaksızın su damlaları düşer, gizli yarıklarda bin yıllık kristaller, kusursuzluğa yaklaşarak, giderek büyürlerdi.

Kentten biraz yüksekte dağın eteklerinde bir vadi vardı ve vadinin içinden kıyılar kızılağaçlarla ve söğütlerle çevrili ışıl ışıl, geniş

bir dere akardı. Âşıklar oraya gider, dağdan ve ağaçlardan mevsimlerin yarattığı mucizeleri öğrenirlerdi. Başka bir düzlükte erkekler ata binme ve silah talimi yaparlardı. Sarp ve yüksek bir kayanın tepesinde her yaz başı. geleneksel olarak kocaman bir ateş

yakılırdı

Zaman akıp gidiyor, dağ, ışıklar vadisini ve silahların olduğu alanı koruyor, sığırtmaçlara, odun kesicilerine, avcılara ve sal yapanlara gereksinmelerini sağlıyor, yapı için taş ve eritmek için demir veriyordu. Vericiydi, ama ilgisiz di. Kayaların üzerindeki ilk yaz ateşinin yanışını umursamadan izliyordu. Yüzlerce kez görmüştü bunu, yüzlerce kez yinelenmişti bu. Kentin onu güdük kollar gibi saran surlardan dışarıya doğru taşmasına ve avcıların oklarını ve yaylarını bırakıp ateşli silahlar kullanmaya başlamalarına da tanık olmuştu.

Onun için yüzyıllar, mevsimler ve yıllar sa atler gibi akıp gidiyordu.

Yıllardır yakılan yaz ateşinin kayadaki yerinde yakıl-mamasına ve unutulmasına aldırmadı. Zamanla silah talimi yapılan alanın tenhalaşmasına ve koşu yerini otların, devedikenlerinin bürümesine de. Ne yüzyıllardır süregelen toprak kaymasının biçimini değiştirmesi ne de yuvarlanan kayaların Faldum kentinin yarısını yıkıntıya dönüştürmesi

onu ilgilendirdi. Aşağıda olup bitene bakmadığı için yıkık kentin öylece kalmasını ve yeniden yapılmamasını da önemsemedi.

Bunların hiçbirini dert edinmedi. Onu başka bir dert için için kemirmeye başlamıştı. Yüzyıllar su gibi akıp gitmiş ve dağ

yaşlanmıştı. Güneşin doğup gökyüzündeki yolculuğunu tamamlayıp ayrıldığını gördüğünde artık eskisi gibi olmadığını duyumsuyor, yıldızların buzulların yüzeyindeki solgun yansısını gördüğünde artık kendini onlarla eş tutamıyordu. Güneş ve yıldızlar onun için önemini yitirmişti. Önemli olan kendisi ve içindeki değişiklikti: Kayalarının ve mağaralarının derinlerinde yabancı bir elin onu nasıl kemirdiğini, çok eski taşlarının nasıl ufalandığını ve yamaçlarının aşındığını duyumsuyordu. Derelerin ve çağlayanların, kayalarını nasıl aşındırdığını da. Buzullar yitmiş, göllere dönüşmüştü. Ormanlar taş

yığını, çayırlar da kapkara bataklıklardı artık. Tepesinden aşağıya doğru inen buzul taşları ve küçük kayalar yol yol ülkenin içlerine dek yayılmıştı. Altında uzanan arazi de değişmiş, taşlarla dolu, yıkık dökük ıssız bir yer olmuştu. Dağ giderek içine çekildi. Güneşe ve yıldızlara eş değildi artık. Rüzgâra, kara, suya^ ve hıza eşti.

Sonsuza dek kalıcı gibi görünen oysa giderek yıpranan ve sonunda yiten şeylerdi onunla eş olanlar.

Derelerini ovaya daha bir içten, çağlayanlarını daha özenle, çiçeklerini de güneşe daha sevecen sunmaya başladı. Yaşlılığında insanları da daha bir düşünür olmuştu. İnsanları kendiyle eş tuttuğu için değildi bu, yalnızca onları arıyordu. Kendini terk edilmiş

buluyor, geçmişi anıyordu. Kent yoktu artık. Âşıklar Vadisi'ndeki ezgiler susmuş, tepelerindeki kulübeler kaybolmuştu. Her şey ıssızlaşmış, kurumuş, havada bir gölge gibi asılı kalmıştı.

Yitikliğin ne demek olduğunu anladığında sarsıldı ve o sarsıntryla tepesi yana yatıp kaydı. Kayaları çoktan beri taşlarla dolu olan Âşıklar Vadisi'ni aşarak aşağılara, denize dek yuvarlanıp gitti.

Evet, zaman değişmişti. Neden şimdi insanları anımsıyor ve onları düşünüyordu ki? Dağdaki ateşin yandığı ve Âşıklar Vadisi'nde genç çiftlerin dolaştığı günler ne güzel, söyledikleri ezgiler de ne hoş, ne sıcaktı!

126

Yaşlı dağ artık anılarına gömülmüştü. Yüzyılların geçtiğini ve gürültüyle gelen çökmelerin onu nasıl kemirdiğini duyumsamıyordu.

İnsanları düşününce, geçmiş içini sızlatıyor, o zamanlar anlayamadığı bir hareketliliği, sevgiyi ve karanlıklara gömülü bir düşü anımsıyordu. Sanki kendisi de bir zamanlar insanmış ya da insana benzer bir varlıkmış gibi geliyordu ona. Şarkı söyleyebilen, şarkı dinleyebilen ve yaşamının ilk dönemlerinde ölümlü olmanın bilinci yüreğinden geçmiş bir insan gibi.

Zaman akıyordu. Çökmüş ve çıplak taşlarla çevrilmiş olan dağ can çekişirken tümüyle anılarına sığındı. Bir zamanlar yaşam nasıldı? Onu hâlâ geçmişe bağlayan bir yan ki, incecik bir sırma tel de mi yoktu?

Yitik düşleri geceleri deşmeye çalışıyor, kopuk kopuk sırma telleri bulup çıkarmaya uğraşıyor ve sürekli olarak geçmişin dipsiz kuyusuna eğiliyordu. Çok uzaklarda kalan bir dostluğu ya da sevgisi olmamış

mıydı? Şimdi yalnız kalan o yüce varlık bir zamanlar herkes gibi biri değil miydi? Yaşama başlarken onun da, ona ninniler söyleyen bir annesi olmamış mıydı?

Öyle çok düşkündü ki, gözleri olan o mavi göller bulanıklaşmaya ve ışıltılarını yitirmeye başladılar ve giderek bataklığa dönüştüler.

Çimenlerin ve çiçeklerin üzerini yukarılardan yuvarlanan taşlar örttü. Oysa dağ düşünmekten hiç vazgeçmedi ve çok çok uzaklardan bir ezgi duydu. Dalga dalga gelen bir şarkıydı bu. Bir insanın söylediği bir şarkı. Sesi tanıyınca sevinçli bir hüzünle sarsıldı. Ezginin tınısını duyuyordu. Ve bir insan gördü. Genç biriydi bu. Güneşli gökyüzünde boşlukta ezgilerle sarih sallanıyordu. Yüzlerce gömük anıyı uyandırdı bu, dağda ve anılar dalga dalga kabarmaya başladı.

Kara gözlü bir insan yüzü gördü. Gözleriyle ona buyururcasma, "Bir dilekte bulunmak istemez misin?" diye soruyordu.

O da bir dilekte bulundu. Sessizce. Va dileğini söylerken bu denli uzak ve yitik anıları düşünmenin verdiği hüzünden kurtuldu; ona acı veren her şey yuvarlanıp yitti. Dağ çöktü, altındaki toprağa karıştı ve bir zamanlar Faldum'un bulunduğu yeri, üzerinden dönüşümlü olarak güneşin ve yıldızların geçtiği coşkulu, sonsuz bir deniz örttü.

(1915)

127

ZOR YOL

Karanlık geçidin dar girişinde duraksayıp geriye baktım.

İnsanın hoşuna giden o yeşil dünyada güneş parlıyor, çayırların üzerinde kahverengine çalan renkte çiçekler dalgalanıyordu. Orada olmak iyi gelirdi insana; orada sıcaklık ve huzur vardı; o doygun hava ve aydınlık içinize dolar, ruhunuz küçücük bir yumağa benzeyen bir yabanarısı gibi mutlu vızıldayıp dururdu. Belki de tüm bunları bırakıp dağlara tırmanmaya kalktığım için çılgının biriydim ben.

Rehber yavaşça koluma dokundu. İnsan ılık bir banyodan nasıl istemeye istemeye çıkarsa, ben de bakışlarımı-* güzel görüntüden öylesine güçlükle ayırıp güneş görmeyen geçide baktım. Kayaların arasından cılız, kara bir dere çıkıyordu. Kıyılarında soluk ot kümeleri, dibinde de yukarılardan sürüklenmiş değişik renkte taşlar vardı. Ölü, soluk renkli taşlardı bunlar. Daha önce yaşamış varlıkların kemiklerini andırıyorlardı.

"Dinlensek iyi olur," dedim rehbere.

Sabırla gülümsedi; oturduk. Hava serindi. Geçidin girişinden taş

soğuğunda, kaı anlık bir hava akımı geliyordu.

Bu yolda yürümek iğrençti, çok iğrençti. Bu sevimsiz geçitten girmek, soğuk görünümlü dereyi atlamak, bu dar ve dik geçitten tırmanmak hiç de hoşa gidecek gibi değildi.

"Yol çok berbat görünüyor," dedim duraksayarak.

İçimde vaı gücüyle sönmemek için direnen bir kıvılcımı andıran, nedenini anlayamadığım inanılmaz bir umut vardı. Geri dönebilirdik belki. Rehberimi kandırıp bu deneyimlerden kurtulabilmem olasıydı.

Neden olmasmdı ki? Geldiğimiz yer çok daha güzel değil miydi? Orada yaşam

128

daha zengin, daha sıcak ve sevgiye değer değil miydi? Ve benim gibi bir insanın, üstelik çocuksu, kısa ömürlü bir canlı olarak birazcık mutluluğa, güneşli bir köşeye, mavi gökyüzünü ve çiçekleri görmeye hakkı yok muydu?

Evet, o dünyada kalmayı arzu ediyordum. Kahraman ya da aziz rolü oynamaya hiç istekli değildim. Eğer o güneşli ovada kalırsam tüm yaşamım boyunca mutlu olabilirdim.

Soğuktan titremeye başlamıştım. Burada uzun süre kalmak olanaksızdı.

"Üşüyorsun," dedi rehber. "Gitsek iyi olur."

Kalktı, tüm bedeniyle gerindi, bana gülümseyerek baktı.

Gülümsemesinde ne alay ne acıma ne sertlik ne de hoşgörü vardı.

Yalnızca anladığını, bildiğini kanıtlıyordu bu gülüş. 'Seni tanıyorum. Korkunu ve duygularını anlıyorum. Dünkü, önceki günkü böbürlenmelerini daha unutmadım. Ne yapacağını bilmeyen ürkek bir tavşan gibi ruhunu sakınmaya çalıştığını ve oradaki güneşe özlemle baktığını biliyorum. Aslında sen bakmadan önce de ben bunu biliyordum,' der gibiydi.

Rehber gülümsemesini sürdürerek bana baktı ve kayalıklara doğru geçide ilk adımını attı. Bir mahkûm ensesinde varlığını duyumsadığı baltayı nasıl hem sever hem de ondan nefret ederse ben de onu öylesine seviyor, ama aynı zamanda da nefret ediyordum. Her şeyden çok da bilgisini, yol göstericiliğini, soğukkanlılığını ve sevecen bir zayıflığı olmamasını hor görüyor ye içten içe ona hak veren, onun gibi olup onu izlemek isteyen ve içinde onu onaylayan kendimden nefret ediyordum.

Rehber kara deredeki taşları aşmıştı bile. İlk kayanın ardında kaybolmak üzereydi.

Korkuyla, "Dur!" diye bağırdım. O anda, 'Bu bir düş olsaydı korkumdan uyanırdım,' diye düşünüyordum. "Dur!" diye yineledim. "Yapamam. Henüz hazır değilim."

Rehberim durup sessizce baktı bana. Suçlama yoktu bakışında, ama o dayanması güç bilgelik, sezgi ve başından beri her şeyin bilincinde olma vardı.

"Geri dönelim mi?" diye sordu. Oysa daha sorarken hayır diyeceğimi ve de hayır dememem gerektiğini biliyordum.

Aynı anda, eskiden beri alışık olduğum, sevdiğim ve güvendiğim her şey içimde umarsızca kabarıyor, "Evet de, evet de!" diye haykırıyordu. Tüm dünya, doğup büyüdüğüm o yerler zincirlerle bağlı demir küreler gibi ayaklarımda asılı kalmıştı.

Yapamayacağımı bile bile, 'Evet' demek istiyordum.

Rehber kolunu uzatıp ovayı gösterdi. Dönüp bir kez daha o sevdiğim yerlere baktım. Ama yaşamımda hiçbir şey bana o anda gördüğümden daha çok acı veremezdi. Sevdiğim ovalar ve tarlalar beyaz, donuk bir güneşin altında solgun ve cansız uzanıyordu. Renkleri yapay ve abartılıydı. Gölgeleriyse kapkara. Gizemlerini yitirmişlerdi. Her şeyin, hem de her şeyin yüreği sökülmüş, ışıltısı ve kokusu yitmişti

- hepsi, insanın kusana dek yediği bir yemek kokusunda ve tadındaydı.

Böyle olacağını biliyordum. Rehberin bu ürkünç oyunundan, benden sevdiğim ve zevk aldığım her şeyi çekip almasından, benden bunları sakınmasından ve kokuları değiştirip renkleri zehirlemesinden nefret ediyordum! Ve artık anlamıştım: Dün şarap gibi gelen her şey . bugün sirkeye dönüşmüştü ve hiçbir zaman da sirke yeniden şarap olamayacaktı. Hayır, hiçbir zaman.

Suskun ve hüzünlü, rehberi izledim. Haklıydı. Hep haklı olmuştu. Hiç olmazsa yanımdaydı. Onu görebiliyordum. Çoğu kez yaptığı gibi ani bir kararla yok olup beni zaman zaman onun yerini alan o yabancı sesle yalnız bırakıp gitmemişti.

Susuyordum. Oysa yüreğim çılgıncasına, "Yalnızca yanımda kal. Nasıl olsa seni izliyorum!" diye haykırıyordu.

Deredeki taşlar çok kötü kayıyordu. Ayaklarımın altında küçülen ve kaybolan bu ıslak taşlardan adım adım geçmek yorucu bir işti. İnsanın başını döndürüyordu. Dere yolu giderek dikleşti. Duvar gibi yükselen kayalar daralmaya ve sinsice kabarmaya başladı. Her bir köşe bize gözdağı verircesine dönüş yolunu sonsuza dek kapatmaya çalışıyordu.

Sarı, eğri büğrü kayalardan aşağıya koyu, yapışkan bir sıvı akıyordu.

Başımızın üzerinde ne gökyüzü ne bulut ne de mavi kalmıştı artık.

Rehberi izledim. Gözlerimi sık sık korkudan ve tiksintiden yumarak, yürüdüm de yürüdüm. Yolda hüzünlü görü-

nen, kadife siyahlığında koyu renkli bir çiçek gördüm. Güzel bir çiçekti ve beni güvenle çağırdı, ama rehber daha hızlı yürümeye başladı. Orada bir an bile oyalanıp o kadife bakışlı, hüzünlü göze bakarsam hüznümün ve karamsarlığımın dayanılmaz bir umarsızlığa dönüşeceğini ve ruhumun bu gülünç, anlamsız, bu çılgın yerde sıkışıp kalacağını du-yumsadım.

Her yanım ıslanmıştı, kir-pas içinde tırmanmayı sürdürdüm. Islak kayalar üzerimize doğru geldikçe, rehber eski 'avuntu şarkısını'

söylemeye başladı. Her adımı attıkça, güçlü ve berrak sesiyle,

"Başaracağım, başaracağım," diyordu. Amacı beni yüreklendirmek, canlandırmak ve bu cehennemdeki yolculuğun anlamı belirsiz yoruculuğundan ve anlamsızlığından kurtarmaktı.

Şarkısına katılmamı beklediğini bilmeme karşın onun dediğini yapıp zaferi kazanmasını sağlamak istemiyordum. Şarkı söyleyecek durumda mıydım ki! Tanrı'nın ilgilenmesini istemediği durumlara ve işlere gönülsüz karışan, sıradan ve açması bir insan değil miydim ben? Her bir karanfili ya da yabanimenekşeyi, doğası gereği açtığı, sonrada solduğu yerde, derenin kıyısında bırakmam gerekmez miydi?

Rehber, "Başaracağım, başaracağım," diye şarkısını sürdürüyordu. Ah keşke geri dönebilseydim. Ama bu rehberin olağanüstü yardımıyla dönüşü olmayan uçurumlara ve kayalara tırmanabilmiştim. Ağlamak geliyordu içimden, ama kendimi tutmam gerekiyordu. Kesinlikle bunu yapmamalıydım. Rehberin şarkısına yüksek sesle isteksiz katıldım.

Aynı ezgiyi söylüyordum, oysa sözlerini değiştirmiştim.

"Başarmam gerekli, başarmam gerekli," diyordum. Böyle soluksuz tırmanırken hiç de kolay değildi bu. Ara sıra soluklanmak için susmam gerekiyordu. Oysa o yorulmadan, "Başaracağım, başaracağım," diye sürdürüyordu şarkısını. Giderek onun sözlerini yinelemeye zorladım

kendimi. Tırmanmak daha kolay gelmeye başladı. Tırmanmak söz konusu değildi artık. İstek girdi işin içine ve şarkının verdiği yorgunluk yitti.

İçim aydınlanmaya, içim aydınlandıkça da dik kayalar geri çekilmeye ve kayganlıklarını yitirmeye başladı. Bana 131

düşmanca davranmıyorlar, kaydığımda yardım bile ediyorlardı.

Üstümüzdeki mavi gökyüzü belirginleşmeye, iki yanı kayalık ince, mavi bir dereden, giderek uzun, geniş, küçük, mavi bir göle dönüşmeye başladı.

Daha güçlü ve daha içten istemeyi denedim. Gökyüzünden oluşan deniz daha da genişledi, geçit daha da aşılır oldu. Rehberin eşliğinde uzunca bir yolu, yakınmadan, kolayca yürüyebildim. Ve ansızın, üzerimizde pırıl pırıl güneşli havada parlayan sarp doruğu gördüm.

Doruğun biraz aşağısında geçitten dışarıya sürünerek çıktık.

Gözlerimi yakan güneş yüzünden doğru dürüst göre-miyordum. Gözlerimi açabildiğimde korkudan bacaklarım titredi. Bir dağın yamacında tutunacak bir şey olmaksızın sonsuz bir boşluk ve ürkünç mavi derinliklerin ortasında asılı kalmıştım. Üstümüzde yalnızca dar bir merdiven gibi yükselen doruk görünüyordu. Ama orada hiç olmazsa güneş

ve gökyüzü vardı. Bu nedenle, bu son sarp yamacı, dişlerimiz kenetli kaşlarımız çatık bile olsa tırmandık ve kendimizi dorukta güneşten ısınmış kayaların üzerinde sert, ha-» fîf ve alaycı bir havanın içinde bulduk.

Burası olağandışı bir dağ ve olağandışı bir doruktu! Tepeye, tümüyle çıplak kayadan duvarlara tırmanarak vara-bilmiştik. Dorukta taşların arasında güçlü dalları olan bodur bir ağaç vardı. Orada inanılmaz ölçüde garip, yalnız, dayanıklı ve yenilmez duruyor, dallarının arasından serin gökyüzü görünüyordu. Tepesine kara bir kuş konmuş, tiz bir sesle şarkı söylüyordu.

Dünyadan yüksekte bir yerde kısa bir molanın sessiz düşüydü bu: Güneş

parlıyor, kayalar alev alev yanıyor, ağaç hiç eğilmeden dimdik duruyor ve kuş acımasızca, 'sonsuzluk, sonsuzluk' diye ezgisini sürdürüyordu. Adı

buydu şarkısının.- Söylerken kara elması andıran boş bakışlı sert gözleriyle bize bakıyordu. Bakışma ve ezgisine dayanmak zordu. En ürküncü de bu yerin yalnızlığına, boşluğuna ve sonsuzluğuna uzanan gökyüzüne dayanabilmekti. Ölmek inanılmaz bir sevinç, burada kalmaksa anlatılamayacak denli bir acı demekti. Bir şey olmalıydı. Hemen o anda. Hiç zaman geçmeden. Yoksa dünya da, biz de dehşetten taşlaşıp kalacaktık. Olacakların soluğunu fırtınadan önce esen bo-132

ğucu, sıcak bir rüzgâr gibi duyumsayabiliyor, bedenimi ve ruhumu alev ateşiyle sardığını algılayabiliyordum. Beni uyardı ilk önce. Sonra giderek yaklaştı ve geldi.

Kuş ansızın dalından havalandı ve kendini boşluğa bıraktı.

Rehberim fırladı, maviliklere daldı ve ışıldayan gökyüzünün içinde uçup gitti.

O anda yazgı dalgası doruğuna ulaştı. Kâh yüreğimi söküp alıyor, kâh sessizce bölünüp parçalanıyordu.

Düşmeye başlamıştım. Yuvarlanıyor, sıçrıyor, uçuyordum. Burgaca kapılmışçasına buz gibi bir havayla sarılı, beni kendimden geçiren bir zevkin verdiği acıyla titreyerek, sevinçle sonsuzluğa, annemin kucağına düştüm.

(1916)

füzeye bakan pencerelerinden yapay denizin ve yalancı fiyortların göründüğü bu boğucu odada hiçbir anlamı olmada*1 zamanımı boşuna harcadım gibi geliyordu bana. Burada günahkâr olduğunu varsaydığım güzel bir kadının dışında ilgi1™ Çeken hiçbir şey yoktu. Kadının yüzünü doğru dürü^ görebilmek istiyordum, ama bu bir türlü olmuyor, dağınık siyah saçlarının örttüğü yüzü dalgalanıyordu. Tatlı, sol^1111

k'1" buluttan öte bir şey değildi yüzü. Büyük bir olasıljMa gözleri kahverengiydi. İçimden bir ses böyle diyordu Oysa bu doğruysa, o belirsiz solgunlukta ayrıştırmaya çalıştığım yüze gözleri uymuyor demekti. Bu yüzün biçiminin» belleğimin ulaşılmaz derinlikteki katmanlarından birini sakk olduğunu biliyordum.

gonunda bir şey oldu. içeriye iki genç adam girdi. Kadını ar/1"*1*1

kir inceükle selamladılar ve benimle tanıştırıldılar. "Şebeğe benziyorlar," dedim kendi kendime. Ama bu beni rana*sız e^i, Çünkü adamların birinin giydiği modaya uygum üzerine tam oturan kızıl kahverengi ceketi beni utarı(iırmıs- ve kıskanmama neden olmuştu.

Eleştirecek bir yanıP1 bulamadığınız, o hep gülümseyen ve çevreyi umursamadan rahat davranabilen insanlara duyulan kıskançlıktı bu!

"Aklım başına topla!" diye uyardım kendimi. Genç adan)lann ikisi de uzattığım elimi -neden uzatmıştım ki-alaycibi1" gülümsemeyle, hiç benimle ilgilenmeden sıktılar.

0 anda bende bir gariplik olduğunu sezinledim. Sırtımdan jişağV8

soğuk terler boşandı. Gözüm aşağıma iliştiğinde ajakkabılarım olmadığı için, yere çorapla bastığımı gördüm^ utançtan yerin dibine girdim. Bu üzücü, yersiz ve insan1 rezü e^en terslikler neden hep beni bulurdu ki! Baş-

kalan, eleştirilemeyecek kadar kusursuz insanların önüne neden hiçbir zaman çıplak ya da yarı çıplak çıkmazdı! Öylesine üzüldüm ki, hiç olmazsa sol ayağımı sağ ayağımla gizleyeyim diye düşündüm. Uğraşırken gözüm pencereden dışarıya kaydı. Deniz kıyısındaki dik, mavi, yabanıl görünümlü kayalar yapay ışıltılarla tehditler savuruyorlardı.

Şeytansı amaçları var gibiydi. Telaşlanarak yardım etmeleri için iki yabancıya baktım - bu insanlardan ve onlardan da çok kendimden nefret ederek. Hiçbir şey yolunda gitmiyordu. Sorun buydu işte. Bu anlamsız denizden neden kendimi sorumlu tutuyordum ki! Eh, böyle düşündüğüme göre, demek ki sorumlu olan da bendim. Yalvarırcasına kızıl kahvelinin yüzüne baktım. Yanakları sağlıktan ve bakımdan pırıl pırıl parlıyordu. Kendimi boş yere küçük düşürdüğümü biliyordum aslında.

Onu etkilemek olanaksızdı.

O anda koyu yeşil renkli kaba çoraplarımın ayırdına vardım. - Hiç olmazsa delik olmadıklarına şükretmem gerekiyordu. Adamlardan biri kötü kötü sırıtıp arkadaşını dürttü ve ayaklarımı gösterdi. Arkadaşı da alaycı alaycı sırıttı.

Pencereyi göstererek, "Aaa, denize bakın!" diye bağırdım.

Kızıl kahve ceketli olanı omuz silkti. Başını çevirip pencereye bakmadı bile. Öbürüne dönüp yalnızca birazını anlayabildiğim bir şeyler söyledi. Benden söz ediyor, böyle bir salonda benim gibi çorapla dolaşanların yeri olmadığını söylüyordu. 'Salon' sözcüğünü duyduğumda, çocukluğumda bu sözcüğün benim için ne anlama geldiğini anımsadım. O zamanlar, benim için salonların, soyluluğu ve dünyasalı simgeleyen biraz güzel, biraz da yapay bir anlamı vardı.

Ağlamaklı, ayaklarımı nasıl örterim diye baktığımda, bol gelen terliklerimin ayağımdan çıkmış olduğunu gördüm. Hiç olmazsa yanımda, yerde koyu kırmızı, büyük, yumuşak bir terlik duruyordu. Onu topuğundan tutarak

çekinerek aldım. Hâlâ ağlamamak için kendimi zor tutuyordum. Elimden kaydı, ama düşmeden yakaladım -bu arada terlik daha da büyümüştü- ve bu kez burnundan tuttum.

Birden rahatladım; topuğu ağır olduğu için, elimde yavaşça sallanan terliğin ne denli önemli olduğunu anlamış-

tim. Böyle kırmızı, yumuşak ve ağır bir terliğin sahibi ol-nuk ne hoştu! Denemek için havada birkaç kez salladım. Olağanüstüydü.

Duyduğum zevk içime işledi. Bir topuz ya da bir cop benim kocaman terliğimin yanında bir hiç kalırdı. Ona italyanca bir ad verdim.

Calziglione, dedim ona.

Kızıl kahveli olanının kafasına şakacıktan ilk vuruşumda dokunulmazlığı olan bu genç adam, döne döne kanepenin üzerinde yığılıverdi, ötekilerin ve o ürkünç denizin üzerimdeki etkisi yok oldu. Büyük ve güçlüydüm artık, özgürdüm. İkinci darbeyi kızıl kahvelinin kafasına indirdiğimde didişecek ve kendimi acemice savunmam gereken durum ortadan kalkmıştı. Yaptığım işle zaferin verdiği kıvancı duyumsadım. Özgürce yapılan beyefendice kaprislerden biriydi bu. Yenik düşürdüğüm düşmanımdan da nefret etmiyordum artık.

Onu ilginç bile buluyordum. Üstelik benim için değerli ve önemli olmuştu. Ne de olsa onun yaratıcısı ve efendisi bendim. Copa benzer garip aleti o şebek kafasını andıran ilkel başına vurdukça onu demir döver gibi biçimlendiriyor, yapıcı her darbeyle daha yakışıklı ve daha • çağa uygun bur duruma getiriyordum. Benim biçimlendirdiğim bir yapıta dönüşüyor, hoşuma gidiyor ve sevgimi kas zanıyordu. Usta bir demirci gibi son darbeyi indirerek kafasının arkasındaki sivri çıkıntıyı da düzelttim. İşi bitmişti. Elimi okşayıp bana teşekkür etti. "Önemli değil, önemli değil," dedim elini iterek. Ellerini göğsüne kavuşturdu. "Adım Paul," dedi çekinerek.

Olağanüstü gücümle göğsüm kabardı ve çevremdeki alanı genişletti. Oda

-artık buraya salon demeye bin tanık isterdi- utançla büzülerek ortadan yok oldu. Deniz kıyısında duruyordum şimdi de. Deniz mavi-kara bir renkteydi. Çelikten bulutlar karanlık dağları bastırıyor, fiyortlarda karanlık sular köpürerek kaynıyor, zorlanan rüzgârlar korkarak döne döne esiyorlardı. Yukarıya baktım ve elimi kaldırıp fırtınanın başlamasını büyürdüm. O sert

görünümlü maviliği parlak ve soğuk bir şimşek aydınlattı, ılık bir tayfun uluyarak alçaldı, gri görüntüler mermerlerdeki damarlar gibi gürültüyle yol yol ayrıldı.

Acıdan kıvranan denizden kambura benzer ürkünç dalgalar yükseldi ve fırtınanın dalgaların başlarından kopardığı sivri uçlu köpük parçaları

yüzümü kamçıladı. Korkudan donakalmış kapkara dağların gözleri dehşetle yuvalarından fırladı. Birbirlerine sokulmuş suskun duruşlarıyla yakarır gibiydiler.

Hayalet atlara binmiş dev fırtınanın o olağanüstü saldırısı sürerken yanı başımda çekingen bir ses duydum. Ah, uzun siyah saçlı, solgun yüzlü kadın, seni unutmamıştım. Ona doğru eğdim başımı. O da çocuksu, konuştu: "Deniz geliyormuş. Oralarda durulmazmış artık," dedi.

Duygulanıp o tatlı günahkâra baktım. Yüzü saçlarının ışıltılı koyuluğu içinde suskun bir solgunluktan öte bir şey değildi. Dalgalar dizlerimi ve göğsümü dövmeye başlamıştı. Günahkâr kadın da yükselen suların üzerinde çaresiz bir suskunlukla sürüklenip duruyordu.

Hafifçe gülümseyerek, kolumu dizlerine doladım ve onu kendime doğru çektim. Çok hoş ve rahatlatıcı bir şeydi bu. Kadın garip denecek kadar hafif ve ufak tefekti. Diri bir sıcaklığı vardı. Ürkmüş, sevecen gözleriyle bana güvenle bakıyordu. Ne ki kadının hiç de günahkâr olmadığını gördüm; uzak, anlaşılmaz bir kadın da sayılmazdı.

Ortada ne günah ne de giz vardı. Bir çocuktu o.

Onu dalgalardan çıkarıp kayaların üzerinden taşıdım ve yağmurla kararmış, prenslere yaraşır bir hüzünle parktan geçirdim. O parka fırtına ulaşamıyordu ve yüz yıllık ağaçların eğik taçları yalın, yumuşak ve insanca bir güzellikle konuşuyorlardı: Arı dizeler ve senfonilerdi bunlar. Soylu anlamlar ve çok incelikli zevklerden oluşan bir dünyaydı bu. Corot'nun çizdiği büyüleyici ağaçlar ve Schubert'in kırları betimleyen nefesli: çalgılar müziği, beni bir an için geçmişe duyulan bir özlemle, o sevgi dolu tapınağa çağırdı usulca.

Oysa boşunaydı bu. Dünya çok seslidir ve her şey için ruhun belirli anları ve saatleri vardır.

O günahkâr kadın, o solgun yüzlü kadın, o çocuk benden uzaklaşıp nasıl gözden kayboldu, yalnızca Tanrı bilir. Dışarıda taştan basamaklar belirdi, bir de bir evin giriş kapısı. Hizmetçiler de vardı. Buzlu bir camın arkasında dola-şırcasma siliktiler. Bir bulutun arkasmdaydılar sanki. Ama bunlardan daha az belirgin olan, çok daha hayal gibi duran bir şeyler daha vardı. Rüzgârın getirdiği biçimlerdi bunlar. Bana yönelik bir kınama ve bir suçlama, fırtınanın getirdiği gölgeler kümesini zevkle izlememi engelliyordu.

137

Sonra Paul'ün görüntüsü dışında tümü yitti. Yalnızca arkadaşım ve oğlum Paul kaldı geriye. Ve onun biçiminden ve saklı yüzünden adlandıramadığım, ama sonsuza dek tanıyacağım bir yüz çıktı. Okuldan bir arkadaşımın, tarih öncesinden kalma destansı bir çocuk bakıcısı kızın yüzüydü bu. Masalsı çocukluk yıllarının akılda yarım yamalak kalmış doyurucu anılarıyla beslenmiş bir yüz.

İnsanın yüreğini rahatlatan o iyi karanlık, ruhun ve yitik düşmüş

yuvanın sıcak beşiği, henüz biçimlenmemiş yaşamın ilk evresi ve kaynağın daha kendine güvenemeyen çabaları: Tüm bunların altında da yüz yıllık ormanın düşler içinde uyuduğu zamanlar. Yolunu el yordamıyla bul ey ruh, yanılgılara düşsen de alacakaranlık zevklerin suçsuzluğunun o zengin, ılık suyuna gözün kapalı dal! Seni tanıyorum ürkek ruh; çıkıp geldiğin o yerlere dönmen ne kadar gerekliyse, yiyecek içecek ve uyku da senin için o kadar gerekli. Çevrende dalgalar kabarıyor ve sen de bir dalgasın. Orman hışırdıyor ve sen de bir ormansın. İç ve dış diye bir ayrım yok artık. Uçarken kuşsun, yüzerken balıksın, ışığı» çekiyorsan ışıksın, karanlığı tadıyorsan karanlıksın. Dolaşıyoruz ey ruh, yüzüyoruz, uçuyoruz, gülümsüyoruz ve sarin, hayalet gibi parmaklarımızla kopuk iplikleri onarıyo-ruz ve sönmeye yüz tutmuş közleri sevecenlikle canlandırıyoruz. Tanrı'yı aramıyoruz artık. Tanrı biziz. Dünya biziz. Başkalarıyla birlikte öldürüyor, başkalarıyla birlikte ölüyoruz. Yaratıyoruz ve düşlerimizle yeniden diriliyoruz. En güzel düşümüz gökyüzü, en güzel düşümüz deniz, en güzel düşümüz yıldızlı gece, bir balık, mutluluk saçan parlak bir ışık ve mutluluk veren ışıltılı bir ses -hepsi düşümüz- her biri en güzel düşümüz. Az önce öldük ve toprağa karıştık. Az önce gülmeyi öğrendik ve az önce gökyüzündeki bir burcun yıldızlarını biz dizdik.

Sesler yankılanıyor ve her biri annemizin sesi. Ağaçlar hışırdıyor ve her bir ses beşiğimizi sarıyor. Yollar yıldız yıldız ayrılıyor ve her yol bizi yuvamıza götürüyor.

Adının Paul olduğunu söyleyen kişi, benim yarattığım ve benim arkadaşım olan o kişi yeniden göründü. Benim gibi o da yaşlanmıştı.

Gençliğimde tanıdığım birini andırıyordu, ama bir türlü kim olduğunu anımsayamıyordum. Bu

nedenle huzursuzdum. Ona biraz aşırı nazik davranıyor-dum. Bu ona güç verdi. Dünya artık bana boyun eğmiyor, onun dediklerini yapıyordu. O

âna dek ne varsa yitip gitmişti. Artık egemen olan kişinin karşısında utanarak, ürkek bir olasızhğın içine gömülmüştü.

Bir alandaydık şimdi. Kentin adı Paris'ti. Önümde göğe doğru uzanan demir bir direk duruyordu. Bir merdivendi bu; iki yanında tutunmak ve basmak için demirden çıkıntılar vardı. Paul öyle istediği için ilk önce ben tırmanmaya başladım. O da aynı türde başka bir merdiveni çıkmaya başladı. Bir ev ya da çok yüksek bir ağaç boyu kadar tırmandığımızda korkmaya başladım. Paul' e baktım. Korkmuyordu, ama benim korkumu anladı ve gülümsedi.

Bana bakıp gülümsediği ve benim de ona baktığım o kısa sürede yüzünü tanır, adını da anımsar gibi oldum. Geçmişten bir kapı aralandı ve beni okul yıllarına götürdü. On iki yaşında olduğum çağa. Her şeyin çok güzel bir kokusunun olduğu, her şeyin cana yakın ve yemek istediğimiz ekmek denli mis gibi bir kokusunun olduğu, serüvenlerin ve kahramanlıkların insanı büyüleyen ışıltısının henüz sönmediği yaşamın o en olağanüstü sürecine. İsa tapınaktaki bilgeleri utandırdığında on iki yaşındaydı. On iki yaşındayken hepimiz bütün bilgeleri ve öğretmenlerimizi utandırırdık. Onlardan daha akıllı ve daha yetenekliydik. Yürekliydik de. Anılar ve imgeler sardı beni.

Unutulmuş okul defterleri, öğle vakti okulda kalma cezaları, sapanla vurulmuş bir kuş, gizlice koparılmış eriklerle yapış yapış bir cep, yüzme havuzunda birbirimizi çocuksu çılgınlıklarla ıslatmalar, yırtılmış bayramlık giysiler, vicdan azapları, geceleri dünyasal tasalarla edilen içten dualar ve Schiller'den dizeler okurken kendini kahraman sanmalar.

Yıldırım hızında geçti bunlar belleğimden. Dağınık, hiçbirinin öbürlerinden daha belirgin olmadığı bir resim dizisi gibi geçip gittiler. Sonra, yeniden Paul'un yüzüne bakar oldum. Onu bir türlü anımsayamadığım için çok

huzursuzdum. Kaç yaşında olduğumuzu bilmiyordum artık, ama büyük bir olasılıkla çocuktuk henüz. Dar merdivenimizin altında Paris denen o yerin tam olarak görünmeyen sokaklarının karmaşıklığı giderek uzaklarda kalıyordu. Tüm ku-139

lelerden daha da yükseğe tırmandığımızda demirden ayak koyma yerleri sona erdi. Her birinin üzerinde bir düzlük, daracık bir seki oluşmaya başladı. Bunlara tırmanmak olanaksızdı. Oysa Paul hiç umursamadan başardı bunu. Ben de yapmak zorunda kaldım.

Tepeye vardığımızda, düzlüklerden birinin üstüne uzandım. Küçük, yüksek bir bulutun üzerinden bakar gibi eğilip aşağıya baktım.

Bakışım düşen bir taş gibi boşlukla karşılaştı. Tek bir hedefe bile ulaşamadı. Sonra yoldaşım Paul elini uzatıp bir şey gösterdi. Havada asılı duran olağanüstü bir görüntüyle büyülendim. Bizden oldukça aşağıda, en yüksek kulelerle aynı düzeyde, geniş bir yol ve bana yabancı gelen bir topluluk gördüm. İp cambazlarını andırıyorlar ve gerçekten de bir ipin ya da bir çubuğun üzerinde ileri geri koşuyorlardı. Sonra kalabalık olduklarını gördüm. Neredeyse hepsi genç kızdı. Çingene ya da göçebe olduklarını düşündüm. Çatıların düzeyinde çıtalardan yapılma çardağı andıran bir yerde hareket ediyor, yürüyor, uzanıp yatıyor ya da oturuyorlardı. Orada yaşıyorlar ve o yörede kendileri^» ni evlerindeymişçesine rahat hissediyorlardı.

Altlarındaki sokaklar yalnızca hayal gücüyle görülebilecek denli uzaktı. Aşağılardan ayaklarına doğru ince bir sis döne döne yükseliyordu.

Paul onlarla ilgili bir şey söyledi. "Evet," dedim. "Bütün bu kızlar insanı duygulandırıyor."

Onlardan çok daha yüksek bir yerde olduğum kesindi. Olduğum yere sıkı sıkı tutunuyordum. Oysa onlar rahat ve korkusuzca davranıyorlardı. Ve anladım ki gereksiz yükseklikte ve yanlış bir yerdeyim. Onlarsa ne yerde ne de benim gibi kötü bir yükseklikte ve uzaklıktaydılar. Doğru yerdeydiler. Ne insanların arasındaydılar ne de tümüyle onlara uzaktılar. Üstelik sayıca da az değillerdi. Benim henüz kavuşamadığım bir mutluluğu bildiklerini anladım.

Er geç o dev gibi merdivenden inmek zorunda kalacağımı biliyordum.

Bunu düşünmek bile öylesine baskı yapıyordu ki, başım dönmeye, midem bulanmaya başladı. Bir an bile orada kalmaya dayanamayacaktım artık.

Çaresizlik içinde, dizlerim titreyerek çubukları bulabilmek için ayağımla yokladım -bulunduğum düzlükten onları göremiyor-140

dum-. Geçmek bilmez bir süre, o ürkünç yükseklikte kımıl-dayamadan asılı kaldım. Yardım edecek kimse yoktu. Paul de gitmişti.

O dehşet verici korku içinde ellerimle ve ayaklarımla bir yerlere tutunmaya çalıştım. Üzerime koyu bir sis gibi yoğun bir duygu çöktü.

Yalnızca bu yüksek merdiven ya da bu baş dönmesi değildi sonuna dek dayanmak ve yaşamak zorunda olduğum. Çevremde hiçbir şey göremez, hiçbir şeyin biçimini algılayamaz olmuştum. Her şey sise ve karmaşaya dönüşmüştü. Kâh demir çubuklara asılı duruyor, kâh küçülerek korkuyla yeraltındaki dar geçitlerden ve koridorlardan sürünerek geçiyor ya da pislik içinde bata çıka yürümeye çalışıyor, koyu yapışkan pisliğin ağzıma dek yükseldiğini duyumsuyordum. Her yer karanlıkla ve engellerle doluydu. Hiç şakası olmayan, gizli anlamlarla dolu görevlerdi bunlar. Korku, ter, kımıldayamama ve soğuk. Zor bir ölüm, zor bir doğum.

Ne denli koyu bir geceyle sarılıyız! Ne çok acı ve zor yoldan geçiyoruz. Ruhumuz yerin dibindeki dehlizlerde nasıl da yolunu bulmaya çalışıyor. Sonsuz acılar içindeki kahraman, ölümsüz Odysseus!

Buna karşın yürüyoruz, hep yürüyoruz, belimiz bükülüyor, bata çıka yürüyor, pislikten boğularak yüzüyor, kötülük dolu kaygan kayalara tırmanıyoruz. Ağlıyoruz, umarsızlığa kapılıyoruz, korkuyla haykırıyor, acıyla uluyoruz. Yine de durmuyor, yürüyor, acı çekiyor, dişimizi tırnağımıza takarak yolumuzda ilerlemeye çabalıyoruz.

O bulanık, cehennem gibi dumanların arasında yeniden biçimler belirmeye başladı. Karanlık yolun küçük bir bölümü anıların biçimlendirici ışığında aydınlandı ve ruh geçmişte kalan dünyadan ayrılarak bildiğimiz ve tanıdığımız zamana döndü.

Neresiydi burası? Tanıdık nesneler benden gözlerini ayırmıyordu.

Tanıyabildiğim bir ortamda soluk alabiliyordum artık. Yarı karanlık büyük bir oda, masanın üzerinde bir gaz lambası, kendi lambam ve piyanoya benzer, büyük, yuvarlak bir masa. Kız kardeşim oradaydı, eniştem de. Belki de beni görmeye gelmişlerdi ya da ben onları.

Suskun ve kaygılıydılar. Benim durumuma üzülüyorlardı. Ben de bü-

yük, yarı karanlık odada ayakta duruyor ya da bir aşağı bir yukarı dolaşıyor, bir süre duruyor, yeniden, bir hüzün selinde sürüklenerek dolaşıyordum. Sonra bir şey aramaya başladım. Önemli bir şey değildi bu. Bir kitap, bir makas ya da onun gibi bir şeydi. Ama bulamıyordum.

Lambayı elime aldım, ağırdı. Ben de çok halsizdim. Yerine koydum, ama hemen yeniden elime aldım, çünkü aramayı sürdürmek istiyordum.

Bulamayacağımı bile bile, boşuna olduğunu bile bile sürekli aramak.

Her yerde karmaşayı daha da artıracaktım yalnızca. Lamba elimden düşecekti, o denli ağırdı ve ben el yordamıyla aramayı, odada dolaşmayı sürdürecektim. Acınası yaşamım boyunca.

Eniştem bana kaygıyla, biraz da kınar gibi baktı. O anda, 'Çıldırmak üzere olduğumu anladılar,' diye düşündüm. Lambayı yeniden elime aldım. Kız kardeşim yanıma geldi. Korku ve sevgiyle doluydu gözleri.

Hiç sesini çıkarmadan yalvarırcasına bakıyordu. Yüreğim burkuldu, tek bir söz söyleyemedim. Yalnızca elimi uzatıp onu uzaklaştırdım. Uzak dur demek istiyordum. Şöyle düşünüyordum: 'Beni „ rahat bırakın!

Yalnızca rahat bırakın! Neler hissettiğimi, ne denli acı çektiğimi, ne denli çok acı çektiğimi, ne çok a£i çektiğimi bilemezsiniz!' Ve yeniden: 'Beni rahat bırakın! Rahat bırakın beni!'

Lambanın kırmızıya çalan ışığı geniş odayı dolduruyor, dışarıda ağaçlar rüzgârdan inliyordu. Bir an dışarıdaki geceyi içimde çok yoğun

duyumsadım: Rüzgârı, nemli havayı, güzü, yeşilliklerin keskin kokusunu, kara ağaçtan savrulan yaprakların hışırtısını ve güzü.

Güzü! Ve yeniden bir an için ben, ben değildim. Kendimi bir resim gibi gördüm: Zayıf, solgun yüzlü, gözlerinde yalnızca titrek bir ışık kalmış Hugo Wolf adında bir müzisyendim. O gece aklını yitirmek üzere olan bir müzisyen.

Yine de aramak, umarsızca aramak zorundaydım. Masadaki ağır lambayı kaldırıp masanın, iskemlenin ve sonra da kitaplığın üzerine tuttum.

Kız kardeşim bana yeniden hüzünlü ve sevecen bakıp beni avutmak ve yanıma gelip bana yardım etmek istediğinde kendimi korumak için yalvarırcasına elimi oynatmak zorunda kalıyordum, içimdeki acı giderek büyüdü ve dayanılmaz oldu. Çevremde gördü-

güm resimler çarpıcı bir belirginliğe ulaşmışlardı. Sıradan gerçeklerin olamayacağı kadar berraktılar. Bir su barda-ğındaki birkaç güz çiçeği ve aralarında koyu kahverenginde bir yıldız. Her biri hüzünlü ve güzel bir yalnızlıkla ışıldıyordu. Lambanın parlak pirinç ayağı bile. Her şey, ünlü ressamların betimledikleri gibi öylesine büyüleyici bir güzellikte ve yazgıyla dopdolu bir yalnızlıktaydı ki.

Yazgımı belirgin görebiliyordum. Bu hüzün biraz daha yoğunlaşırsa, kız kardeşim bana yeniden bakarsa ve çiçekler, o güzel, ince ruhlu çiçekler bana bir kez daha bakarlarsa akıntıya kapılacak, aklımı yitirecektim. "Rahat bırakın beni! Anlayamazsınız!" Piyanonun koyu renk tahtasına ışık vurmuştu. Öylesine güzel, öylesine hüzün doluydu ki!

O anda, kız kardeşim ayağa kalkıp piyanoya doğru gitti. Ona yalvarmak, onu zihinsel gücümü kullanacak durdurmak istiyordum. Oysa yapamadım. Yalnızlığımdan ona ulaşabilen bir güç yoktu artık. Ah, ne olacağını kesinlikle biliyordum. Ortaya çıkarak her şeyi söyleyecek ve her şeyi yitirecek o ezgiyi tanıyordum. Dayanılmaz bir baskı vardı yüreğimde. Yakıcı gözyaşlarımı tutamadım; başım ellerimin arasında masaya kapandım. Tüm duygularımla ve onlara eklenen yeni duygularla aynı anda hem güfteyi hem de ezgiyi, o Wolf a özgü ezgiyi duydum: Kara tepeler, siz nereden bileceksiniz

O eski güzel zamanları?

Tepelerin ardındaki yurdumun

Ne denli uzak, ne denli uzak olduğunu!

O anda içimdeki ve dışımdaki dünyalar parçalanıp gözyaşlarına ve seslere gömüldü. Gözyaşlarının akışını, o seli, acısını ve insanı rahatlatmasını anlatmak olanaksızdır. Ah, o gözyaşları, o tatlı çöküntü ve o mutlu eriyip gidiş! Duygular dalga dalga kabardığında bir an hıçkırmak bile düşünceleri yansıtan tüm kitaplara ve dizelere bedeldir. Ruh kendini duyumsar ve tüm

derinliğini algılar. Gözyaşları ruhu saran buzların erimesidir ve tüm melekler ağlayanın yanında olur.

143

Ağlamakla, nedenini ve anlamını düşünmeden, ruhumu, hiçbir tanık olmadan, o dayanılmaz gerginliğin doruğundan sıradan duyguların yumuşak alacakaranlığına aktardım. İmgeler uçuşmaya başladı gözümün önünde: Bir tabut ve tabutun içinde yatan, benim için çok önemli olan, çok sevdiğim bir insan. Ama bir türlü kim olduğunu çıkaramıyordum. "Belki de sensindir," dedim içimden. Sonra solgun uzaklıklardan başka bir resim yaklaştı. Yıllarca önce ya da önceki yaşamlarımdan birinde bu olağanüstü görüntüye tanık olmamış mıydım?

Havanın içinde ağırlığı olmayan, bir bulut gibi rahat dolaşan ve yaylı çalgıların tınısı gibi dolu dolu mutlu yaşayan o güzel kızlar topluluğuna?

Bu sürede yıllar akıp gitti ve zaman beni zorlamadan, ama ona karşı da koyamadan bu resimden uzaklaştırdı. Ah, belki de yaşamımın tek anlamı buydu. Havada süzülür gibi dolaşan o güzel kızları görmek, onlara yaklaşabilmek ve onlar gibi olabilmekti: Artık yok olmuşlardı, uzaktılar, ulaşılmaz, anlaşılmaz ve vazgeçilmezdiler. Beni istek ve umarsızlıktan yorgun düşürüyorlardı.

Yıllar kar taneleri gibi uçup gitti. Dünya değişmişti. Küçük bir eve doğru hüzünle yürüyordum. Kendimi çok kütü hissediyordum. Ağzımda canımı sıkan bir tat vardı. Onu düşünüyordum. Kuşkulandığım bir dişe özenle dilimi dokundurdum. O da hemen yana eğildi ve ağzımdan düştü.

Sonra yanındakine dokundum. - O da düştü. Orada genç bir doktor duruyordu. Ona yalvarırcasına dişlerden birini gösterdim. Neşeyle gülüp beni mesleklerine özgü soğuk bir bakışla durdurdu ve genç başını salladı - bu da bir şey miymiş! Bir şey olmazmış. Her gün karşılaşılan sıradan bir olaymış. Aman Tanrım, diye düşündüm. Oysa o durmadı ve sol dizimi gösterdi: Önemli olan buymuş, şaka götürür yanı yokmuş, ciddiymiş. Panik içinde dizimi yokladım. İşte oradaydı.

Dizimde parmağımı sokabileceğim büyüklükte bir delik vardı. Deri ve et yerine de kuru bitki liflerini andıran lifli, oynak bir kitle.

Yumuşak ve hafifti. Aman Tanrım! Bu çürümek, ölmek, yitip gitmek demekti. Dostça davranışımı sürdürmeye çalışarak güçlükle,

"Yapılabilecek bir şey yok mu?" diye sorabildim. "Hayır, yok," dedi genç doktor ve gözden kayboldu.

144

Bitkin, küçük eve doğru yürümeyi sürdürdüm. Aslında olmam gerektiği kadar umarsız değildim. İlgisizdim daha çok. Annemin beni beklediği küçük eve girmem gerekiyordu. Onun sesini duymamış mıydım? Yüzünü görmemiş miydim? Yukarıya doğru yüksek, kaygan ve çılgın basamaklar uzanıyordu. Kıyılarında korkuluk da yoktu. Her biri bir dağ, her biri bir doruk, her biri bir buzuldu. İş işten geçmişti artık. Bu kesindi.

Annem gitmişti belki de. Yoksa ölmüş müydü? Ama az önce beni çağırdığını bir kez daha duymamış mıydım? Sarp dağları andıran basamakları sessizce çıkmaya çalışıyor, düşüyor, oraya buraya çarpıyor, kırılan kollarımı ve bacaklarımı kullanmaya çalışarak hıçkıra hıç-kıra, çılgın gibi tırmanmaya çabalıyordum. Sonunda girişe yaklaştım. Basamaklar artık küçülmüş, güzelleşmişti. Kıyılarında da şimşir korkuluklar vardı. Balçık ya da zamk içinde yürürcesine her adımı zorlukla atabiliyor, ilerleye-miyordum. Kapı açıktı. İçeride annem, düşüncelere dalmış suskun dolaşıyordu. Üzerinde gri bir giysi, elinde de küçük bir sepet vardı. Ah, filesinin içine topladığı ak düşmüş saçları! Ve yürüyüşü, ufak tefekliği! Ve giysisi, o gri renkteki giysi! Onun resmini nice yıllar unutmuş muydum? Ya da onu hiç doğru dürüst düşünmemiş miydim? Oradaydı o. Kâh yürüyor, kâh duruyordu. Onu yalnızca arkadan görebiliyordum. Her zamanki gibiydi.

Aydınlık ve güzel. Katıksız sevgi, katıksız sevgi düşüncesi!

O yapışkan havada felç olmuş ayaklarımla bata çıka öfkeyle ilerlemeye çalışıyordum. Sarmaşık kolları gibi güçlü, ince ipler giderek beni kıskıvrak bağlıyorlardı. Her yer kötülük saçan engellerle dolu olduğu için ilerlemek olanaksızdı. "Anne!" diye seslendim. Oysa sesim yoktu.

Sesim duyulmuyordu. Onunla aramda camdan bir duvar vardı.

Annem geriye dönüp hiç bakmadan yürümesini sürdürdü. Sevecen, güzel düşüncelere dalmıştı. Suskundu. Çok iyi tanıdığım eliyle giysisinden bir ipliği silkeledi, dikiş malzemesinin durduğu sepetinin üzerine eğildi. Ah, o

küçük sepet! Birinde onun içine benim için bir Paskalya yumurtası gizlemişti. Sesim çıkmadan umarsızca bağırarak koştum. Oysa olduğum yerden kımıldayamamıştım bile. Sevecenlik ve öfke beni yitik düşürüyordu.

Ve o, ağır ağır, yaz evinin içinden geçti, evin arka kapısında bir an durdu ve dışarı çıktı. Başını yana eğmiş, düşüncelere dalmıştı.

Sepetini aşağıya yukarıya sallıyordu. Bir şey dinler gibiydi-.

Çocukken dikiş kutusunda bulduğum bir notu anımsadım. İşlek el yazısıyla o gün yapacaklarını, anımsaması gerekenleri yazmıştı:

"Hermann'm pantolonunun paçaları sökülmüş-Çamaşırları yerleş-tir-Dickens'in kitabını kütüphaneden al-Hermann dün dua etmedi-Anılardan ırmaklar-Kucak kucak sevgiler!"

Kıskıvrak bağlanmış durumda, kımıldayamadan girişte duruyordum.

Girişin ilerisindeki gri giysili kadın, bahçeye doğru yavaş yavaş

uzaklaşıyordu; sonra yitip gitti.

(1916)

146

AVRUPALI

Sonunda Tanrı olanları gördü ve kanlı bir savaş nedeniyle dünyanın tükenmiş günlerini, büyük bir sel yollayarak kendisi sona erdirdi ve sel baskını bu eski yıldızın utanç duyduğu her şeyi yıkayıp götürdü.

Kanlı karlarla kaplı savaş alanlarını, top seslerinden donup kalmış

dağları, çevrelerinde onlar için ağlayanlarla birlikte çürümüş

ölüleri, başkaldıranları, öldürmeye istekli olanları, yoksul düşenleri, açlıktan ölmek üzere olanları ve ruhsal dengesi bozulmuş

olanları da.

Dünyanın mavi gökyüzü bomboş küreye sevecen bakmaya başladı yeniden.

Avrupa teknolojisi son âna kadar kendini çok iyi korudu. Haftalar boyunca, Avrupa, giderek yükselen suya karşı tüm önlemleri aldı ve hiç yılmadı. Önce milyonlarca savaş tutsağı gece gündüz çalışarak çok büyük barajlar, sonra da akıl almaz bir hızla başlangıçta dev gibi setleri andıran, ama giderek uçları kule gibi sivrilen yapay yükseltmelerle kendini korumaya çalıştı. Bu kuleler de insanoğlunun kahramanlık anlayışını, insanı duygulandıran bir bağlılıkla, son güne dek sürdürdüğünü gösterdi. Tüm Avrupa ve tüm dünya sulara gömülmüşken suyun üzerinde kalan son demir kulelerden, gözleri kamaştıran projektörler, batmakta olan dünyanın nemli alacakaranlığını inatla aydınlatıyor, silahlardan çıkan mermiler kıvrak kavisler çizerek oraya buraya vınlayarak düşüyorlardı. Her şeyin bitmesine iki gün kala, Avrupa'nın güçlü devletlerinin başkanları, düşmana ışıkla bir barış çağrısı yollamaya karar verdiler. Düşman da henüz ayakta duran kulelerin hemen boşaltılmasını istedi. Oysa en kararlı barışseverler bile buna hazır ol-147

madıkları için son âna dek kahramanca ateş etmeyi sürdürdüler.

Artık tüm dünyayı su basmıştı. Sağ kalan tek Avrupalı, can yeleği giymiş, suyun üzerinde oraya buraya sürüklenirken, var gücüyle son günlerin olaylarını yazmaya çalışıyordu. Amacı, gelecekteki insanoğlunun, son düşman kalana dek yılmadan savaşan ülkenin kendi ülkesi olduğunu ve bu nedenle zafer tacını sonsuza dek onun taşıyacağına kuşku olmadığını öğrenmesiydi.

Bu sırada boz rengi ufukta çok büyük, siyah bir taşıt göründü ve ağır ağır bitkin adama ağır ağır yaklaştı. Adam bu büyük gemiyi görünce çok sevindi ve bilincini yitirmeden önce yüzen evin güvertesinde gümüş rengi sakalı rüzgârda uçuşan yaşlı atayı tanıdı. Dev gibi bir Zenci o tarafa doğru sürüklenen adamı çekip sudan çıkardı. Böylece Avrupalı kurtulmuş oldu ve kısa sürede kendine geldi. Ata dostça gülümsedi ona. İşler yolunda gitmiş, dünyadaki her tür canlıdan bir örnek kurtarılmıştı.

Gemi rüzgârın önünde acele etmeksizin yol alıyor, bu-, lanık suların berraklaşmasını bekliyordu. Gemide canlı bir yaşantı başlamıştı.

Taşıtı büyük balık sürüleri izliyor, diş kadar güzel, rengârenk kuş

sürülerinin ve böceklerin üzerinde uçuşuyorlardı. Tüm insanlar ve hayvanlar kurtulmanın sevincini yaşıyorlardı, çünkü onlar için yeni bir yaşam başlamak üzereydi. Bir renk cümbüşünü andıran tavusku-şunun tiz sabah çağrısı suların üzerinde çm çm ötüyor, şakacı fil gülerek, hortumunu kaldırarak kendini ve eşini ıslatıyor, kertenkele güneş

gören kirişlerden birinin üzerinde keyif çatıyor, Kızılderili hızlı mızrak darbeleriyle sonsuz selin içinden pırıl pırıl balıklar avlıyor, Zenci kuru çıraları birbirine sürterek ocakta ateş yakmaya çalışıyor, arada bir de şişman karısının baldırına vurarak tempo tutuyordu. Zayıf Hintli, kollarını kavuşturmuş, kımıldamaksızın dünyanın kuruluşuyla ilgili çok eski dizeleri kendi kendine mırıldanıyordu. Eskimo ter içinde güneşte yatıyor, su ve yağ karışımı bedeninden neredeyse buharlar tütüyor, kötü bir niyeti olmayan bir yabandomuzu da gelmiş onu kokluyor-du. Ufak tefek Japon da kendine ince bir çubuk kesmiş, onu dikkatle kâh burnunda kâh çenesinde dengeliyordu.

palıya gelince, o da yazı gereçlerini kullanarak, eldeki canlı demirbaşların listesini çıkarma peşindeydi. Gruplaşmalar ve dostluklar oluşuyor; arada sırada nerede bir tartışma çıkacak olsa atanın bir bakışı bile sorunu çözmeye yetiyordu. Hepsi mutlu ve neşeliydi. Yalnızca Avrupalı tek başına yazılarıyla uğraşıyordu.

Değişik renkte insanlar ve hayvanlar arasında bir oyun başladı. Bu oyuna göre, her biri, yeteneklerini ve becerilerini oradakilere göstermek zorundaydı. Hepsi oyunu başlatan kişi olmayı arzu ettikleri için ata, oyunu bir düzene sokmak zorunda kaldı. Çevresindeki büyük ve küçük hayvanları ve insanları gruplara ayırdı. Her biri neyi başaracağını ona söylemek zorundaydı. Böylece sırayla oyuna katılmaya başladılar.

Bu olağanüstü güzel oyun günlerce sürdü, çünkü ara sıra gruplardan biri oyunu bırakıyor, başka bir gruptakilerin neler yaptıklarını görmek için koşuyordu.

Hepsi, güzel bir gösteriyi, coşkuyla bağırarak karşılıyordu. Görmeye değer ne çok şey vardı! Tanrı'nın yarattığı her canlı, içinde var olan yeteneği nasıl da sergiliyor, yaşamın zenginliği ne güzel ortaya çıkarıyordu! Nasıl da gülünüyor, coşkuyla bağırılıyor, ötülüyor, el çırpılıyor, ayakla tempo tutuluyor ve kişneniyordu!

Gelincik nasıl öyle olağanüstü koşabilmişti? Tarlakuşu nasıl öyle olağanüstü ötebiliyor, hindi kabardığında nasıl da öyle görkemli yürüyebiliyor ve sincap inanılmaz bir çeviklikle nasıl tırmanabiliyordu? Rengârenk Afrika maymunu Malezyalıyı öykünüyordu.

Şebek de Afrika maymununu! Koşanlar, tırmananlar, yüzenler ve uçanlar yorulmadan birbirleriyle yarışıyorlar ve izleyicilerce beğeniliyorlardı. Gizemli yöntemlerini kullanan hayvanlar da vardı, kendilerini görünmez yapanlar da. Çoğu kendi gücü ya da becerisiyle, bazıları da saldırarak ya da kendini savunarak başarılı oluyordu.

Böcekler çimenin, ağacın, yosunun ya da kayanın rengini alarak kendilerini koruyabiliyordu. Daha zayıf olanları da izleyicilerin gülerek kaçışmalarına neden oluyor, pis kokular salgılayarak kendilerini savunabildikleri için pek

beğeniliyorlardı. İçlerinde yeteneksiz olanı yoktu. Hiçbiri öbüründen aşağı kalmadı. Kuş yuvaları için

malzeme toplanıyor, yuvalar yapıştırılarak, örülerek, duvarlarla çevrilerek hazırlanıyor, yırtıcı kuşlar inanılmaz bir yükseklikten en küçük şeyi bile görebiliyordu.

insanlar da gösterilerinde başarılı oldular. İriyarı Zenci zorlanmadan, uçar gibi, sırıkla çok güzel atladı. Malezyalının üç el hareketiyle bir palmiye yaprağından kürek yapıp küçücük bir tahta parçasıyla suda dolaşması ve onu beceriyle yöneltmesi gerçekten görülmeye değerdi. Kızılderili tüy gibi hafif bir okla en küçük hedefi bile vurabildi. Karısı da birkaç liften öyle güzel bir hasır ördü ki herkes şaştı kaldı. Hintli öne çıkıp sihirbazlık yaptığında hepsi büyülen-mişçesine uzun süre suskunlaştı. Çinli de insanın çok çalışarak ürününü üç katına nasıl çıkarılabileceğini gösterdi. En küçük buğday filizlerini bile çıkarıp öbürlerinin aralarına dikiyordu.

Şaşılacak denli az sevgi gösteren Avrupalıysa, akrabası olduğu insanların hoşnutsuzluğuna neden oldu, çünkü öbürlerinin yaptıklarını acımasızca yargılıyor, onları küçümsüyor ve yaptıklarında kusurlar buluyordu. Kızılderili, bir kuşu göğün mavi yüksekliklerinde vurup düşürdüğünde, yirmi gram dinamitle bunun üç katı yükseklikteki büküsün bile vurulabileceğini söyledi. Ondan bunu yapması istenince de nazlandı, o olsaydı, şu olsaydı gibi on tane araç gereç adı saydı.

Çinliyle de alay etti. Söylediğine göre çalışkanlık iyi bir nitelikti, ama böyle köle gibi çalışmak hiçbir halka mutluluk getirmezdi. Çinli bunun üzerine bir halkm yiyeceği olduğu ve Tanrıları saydığı sürece mutlu olabileceği yanıtını verdi. Tümü onayladı, ama Avrupalı buna da alaylı alaylı güldü.

Yarışma neşeyle sürdü ve sonunda insan olsun hayvan olsun, hepsi yeteneklerini ve becerilerini sergilediler. Çok iyi izlenimler edinmişler ve sonuçlardan çok hoşnut kalmışlardı. Ata da ak sakalını oynatarak güldü ve onları ödüllen-dirircesine, suların çekildiğine, Tann'nın dokusunun her bir ipliği hazır olduğuna ve dünyada sonsuz mutluluğun oluşması için hiçbir şey eksik olmadığına göre artık yeni bir yaşam kurmanın zamanı geldiğini açıkladı.

Aralarında hiçbir beceri sergileyemeyen bir tek Avrupalı kalmıştı.

Öbürleri, Tann'nın güzel havasını solumaya 150

ve atanın yüzen evinde yolculuk etmeye hakkı olup olmadığının anlaşılabilmesi için onun öne çıkıp becerisini göstermesini istediler.

Adam bahaneler uydurmaya çalışarak uzun süre oyalandı. Bunun üzerine Nuh parmağıyla onu göstererek oyunu kesmemesi için uyardı.

"Ben de," diye söze başladı beyaz adam, "ben de bir yeteneğimi geliştirdim ve onu kullanıyorum. Başka canlılara oranla ne gözüm ne kulağım ne burnum ne de el becerim daha iyi. Benim yeteneğim çok daha üst düzeyde. Benim yeteneğim zihinsel."

"Öyleyse göster bakalım," diye bağırdı Zenci. Hepsi beyaz adamın çevresini sarmıştı.

"Gösterecek bir şey yok," dedi beyaz adam yavaşça. "Siz büyük bir olasılıkla ne dediğimi anlayamadınız. Benim kendimi gösterme yolum akıldır."

Zenci kar beyazı dişlerini göstererek keyifle güldü, Hintli ince dudaklarını alayla büzdü, Çinli de kurnaz, ama kötü niyetli olmadan kendi kendine gülümsedi ve yavaşça, "Akıl mı?" dedi. "Lütfen bize aklını göster. Günümüze dek onu gören olmadı da." Avrupalı suratını asarak, "Görülecek bir şey yok," diye kendini savundu. "Benim yeteneğim ve niteliğim şöyle: Ben zihnimde dış dünyanın resimlerini biriktiririm ve bu resimlerden yalnızca kendim için yeni resimler üretip onları düzene sokarım. Tüm dünyayı aklımı kullanarak yeniden yaratabilirim."

Nuh eliyle gözlerini kapadı bir anlığına.

"İzin verirsen bir şey sormak istiyorum," dedi. "Bu ne işe yarıyor?

Tanrı dünyayı zaten yaratmış. Onu yalnızca kendi küçük kafanda yeniden yaratmak ne demek oluyor?"

Tümü bu söylenenleri bağırarak onayladı ve Avrupalıya sorular yağdırmaya başladı.

"Durun!" diye bağırdı Avrupalı. "Ne demek istediğimi anlamıyorsunuz.

Zihnin işlevi öbür beceriler kadar kolay gösterilemez."

Hintli kıs kıs güldü.

"Yo, beyaz akrabam, pekâlâ gösterilir," dedi. "Bize zihinsel bir örnek göster. Örneğin hesap yap. Haydi iddiaya girelim. Bakalım kim bilecek! Bir çiftin üç çocuğu olsa ve

bu çocuklardan her biri evlenip yuva kursa ve her birinin her yıl bir çocuğu olsa, yüz çocuk olması için kaç yıl geçmesi gerekir?"

Tümü can kulağıyla dinlemişti. Parmaklarıyla hesaplamaya başladılar.

Hesaplamaya çalıştıkça da huzursuzlaş-maya. Oysa Çinli göz açıp kapayana dek, yanıtlamak istediğini söyledi. Sonucu bulmuştu.

"Çok iyi," diyerek hak vermek zorunda kaldı beyaz adam. "Ama bunlar yalnızca beceri. Bunlar benim zihnime göre çok önemsiz. Benim görevim insanlığın mutluluğunun bağlı olduğu büyük görevleri üstlenmek." "A, bak bu hoşuma gitti," diye yüreklendirdi Nuh. "Mutluluğu bulabilmek kuşkusuz öbür becerilerden çok daha önemli. Bunda haklısın.

İnsanlığın mutluluğuyla ilgili öğretini çabuk söyle. Sana minnettar kalırız."

Soluk bile almadan, beyaz adamın ağzından çıkacak sözleri beklemeye koyuldular, ama sonunda dayanamadılar: Bu sihirbazdan Tanrı razı olsunmuş. Göz, kulak ve el becerisine hiç gereksinimi yokmuş.

Çalışmaya ve hesap • yapmayı bilmeyi de. Böyle şeyler biliyormuş ya, bu yeter-liymiş!

^

O âna dek, başı dik duran Avrupalı bu saygılı ilgiden utanmaya başladı.

Duraksayarak, "Bu benim suçum değil ki," dedi. "Siz beni hep yanlış

anlıyorsunuz! Mutluluğun gizini bildiğimi söylemedim ki. Yalnızca zihnimin insanlığı mutluluğa götürecek konular üzerinde çalıştığını söyledim. Bunlar çözümlendiğinde insanlığın mutluluğu artacak. Daha çok yol almamız gerekiyor. Siz de ben de sonucu göremeyeceğiz. Daha birçok kuşağın bu zor sorunlara kafa yorması zorunlu!"

Oradakiler güvensiz bir suskunlukla öylece duruyorlardı. Ne diyordu bu adam? Nuh da gözlerini kaçırdı ve alnını kırıştırdı.

Hintli Çinliye gülümsedi. Hepsi ne diyeceğini bilemezken Çinli dostça, "Sevgili kardeşlerim, bu beyaz akrabamız pek şakacı biri,"

dedi. "Bize kafasında bir iş yaptığını, ama bunun sonucunu torunlarımızın torunlarının bile görüp görmeyeceğinin belli olmadığını söylüyor. Onu şakacı ola-152

rak nitelendirmenizi öneriyorum. Bize hiçbirimizin doğru dürüst anlayamadığı şeyler söylüyor. Ama bu dediklerini iyice anlarsak, bize sonsuza dek gülebilme olanağı sağlayacağı kesin. Sizce de öyle mi?

İyi! Öyleyse, 'Çok yaşa şakacı!' diye bağıralım."

Çoğu bu karara katıldı ve bu ne olduğu belli olmayan işin sonuçlanmasına pek sevindi. Ama bazıları da çok öfkelenip söylenmeye başladılar. Avrupalı çevresinde dostça konuşabileceği kimse kalmadığı için yalnız kaldı.

Akşama doğru Zenci, yanma Eskimo'yu, Kızılderili'yi ve Malezyalı'yı alarak atayı görmeye gitti ve, "Saygıdeğer babamız," dedi. "Size bir şey sormak istiyoruz. Bugün bizimle alay eden bu beyaz herif hiç hoşumuza gitmiyor. Sizden düşünmenizi rica ediyoruz. İster ayı, ister pire, ister sülün ya da bokböceği olsun, insanından hayvanına tümümüzün ortaya koyacak, Tanrı'ya sunacak, yaşamamızı sağlayacak ve onu yüceltip güzelleştirecek bir şeyimiz var. Olağanüstü yeteneklere tanık olduk. Bazıları da gülünecek gibiydi, ama en küçük hayvanın bile hoşa gidecek sevindirici bir yanı vardı. Yalnızca, en son ortaya çıkmaya zorladığımız o soluk benizli, kimsenin anlamadığı ve kimsenin de hoşuna gitmeyen garip, kendini beğenmiş konuşmalar, göndermeler ve şakalardan öte bir şey yapmadı. Bu nedenle size şunu sormak istiyoruz: Böyle bir yaratığın bu dünyadaki yeni yaşamı kurmaya katkıda bulunması sizce doğru mu? Bu zararlı olmaz mı? Ona iyice bir bakın! Gözleri bulanık, alnı kırış kırış, elleri soluk renkli ve güçsüz. Yüzü de asık ve hüzünlü. Hiçbir aydınlık ses çıkmıyor ondan.

Doğru yolda olmadığı kesin. Bu herifi gemimize kim yolladı, Tanrı bilir!"

Yaşlı babaların babası, aydınlık gözlerini ondan yanıt bekleyenlere çevirdi.

Yavaşça, "Çocuklarım," dedi. Bunu o denli iyilikle söylemişti ki tümünün yüreği ferahladı. "Sevgili çocuklar! Söylediklerinizde hem haklı hem de haksızsınız! Siz daha sormadan, Tanrı sizi yanıtladı bile. Savaşlar ülkesinden gelen bu adamın pek sevimli biri olmadığına ben de katılıyorum. İnsan bu garip adamın burada olmasının nedenini doğru dürüst kavrayamıyor. Ama Tanrı böyle bir türü bir kez ya-153

ratmışsa bunun bir nedeni olmah. Siz tümünüz, bu beyaz adamı sürekli bağışladınız. Bizim acınası dünyamızı yeniden suçlu duruma düşüren odur. Ama Tanrı, beyaz adamın neden var olduğunu anlamamız için bizi uyardı. Sizin tümünüzün, sen Zenci'nin ve sen Eskimo'nun yakında başlamasını umduğunuz yeni yaşantınızda eşleriniz yanınızda. Senin Zenci kadının, senin Kızılderili kadının, senin de Eskimo kadının var. Yalnızca Avrupalı adam tek başına. Uzun süre bu beni çok hüzünlendirdi. Oysa artık nedenini anlayabiliyorum ve inanıyorum ki onun bizimle beraber olması bir uyarı ve aynı zamanda da bir yüreklendirme. Bir hayalet gibi var olacak belki de. Demek ki değişik renkteki insan selinin arasına yeniden katılmadıkça üretemeyecek. Ama sizi yitik düşüremeyecek. Bundan emin olabilirsiniz!" Hava karardı ve ertesi sabah doğuda, kutsal dağın doruğu, suyun üzerinde görünmeye başladı.

(1918)

154

DEVLET

Güzel, büyük ama çok zengin olmayan bir ülkeydi. Bu ülkede durumundan hoşnut, güçlü, ama alçakgönüllü bir halk yaşamını sürdürürdü. Bolluk, iyi yaşantı, şıklık ve görkem yoktu; daha zengin komşu ülkeler, bu geniş ülkenin alçakgönüllü halkına alaycı ya da alaycı bir acımayla bakarlardı.

Hiç de ünlü olmayan bu ülkede, parayla satın alınamayan, ama insanlarca hâlâ değerli sayılan bazı nitelikler giderek gelişti ve öylesine olumlu gelişti ki çok az gücüne karşın ülke zamanla ünlendi ve değer kazandı. Müzik, şiir ve bilgelikti gelişen. Nasıl ki bir bilgenin, bir vaizin ya da bir ozanın, zengin, şık ve toplumsal açıdan başarılı olması beklenmez, ama sanatına saygı duyulursa, daha güçlü halklar da bu yoksul, ama şaşılacak halka öylesine saygı duyuyorlardı. Yoksulluklarına, dünya işlerindeki yavaşlıklarına ve becerisizliklerine aldırmıyor, düşünürlerinden ve ozanlarından, kıskanmadan, sevecen söz edebiliyorlardı.

Düşünürler ülkesi hep yoksul kaldı ve sık sık komşula-rınca ezildi.

Ama yine de komşularına ve dünyaya gösterişsizce, verimli bir sıcaklığı ve düşünsel olanı usulca yaymayı sürdürdü.

Bu ülkede geçmişten beri süregelen ve dikkati çeken bir tek sorun vardı. Bu sorun bazı yabancı ülkelerin alay etmesine neden oluyor ve ülkenin huzurunu bozuyordu. Sorun, güzel ülkenin değişik boylarının bir türlü anlaşama-masıydı ve sürekli sürtüşmelere ve kıskançlığa yol açıyordu. Dost olup birleşmeye kalktıklarında, başka boydan birinin başa geçmesi ya da kendi prenslerinin öbür boyları ege-155

menliği altına alması onlara ters geldiği için hiçbir zaman bir birleşme sağlanamamıştı.

Bir kez, bu ülkeye çok baskı yapan ve onu fethetmeye çalışan yabancı prense karşı kazanılan zafer, neredeyse birleşmelerine neden olacaktı, ama

bundan çarçabuk vazgeçtiler ve küçük prenslikler durumlarını korudular. Prenslerin uyrukları, ödül olarak öylesine çok makam, unvan ve üniformalarına taksınlar diye öylesine çok renkli şerit almışlardı ki, tümü sonuçtan hoşnut kalıp yenilikten vazgeçmişti.

Bunlar olurken dünya çok değişmişti. Değişim, buharlı makinenin dumanından çıkan bir cin ya da bir hastalık gibi her yeri sarmış; insanları, yaşamı ve daha ne var ne yoksa, tümünü değiştirmişti.

Dünya, işe ve durmamacasına çalışmaya yönelmiş; makinelerce yönetilir olmuştu. Sürekli yeni atılımlar yapılıyor ve çok büyük servetler kazanılıyordu. Kısa sürede makineleri icat eden ülkeler eskisine oranla dünyaya çok daha egemen oldular ve geri kalan ülkeleri kendi aralarında paylaştılar. Güçlü olmayanlar da hava al- •¦ di.

Öyküsünü anlattığımız ülke de bu akımdan etkilenme* sine etkilendi, ama sonuçta rolüne uygun olarak azla yetinmek zorunda kaldı. Dünya malları bir kez daha paylaşılmış, ama bu yoksul ülke, her zamanki gibi bu işten kazançlı çıkamamıştı.

Ama durum ansızın değişiverdi. Birleşmeyi isteyen sesler hiç susmamıştı. Büyük bir devlet adamı ortaya çıktı, güçlü bir komşuyla yapılan savaşta rastlantı sonucu parlak bir başarı elde edildi ve bu başarı ülkeyi güçlendirip birleştirdi. Tüm boyların bir araya gelmesiyle büyük bir devlet kuruldu. Düş kuranların, düşünürlerin ve müzisyenlerin ülkesi uyandı, zenginleşti ve güçlendi. Kendisinden daha eski ve güçlü kardeşlerinin yanında yer alarak yolunda ilerleyebilirdi artık. Dış dünyada soyacak ya da elde edilecek pek bir yer kalmamıştı. Bu yeni güç, uzak yerlerdeki ganimetlerin bile çoktan paylaşılmış olduğunu gördü. Ama o güne dek bu ülkeyi çok yavaş

etkilemiş olan makinenin varlığı inanılmaz bir hızla yaygınlaştı ve tüm ülkeyi ve onun insanlarını değiştiriverdi. Gelişti, zenginleşti, güçlen-156

di ve korkulur oldu. k *e zenginleşince kendinii i dört bir yandan dizi dizi askeiı toplar ve kalelerl«e kraurraaya aldı. Bu genç gücün hmer' /nu bozduğu komşuları o da. güvensizliklerinden ve kork,/ mdan hendekler fcazmaiaya, toplarını ve savaş gemilerim j''>zır tutmaya başlacd*

Oysa işin en kötü *yı bu değildi. Bu iaıamlramaz korumaları sağlayacak par,, ı vardı, ama aslın «da MçgbLri savaşa istekli değildi. Yah aI^ beklenmedik bir- duruurna karşı hazırlıklı olmak istiy(^c/rdı, çünkü zengin ler Patralarının çevresinde demirden öl. „

duvarlar görmeyi pek sseverler.

İşin en kötü yanı ,ç devletin içinde olup hbifeenlerdi. Uzun bir süre dünyacj^Vn alaya alınan hem de =• saygı duyulan bu parası çok a "^ma bana karşın çokb»üyük ruh zenginliği olan halk, n '< v>u halk, paranın ve g&ceüaı tadını almıştı bir kez. İnşa eVey-e, tasarruf yapmaya, ti^cetret yapmaya ve borç alıp vern ^? başladı. Çarçabult zen$gin olmak istiyordu. Kimin değir^y/-ıi ya da demirci «dükkâââıtı varsa, hemen bir fabrika edin™et>« istiyor, kimin üç işçisi i varsa bu sayıyı ona ya da yirmim/ çıkarması gerektiğini d'üşünüyor-du. Çoğu da kısa süred^e * sayıyı yüze ya da binfe çıkarmayı başardı. Eller ve m&*J^eler ne denli hızl x çalısşırsa para da o denli hızla çoğalıj^'Tu, ama doğal olar"ak Şansları yaver gidenlere akıyordu °T%

fa- Oysa işçilerin çoğu , fc>ir ustanın işçileri ya da onun pydımcıları olmaktan Çikcmış, köleler gibi coşkusuz çalışıı\ya-fiuştu.

Başka ülkelerde de ° ^rum aynıydı. Oralarda da atölyeler fabrikalara dönüşm ustalar patron, işliler *des köle olmuştu. Dünyanın hiçbi ş.'Jkesi kendini bu yoları alıkoya-mıyordu. Bu yeni ruhur /e eğilimin oluşnxasi, Şans eseri, yeni devletin durumun^ ^gun düştü. Geçmişi v«e uzun süredir sahip olduğu bir z^ /inliği yoktu. Bu rmeden3.e yeni koşullara sabırsız bir çocıe" j^ibi hıiîla uydu. öurmalesızın çalışmasını gerektiren işl^ ^e bol parası varda artılç.

Eskiyi anımsayanl; *re halKı uyarmafcc isteyenler bu yolun yanlış bir yol oldkar^ınu söylüyor, geç;rnişi, ülkenin o zamanltırrlaH cpnQ+oı-

iooi^u^.«tnı-, n-mırıınu. rıı Visali'

zamanlardaki gösterişsru^atan omurunu, ru hsah:n ve sanatın egemenliğini ve düm*z ya sunduğu düşün ce, nvüzik ve şiir akımlarını ammsatrr^yi> çalışıyorlardı. Oysa yeni ülkenin bolluk içindeki halk^tuna gülüp geçiyordu.

X)-£inya yu-menliği altına alması onlara ters geldiği için hiçbir zaman bir birleşme sağlanamamıştı.

Bir kez, bu ülkeye çok baskı yapan ve onu fethetmeye çalışan yabancı prense karşı kazanılan zafer, neredeyse birleşmelerine neden olacaktı, ama bundan çarçabuk vazgeçtiler ve küçük prenslikler durumlarını korudular. Prenslerin uyrukları, ödül olarak öylesine çok makam, unvan ve üniformalarına taksınlar diye öylesine çok renkli şerit almışlardı ki, tümü sonuçtan hoşnut kalıp yenilikten vazgeçmişti.

Bunlar olurken dünya çok değişmişti. Değişim, buharlı makinenin dumanından çıkan bir cin ya da bir hastalık gibi her yeri sarmış; insanları, yaşamı ve daha ne var ne yoksa, tümünü değiştirmişti.

Dünya, işe ve durmamacasına çalışmaya yönelmiş; makinelerce yönetilir olmuştu. Sürekli yeni atılımlar yapılıyor ve çok büyük servetler kazanılıyordu. Kısa sürede makineleri icat eden ülkeler eskisine oranla dünyaya çok daha egemen oldular ve geri kalan ülkeleri kendi aralarında paylaştılar. Güçlü olmayanlar da hava al- * di.

Öyküsünü anlattığımız ülke de bu akımdan etkilenme» sine etkilendi, ama sonuçta rolüne uygun olarak azla yetinmek zorunda kaldı. Dünya malları bir kez daha paylaşılmış, ama bu yoksul ülke, her zamanki gibi bu işten kazançlı çıkamamıştı.

Ama durum ansızın değişiverdi. Birleşmeyi isteyen sesler hiç susmamıştı. Büyük bir devlet adamı ortaya çıktı, güçlü bir komşuyla yapılan savaşta rastlantı sonucu parlak bir başarı elde edildi ve bu başarı ülkeyi güçlendirip birleştirdi. Tüm boyların bir araya gelmesiyle büyük bir devlet kuruldu. Düş kuranların, düşünürlerin ve müzisyenlerin ülkesi uyandı, zenginleşti ve güçlendi. Kendisinden daha eski ve güçlü kardeşlerinin yanında yer alarak yolunda ilerleyebilirdi artık. Dış dünyada soyacak ya da elde edilecek pek bir yer kalmamıştı. Bu yeni güç, uzak yerlerdeki ganimetlerin bile çoktan paylaşılmış olduğunu gördü. Ama o güne dek bu ülkeyi çok yavaş

etkilemiş olan makinenin varlığı inanılmaz bir hızla yaygınlaştı ve tüm ülkeyi ve onun insanlarını değiştiriverdi. Gelişti, zenginleşti, güçlen-156

di ve korkulur oldu. Ülke zenginleşince kendini dört bir yandan dizi dizi askerler, toplar ve kalelerle korumaya aldı. Bu genç gücün huzurunu bozduğu komşuları da güvensizliklerinden ve korkularından hendekler kazmaya, toplarını ve savaş gemilerini hazır tutmaya başladılar.

Oysa işin en kötü yanı bu değildi. Bu inanılmaz korumaları sağlayacak paraları vardı, ama aslında hiçbiri savaşa istekli değildi. Yalnızca beklenmedik bir duruma karşı hazırlıklı olmak istiyorlardı, çünkü zenginler paralarının çevresinde demirden örülü duvarlar görmeyi pek severler.

İşin en kötü yanı genç devletin içinde olup bitenlerdi. Uzun bir süre dünyaca hem alaya alınan hem de saygı duyulan bu parası çok az, ama buna karşın çok büyük ruh zenginliği olan halk, işte bu halk, paranın ve gücün tadını almıştı bir kez. İnşa etmeye, tasarruf yapmaya, ticaret yapmaya ve borç alıp vermeye başladı. Çarçabuk zengin olmak istiyordu. Kimin değirmeni ya da demirci dükkânı varsa, hemen bir fabrika edinmek istiyor, kimin üç işçisi varsa bu sayıyı ona ya da yirmiye çıkarması gerektiğini düşünüyordu. Çoğu da kısa sürede bu sayıyı yüze ya da bine çıkarmayı başardı. Eller ve makineler ne denli hızlı çalışırsa para da o denli hızla çoğalıyordu, ama doğal olarak şansları yaver gidenlere akıyordu para. Oysa işçilerin çoğu, bir ustanın işçileri ya da onun yardımcıları olmaktan çıkmış, köleler gibi coşkusuz çalışır olmuştu.

Başka ülkelerde de durum aynıydı. Oralarda da atölyeler fabrikalara dönüşmüş, ustalar patron, işçiler de köle olmuştu. Dünyanın hiçbir ülkesi kendini bu yoldan alıkoya-mıyordu. Bu yeni ruhun ve eğilimin oluşması, şans eseri, yeni devletin durumuna uygun düştü. Geçmişi ve uzun süredir sahip olduğu bir zenginliği yoktu. Bu nedenle yeni koşullara sabırsız bir çocuk gibi hızla uydu. Durmaksızın çalışmasını gerektiren işleri ve bol parası vardı artık.

Eskiyi anımsayanlar ve halkı uyarmak isteyenler bu yolun yanlış bir yol olduğunu söylüyor, geçmişi, ülkenin o zamanlardaki gösterişsiz vatan onurunu, ruhsalın ve sanatın egemenliğini ve dünyaya sunduğu düşünce, müzik ve şiir akımlarını anımsatmaya çalışıyorlardı. Oysa yeni ülkenin bolluk içindeki halkı buna gülüp geçiyordu. Dünya yu-157

varlaktı ve devinim içindeydi. Büyükbabaları şiirler yazıp felsefeyle uğraşmışlarsa iyi yapmışlardı, ama onların torunları bu ülkede başka şeylerin de sevilebileceğini ve yapılabileceğini göstermek arzusundaydılar. Bu nedenle binlerce yeni fabrikada durmaksızın yeni makineler, yeni demiryolları, yeni mallar üretiliyor, hazırlıklı olmak için de silahlar ve toplar çekiç darbeleriyle biçimlendiriliyordu. Zenginler kendilerini halktan soyutladılar.

Yoksul işçiler kendilerini yalnız bırakılmış hissettiler ve parçası oldukları ülkeyi unutup kendi dertlerine düştüler. Yalnız kendileri için çalışıyorlardı artık. Düşmanlara karşı topları ve silahları üretmiş olan zenginler aldıkları önlemlerden çok memnundular, çünkü artık içeride belki de dışarıdakilerden daha da tehlikeli olabilecek düşmanlar vardı.

Oysa yıllarca dünyayı yakıp yıkan ve hâlâ yıkıntıları arasında yaşadığımız, gürültüsünden sağır olduğumuz, anlamsızlığından hayal kırıklığına uğradığımız, akan kanları görmekten hastalandığımız ve hâlâ karabasanlarımızda uğraştığımız büyük savaş tüm bunlara son verdi.

Ve öyle bir son hazırladı ki, oğulları coşkuyla kıyıma koşan bütün gelişmiş ülkeler bitkin düştü. Yenilgiye uğradılar. Üstelik çok da kötü yenilgiye uğradılar. Barışa değinilir değinilmez, kazanan ülkeler yenik düşmüş halklardan çok ağır ödünler istediler ve yenik düşenler toplu halde geri çekilmeye çalışırken ülkelerinin bir zamanlar zenginliğini gösteren malları, zafer kazanmış düşmana teslim edilmek üzere günlerce uzun trenlere yüklendi ve yenik düşmüş

ülkelerin makineleri ve parası oluk oluk akarak düşmanın eline geçti.

Bunlar olurken yenik düşen ülkenin de aklı başına gelmeye başladı.

Önderlerini ve prenslerini yadsıdı; halkın egemenliğini ilan etti.

Durumunu irdeledi, kendi becerisi ve ruhsal gücüyle iradesini kullanarak yitikliğinden kurtulmaya karar verdi.

Bu kadar zor bir sınavdan geçerek olgunlaşan bu halk, bugün bile yolun nereye varacağını ve öncüsünün kim olacağını bilemiyor. Kimin ona yardım

edeceğini de. Oysa gökyüzündeki gizemli güçler nedenini, bu halkı ve bütün dün-158

yayı hangi amaçla savaş acılarını çekmek zorunda bıraktıklarını biliyorlar.

Ve bugünün karanlığından çıkan ışıklı bir yol var ve bu yitik düşmüş

halk bu yolu bulmak zorunda.

Yeniden çocuk olmasına olanak yok. Bunu hiç kimse başaramaz.

Toplarından, makinelerinden, parasından vazgeçip yeniden barış

içindeki küçük kentlerinde şiirler yazıp sonatlar çalamaz. Ama yaşamı onu yanılgılara ve büyük sıkıntılara sürüklediyse bu yolu seçmeli ve bu yolda ilerleye-bilmelidir. O güne kadar izlediği yolu anımsayıp kökenini, çocukluğunu, büyük devlet oluşunu, parlak dönemini ve çöküşünü belirleyen bu yolu irdelemeli, kendine özgü önemli ve yenilmez güçlerinin neler olduğunu ayrımsamalı, inançlıların dediği gibi 'kendi benliğini bulmalıdır'. Bunu başa-rabilirse, benliğinde yenik düşmeyecek bir öz bulacak ve yazgısından kaçacağı yerde onu kabullenip yeniden bulduğu benliğinin en olumlu ve en içten öğeleriyle her şeye yeni baştan başlayabilecektir.

Eğer yitik düşmüş bu halk, yazgısının ona çizdiği yolda istekle ve şaşmadan ilerleyebilirse içinden, bir zamanlar olduğu gibi, bir yenilik doğacak, yeniden yaymaya başladığı tutarlı ve huzurlu akım dünyayı etkileyecek ve bugün düşmanı olanlar gelecekte bu sessiz akımı algılayıp ona kulak kabartacaklardır.

(1918)

RESSAM

Albert adında bir ressam gençliğinde yaptığı resimlerle istediği başarı ve etkiyi sağlayamamıştı. Kabuğuna çekilip kendi kendine yeterli olmaya karar verdi ve yıllarca bunu yapmaya çalıştı, ama giderek kendine yeterli olmadığı ortaya çıktı. Oturup bir kahramanın resmini çizerken aklına

sürekli şöyle bir soru takılıyordu: "Bu yaptığım gerçekten gerekli mi? Ben ve tüm insanlar gezip tozsak ya da oturup şarap içsek ne fark eder? Resim yapmakla kendimi biraz oyalamanın ve avutmanın ve biraz zaman öldürmenin öte- * sinde bir şey mi yapıyorum sanki!"

Bu düşünce çalışmasına engel oluyordu. Albert giderek resim yapmayı bıraktı. Gezip tozmaya, şarap içmeye, kitap okumaya ve gezilere verdi kendini. Ama bunlar da ona mutluluk getirmedi.

Bir zamanlar hangi amaçlar ve umutlarla resim yapmaya başladığını sık sık düşünmek zorunda kalıyor ve şunu anımsıyordu: Kendisiyle dünya arasında güçlü, güzel bir iletişim kurmayı; bu güçlü ve içten akımın, aralarında bir bağ oluşturarak sessiz bir ezgiye dönüşmesini istemişti her zaman. Kahramanlar ve kahramanlık resimleri çizerek iç dünyasını dışa vurmak ve onu özgürleştirerek dış dünyaya sunmak istemiş, iç dünyasının, resimlerini görenlerin yargı ve beğenilerinin dış dünyada canlanıp minnetle dolu olarak ona geri döneceğini ummuştu.

Evet arayıp bulamadığı buydu. Bir düştü bu ve giderek zayıflamış, sonunda pırıltısını iyice yitirmişti. Oysa şimdi, Albert orada burada dolaştıkça ya da ıssız yerlerde durak-sadığında, bir gemideyken ya da bir dağ geçidini aşarken, bu düş, yeniden güçlü, hem de çok güçlü canlanıyordu. Es-160

/

kişinden değişikti, ama onun kadar güzel, güçlü, çekici ve istekle dolu, diri bir güçtü bu.

Ah, bunu nasıl da özlüyordu. Dünyayla kendi arasındaki bir iletişimi duyumsamayı nasıl da özlüyordu! Soluğuy-la, rüzgârın ve denizin soluğunun aynı olmasını, kendisiyle her şey arasında kardeşliğin ve dostluğun, sevginin ve yakınlığın, tınının ve uyumun olmasını!

Benliğini ve özlemini anlatmasını sağlayan, ona sevgi ve anlayış

getiren, onu haklı çıkaran ve yücelten resimler yapmak zorunluluğunu duyumsamıyordu artık. Kendi varlığını bir biçim ya da bir soluk olarak ortaya koymasını sağlayan kahramanlardan ya da onlarla ilgili

betimlemelerden vazgeçmişti. Tek isteği benliğinin bir hiç olduğu, varlığında eridiği, öldüğü ve yeniden doğduğu her bir iletişim duygusunu, her bir güçlü akımı tadabilmekti. Her bir gizemli benliği de. Canlanan bu düşü ve güçlenen özlemiydi yaşamı yaşanır kılan, ona biraz anlam kazandıran, aydınlığı ve rahatlamayı sağlayan.

Albert'in arkadaşları, kaç kişi kaldıysa onlar, bu fantezilerini doğru dürüst anlayamıyorlar, yalnızca giderek içine kapandığını, suskunlaştığını, konuşmasının ve gülüşünün değiştiğini ve kendini soyutladığını görüyorlardı. Başka insanların sevdiği ve önemsediği şeyleri paylaşmıyor, ne politika ve ticaretle, ne av partileri ve balolarla, ne de sanatla ilgili coşkulu tartışmalarla ilgileniyordu.

Onların ilgilendiği konulara hiç ilgi duymaz olmuştu. Uyumsuz ya da neredeyse biraz kaçık biri denilebilirdi ona.

Kötü bir kış havasının içinde yürüyor, ama yine de bu havanın renklerini ve kokularını soluyabiliyor, önünde ninniler söyleyerek yürüyen küçük bir çocuğun peşinden koşuyor, saatlerce yeşil renkli bir suya, bir çiçek tarhına ya da kitabına gömülmüş biri gibi bir kökten ya da bir bitkiden kesilmiş küçücük bir life dalıp gidiyordu.

Kimse onunla ilgilenmiyordu artık. O zamanlar küçük, yabancı bir kentte oturuyordu; bir sabah yolu dar bir sokağa düşünce küçük, durgun bir ırmağın sazlarının arasından balçıkla örtülü, sarı, dik bir kıyı gördü. Kötü toprağın verimsizliğinde yetişen çalılar ve dikenler toprak kayması nedeniyle toz toprak içindeydiler. Bir ses duydu içinde, durak-Masallar

şadı ve ruhunu efsanevi geçmişten kopup gelen bir ezgi sardı. Balçık sarısı ya da tozlu yeşil olsun, ister durgun bir ırmak, ister oradaki dik kıyı olsun, çizgilerin ve renklerin oluşması ya da bir tını ya da rastlantı sonucu o görüntüye katılan bir özellik, bunların hepsi güzeldi, inanılmaz güzeldi, duygulandırıcı ve şaşırtıcıydı, ona sesleniyorlar, o da tümünü tanıyordu. Ve o anda ormanla ırmak, ırmakla kendi varlığı ve gökyüzü, dünyayla ve bitkiler arasındaki iletişimi, yoğun ilişkiyi duyumsadı. Orada olmalarının ve bütünleşmelerinin tek nedeni, onun gözünde ve yüreğinde yansıyabilmek,

onunla karşılaşmak ve onu selamlamakmış gibi geldi ona. Irmakla bitkilerin, ağaçla havanın birleştiği ve bütünleştiği, birbirini yücelttiği, sevgilerini kutsadıkları yer onun yüreğiydi.

Bu olağanüstü deneyim birkaç kez yinelenince, ressamı inanılmaz bir mutluluk sardı. Yoğun, kusursuz bir duyguydu bu. Günbatımının altın sarısı ışıltıları ya da bir bahçenin kokusu gibi.

Bu duygunun tatlı, ağır tadına varmaya çalıştı, ama uzun süre buna dayanamazdı; aşırı yoğundu çünkü. İçinde gerginlik, huzursuzluk, neredeyse korku ve öfkenin oiuş-masına neden oluyordu bu aşırılık.

Ondan daha güçlüydü. Onu içine çekiyor, onu koparıp alıyordu. Onun kendisini ezebileceğinden korkmaya başladı. Bunu istemiyor, yalnızca yaşamak, sonsuza dek yaşamak istiyordu! Yaşama isteğini o andaki kadar yoğun hiç duyumsamamıştı!

Bir gün sarhoşluktan ayılmaya başlayan biri gibi kendini tek başına, sessiz bir odada buldu. Önünde bir boya kutusu ve tuval duruyordu.

Yıllar sonra ilk kez oturup resim yapmaya başladı.

Ve bir daha hiçbir zaman aklına, "Bunu neden yapıyorum?" sorusu gelmedi. Yalnızca resim yapıyordu. Yalnızca görüyor ve gördüğünü çiziyordu. Kâh dışarı çıkıp dünyanın resimlerine karışıyor, kâh odasında oturup kendini o yoğun duygunun kucağına bırakıyordu.

Küçük resim kâğıtlarına resimlerden oluşan dizeler yazıyordu sürekli.

Söğüt ağaçlarının da katıldığı yağmurlu bir gökyüzünü, bir bahçe duvarını, ormanda bir sırayı, bir kır yolunu, insanları, hayvanları ve hiç görmediği, ama bir

duvar ya da bir orman kadar canlı olan kahramanları ya da melekleri çiziyordu.

İnsanların arasına yeniden katılınca, resim yapmaya başladığı duyuldu. Ona deli gözüyle bakıyorlardı, ama resimlerini de merak ediyorlardı. Oysa o resimlerini hiç kimseye göstermek istemiyordu.

Ama onu rahat bırakmadılar ve sürekli baskı yaptılar. Sonunda bir tanıdığına odasının anahtarını verdi ve oradan ayrıldı. Başkaları resimlerine bakarken orada olmak istemiyordu.

İnsanlar geldi ve beğendiklerini gösteren çığlıklar yükseldi. Bir dâhi keşfetmişlerdi. Tüm bilgeler ve kendini anlatmaya çalışanlar için söylenenler onun için de söylendi. "Uyumsuz biri, ama Tanrı'nın kutsadıklarmdan," diyorlardı.

Ressam Albert o sıralarda bir köye çekilmişti. Köylülerden birinden bir oda kiralamış, boyalarını ve fırçalarını ortaya çıkarmıştı.

Yeniden ovalarda ve dağlarda mutluluk içinde dolaşıyor, sonra da deneyimlerini ve duygularını resimlerine yansıtıyordu.

Gazetelerden birinden herkesin, evine gidip resimlerini gördüğünü öğrendi. Bir bardak şarap içerken, başkentte çıkan bir gazetede kendisiyle ilgili uzun, güzel bir yazı okudu. Adı iri puntolarla yazılmıştı ve sütunlardan parlak övgü sözcükleri yağıyordu. Ama Albert yazıyı okudukça garip duygulara kapılmaya başladı.

"Hüzünlü kadının resminde fon olarak kullanılan sarı ve olağanüstü aydınlık! Yeni, büyüleyici ve yürekli bir uyum!"

"Güllerin betimlendiği ölü doğa resmindeki yorum olağanüstü! Kendi portreleri de öyle. Bunları psikolojik portrenin olağanüstü başyapıtları olarak nitelendirebiliriz."

Olağandışı, olağandışı! Oysa Albert, bildiği kadarıyla ne güzel ne de hüzünlü bir kadın betimlemişti. Kendi resmini yaptığını da anımsamıyordu. Ona o kadar sevdiği resimleri veren çamurlu ırmak kıyısına, meleklere, yağmurlu gökyüzüne ya da onun gibi bir şeye değinilen tek bir sözcük bulamadı yazıda.

Albert kente döndü. Ayağının tozuyla evine koştu. Eve insanlar girip çıkıyor, kapıda da bir adam oturuyordu. Albert içeri girebilmek için bilet almak zorunda kaldı.

163

Çok iyi tanıdığı resimleri oradaydı, ama altlarına levhalar asılmıştı. Üzerlerinde de Albert'in hiç anlayamadığı yazılar vardı.

Bazılarında kendi portresi ya da başka şeyler yazıyordu. Tanımadığı adları olan resimlerinin önünde bir süre durdu. Kendi yaptığı gibi başka insanların da bu resimlere değişik adlar verebileceğini anlamıştı. Bahçe duvarında anlatmak istediği, başkalarına bulut gibi, taşlık bir yöredeki uçurum da kendi resmiymiş gibi geliyordu.

Sonuç olarak bu hiç de önemli değildi, ama Albert oradan sessizce uzaklaşmaya, geziye çıkmaya ve bir daha da o kente dönmemeye karar verdi. Yaşamı boyunca daha çok resim yaptı ve onlara daha çok adlar verdi; bunu yaparken de mutlu oldu; ama yaptığı resimleri bir daha hiç kimseye göstermedi.

(1918)

164

HASIR KOLTUKTAN MASAL

Genç bir adam bir çatı odasında tek başına oturuyordu. Ressam olmak istemişti her zaman, ama bunun için bazı zorlukları aşması gerekiyordu. İlk önceleri çatıdaki odasında sakin yaşamış, biraz da yaşlanmıştı. Küçük bir aynanın önünde saatlerce oturup kendi resmini yapmayı denemeye alışmıştı. Bu resimler bir defteri doldurmuştu bile.

Bazılarını da oldukça beğenmişti.

"Henüz hiçbir eğitimden geçmediğime göre, bu resim çok da kötü değil," dedi kendi kendine. "Burnun kenarındaki çizgi ne ilginç olmuş! Düşünür ya da onun gibi bir şey olduğunu gören hemen anlar.

Ağız çizgisini birazcık aşağıya doğru uzatayım ki hüzünlü bir ifade versin."

Oysa çizimlere bir süre sonra yeniden baktığında çoğu zaman hiç beğenmiyordu. Bu çok tatsız bir durumdu. Ama çalışmayı yılmadan sürdürmeye, kendini daha çok zorlamaya karar verdi.

Genç adam çatı odasıyla, çatı odasında oraya buraya atıp bıraktığı eşyalarıyla yeterince uyum içinde yaşamıyordu, ama çok da kötü sayılmazdı bu durum. Eşyalarına başka insanların eşyalarına davrandıklarından ne daha dikkatli ne de daha umursamaz davranıyordu.

Onları görmüyordu bile. Onları tanıdığı da söylenemezdi.

Çizdiği kendi portreleri hoşuna gitmediği zaman kitap larıyla oyalanıyor, bu kitaplarda başka insanların başından geçenleri okuyor, bu insanların kendisi gibi alçakgönüllü ve hiç tanınmayan insanlar olarak sanata başladıklarını, ama sonra nasıl ünlendiklerini öğreniyordu. Bu tür kitapları severek okuyordu, çünkü onlarda kendi geleceğini buluyordu.

165

Biraz canının sıkıldığı bir gün evde oturup çok ünlü Hollandalı bir ressamın yaşamöyküsünü okumaya başladı. Bu ressam çılgınlığa varan bir tutku ve gerçek bir istekle iyi bir ressam olmak için çırpınmıştı. Hollandalı ressamla kendisi arasında benzerlikler kurdu.

Ama okudukça ona pek de uymayan yönleri olduğunu keşfetti. Kitapta, bu Hollandalının, kötü hava koşulları dışarıda resim yapmasını engellediği zaman azminden hiçbir şey yitirmeden, gördüğü en küçük şeyin bile resmini tutkuyla yaptığına değiniliyordu. Bir kez bir çift tahta ayakkabının, bir başka zaman da eski püskü bir mutfak iskemlesinin resmini yapmıştı. Kaba tahtadan yapılma, samandan örülme, oturma yeri lime lime olmuş bir iskemleydi bu. Ressam kimsenin kesinlikle dönüp bakmayacağı bu iskemlenin resmini öylesine büyük bir sevgi, bağlılık ve öylesine tutkulu bir çabayla yapmıştı ki, en güzel resimlerinden biri olmuştu bu. Yazar iskemleyle ilgili çok güzel ve gerçekten duygulandırıcı sözler kullanmıştı.

Genç adam bunu okuyunca kendi durumunu düşünmeye koyuldu. Bunu denemesi gerekiyordu. Hemen karar verdi. Bu büyük ressamı örnek alacak ve büyük bir ressam"* olabilmek için bir kez de bu yolu deneyecekti.

Çatı odasındaki eşyaları gözden geçirdi ve o güne dek aralarında yaşadığı nesnelere doğru dürüst bakmamış olduğunu ayrımsadı. Oturma yeri samandan, çarpık çurpuk bir iskemle göremedi. Tahta ayakkabı da yoktu. Bir an için hayal kırıklığına uğrayıp canı sıkıldı ve ünlülerin yaşamlarını okurken çoğu zaman girdiği ruh hali sardı onu.

Başkalarının yaşamında o denli güzel bir yeri olan küçük ayrıntıların, belirtilerin ve olağanüstü rastlantıların onun yaşamında yeri yoktu. Kendilerini boş yere bekletiyorlar, ama bir türlü geliniyorlardı. Ama kendini hemen toparladı, üne giden zor yolda yılmadan yürümesinin artık bir görev olduğunu düşündü. Küçücük odasındaki tüm olasılıkları gözden geçirdi ve ona pekâlâ modellik edebilecek hasır bir koltuk buldu.

Ayağıyla koltuğu biraz kendine doğru çekti. Kara kaleminin ucunu sivriltti, eskiz defterini kucağına koyup çizmeye başladı. İskemleyi biçimlendirmede yavaşça çizilen yu-166

muşak çizgiler ona yeterli gibi geliyordu baştan. Sonra bastırarak hızlı hızlı çalışmaya başladı ve birkaç kalın çizgiyle koltuğun çevresini bitirdi. Bir köşede üçgenimsi bir gölge takıldı gözüne. Onu da iyice koyulaştırdı ve böylece çizmeyi sürdürdü. Bir şey onu rahatsız edene dek.

Bir süre daha çizmeyi sürdürdü, sonra defteri biraz uzağa tuttu ve çizimine eleştiren bir gözle baktı. Ve gördü ki hasır koltuğun çizgileri aşırı sert olmuş.

Öfkeyle bir çizgi daha ekledi ve sonra alabildiğine gergin, gözünü koltuğa dikti. Hiçbir şeye benzememişti. Buna çok öfkelendi.

"Seni gidi Allahm belası hasır koltuk!" diye bağırdı hışımla. "Senin kadar değişken bir eşek şimdiye dek görmedim."

Koltuk çatırdadı ve aynı tonda, "Ya, öyle mi? Bana doğru dürüst bir bak bakalım!" diye bağırdı. "Ben nasılsam öyleyim ve bundan sonra da değişmeye hiç niyetim yok."

Ressam onu ayağının ucuyla itti ve koltuk geriye doğru kaydı. Şimdi de tümüyle değişik görünüyordu.

Genç adam, "Koltuk bozuntusu salak!" diye haykırdı. "Her yanın çarpık çurpuk ve kusur dolu!" Hasır koltuk, kıkır kıkır güldü ve, "Buna perspektif derler, bayım," dedi.

Genç ayağa fırladı. Öfkeyle, "Perspektif ha!" diye bağırdı. "Şimdi de, bu velet koltuk, öğretmencilik oynamaya kalkıyor. Perspektif benim işim, senin değil! Bunu iyice kafana sok!"

Koltuk sesini çıkarmadı. Ressam, alt katta oturan komşu, tavana öfkeyle vurana dek odada birkaç kez hışımla gidip geldi. Alt katta hiç gürültü kaldırmayan yaşlı bir aydın oturuyordu.

Ressam oturdu ve son yaptığı kendi portresini eline aldı, ama hiç beğenmedi. Kendisini resme oranla daha yakışıklı ve ilginç buldu.

Aslında gerçek de buydu.

O anda kitabı okumayı sürdürmeye karar verdi. Ama Hollandalının tahta iskemlesi konusu sürüyordu. Bu da onu yeniden öfkelendirdi. Bu iskemle konusunu da fazla büyütüyorlardı canım! Aslında...

Sanatçı beresini aramaya başladı. Çıkıp bir süre dolaşmaya karar vermişti. Uzun bir süre önce, bir kez, resim sa-167

natının insanı doyurmadığını düşündüğünü anımsadı. In-sar bu sanattan huzursuzluk ve hayal kırıklığı dışında bir şey elde edemiyordu.

Aslında dünyanın en iyi ressamları bile yalnızca nesnelerin basit yüzeyselliğini ortaya koyabilmişlerdi. Sonuç olarak derin olmayı seven bir insan için bu hiç de uygun bir uğraş değildi. Daha önceleri de çoğu kez yaptığı gibi, eskiden istediği bir şeyi yapmanın zamanının geldiğini ve ciddi olarak bunu düşünüp yazar olmasının daha akıllıca olacağına karar verdi. Hasır koltuk çatı odasında tek başına kalakalmıştı. Genç sahibinin gitmesine hü-zünlenmişti. Bundan böyle aralarında daha iyi bir ilişkinin başlayacağını ummuştu. Ona doğru dürüst birkaç söz söylemek isterdi. Genç adama oldukça değerli şeyler öğretebile-ceğine inanıyordu; oysa ne yazık ki, iş işten geçmişti.

(1918)

168

iris

Anselm, çocukluğunun baharında, evlerinin yeşil bahçesinde koşar oynardı. Annesinin yetiştirdiği çiçekler arasında süsen adlı bir çiçek de vardı. Anselm'in en sevdiği çiçekti bu. Açık yeşil renkli, ince uzun yapraklarına yanağını dayar, tadına varmak istercesine parmaklarıyla sivri uçlarına dokunur, büyük, olağanüstü çiçeğinin kokusunu içine çeker ve ona uzun uzun bakardı. Çiçeğin soluk mavi ortasından parmakları andıran yol yol, uzun, sarı çizgiler çıkar, bunların arasından aydınlık bir yol çiçeğin derinlerine, o uzak mavi gizeme doğru uzanırdı. İşte bunu çok seviyordu. Çiçeğe uzun uzun baktığında, bu sarı, ince yollar ona kâh bir saray bahçesinin altın parmaklıklarını, kâh hiçbir rüzgârın kıpırdatamayacağı, sıra sıra düşsel ağaçları anımsatırdı. Ve bu hayali ağaçların arasından çiçeğin içlerine doğru, yaşam damarlarıyla örülü o aydınlık ve sırça kadar narin, gizemli yol uzanırdı. Çiçeğin dibi inanılmayacak kadar büyük bir çanak gibi açılıyor, altın ağaçların arasından geçen yol çok uzak, sonsuz derinliklerdeki akıl almaz uçurumlara dalıp kendini kaybettiriyor, yolun üstünü, çiçeğin eflatun rengi çanağı bir saray kubbesi gibi sarıyor ve sessizlik içinde bekleyen bu mucizenin üzerine narin, büyülü gölgeler yansıtıyordu. Anselm, bunun çiçeğin ağzı olduğunu ve o görkemli sarı sırma tellerinin ardındaki mavi derinliklerde de yüreğinin ve düşüncelerinin yattığını biliyordu.

Çiçeğin, bu hoş, aydınlık ve sırça benzeri ince damarlarla örülü yol aracılığıyla soluk aldığını ve düşlerini ürettiğini de.

Büyük çiçeğin yanında henüz açmamış küçük süsenler olurdu. Onlar da kahverengiye çalan sarı dokudan küçük ince kupalar içinde, özsuyu diri saplar halinde dimdik uza-169

mr, bu saplardan açık. yeşil ve eflatunla sımsıkı sanlı goncalar sessiz bir çabayla çıkmaya çalışır, uçlarında, tepesi kavisli, taptaze bir morluk, sivri uçlu başını çıkarıp gün ışığına bakardı. Bu sımsıkı sarılı genç taçyapraklarmda bile damarların yarattığı bir ağ

ve yüzlerce gizemli simge vardı.

Anselm, uykudan uyanıp düşlerden ve bilmediği dünyalardan geri dönünce, evden çıkar, her an orada olan, ama sürekli değişen bahçeyi kendisini bekler bulurdu, bir gün önce yeşil kupasından dışarıya bakan sımsıkı kapalı bir goncanın sivri, mavi ucunun olduğu yerde, uzun süredir özlemini çektiği o kubbeye benzer, yuvarlak biçimini dili ve dudaklarıyla bulmaya çalışan incecik, genç bir taçyaprağı-mn hava benzeri hafif ve mavi görüntüsüyle karşılaşırdı. Çiçeğin, kendisini bırakmak istemeyen kılıfla yaptığı sessiz savaşın hâlâ sürdüğü alt kesiminde de o narin, sarı yollar, o pırıl pırıl aydınlık ve damarlı yol, ruhun o uzak ve hoş kokularla bezenmiş uçurumu beklenti içinde olurdu. Belki öğleyin, belki de akşama doğru çiçek açılır, altından yapılma bir düşsel ormanın üzerine mavi ipekten çadırını gerer, yıp-» ranmamış düşlerinden, düşüncelerinden ve ezgilerinden oluşan soluğunu sessizce o büyülü uçurumdan dışarıya dsğ-ru vermeye başlardı.

Gün gelir çimenlerin arası mavi çançiçekleriyle dolar, gün gelir bahçeyi yeni bir ses, yeni bir koku sarar ve güneşle yıkanan kırmızımsı yaprakların üzerinde yumuşak, altın kırmızısı ilk yabangülü açardı. Süsenlerin açtığı günler de sona ererdi. Çekip giderler, altın parmaklıklarla çevrili, hoş kokulu gizlere usulca uzanan yol kayıplara karışır, hiç de sevecen görünmeyen sivri uçlu, soğuk yapraklar dimdik ve orada kalakalırdı. Ama bu süre içinde çalılıklarda ahududuları olgunlaşır, yıldızçiçeklerinin üzerinde o güne dek görülmemiş, sedef sırtlı, kızıl kahverenkli yeni kelebekler ve sırça kanatlı, vızıltılı pervaneler uçuşup oynaşırdı.

Anselm kelebeklerle ve çakıl taşlarıyla konuşur, böceklerle ve kertenkelelerle arkadaş olur, kuşlar ona kendileriyle ilgili öyküler anlatır, eğreltiotları dev gibi yapraklarının çatısı altında sakladıkları kahverengi tohumlarını gösterir, yeşil kristal parçacıkları güneş ışığını yakalar ve saraylara, bahçelere ve ışıl ışıl parlayan hazine odacıklarma

dönüşürdü. Süsenler bahçeyi bırakıp gittiklerinde yerlerini latinçiçekleri alır, yabangülleri solunca da böğürtlenler kararırdı.

Hepsi birbirinin yerini alır, her zaman hem oradadır, hem de orada değildir, yok olur, ama mevsimi geldiğinde yeniden ortaya çıkar, çam ormanından esen üşütücü rüzgâr uğuldadığında bahçedeki kuru yaprakların cansız cansız çıtırdamaya başladığı o olağanüstü ürkünç günlerde, başlayana değin değişik bir ezgi, yeni bir deneyim ve yeni bir öykü getirirdi rüzgâr kendisiyle birlikte. Pencerelerin dışında kar yağar, camlarda küçük palmiye ormanları oluşur, geceleri ellerinde gümüş çmgıraklarıyla melekler uçuşur, sofalar ve tavan araları buram buram kurutulmuş meyve kokardı. Bu iyilikle dolu dünyada dostluk ve güven hiç tükenmezdi. Hiç beklenmedik bir zamanda, kardelenler, sarmaşıkların siyah yapraklarının yanı başında yeniden göz kamaştırdığında, ilk göçmen kuşlar temiz, mavi yüksekliklerde belirir ve her şey hep oradaymış ve hiç değişmemiş gibi gelirdi insana. Sonunda, hiç beklenmedik bir anda, olması gerektiği gibi, o hep özlenen ilk mavi süsen tomurcuğu başını sapından çıkarıverirdi.

Anselm, bahçedeki her şeyi sevinçle karşılar, hepsini güzel bulur, hepsini tanır ve dost bilirdi. Ama, onun gözünde Tanrı'nın kutsadığı büyülü an, her yıl ilk süsenin açtığı andı. İlk çocukluk düşlerinden birinde mucizeler kitabını ilk kez çiçeğin çanağının içinde görüp okumuş, kokusunun ve değişken mavisinin, evrenin bir çağrısı ve anahtarı olduğunu öğrenmişti. Henüz saflığının yitmediği yıllarda süsen çiçeği hep yanında olmuş, her yeni yazla yenilenmiş, gizemi ve etkisi giderek artmıştı. Öbür çiçeklerin de ağızları vardı. Onlar da kokular ve düşünceler yayıyor, arıları ve böcekleri küçük tatlı odacıklarına çekiyorlardı. Ama Anselm için hiçbiri süsen kadar önemli değildi ve hiçbirini kendine sü-senden daha yakın bulmuyordu. Bu çiçek onun gözünde dünyada düşünmeye ve olağanüstü bulmaya değer ne varsa tümünün simgesi olmuştu. Ne zaman çiçeğin çanağına bakıp sarı, olağanüstü çizgilerin arasından çiçeğin alacakaranlık içine doğru uzanan o düşsel aydınlık yolu düşünceleriyle izlese, ruhunun ardında tüm görüntülerin bilmecelere ve tüm görülenlerin sezgiye dönüştüğü bir kapıdan içeriye

baktığını duyumsardı. Bazı geceler bu çanağı düşünde görür, onun cennetteki bir sarayın kocaman kapısı gibi açılışını izler, at üstünde bu kapıdan girip kuğulara biner ve tüm dünya onunla birlikte, büyülenmişçesine her beklentinin gerçekleştiği ve her görülenin gerçeğe dönüştüğü o hoş derinliklere doğru inerdi.

Dünyadaki her görüntü bir simgedir, her simge de açık duran bir kapı.

Eğer insanın ruhu yeterince hazırsa geçebilir bu kapıdan ve dünyanın bütünleştiği o öze, sizin, benim, gecenin ve gündüzün tek bir olguya dönüştüğü yere ulaşabilir. Her insan yaşam sürecinde o ya da bu nedenle böyle açık bir kapıyla karşılaşır bir gün ve görüntülerin tümünün simgesel olduğunu, bu simgelerin ruhla ölümsüz yaşamın ardında gizlendiğini düşünür. Ama bu kapıdan girip dünyanın hoş ve çekici görüntülerini silip onların yerine sezgiyle algıladığımız gerçek özü elde etmeyi gerçekten isteyen az insan vardır.

Henüz çocukluğunu yaşayan Anselm için çiçeğin çanağı, sonunda kutsanmış yanıtı sezgiyle bulabileceği bir yola açılan ve açıkça dile getirilemeyen sessiz bir soru demekti. Ama kısa süre sonra görüntülerin çekici kalabalığında ku-nu unutur; otlarla, taşlarla, köklerle, çalılarla, hayvanlarla ve bu dünyadaki bütün tatlı varlıklarla konuşmalara ve oyunlara dalardı. Sık sık kendini düşünür, gözleri kapalı oturur, bedeninin mucizelerini irdeler, yutkunurken, şarkı söylerken ve soluk alırken ağzında ve gırtlağında birbirinden değişik duyuları, dürtüleri ve özellikleri ayrımsar; orada da bir ruhtan başka bir ruha ulaşan bir kapının, bir yolun olduğunu duyumsardı. Gözlerini kapadığında, önünde beliren mor renkli karanlığın içinde oluşan anlamlı, rengârenk desenleri, aralarında kristal gibi parlak çizgilerin oluştuğu mavi ve koyu kırmızı benekleri ve yarım daireleri hayranlıkla izlerdi. Bazen ansızın, göz ve kulak, koku ve dokunma duyularının arasındaki yüzlerce görünmez bağlantının bilincine şaşırarak varır, yaşadığı bu çok değerli kısa süreçte, aslında tınıların, gürültülerin ve harflerin birbirleriyle ilişki içinde olduklarını ve kırmızıdan maviden,

sertten ve yumuşaktan ayrımları olmadığını anlar, bir otu ya da soyulmuş yeşil bir bitkinin kabuğunu kokladığmda,

kokuyla tat arasındaki o yoğun yakınlığı duyumsar, çoğu zaman ikisinin iç içe girip bir bütüne dönüştüğünü anlardı.

Bütün çocuklar bunu duyumsar, ama hepsi de aynı yoğun duyarlılıkla algılayamaz bunu. Çoğunda da bu sezgi, henüz alfabeyi bile sökemeden hiç var olmamışçasına yiter gider. Bazıları da çocukluğun gizemini uzun süre korur, saçları ağarıp güçsüzleştikleri günlere dek bu gizemin bir bölümünü, bir tınısını taşırlar. Bütün çocukların ruhları, bu gizemi taşıdıkları sürece, en önemli tek şeyle, kendi varlıkları ve çevrelerindeki dünya arasındaki bilmeceye benzer ilişkiyle uğraşır sürekli olarak. Arayış içinde olanlar ve bilgeler olgunluk çağlarında bu yola geri dönerler. Oysa insanların çoğu gerçekten önemli olan iç dünyalarını, yaşamlarının erken bir döneminde önemsemeden unutur; yaşamları boyunca iç dünyalarının gerçekten bir parçası olmayan, onların benliklerine ve gerçek yuvalarına ulaşmalarını sağlamayan bir tasalar, istekler ve amaçlar dolambacında dolaşıp dururlar.

Anselm'in çocukluk yazları ve çocukluk güzleri geldikleri gibi sessizce yitip gitti; kardelenler, menekşeler, şebboylar, süsenler ve güller güzelce, bol bol açtılar. Anselm onlarla birlikte yaşadı; çiçekler ve kuşlar ona çok şey söylediler, ağaçlar ve pınarlar ona kulak verdiler; daha önceleri de yaptığı gibi, yazmayı başardığı ilk harfleri ve arkadaşlıklarından duyduğu hayal kırıklıklarını da bahçeye, annesine ve çiçek tarhlarını çevreleyen rengârenk taşlara taşıdı.

Ama sonra kokusu ve tınısıyla hiç de öbürlerine benzemeyen bir bahar geldi. Karatavuk yeniden ötmeye başladı, ama şarkısı artık eskisi gibi değildi. Mavi iris de açtı, ama çanağındaki altın çitle çevrili yoldan gidip gelen düşler ve masallar yoktu artık. Yeşil gölgelere saklanmış çilekler yine gülüyor, kelebekler de ışıl ışıl uçarken sayvanlara takılıp tökezliyordu, ama artık hiçbir şey eskisi gibi değildi. Anselm başka şeylere ilgi duymaya başlamıştı. Annesiyle de sık sık tartışıyordu. Sorunun ne olduğunu ve onu neden bu denli rahatsız edip ona acı verdiğini kendisi de bilmiyor, yalnızca dünyanın değiştiğini ve eski dostlukların ondan uzaklaşıp onu yalnız bıraktıklarını anlayabiliyordu.

Bir yıl geçti böylece. Sonra bir yıl daha. Anselm çocuk olmaktan çıkmış, çiçek tarhlarını çevreleyen rengârenk taşları sıkıcı, çiçekleri suskun bulmaya başlamış, böcekleri de iğnelere geçirip kutularda sakiar olmuştu. Eski sevinçler tükenip gitmişti. Ruhu o uzun ve dolambaçlı, zor yola girmişti bir kez.

Genç bir adamdı artık Anselm ve kendisine henüz yeni başlıyor gibi görünen yaşam yolunda hiç de çekingen davranmaya niyeti yoktu.

Simgelerle dolu dünya, rüzgârda savrulurcasma unutulup gitti ve yeni arzuların, yeni yolların peşinde koşar oldu. Mavi gözlerindeki ve yumuşak saç-larmdaki çocukluk, üzerine sinmiş bir koku gibi henüz geçmemişti, ama insanlar buna değindiğinde sinirleniyordu. Bu nedenle saçlarını kısacık kestirdi, bakışlarına da elinden geldiğince küstah ve bilmiş bir anlam vermeye çalıştı. Kendisini bekleyen sıkıntılı yılları, ne yapacağı hiç belli olmadan, yıldırım hızıyla geride bıraktı. Bazen iyi bir öğrenci ve iyi bir arkadaş oluyor, bazen de içine kapanık, çekingen biri demeye kalmadan büyüme çağlarmdakilerin çok heves • ettikleri içki partilerinde kendini dağıtıyordu. Günün birinde eğitimini sürdürmek için evden ayrılmak zorunda kakk. Artık yalnızca annesini ziyaret etmek için birkaç günlüğüne eve dönüyordu.

Çok değişmiş, boyu uzamış ve giyimine özen gösterir olmuştu. Her zaman değişik arkadaşlar ve değişik kitaplar getiriyordu ve o geçerken, eski bahçe, dalgın bakışları altında küçülüp suskunlaşıyordu. Renkli damarları olan taşların ve yaprakların ona anlatabilecekleri öyküleri yoktu artık. Tanrı'yı ve sonsuzluğu mavi iris çiçeğinin gizinde bulmayı da bırakmıştı.

Anselm liseyi bitirdi, üniversite öğrencisi oldu. Eve ilk önce kırmızı bir kep, sonra da sarı bir kep giymiş olarak döndü. Bir gelişinde bıyıkları terlemişse, öbür gelişinde yeni uzamış bir sakalla geliyordu. Yabancı dilde yazılmış kitaplar getiriyordu. Bir kez de bir köpek getirdi. Ceketinin cebinde taşıdığı deri bir cüzdanda bazen kimsenin görmesini istemediği şiirler, bazen da eski çağların bilge sözlerini taşıyordu. Güzel kızların

mektuplarını ve resimlerini de. Çok uzak ülkeleri görmüş, büyük gemilerle denizlerde dolaşmış olarak da geldi. Yeniden geldiğinde siyah şapkalı, 174

siyah eldivenli genç bir aydın olmuştu. Eski komşuları onu gördüğü zaman şapkalarını saygıyla çıkarıp ona profesör demeye başladılar, oysa profesör değildi. Bir kez daha geldi ve içinde annesinin yattığı çiçeklerle bezenmiş tabutu taşıyan cenaze arabasının arkasından siyah giysiler içinde ince, uzun bedeni ve yüzünde ciddi bir ifadeyle başı dik, ağır ağır yürüdü. Ondan sonra da neredeyse hiç gelmez oldu.

Üniversitede hocalık yaptığı büyük kentte, iyi bir eğitimci olarak tanınıyor, dünyadaki insanlar ne yapıyorsa o da onu yapıyor, iyi cins bir palto ve iyi cins bir şapka giyiyor, duruma göre ciddi ya da içten davranıyor, dünyayı ilgiyle, ama biraz bezgince gözlemliyordu.

Sonunda, arzu ettiği gibi saygıdeğer bir kişi, bir bilgin oldu, ama çocukluk döneminin bitiminde de yaşamış olduğu değişim yinelendi.

Ansızın uzun yılları geride bıraktığını ve hep arzuladığı ve elde ettiği yaşam tarzının kendisini doyurmadığını ve çok yalnız olduğunu düşünmeye başladı. İnsan profesör olmakla mutlu olamıyordu. Kent sakinlerinin ve öğrencilerin saygıyla selamlamalarının da bir anlamı yoktu. Her şey kuruydu ve her şeyi toz kaplamıştı. Mutluluk yeniden çok uzaklarda, geleceğe giden sıcak, tozlu ve hiçbir özelliği olmayan bir yolun sonunda gibi görünüyordu.

O günlerde Anselm, kız kardeşini çekici bulduğu bir arkadaşının evine sık sık gider olmuştu. Artık her gördüğü güzel yüzün peşinden koşmuyordu. O da değişmişti. Mutluluğun hemen kapının dibinde olmadığını, ona yalnızca olağandışı bir yoldan ulaşabileceğini sezinliyordu. Arkadaşının kardeşinden çok hoşlanıyor, çoğu zaman onu gerçekten sevdiğine bile inanıyordu. Ama garip bir kızdı o. Söylediği her söz ve attığı her adım kendine özgüydü. Onunla yürümek, ona ayak uydurmak hiç de kolay değildi. Anselm, akşamları evinde, düşünceler içinde, bir aşağı bir yukarı gidip gelirken, boş odalarda yankılanan ayak seslerini duyuyor, bu kızla ilgili iç çatışmalarını irdelemeye çalışıyordu. Kızın yaşı Anselm'in karısı olmaya uygun değildi. Garip bir kızdı. Onunla birlikte yaşamanın hiç de kolay olmayacağı kesindi.

Onunla birlikte olursa akademik hırsını sürdürmesi zor olacaktı, çünkü kız bu konuda tek bir söz bile duymak istemiyordu. Üstelik sağlığı ve gücü de yerinde değildi. Ha-175

reketli bir toplumsal yaşamı kaldıramayacağı kesindi. Çiçeklerin, kitapların ve müziğin ağır bastığı yaşamını sessizce, yalnız sürdürmeyi yeğliyor, insanlar onu gelip bulursa seviniyor, bunun dışında dünyayı kendi akışına bırakıyordu. Bazen o denli duyarlı oluyordu ki ona ters gelen herhangi bir şey ağlamasına yetiyordu.

Oysa kısa bir süre sonra, yeniden, yalnızlığında bulduğu sessiz ve gizemli mutluluğuyla öylesine sevinçli oluyordu ki insan bu olağandışı kadına bir şeyler verebilmenin ve onun için önemli olmanın ne denli zor olduğunu anlıyordu. Anselm bazen onun kendisini sevdiğini düşünüyor, bazen de hiç kimseyi sevmediğine, herkese aynı şekilde nazik ve iyi davrandığına, rahat bırakılmak dışında dünyadan bir isteği olmadığına karar veriyordu. Oysa Anselm böyle olsun istemiyordu. Bir kadınla beraber yaşayacaksa, yaşantısı renkli olmalı, evi konuklarla dolup taşmalıydı.

"İris," dedi, bir gün ona. "Ah, İris, keşke dünya böyle olmasaydı!

Yaşam yalnızca çiçeklerin, düşüncelerin ve ezgilerin dünyasından oluşsaydı, yaşamım boyunca senin yanında kalıp senin öykülerini dinlemenin ve düşüncelerini paylaşmanın ötesinde bir şey istemezdim.

Adını bile duy-d mak beni rahatlatmaya yetiyor. Olağanüstü güzel bir ad bu. Bana bir şeyi çağrıştırıyor, ama ne olduğunu bir türlü çıkaramıyorum." "Biliyorsun," dedi kadın, "mavi süsen çiçeğinin başka bir adıdır bu." Anselm, "Evet biliyorum," diye yanıtladı. Garip bir huzursuzluk sarmıştı onu. "Onu ben de biliyorum. Çok hoş bir şey bu.

Ama adını her söylediğimde başka bir şeyi anımsıyor gibiyim. Ne olduğunu bilemiyorum. Çok derin, çok uzak ve çok önemli anılarla bağlantılı bir şey olması gerekli. Ne olduğunu bir türlü çıkaramıyorum." İris, karşısında çaresizlik içinde alnını ovuşturan An-selm'e bakıp gülümsedi. O kuş gibi hafif sesiyle, "Ben de ne zaman bir çiçeği koklasam öyle bir duyguya kapılırım," dedi. "Yüreğim bana çiçeğin kokusunun eskiden benim olan, ama yitip gitmiş olağanüstü güzel ve değerli bir şeyle bağlantısı olduğunu

söyler. Müzik dinlediğimde de olur bu. Bazen de şiir okurken, ansızın, bir ışık yanıp söner. Çoktandır görmediğin ve yitirdiğin doğduğun kenti, bir anlığına, aşağıdaki vadide görmüşçesine. Sonra hemen kaybolur ve unu-176

tulur yeniden. Sevgili Anselm, sanırım dünyada var olmamızın nedeni de bu. Yitirilmiş uzak ezgileri düşünüp anlamaya çalışmak, onları aramak ve onları dinlemek için yaşıyoruz. Gerçek yurdumuz o ezgilerin ardında aslında." Anselm, "Ne güzel tanımlayabiliyorsun!" dedi hayranlıkla. Göğsünde ona neredeyse acı veren bir irkilme hissetmişti. Sanki içinde saklı bir pusulanın ibresi oynamış ve ona varabileceği tek hedefi hiç şaşmadan gösterir olmuştu. Oysa bu hedef, yaşamında izlemeyi istediği yola ters düşüyor ve bu ona acı veriyordu. Kendini hoş masalların anlamsızlığına kaptırıp yaşamını düşler içinde boşa harcamaya değer miydi?

Günlerden bir gün, Anselm yine tek başına çıktığı bir gezinin dönüşünde bomboş aydın evini o denli sıcaklıktan uzak ve boğucu buldu ki, dayanamadı, arkadaşının. evine koştu. Güzel İris'e evlenme teklif etmeye karar vermişti. "İris," dedi ona. "Artık böyle yaşayamıyorum.

Sen her zaman benim dostumdun. Senden hiçbir şeyi saklamamam gerekir.

Bir kadınla beraber olmaya gereksinimim var, yoksa yaşamım boş ve anlamsız olacak. Kendime eş olarak senin gibi güzel bir çiçeğin dışında kimi seçebilirim ki, sevgilim! İster misin, İris? İstediğin kadar çiçeğin olur. Bulabildiğimiz kadar! Dünyanın en güzel bahçesi senin olur. Benimle gelir misin?"

İris, Anselm'in gözlerinin içine uzun uzun baktı. Ne gülümsedi ne de kızardı. Sakin bir sesle, "Önerine hiç şaşırmadım, Anselm," dedi.

"Seni severim, ama karın olmayı hiç düşünmedim. Bak dinle!

Evleneceğim erkekten çok şey bekliyorum ben. Başka kadınlardan çok daha fazlasını. Bana çiçekler almaya söz verdin. Bunda da kuşkusuz içtensin. Oysa ben çiçeksiz de, müziksiz de yaşayabilirim. Gerekirse daha birçok şey olmadan da. Ama yüreğimdeki ezginin susmasına bir tek gün bile dayanamam. Dayanamayacağım tek şey bu. Eğer biriyle birlikte olacaksam onun içindeki ezginin de benimkiyle tam bir uyum içinde olması, benim

ezgimle bütünleşebilecek tertemiz bir ezgi olması gerekir. Buna razı olur musun, dostum? Bu yolla daha ünlü olamazsın.

Ödüllere de boğmazlar seni. Evin çok sessiz olur, yıllardır alnında gördüğüm çizgilere o evde yer olmaz. Hayır An-Masallar

177/12

selm, bu iş olmaz. Bak, sen, sürekli çalışan ve her şeyi dert edinip alnına derin çizgiler yazan bir insansın. Benim düşüncelerimi ve varlığımı kuşkusuz seviyorsun; senin hoşuna gidiyor bunlar. Ama başka insanlar gibi, senin için de bunların oyalayıcı bir oyuncaktan öte bir anlamı yok. Beni iyi dinle, lütfen. Senin oyuncak dediğin, benim için yaşamın özü demek. Senin için de böyle olmalı. Senin uğraş

verdiğin ve dert edindiğin şeylerse benim gözümde birer oyuncaktan öte şey değiller. Bence uğrunda yaşamaya değmez onların. Bundan sonra değişemem ben Anselm. içimdeki bir yasaya göre yaşıyorum. Peki, sen değişebilir misin? Senin karm olabilmem için tümüyle değişmen gerekiyor çünkü."

Anselm, onun iradesinin gücü karşısında şaşkınlıktan susup kaldı.

Oysa onu her zaman zayıf ve değişken biri olarak algılamıştı. Tek bir söz söylemedi ve bilincinde olmadan masadan aldığı bir çiçeği gerginlikten titreyen elinde sıkıp ezdi.

İris yavaşça elinden çiçeği aldı ve bu davranışı, ağır bi» suçlama gibi Anselm'in yüreğine saplandı. Ansızın yüzünü aydınlık, sevecen bir gülümseme kaplamıştı. Hiç beklemediği bir anda karanlıktan kurtulabileceği bir yol bulmuşça-sına gülümsedi.

Fısıldarcasma, "Aklıma bir şey geldi," dedi ve kızardı. "Sana garip gelecek. Kapris yapıyor sanacaksın. Oysa geçici bir şey değil.

Söyleyeyim mi? Bizimle ilgili karar buna bağlı olsun. Razı mısın?"

Anselm ne demek istediğini anlamadan İris'e baktı. Solgun yüzünde kaygılı bir ifade belirmişti, ama gülüşü ona güven verdi ve kabul etti.

"Sana bir görev vereceğim," dedi İris. Çok ciddileşmişti yeniden.

"Olur," dedi Anselm. "Buna hakkın var."

"Son derece ciddiyim. Ve bu son sözüm. İçinden nasıl geliyorsa öylece, hiç pazarlık etmeden ve üzerinde konuşmadan, ne dediğini hemen anlamasan da kabul edecek misin?"

Anselm söz verdi. Sonra İris kalktı, ona elini uzatarak, "Çoğu kez bana adımı söylediğinde, senin için bir zamanlar önemli ve kutsal bir şeyi anımsar gibi olduğunu söyledim.

178

Bu bir işarettir Anselm. Yıllarca senin bana ilgi duymanı sağladı.

Senin, ruhun için önemli ve kutsal olan şeyleri yitirdiğine ve unuttuğuna inanıyorum. Mutluluğa ve senin için gerekli olana ulaşabilmen için bunlar yeniden uyanmalı. Sağlıcakla kal Anselm! Sana elimi veriyorum ve senden rica ediyorum. Şimdi git ve benim adımın sana neyi çağrıştırdığını anımsamaya çalış. Bunu başardığın gün, karın olarak nereye istersen oraya giderim. Senin isteğin, benim isteğim olur o zaman."

Şaşkına dönen Anselm, onun sözünü kesip bunun anlamsız olduğunu söyleyecek oldu, ama İris, o duru bakışıyla ona verdiği sözü anımsattı. Anselm susmak zorunda kaldı. Gözlerini yerden kaldıramadan, İris'in elini dudaklarına götürüp öptü ve oradan ayrıldı.

Yaşamı boyunca, görevler yüklenmiş ve tümünün üstesinden gelebilmişti. Ama hiçbiri bu görev kadar önemli, garip ve cesaret kırıcı olmamıştı. Günlerce, orada burada dolaşıp yorgun düşene dek bu konuyu düşündü. Bunun çılgın bir kadının kaprisi olmasından öte bir anlamı olmadığına ve bu işi unutması gerektiğine karar verdiği anlar oluyor, ama ruhunun derinlerinde bir şey ona her seferinde engel oluyordu. Gizli, ince bir sızı, yumuşak, güçlükle duyulabi-len bir uyarıydı bu. Yüreğinde var olan bu incecik ses, İris'in haklı olduğunu söylüyor, onun isteğini yineliyordu.

Oysa, bir aydın için, çok zor bir görevdi bu. Çoktan unuttuğu bir şeyi anımsaması gerekiyordu. Gömülü yılların karmaşık ağının içinden tek bir sırma teli bulup çıkarması, sevgilisine, uçup gitmiş bir kuşun şarkısını, bir ezgi dinlendiğinde duyulan anlık bir sevinci ya da acıyı, bir düşünceden daha uçucu ve görünmez, bir gece düşünden daha soyut ve sabah sisiymişçesine elle tutulamayan bir şeyi yakalayıp getirmesi isteniyordu.

Bazen kendini çok kötü hissettiğinde bu düşünceyi kafasından silip atmayı ve bu işten tümüyle kurtulmayı deniyor, ama o anda, sanki uzak bahçelerden kopup gelen bir soluğun etkisiyle, oyun oynarcasına kendi kendine on kez ya da daha çok "İris," diye fısıldıyordu. "İris."

İçinde, terk edilmiş bir evde bir kapı nasıl ansızın açılırsa ya da bir kepenk nasıl gıcırdarsa, öylesine bir anlık bir hareket oluyor 179

ve bu ona acı veriyordu. Her zaman belirli bir sırayla anımsadığını sandığı anılarını deştiğinde olağanüstü, şaşılası keşiflerde bulunuyordu. O güne dek anılar hazinesinin ne kadar kısır olduğunu anlayamamıştı. Geriye baktığında birçok yılla ilgili anı bulamıyordu.

Üzerine tek bir şey bile yazılmamış sayfalar gibi boştu bu yıllar.

Annesini bile tümüyle gözünün önüne getirmekte zorluk çekiyordu.

Gençken bir yıl boyunca tutkuyla peşinden koştuğu kızın adını da bir türlü anımsayamıyordu. Bir zamanlar bir süre evinde baktığı bir köpeği olduğu geldi aklına. Ama onun adını da günler sonra ancak anımsayabildi.

Giderek artan bir hüzün ve öfkeyle geçmiş yıllarını nasıl boş yere harcadığının bilincine varıyordu. Onun değildi artık o yıllar. Ona çok uzaktılar; bir bağ kalmamıştı aralarında. İnsan bir zamanlar ezberlediği bir şeyi sonradan nasıl ancak zorlanarak bölük pörçük anımsayabilirse o da anılarını öyle anımsayabiliyordu. Anılarını yazmaya başladı. Yıl yıl geri giderek önemsediği anılarını bir bir kâğıda dökmeye başladı. Elle tutulur bir duruma getirmek istiyordu -

onları. İyi, hoş, ama en önemli anıları hangileriydi? Profesör olması mı? Lise öğrencisi olması, doktora yapması ya da üniversitede okuduğu yıllar mıydı? Yoksa, o yıllardan herhangi birinde o kızı ya da şu kızı beğenmesi miydi? Ansızın irkilerek başını yazdıklarından kaldırdı. Bu muydu yaşam? Bu kadarcık mıydı? Eliyle alnına vurdu ve acı acı gülümsedi.

Bu süre içinde yaşam akıp gitmişti. Hem de her zamankinden daha da hızlı ve acımasızca. Bir yılı daha geride bırakmıştı. Oysa ona İris'ten ayrıldığı anda zaman durmuş ve hâlâ o andaymış gibi geliyordu ona. Oysa ondan başka herkes ne kadar değiştiğini görüp ayrımsıyordu. Bu bir yılda hem yaşlanmış hem de gençleşmişti.

Tanıdıklarına yabancılaşmış, dalgın ve değişken olmuş, garip davranmaya başlamıştı. Ne yapacağı belli olmayan biri diye adı çıktı.

"Çok yazık oldu ona," diyorlar, bu durumunu uzun süre bekâr kalmasına bağlıyorlardı. Sorumluluklarını unutur oldu Öğrencileri onun bazen uzun süre boş yere gelmesini bekliyordu. Sokaklarda dalgın, rasgele yürüyor, eskimeye yüz tutmuş paltosunun tozlu yerlere sürünmesine aldırmı-

yordu. Bazıları kendini içkiye verdiğinden söz ediyordu. Bazen dersin ortasında, bir şey anımsamak istercesine duruyor, kimsenin daha önceleri tanık olmadığı büyüleyici, çocuksu bir gülümsemeyle yüzü aydınlanıyor, sonra öğrencilerinin yüreğine işleyen sıcacık, yumuşak bir sesle konuşmasını sürdürüyordu.

Geçmiş yılların soluk izlerinde umarsızca tutarlılık ararken yeni bir yetenek geliştirmişti. Oysa bunun bilincinde değildi henüz. Bir duvara yapılmış eski resimlerin arkasında, bazen nasıl kimsenin bilmediği ve görmediği daha da eski resimler saklı olabilirse, o da anı diye bildiklerinin altında daha başka anıların gömülü olduğunu sık sık düşünür oldu. Bir şeyi anımsamaya çalışarak geçmişi didik didik ettiğinde, örneğin, birkaç gün kaldığı bir kentin adını, bir arkadaşının doğum gününü ya da bunun gibi bir şeyi anımsamaya çalıştığında aklına büsbütün değişik bir şey geliyordu. Bir nisan sabahı ansızın esen meltemin soluğunu ya da bir eylül günü basan sisin kokusunu duyumsuyor, ağzında bir tat algılıyor ve bedeninin herhangi bir yerinde, teninde, gözlerinde ya da yüreğinde inceden inceye karanlık duygular kıpırdanmaya başlıyordu. Giderek, geçmişinde, mavi, sıcak, serin, gri ya da nasıl olursa olsun bir gün olduğuna ve o âna dek, o tek günün, karanlıklara gömülü olarak, varlığını içinde sürdürdüğünü anlamaya başladı. Tam olarak koklayabildiği bu bahar ya da kış gününü, gerçek geçmişinde bulamıyordu, belirli bir adı ve tarihi yoktu bunun. Belki öğrenciyken yaşamış olabilirdi. Belki de daha beşikteyken. Ama koku oradaydı. Ne.

ne olduğunu anlamasına, ne de adını koyabilmesine karşın, içinde bir şeyin canlandığını duyumsuyordu. Bazen, bu anıların çok daha eskilere, bundan önceki yaşamına ait olduklarını bile düşünüyor, ama sonra buna gülüp geçiyordu.

Anselm belleğinin ona hazırladığı uçurumlarda umarsızca dolaşırken sırasında onu heyecanlandırıp duygulandıran, sırasında onu irkiltip korkutan birçok anı bulmasına buldu, ama İris adının or»a ne anımsattığını bir türlü bulamadı.

Bir kez, bulamamanın çaresizliğiyle doğduğu kente gitti. O yerin ormanlarını, sokaklarını, patikalarını ve çitleri-181

ni izledi yeniden. Çocukluğunun eski bahçesinde durdu, akıp giden anı dalgalarının yüreğine çarpıp geçmesini dinledi ve geçmiş onu, düşlerden örülme bir ağ gibi sardı. Hüzünlü ve suskun, yaşadığı kente geri döndü ve onu görmeye gelenleri hasta olduğu bahanesiyle geri çevirmeye başladı.

Ama bir kişiyi içeriye almak zorunda kaldı. İris'e evlenme teklif ettiği günden beri görmediği arkadaşıydı bu. Geldiğinde Anselm'i perişan bir halde, kasvetli bir hücreyi andıran odasında oturur buldu.

"Kalk. Gidiyoruz. İris seni görmek istiyor," dedi.

Anselm yeniden fırladı.

"İris mi? Nesi var? Ah, biliyorum, biliyorum."

"Evet," dedi arkadaşı. "Gel benimle! Ölmek üzere. Çoktan beri hastaydı."

Anselm onunla birlikte İris'i görmeye gitti. Bir divanın üstünde yatıyordu İris. Bir çocuk denli küçülmüş, hafiflemişti. İri iri açılmış gözlerinde aydınlık bir bakışla gülüm-süyordu. Hafif beyaz çocuk elini Anselm'e uzattı. Anselm'in avucunda bir çiçek gibi durdu eli. Yüzü saydamlaşmıştı* sanki.

"Anselm, bana kızgın mısın? Sana çok zor bir göreV verdim ve görevine bağlı kaldığını görüyorum. Sürdür bunu ve amacına ulaşana dek bu yolu izle! Benim yüzümden bunu yaptığını sanıyorsun. Oysa kendin için yapıyorsun bunu. Bunun bilincinde misin?"

"Bunu seziyordum hep. Ama artık biliyorum," diye yanıtladı Anselm.

"Uzun bir yol bu. Çoktan geri dönerdim, ama artık dönüş yolu bulamıyorum. Halim ne olacak, hiç bilemiyorum."

İris onun hüzünlü gözlerine uzun uzun baktı ve onu avutmak istercesine hafifçe gülümsedi. Anselm onun incecik kalmış eline kapandı ve ağlamaya

başladı. Öylesine uzun bir süre ağladı ki, İris'in eli gözyaşlarıyla yıkandı. "Halin ne mi olacak?" dedi İris.

Sesi ansızın parlayan bir anıyı andırıyordu. "Ne olacağını hiç düşünmemelisin. Yaşamın boyunca her zaman arayış içinde oldun. Onuru, mutluluğu, bilgiyi ve beni aradın. Senin küçük İris'ini. Bunların tümü hoş görüntülerdi yalnızca ve tümü seni bırakıp yitti gitti.

Benim de şimdi seni bırakacağım gibi. Bana da böyle 182

oldu. Ben de hep aradım. Sevdiğim hoş resimlerdi bunlar. Ama her defasında bırakıp gittiler ve soldular. Resimlerim yok artık benim.

Hiçbir şeyi aramıyorum ben. Evime döndüm. Küçük bir adım daha attığımda yuvamda olacağım. Sen de oraya ulaşacaksın Anselm. Ve o zaman alnındaki çizgiler yok olacak."

Yüzü o denli solgunlaşmıştı ki, Anselm, telaşla, "Dur, bekle İris. Ne olur gitme!" diye bağırdı. "Bana bir şey bırak ki, seni tümüyle yitirmediğimi anlayayım."

İris onaylarcasma başını salladı. Elini başucunda duran vazoya uzattı. Yeni açmış mavi bir süseni alıp ona verdi. "İşte, benim çiçeğimi, İris'i al ve beni unutma. Beni ara, İris'i ara. O zaman bana geleceksin," dedi.

Anselm ağlayarak çiçeği aldı ve gözyaşları içinde onunla vedalaştı.

Arkadaşı ona haber yolladığında, bir kez daha geldi; tabutun çiçeklerle bezenmesine ve mezara indirilmesine yardım etti.

Bu olaydan sonra yaşamdan koptu. Bir türlü kopuk ipliği onarıp yaşam denen ağı öremez oldu. Her şeyi bıraktı, işinden ve kentten ayrıldı ve dünyada kayboldu. Ara sıra orada burada göründüğü oluyordu.

Doğduğu kentte de, eski bahçenin çitine dayanmış çevreye bakarken gördüler onu. Ama insanlar onun hatırını sorup ona yardım etmeye kalktıklarında çekip gittiğini anladılar.

Süseni hep sevdi. Gördüğü her yerde üzerine eğilir, çiçeğin çanağının içine uzun uzun bakar, mavi derinliklerden geçmişte ve gelecekte ne yar neyoksa, hepsinin kokusunun ve varlığının ona ulaştığını sanırdı.

Ama sonra acılar içinde oradan ayrılırdı. Beklentisi gerçekleşmiyordu bir türlü. Ardında olabilecek en hoş gizemin soluk alıp verdiğini duyduğu yarı açık bir kapının önünde durur gibiydi. Artık her şeyi öğreneceği ve beklentisinin gerçekleşeceğini düşündüğü anda kapı ansızın kapanıyor, dünyanın soğuk rüzgârı yalnızlığını kamçılayıp geçiyordu.

Düşlerinde annesi sesleniyordu ona. Uzun yıllardır onun yüzünü ve varlığını böylesine yakından ve böylesine belirgin görmemişti. Ve İris de sesleniyordu ona. Uyandığında tüm gününü düşünerek geçirmesine neden olan bir tını yankılanıyordu kulağında. Hiçbir kentte doğru dürüst

kalamıyor, kent dışında yabancı gibi dolaşıyor, bilmediği evlerde ve ormanlarda yatıp kalkıyor, ekmek ya da böğürtlen ne bulursa onu yiyor, şarapla ya da bitkilerin üzerindeki çiy taneleriyle susuzluğunu gideriyordu. Hiç umurunda değildi. Çoğu ona deli gözüyle bakıyor, çoğu da büyücü sanıyordu. Korkanı da, alay edeni de çoktu.

Seveni de. O güne dek bilmediği beceriler geliştirdi. Çocuklarla birlikte oluyor, onların garip oyunlarına katılıyor, kırık bir dal parçası ya da küçücük bir taşla konuşabiliyordu. Yazlar ve kışlar önünden su gibi akıp gidiyor ve o hep çiçek çanaklarının, derelerin ve göllerin içine bakıyordu.

"Her şey resim. Her şey resimden oluşuyor," diyordu kendi kendine.

Ama içinde bir öz olduğunu duyumsuyordu. Hiç de görüntü değildi bu ve Anselm'i durmadan izliyordu. Ara sıra onunla konuşuyordu da. iris'in ve annesinin sesiydi konuşan ve bu ses avuntu ve umut demekti.

Yolunun üzerinde mucizelerle karşılaşıyor, ama bunlar onu hiç şaşırtmıyordu. Günlerden bir gün, kışı yaşayan bir „ yerde, sakalında oluşmuş buz taneleriyle, kırlara bata çıka yürüyordu. Karın içinde çok güzel, tek bir çiçek açmış, ince, uzun bir süsen gördü. Onun üzerine eğildi ve gülümsedi. İris'in sürekli anımsaması gerektiğini söylediği şeyi bulmuştu sonunda. Çocukluğunun düşü zihninde canlanmış, altın çizgilerin arasından çiçeğin yüreğine ve gizine giden ışıl ışıl damarlarla örülü yolu görünce aradığı özün orada olduğunu anlamıştı. Görüntü değildi bu artık; gerçek bir varlıktı.

Oradan ayrıldıktan sonra yeni önseziler ve düşler de yol gösterdi ona. İçinde çocukların olduğu bir kulübeye vardı. Çocuklar ona süt verdiler. Onlarla oynadı ve onların anlattığı öyküleri dinledi. Ona, ormanda, odun kömürü toplayanların olduğu yerde bir mucizenin gerçekleştiğini söylediler. Dediklerine göre yalnızca bin yılda bir açılan ruhlar kapısı açılmıştı orada. Anselm çocukların söylediklerini dinledi ve o çok sevdiği resmi görürcesine başını salladı. Yeniden yürümeye koyuldu. Kızılağaçlardan oluşan bir

koruya geldiğinde, çok ender duyulan tatlı bir sesle öten bir kuş çıktı önüne. Sesi, ölen iris'in sesini andırıyordu. Onu izledi. Kuş uçtu, sıçraya sıçraya ormanın derinlerine daldı.

184

Kuş gözden kaybolup duyulmaz olduğunda, Anselm durdu ve çevresine bakındı. Ormanın içinde derin bir vadide buldu kendini. Ağaçların geniş yeşil yapraklarının altından şırıl şırıl akan bir su sesi geliyordu. Onun dışında her şey sessizlik içinde, bir şey bekler gibiydi. Oysa Anselm'in göğsündeki kuş, o sevgili ses, ötmesini sürdürüyor, onu daha ileriye çekiyordu. Sonunda üzeri yosunlarla kaplı dik bir kayaya vardı. Kayanın ortasında dağın içlerine giden ince, dar bir yarık görünüyordu.

Yarığın önünde yaşlı bir adam oturuyordu. Anselm'in geldiğini görünce yerinden fırladı. "Geri dön, be adam! Çabuk geri dön!" diye bağırdı.

"Burası ruhlar kapısı. Buradan giren bir daha çıkamaz."

Anselm kayadaki kapıya dikkatle baktı. İki yanında sık altın sütunlar dizili, sonu görünmeyen mavi bir yolun içeriye doğru uzandığını gördü. Yol, aşağılara, çok büyük bir çiçeğin çanağına doğru gidiyor gibiydi.

Anselm'in göğsündeki kuş, aydınlık ezgisini sürdürüyordu. Anselm bekçiyi geçti. Yarıktan, altın sütunlarla çevrili içerinin mavi gizine girdi. İris'in yüreğindeydi şimdi ve yumuşak adımlarla yürüdüğü yer annesinin bahçesindeki süsenin mavi çanağıydı. Altın pırıltılı alacakaranlığa doğru yol alırken, ansızın tüm anıları ve tüm bilgileri kavradı. Eline dokundu. Küçülmüştü eli. Yumuşacıktı.

Tanıdığı sevgi dolu sesler duydu. Seslerin tınısı ve altın sütunların parıltısı, bir zamanlar, çocukluğunun baharlarında duyduklarını ve gördüklerini andırıyordu.

Küçük bir çocukken gördüğü düş de oradaydı. Resimler dünyasını arkasından sürükleyerek çiçeğin çanağına giriyor ve bütün resimlerin ardında yatan gize girip kayboluyordu.

Anselm usulca şarkı söylemeye koyuldu. Yolu, hafif bir eğimle gerçek yurduna doğru uzanıyordu.

(1918)

185

BİR SOBAYLA SÖYLEŞİ

Kendini tanıştırdı: Şişman, geniş, ağzı ateş dolu.

"Adım Franklin," dedi.

"Yoksa Benjamin Franklin misin?" diye sordum.

"Hayır, yalnızca Franklin ya da Francolino. italyan malı bir sobayım ben. Olağanüstü bir buluş sayılırım. Ama öyle aman aman ısıtmam çünkü..."

"Evet, bunu biliyorum," dedim. "Çok güzel adları olan sobaların tümü olağanüstü buluşlardır, ama pek iyi ısıt-, mazlar. Ben de onları çok severim. Hayran olmaya değer onlara. Ama söylesene Franklin! Nasıl olur da bir İtalya/ı sobası bir İngiliz adı taşır? Biraz garip değil mi bu?" "Niye garip olsun ki? Gizli yasalar vardır, bilmiyor musun?

Doğada da bir sürü gizli yasa var. Bu da bağlantılar ve dille ilgili gizli bir yasa. Doğada böyle bir sürü gizli yasa var. Korkak halkların yürekliliği göklere çıkaran halk ezgileri vardır. Sevgi nedir bilmeyenlerin de sevginin yüceliği üzerine yazılmış tiyatro yapıtları. Biz sobaların da durumu böyle. Genellikle İtalyan malı bir sobanın adı İngilizce, Alman malı bir sobanmki de Yunanca olur. İnan ki, Alman olanlar da, benden daha iyi ısıtmıyor. Oysa adları ya Henreka ya Phönix ya da Hektor'un Vedası. Böyle adlar daha çok şey çağrıştırıyor. Bu nedenle benim adım da Franklin. Ben bir sobayım, ama verilere göre devlet adamı da olabilirdim pekâlâ. Yayvan bir ağzım var. İyice beslenmem gerekli. Ayrıca az ısıtırım, bir borudan dumanlar saçarım, iyi bir adım var ve birçok şeyi anımsatıyorum insanlara."

"Haklısın. Sana büyük saygım var," dedim. "İtalyan sobası olduğuna göre, içinde kuşkusuz kestane kebap yapılabilir, değil mi?"

186

"Kuşkusuz. Zaman geçirmek için birebirdir. Çoğu sever bunu. Bazıları da oyalanmak için şiir yazar ya da satranç oynar. Benim ateşimde de kestane kebap yapabilirsiniz. Neden olmasın ki? Siz de kavrulursunuz bu arada. Ama olsun! Zaman harcarsınız ya, önemli olan o. insanlar boşa zaman harcamaya bayılır. Ben de insanın ürünüyüm. Görevimizi yapıyoruz işte. Düşünme gücünü simgeleyen anıtlarız biz. İşte o kadar!"

"Dur bakayım. Düşünce anıtı mı dedin? Kendinizi böyle mi görüyorsunuz?"

"Evet öyle. Biz tümümüz düşünceyi simgeleyen anıtlarız. Biz endüstri ürünleri, insanoğlunun bir özelliğini ya da erdemini kanıtlayan anıtlarız. Bu özelliğe doğada az rastlanır. En üst düzeyde yalnız insanda vardır."

"Hangi özellikmiş bu? Söylesene."

"Hiçbir amacı olmayan şeylere anlam kazandırmak. Ben de daha birçok şey gibi bu özelliğin ürünüyüm. Adım Franklin, sobayım, odun yiyen büyük bir ağzım var ve de ısının hızla dışarı kaçtığı büyük bir borum. Süsüm de eksik değil. İnsanların açıp kapayabileceği iki kapağım var. Bu da oyalanmak için iyi bir yol. Bir flütle oynar gibi oynayabilirsiniz onlarla."

"Beni şaşırtıyorsun Franklin. Senin kadar akıllı soba görmedim. Ama dur bakayım. Sen soba mısın, anıt mısın?"

"Siz de amma çok soruyorsunuz! Her şeye bir anlam veren tek yaratığın insan olduğunu bilmiyor musunuz? Doğa için meşe meşedir. Rüzgâr da rüzgâr, ateş de ateş. Oysa insan için her şey başka bir şey demektir.

Her şeyin değişik bir anlamı ve birbiriyle bağlantısı olduğu varsayılır. Her şey kutsal ve simgeseldir. Birini basbayağı öldürmek, kahramanlık; salgın hastalık da Tanrı'nm işi olur. Savaşa devrim adını verirsiniz. Böyle olunca bir soba nasıl yalnızca soba olabilir ki? Onun da bir simge, bir anıt ve bir haberci olması doğal. Bu nedenle sevilir ve önemsenir, yine bu nedenle

süsleri ve kapakları vardır. Gördüğünüz gibi tek özelliğinin azıcık ısıtmak olduğunu o da kabul etmiyor. Adı da bu nedenle Franklin."

(1919)

PIKTOR'UN DÖNÜŞÜMLERİ

Piktor, cennete adımını atar atmaz kendini hem kadın hem de erkek olan bir ağacın önünde buldu. Ağacı saygıyla selamladı ve, "Sen yaşam ağacı mısın?" diye sordu. Ağacın yerine, onu yılan yanıtlamaya kalkınca oradan ayrılıp yoluna devam etti. Piktor hiçbir şeyi kaçırmak istemiyordu. Her şey o kadar hoşuna gidiyordu ki! Kendi yurdunda, yaşam kaynağının yanı başında olduğundan hiç kuşkusu kalmamıştı artık.

Bir ağaç daha gördü. "Yaşam ağacı sen misin?" diye sordu Piktor yeniden. d Güneş onaylarcasma başını salladı ve güldü. Ay da onaylarcasına başını salladı ve gülümsedi.

Binbir gözü ve yüzü olan, değişik renkte ve ışıltıda, olağanüstü güzellikte çiçekler ona bakıyorlardı. Bazıları başını sallayıp güldü, bazıları başını sallayıp gülümsediler, bazıları da ne başını salladı ne de gülümsedi. Suskunluğa gömülmüş, benliklerine dönmüş ve kendi kokularıyla mest olmuş gibiydiler. İçlerinden biri leylak rengi bir ezgi, bir başkası da derinlikler mavisi, uykulu bir ezgi tutturmuştu.

Çiçeklerden birinin iri mavi gözleri vardı. Bir başkası da Pik-tor'a ilk aşkını anımsattı. Çocukluğunun bahçesi gibi kokanı da vardı.

Tatlı kokusu Piktor'un annesinin sesini andırıyordu. Biri onunla alay edercesine güldü ve uzun, kıvrık, kırmızı dilini çıkardı ona. Piktor dili yaladı ve ağzına reçineye, bala ve de bir kadının öpücüğüne benzer çıldırtıcı, keskin bir tat geldi.

Piktor bu çiçeklerin ortasında inanılmaz bir sevinç ve özlemle dolu duruyordu. Yüreği ağır bir çan gibi güçlü çar-188

pıyor, büyük bir özlemle tılsımlı sezgilerin haber verdiği arzuların bilinmez dünyasına çağırıyordu onu.

Çimenlerin üzerinde bir kuş gördü Piktor. Renkleri parıldayan, tüm renkleri sahiplenmiş bir kuştu bu. Piktor bu rengârenk güzel kuşa,

"Söyle bana kuş, mutluluk nerede?" diye sordu.

Güzel kuş altın gagasını aça aça güldü ve, "Mutluluk mu? Mutluluk her yerde, dağda, vadide, çiçekte ve billurda," diye yanıtladı onu.

Bunları söyledikten sonra, neşeli kuş tüylerini silkeledi, boynunu salladı, kuyruğunu yere vurdu, gözlerini kırpıştırdı ve bir kez daha güldü. Sonra çimende sakin sakin oturmaya başladı. Ve bilin bakalım ne oldu! Kuş rengârenk bir çiçeğe dönüştü. Tüyleri yaprak, pençeleri de kök oldu. Renklerin ışıltısında, dansının ortasında bitki oluvermişti. Piktor şaşkın şaşkın bakakaldı.

Derken kuş, çiçek yapraklarını ve toz başçıklarını salladı. Çiçek olmaktan yine sıkılmıştı. Kökleri yoktu artık, rahat hareket edebiliyordu. Uçarcasına yavaşça havalandı. Pırıl pırıl bir kelebeğe dönüşmüştü. Ağırlığı olmadan, ışığa gerek duymadan ışıl ışıl yüzüyle dalgalanırcasına uçuyordu. Piktor'un gözleri fal taşı gibi açıldı.

Ama bu yeni kelebek, bu neşeli, rengârenk kuş, çiçekten kelebek, renkli aydınlık yüzüyle, şaşkın Piktor'un çevresinde uçuyor, güneşte parlıyor, bir kar tanesi kadar yumuşakça yere konuyor, Piktor'un'

hemen ayaklarının dibinde oturuyor, yumuşacık soluyor ve ışıltılı kanatlarını azıcık çırpıyor derken, çevresine kırmızı ışıklar saçan renkli bir billura dönüşüverdi. Bu değerli taş, çimenin ve yeşil otların arasında, bir şölen aydınlığıyla pırıl pırıl parlıyordu. Ama gerçek yurdu olan yerin içi onu çağırır gibiydi. O da giderek küçüldü ve toprağa gömülmeye başladı.

Piktor, karşı koyamadığı bir istekle, kaybolmak üzere olan taşı yakaladı ve kendine doğru çekti. Gözlerini, hayran kaldığı bu büyülü ışıktan alamıyordu. Sanki bu ışık tüm mutlulukların sezisini yansıtıyordu yüreğine.

Ansızın, kurumuş bir ağacın dalına dolandı yılan. Tıslayarak, Piktor'un kulağına, "Bu taş seni istediğin şeye dö-

nüştürebilir. İş işten geçmeden dileğini söyle," diye fısıldadı.

Piktor irkildi. Bu olanağı kaçırmaktan korkmuştu. Çabucak bir sözcük söyledi ve ağaca dönüştü. Birçok kez ağaç olmayı düşlemişti, çünkü ağaçlar ona sakin, güçlü ve onurlu gelirdi.

Böylece Piktor ağaç oldu. Toprağa kök saldı, yükseklere doğru uzandı, gövdesinden dallar çıktı ve yeşerdi. Halinden çok memnundu. Serin toprağın derinlerine su arayan köklerini salıyor, yüksek maviliklere doğru yapraklarını sallıyordu. Kabuğu böceklere, dibi tavşanlara ve kirpilere, dalları da kuşlara yuva olmuştu.

Ağaç Piktor çok mutluydu. Akıp giden yılları hiç saymıyordu ve böylece mutluluğunun tam olmadığını anlayana dek epey yıl geçti aradan. Ağaç gözüyle bakmayı çok yavaş öğrenmişti. Bakmayı öğrendiğinde de hüzünlendi.

Cennette, çevresindeki varlıkların çoğunun kendilerini başka varlıklara dönüştürdüklerini gördü. Her şey büyülü bir akıcılıkla sonsuz bir dönüşüm içindeydi. Çiçeklerin, de- . ğerli taşlara dönüştüğünü ya da ok gibi fırlayan kuşlar haline geldiklerini ayrımsadı. Çevresindeki ağaçlar ansızm yok oluyordu. Bunlardan biri kaynak olarak akmaya başlamıştı. Bir başkası da timsah olmuştu. Bir ağacın da balığa dönüştüğünü ve yeni varlığı içinde değişik zevk oyunları peşinde, sevinç içinde, neşeli ve canlı yüzdüğüne tanık oldu. Filler giysilerini kayalarla, zürafalar da varlıklarını çiçeklerle değiştiriyordu.

Oysa ağaç Piktor hep aynı kalıyordu. Kendini değiştirmesine olanak yoktu artık. Bunun bilincine vardığında mutluluğu yitti. Birçok yaşlı ağaçta gözlemlenen o yorgun, neşesiz ve dertli görünüm onu da giderek sardı. Yaşlılık çö-küyordu üzerine. Atlarda, kuşlarda, insanlarda ve tüm varlıklarda da her zaman görülür bu. Eğer değişme yetenekleri yoksa, zamanla hüzne ve dertlere gömülür, güzelliklerini yitirirler.

Günlerden bir gün, bir genç kızın yolu, cennetin o yöresine düştü.

Sarı saçlı, mavi giysili bir kızdı bu. Şarkılar söyleyip dans ederek ağacın altından geçti. O güne dek değişim yeteneğine sahip olmayı aklına bile getirmemişti.

190

Akıllı maymunlar arkasından alaycı güldüler, bazı çalılar ona yavaşça takıldılar, bazı ağaçlar da ona çiçek, ceviz ya da elma attılar. Ama o hiçbirini görmedi bile.

Ağaç Piktor, kızı gördüğünde, o güne dek hiç bilmediği • türden yoğun bir mutluluk özlemine kapıldı. Bir düşünce gelip yerleşti zihnine.

Kendi kanı canı çağırıyormuş gibi geldi ona. "Düşün," diyordu bu ses.

"Şu anda tüm yaşamını gözden geçir ve neyin anlamlı olduğunu bul.

Yoksa çok geç olur. Bir daha böyle bir şansı yakalayamazsın." O da bu sesi dinledi ve düşünmeye koyuldu. Henüz insan olduğu zamanları ve tüm geçmişini, cennete gelişini ve en çok da büyülü taşı elinde tuttuğunda ağaca dönüştüğü o olağanüstü ânı düşündü. Her türlü dönüşümün olası olduğu o andaki kadar yaşamı yoğun duyumsamamıştı!

Gülen kuşu, üzerinde güneşin ve ayın birleştiği ağacı anımsadı. O

zamanlar bir hata yaptığını da. Yılanın dediğini hiç düşünmeden yapmış, yanlış olabileceği aklının ucundan bile geçmemişti.

Kız, ağaç Piktor'un yapraklarının hışırdadığını duydu. Başını kaldırıp baktığında yüreğinde bir sızı duydu birden. Yeni düşünceler, yeni arzular ve yeni düşler kıpırdadı içinde. Bilmediği bir gücün çekimiyle ağacın altına oturdu. Ağaç ona çok yalnızmış gibi gelmişti.

Yalnız ve hüzünlü. Ama suskun hüznünün içinde insanı duygulandıran soylu, güzel bir yanı vardı. Hafif hafif hışırdayan tacının ezgisi kıza çekici geliyordu. Sert gövdesine yaslandı ve ağacın titrediğini duyumsadı. Kendi yüreğimde öylesine titriyordu. Yüreğini garip bir sızı kaplamıştı, ruhunun göklerini de bulutlar. Gözlerinden yakıcı yaşlar dökülmeye başladı. Ne demek oluyordu bu? İnsan neden böylesine acı çekerdi ki? Yüreği neden göğsünden fırlayıp bu güzel ve yalnız varlığm-kinde erimek istiyordu?

Ağaç köklerine dek yavaşça titredi ve içindeki tüm yaşam gücünü toparladı. Kızla birleşebilmek için yanıp tutuşuyordu. Neden o yılana kanıp kendini sonsuza dek ağaç kalmaya mahkûm etmişti? Ne kadar körmüş meğer, ne kadar safmış! Hiçbir şey bilmiyormuş meğer! Yaşamın gizinden hiç mi hiç haberi yokmuş! Hayır, o zaman da gizliden gizliye bunu duyumsamış, biraz sezmişti. Ah şimdi, hüzün 191

içinde, kadm ve erkekten oluşan ağacı düşündüğünde ne iyi anlıyordu her şeyi!

Ve bir kuş geldi. Güzel, yürekli, kırmızı beyaz bir kuş, kavisler çizerek geldi. Kız, uçan kuşu ve kuşun gagasında tuttuğu şeyi yere attığını gördü. Kan gibi, kor gibi kırmızı bir şeydi bu. Yeşil otların arasına düşmüştü. Yeşilin içinde alev gibi parlıyordu.

Kırmızı ışıltısı öylesine güçlüydü ki, kız dayanamadı, eğildi ve onu aldı. Bir billur parçasıydı bu. Bulunduğu yerde karanlığa izin vermeyen, yakut renkli bir kristal.

Kız büyülü taşı beyaz eline alır almaz, yüreğinden dolup taşan dileği gerçekleşti. Güzel kız ağacın içine çekildi ve ağaçla bütünleşti.

Ağacın gövdesinden genç, güçlü bir dal olarak çıktı ve onun yüksekliğine ulaşmak için hızla büyümeye koyuldu.

Her şey yoluna girmiş, dünya düzenine kavuşmuştu. Asıl cenneti şimdi bulmuştu Piktor. Yaşlı ve hüzünlü bir ağaç değildi artık. Yüksek sesle, "Piktoria, Victoria," diye şarkılar söylüyordu.

Değişmişti. Sonunda, sonsuz, gerçek değişimi bulmuştu, çünkü yarımken bir bütüne dönüşmüştü. Artık bundan sonra, istediği kadar değişebilirdi. Var olmanın büyülü akımı kanında dolaşmaya başlamış, her an yeniden yaratılan dünyanın bir parçası olmuştu.

Geyik oldu, balık oldu, insan oldu. Yılan, bulut ve kuş oldu. Ama neye dönüşürse dönüşsün bir çiftten oluşan bir bütün oldu her zaman.

İçinde hem güneş ve ay hem de kadın ve erkek vardı her zaman. İkiz ırmaklar olarak ovalarda aktı, bir çift yıldız olarak da gökyüzünde ışıldadı.

(1922)

192

BUYUCUNUN ÇOCUKLUĞU

Yineden indim, yeniden

Kaynağının içine, bir zamanların o güzel masalı, Uzaktan duyuyorum altın pırıltılı şarkılarını, Nasıl güldüğünü, nasıl düş kurduğunu,

nasıl sessizce ağladığını.

Usulca derinlerinden, bana anımsatarak fısıldanıyor o böyülü sözcük,

Sarhoş ve uykulu gibiyim,

Ve sen beni hep ileriye, hep ileriye çağırıyorsun...

Çocukluğumda yalnızca annem, babam ve öğretmenlerim değil, daha yüce ve gözle görünmez, gizemli güçler de eğitti beni. Bunların arasında büyükbabamın camlı dolabında duran ve Hint mitolojisinin tanrılarından biriymişçe-sine dans eden Tanrı Pan da vardı. Okuma yazma bilmediğim yıllarda bile bu Tanrı ve onun gibiler bana çok çekici gelirdi. Uzakdoğu'nun çok eski çağlarına ait görüntüler ve düşüncelerle öylesine iç içeydim ki çok sonraları bile Hint ve Çin mitolojisinden bir kahramanla ne zaman karşılaş-sam öz yurdumdan biriyle karşılaşmış gibi hissettim hep kendimi. Oysa Avrupalıyım.

Yükselen burcum Yay ve yaşamım boyunca Avrupalılara özgü atak davranışlar, sahip olma duygusu ve sonsuz bir merak bende de vardı.

Ben de çoğu çocuk gibi, yaşam süresince vazgeçilmez olan değerleri okula başlamadan önce öğrenme şansına sahip oldum. Elma ağaçları, yağmur ve güneş, ırmaklar, ormanlar, arılar ve böcekler öğretti bana bunları. Büyükbabamın hazinesin-deki Tanrı Pan ve onun gibi dans eden başka tanrılar da. Dünyadan kopuk değildim. Hayvanları ve yıldızları kork-
Masallar

madan gözlemleyebiliyor, meyve bahçelerinde dolaşırken ya da suyun içinde balıklarla birlikteyken yabancılık çekmiyordum. Bir sürü de şarkı biliyordum. Büyü de yapabiliyordum, ama ne yazık ki bu konuyla uzun süre ilgilenmedim. Ancak ileri yaşlarda yeniden ilgilendim bu konuyla ve çocuk olmanın o olağanüstü bilgeliğini yakalamayı öğrendim.

Okula gitmeye başladığımda derslerde zorluk çekmedim. Üstelik hoşuma bile gidiyorlardı. Okulda, akılcı bir yöntemle, yaşam için gerekli bilgiler kuru kuruya öğretilmiyor, oyun oynarcasına eğlenceli geçen konuşmalara da yer veriliyordu. Bu konuşmalardan çoğu zaman büyük zevk alıyordum. Yaşamım boyunca unutmadığım pek çok şeyi de onlardan öğrendim. Bugün bile çok hoş ve esprili Latince sözler, diziler ve deyimler hâlâ aklımda. Dünyadaki birçok kentin nüfusunun ne kadar olduğunu bile anımsıyorum. Ama doğal olarak, bugünkü nüfuslarını değil de bin yıl öncekilerini!

On üç yaşma dek, ilerde ne olacağımı ve hangi mesleği * seçmem gerektiğini hiç düşünmedim. Bütün erkek çocuklar gibi ben de avcılara, sandalcılara, arabacılara, ip cambazlarına ve kutup kaşiflerine hayranlık duyuyor, onları çok beğeniyordum. İçgüdüsel bir eğilimim vardı. 'Gerçek' diye bilinenle yetinemiyordum bir türlü.

Gerçek, yetişkinlerin söz birliği ettiği bir saçmalık gibi geliyordu bana o zamanlar. 'Gerçekleri' bazen ürkerek, bazen de alay ederek yadsımaya çok erken yaşlarda başladım. Büyü yaparak onları değiştirmek ve sıradanlıklarını önlemek istiyordum. Çocukluğumda bu istek, dış dünyayla ilgili çocuksu şeylere yönelikti. Kışları elma yapabilmeyi, para kesemi altın ve gümüş paralarla doldurabilmeyi, düşmanlarımı büyüyle sakat bırakmayı ya da onları yürekliliğimle utandırdığımı ve bana kahraman ya da kral dendiğini düşlüyordum.

Gömüleri bulup çıkarmak, ölüleri diriltmek ve görünmez olabilmekti dileğim. Özellikle, görünmez olabilmek çok önemsediğim ve gerçekten arzuladığım bir beceriydi. Büyüyle ilgili başka güçler gibi bu istek de beni yaşamım boyunca izledi ve çoğu kez hemen kavrayamadığım biçimlerde ortaya çıktı. Daha sonra, bir yetişkin olarak yazın dünyasına katıldığımda,

birçok kez yazdığım şiirlerin arkasında kaybolmayı ve anlam açısından zengin sözcüklerle oynayarak onlarla gizlenmeyi denedim.

Alışılmışın dışındaki denemelerimi, yazar arkadaşlarım çoğu kez yanlış anladılar ve yerdiler. Geçmişe baktığımda, tüm yaşamımın büyü yapabilme gücüne sahip olabilme isteğinin belirtileriyle dolu olduğunu, ama zamanın akışı içinde bu isteğin nasıl değişime uğradığını, zamanla bu isteğin dışa dönük amaçlar yerine kendi benliğimi nasıl sardığını ve nesneleri değiştirmek yerine kendimi değiştirmeye yöneldiğini izleyebiliyorum. Görünmez olmayı sağlayan sihirbaz pelerinini giyerek, görünmez olmanın ötesinde bir anlam taşımayanın yerini soyut olmasına karşın, varlığı hiçbir zaman yadsmamayan bilginin görünmezliğiyle doldurmaya çalıştım.

Yaşamöykümün gerçek içeriği budur işte.

Canlı ve mutlu bir çocuktum ve evin her köşesine sinmiş olan renkli, güzel dünyaya bir oyunmuşçasına katılırdım. Ne hayvanlar ve bitkiler, ne de imgelem gücümün ve düşlerimin el değmemiş ormanı eksikti.

Güçlerimden ve becerilerimden de hoşnuttum. Beni alev alev yakan arzularım, beni perişan edecekleri yerde mutluluk verirdi. O

zamanlar, daha sonraları o denli yoğun hissedemeyeceğim doyurucu büyüler yaptım hiç bilmeden. Sevgileri kolay kazandım, kolay etkiledim ve başkalarını yönetme rolünü kolay üstlendim. Gizemli olmak da zor gelmedi bana. Benden genç olan arkadaşlarımı ve akrabalarımı yıllarca, büyü yapma gücümün olduğuna, şeytanı oynattığıma ve gizli hazinelerin varlığına gerçekten inandırdım.

Annemin ve babamın bana daha çok küçükken yılanın ne anlama geldiğini öğretmelerine karşın uzun süre cennette yaşadım. Çocukluk düşlerim uzun sürdü. Dünya benimdi, huzurluydu; çevremde her şey güzel bir oyunun parçalarıydı sanki. Duyumsuzluğa ya da özleme kapıldığımda, bana sevinç veren dünyam karardığında ya da çelişkiye düştüğümde, çoğunlukla

değişik, özgür ve engel tanımaz düşlemler dünyasının olasılıklarına dalardım. Geri döndüğümde de dış dünyayı yenilenmiş, hoş ve sevgiye değer bulurdum yeniden. Evet, uzun süre cennette yaşadığım bir gerçek.

195

Babamın küçük bahçesinde tahta bir bölüm vardı. Orada tavşan ve evcilleştirilmiş bir karga beslerdim. Sıcağı ve yeri benimsemenin verdiği mutlulukla orada saatlerce oturur, dünyanın zamanını harcardım. Tavşanlar, yaşam, çimen, süt, kan ve üretkenlik gücü kokar, karganın sert bakışlı kara gözlerinde ölümsüzlük ışıldardı.

Akşamları, aynı yerde, sönmeye yüz tutmuş bir mumun ışığında, uykulu sıcak hayvanların yanında, yalnız ya da bir arkadaşla birlikte, bu kez değişik saatler geçirirdim. Çok büyük gömüler bulma, mutluluğun gizini öğrenme, çözümlenmesi kolay dünyada bir şövalye olarak başarıdan başarıya koşma tasarıları yapardım. Bu şövalye, hırsızları yönetir, mutsuzları kurtarır, tutukluları özgür bırakır, zapt edilmiş

kaleleri yakar yıkar, hainleri çarmıha gerer, sadık olmayan hizmetkârları bağışlar, kralların kızlarını kazanır ve hayvanların dilinden anlardı.

Büyükbabamın kütüphanesinde çok ağır, büyük bir kitap vardı. Onu karıştırır, okurdum. Tükenmek bilmeyen bu kitapta eski, olağanüstü resimler vardı. Çoğu kez, ilk açış-* ta, bu çekici resimler sayfalarda ışıl ışıl parlar, çoğu kez de sanki büyüyle yok olmuşlar ya da hiçbir zaman orada olmamışlar gibi uzun süre arar arar bulamazdınız. Bu kitapta olağanüstü güzel ve anlaşılmaz bir öykü vardı. Onu sık sık okurdum. O da her zaman bulunmazdı. Zamanın uygun olması gerekirdi. Bazen tümüyle yok olur, saklanır, sık sık yer değiştirirdi. Bazen okurken sevecen ve anlaşılır gelir, başka bir kez de tavan arasının kapısı nasıl ardındaki karanlıkla kapalı durur ve insan o karanlıkta bazen hayaletlerin nasıl kıs kıs güldüklerini ve iç geçirdiklerini duyarsa, o da öylesine kapalı dururdu. Her şey gerçek ve büyüyle doluydu; gerçekle büyü birbirine güvenerek gelişirlerdi. İkisi de benimdi.

Büyükbabamın hazinelerle dolu camlı dolabmdaki dans eden Hint tanrısı da her zaman aynı tanrı olmazdı. Yüzü değişirdi ve hep aynı biçimde dans etmezdi. Bazen yabancı, bilinmez ülkelerde, bilinmez halkların, dua etmek için biçimlendirdikleri değişik ve biraz da gülünç bir tanrı olur, başka

zamanlarda da anlamlı, adı konamayan kötülüklerle dolu, kurban isteyen, öfkeli, güvenilmez ve alaycı 196

bir büyü yapıtı gibi görünürdü. Sanki sonradan öç almak için benim onunla alay etmemi sağlardı. Sarı madenden yapılma olmasına karşın bakışlarını değiştirebiliyordu. Şaşı baktığı da olurdu. Başka zamanlarda da tam bir simgeye dönüşür ne güzel ne çirkin ne kötü ne iyi ne gülünç, ne de ürkünç bir görünümü olurdu. Eski, yalın ve hayal gücü gerektirmeyen bir harf, kayada bir yosun lekesi ya da bir çakıl taşının üzerindeki bir işaret gibi. Biçiminin, yüzünün ve görüntüsünün ardında tanrı yaşar ve sonsuzu simgelerdi. O zamanlar çocuk olduğum için adlarını bilmediğim, ama yine de saygı duyduğum ve sonradan Shiva, Vishnu, Tanrı, yaşam, Brahman, Atam Tao ve ölümsüz anne olduğunu öğrendiğim kavramlara dönüşürdü. Babaydı, anneydi, kadındı, erkekti, güneşti ve aydı o.

Camlı dolapta ve başka dolaplarda, tanrının yanı sıra, başka şeyler de vardı. Tahta boncuklardan tespihler, palmiye yapraklarına yazılmış

rulo halinde eski Hindu elyazma-ları, yeşil sabun taşından yontma kaplumbağalar, ağaçtan, camdan, kuvarstan ve topraktan yapılma küçük tanrı heykelleri, işlemeli ipek ve keten örtüler, pirinçten yapılma kupalar ve kâseler de vardı orada. Hepsi Hindistan'dan, kıyıları palmiye ağaçlı, ceylan gözlü nazik insanların ülkesi Seylan'dan, o cennet gibi adadan ya da Siyam'dan ve Burma'dan gelmişti. Tümüne deniz, baharat ve uzak yerlerin kokusu sinmişti. Tarçın ve sandalağacmın da. Koyu tenli ya da sarı tenli eller tutmuştu onları, tropikal yağmurlarda ya da Ganj Nehri'nin suyunda ıslanmış, Ekvator güneşinde kavrulmuş ve balta girmemiş ormanlarca gölgelenmişlerdi. Ve bunların hepsi büyükbabamındı. O yaşlıya, saygıdeğer olana, güçlüye, beyaz gür sakallıya, o her şeyi bilene, anne ve babadan daha güçlü olana aitti. Başka şeyleri ve başka güçleri de vardı onun. Yalnız Hint tanrılarının, oyuncakların, büyüyle örülü, yontulmuş ya da işlenmiş hindistancevi-zinden kapların, sandalağacmdan kutuların, o odanın ve kütüphanenin sahibi değildi. Aynı zamanda hem akıllı, bilge bir adam hem de bir büyücüydü. İnsanların konuştuğu tüm dilleri anlar, otuzdan çok dil bilir, belki tanrıların ve yıldızlannkini bile bilirdi. Pali ve Sanskritçe yazabilir ve konuşabilir, Bengal, Hint ve Singapur dilinde şarkılar söy-197

leyebilir, Hıristiyan olması ve Tanrı'ya, isa'ya, Kutsal Ruh'a inanmasına karşın; Müslümanların ve Budistlerin dua yöntemlerini de bilirdi. Çok uzun yıllar Doğu'da, sıcak ve tehlikeli ülkelerde kalmış, kayıklarla ve kağnılarla gezmiş, at üzerinde, katır üzerinde yolculuk etmişti. Kimse kentimizin ve ülkemizin dünyanın çok küçük bir parçası olduğunu ve milyonlarca insanın değişik inançları, örfleri, dilleri, ten renkleri ve tanrıları olduğunu onun kadar iyi bilemezdi. Erdemleri ve kötülükleri olduğunu da. Onu sever, sayar ve ondan korkardım. Her şeyi ondan bekler, güvendiğim için her şeyi ona söyler, ondan ve tanınmamak için değişik tanrıların giysilerine bürünen Tanrı Pan'dan sürekli bir şeyler öğrenirdim. Annemin babası olan bu insan, bir gizemler ormanında saklanırdı. Nasıl ki yüzü beyaz sakalında gizliyse. Gözlerinden tüm dünyanın hüznü ve bilgelik akar, yüzünden, sırasında yalnızca bir bilgelik, sırasında da Tanrısal bir muziplik okunurdu. Birçok ülkelerin insanları tanır, sayar ve ziyaret ederdi onu. Gelenler onunla İngilizce, Fransızca, Hinduca, İtalyanca ve Malezyaca gibi de-* ğişik diller de konuşur, uzun uzun sohbet ettikten sonra ansızın yok olurlardı. Büyükbabamın belki arkadaşları, belki elçileri, belki de hizmetkârları ya da görevlileriydiler.

Annemin gizemini ve mistik yönünü ondan, o anlaşılmaz insandan aldığını biliyordum. Annem de uzun süre Hindistan'da kalmıştı. O da Malajala ve Kaneri lehçelerini konuşur, bu dillerde şarkılar söylerdi. Büyülü yabancı dillerde büyükbabamla birlikte şarkılar söylerler, değişik dillerin deyimleriyle konuşurlardı. Annem de büyükbabam gibi yabancı ülkelerin gülüşüne ve görmüş geçirmişliğin verdiği o gizemli gülümsemeye sahipti.

Babamsa onlar gibi değildi. Yalnız bir insandı o. Ne tanrıların ve büyükbabamın dünyasının, ne de kentin günlük yaşamının bir parçasıydı. Acı çeken, yalnız ve arayış içinde olan biriydi, iyi bir eğitimden geçmişti, iyi niyetli ve dürüsttü; tümüyle gerçeğin hizmetindeydi. Soylu ve zarifti, ama o gizemli gülüşe çok uzaktı ve tabii ki gizemli yönleri de yoktu. İyilik ve akıl onu hiç bırakmaz, büyükbabama özgü büyü bulutlarına dalıp ansızın yok oluvermez, yüzü hiçbir zaman, o çocuksu ve Tanrısal büyü bulutunda yok olma 198

oyununun getirdiği kâh hüzünlü, kâh inceden inceye alaycı ifadeye bürünmez, tümüyle içine kapanık, suskun bir tanrının maskesi gibi

durmazdı. Babam annemle Hindu dilleri yerine İngilizce ve billur gibi pırıl pırıl, biraz Baltık lehçesiyle renklendirilmiş güzel Almancasıyla konuşuyordu.

Bu dili bana o öğretti, bana ders verdi ve beni bu dille kazandı. O

zamanlar, hayranlıkla ona yetişmeye gayret ederdim. Sanırım biraz da abartılı bir çabayla, çünkü köklerimin, annemin, o kara gözlü gizemli kadının toprağında olduğunu bilirdim hep. Annem ezgilerle doluydu, babamsa değildi. Babam şarkı söylemesini bilmezdi.

Kız kardeşler ve benden büyük iki erkek kardeşle birlikte büyüdüm.

Ağabeylerimi sayar ve onlara imrenirdim. Çevremizdeki kent küçüktü.

Eski, kambur kentin dört bir yanı, güçlü ve biraz karanlık bir ormanla kaplıydı. Ortasından da arada sıkışıp kalmış, eğri büğrü, coşkusuz bir nehir akardı. Hepsini sever, öz yurdum bilirdim.

Ormandaki, nehirdeki bütün bitkileri, taşları ve mağaraları, kuşları, sincapları, tilkileri ve balıkları, hepsini tanırdım. Hepsi be-nimdi, benim öz yurdumdu, ama bunlardan başka camlı dolap ve kütüphane de oradaydı. Büyükbabamın her şeyi bilen yüzündeki iyi niyetli alay, annemin sıcak karanlık bakışı, kaplumbağalar, tanrılar ve Hint ezgileri ve deyimleri de. Ve onlar, çok daha büyük bir dünyanın, çok daha büyük bir yurdun, çok eskilere dayanan bir geçmişin ve çok daha derin bağlantıların olduğunu söylüyorlardı. Yukarıda da, sallanan yüksek, küçücük evinde, grili kırmızılı papağan otururdu. Yaşlıydı, akıllıydı, bilge bir yüzü ve keskin bir gagası vardı. Şarkı söyler, konuşurdu. O da uzaklardan, bilinmeyenden gelmişti. Tropikal ormanların dillerini şakır, ekvator kokardı. Evimizde birçok dünya, yeryüzündeki birçok hayvan birbirine sevecen kollarını açar, birbiriyle tanışır, birbiriyle örtüşürdü. Eski, büyük bir evdi bizimkisi. Kimileri boş duran bir sürü odası, kilerleri, taş ve soğuk kokan büyük, geniş koridorları ve odunla, meyveyle, hava akımları ve karanlık boşluklarla dolu sonu gelmez bir tavan arası vardı. Bu evde dua edilir, İncil okunur, öğrenilir, Hint felsefesiyle ilgilenilir, bol bol düzeyli müzik yapılır, Buda ve Laotse bilinir, dış

ülkelerden, ellerinde deriden ya

da bezden yapılma değişik bavullarıyla, giysilerine yabancı bir hava ve uzak ülkelerin kokusu sinmiş konuklar çıkagelir, yanlarında değişik dillerin tınısını getirirlerdi. Yoksullar doyurulur, ziyafetler verilir, bilimler ve masallar yan yana yaşardı. Evde bir de çekindiğimiz bir büyükanne vardı. Onu pek tanımazdık, çünkü Almanca bilmezdi. Fransızca bir İncil okurdu. Çok yönlü ve her şeyi tümüyle anlaşılamayan bir evdi bu. Bu evde ışık çok değişik renklerde parlardı; yaşam canlıydı ve çoksesliydi. Her şey güzeldi ve hoşuma gidiyordu, ama imgelem dünyam daha da güzeldi. Gözlerim açıkken kurduğum hayallerin oyunları daha zengindi. Gerçek yetersiz kalıyordu, büyü gerekliydi.

Büyü evin içinde ve yaşamımda gizliydi. Büyükbabamın dolaplarının yanı sıra Asya dokumaları, giysiler ve şallarla dolu olan annemin dolaplarına, tanrıların şaşılığına, bazı eski odalara ve merdiven altlarının gizemli kokusuna da sinmişti büyü. Dışımdaki bu dünya içimde yankılanırdı. Yalnız benim olan, benim için var olan büyüler ve bağlantılar da vardı; hiçbir şey onlar kadar gizli ve günlük gerçek-» lerin ötesinde değildi. Ama buna karşın hiçbir şey de yine onlar kadar gerçek olamazdı. Canı istediğinde ortaya çıkan, sonra yeniden saklanan büyük kitaptaki resimler ve öyküler; her saat değiştiğine tanık olduğum nesneler böyleydi işte. Evin kapısı, bahçedeki kulübe, sokak ve bir pazar akşamı, bir pazartesi sabahına oranla ne kadar değişik görünürdü! Büyükbabamın ruhunun, babamın ruhuna dönüş-müşçesine egemen olduğu oturma odasındaki duvar saati ve İsa'nın resimdeki yüzü, gün boyunca nice değişik görüntülere bürünür ve saatten saate nasıl değişirlerdi! Orada yabancı bir ruh hiçbir şeye damgasını basamazdı. Onları benim ruhum sahiplenir, onlarla oynar ve onları yeniden adlandırıp anlam kazandırdı. Orada herkesin bildiği bir iskemle, bir tabure, sobadaki bir gölge ya da katlanmış

bir gazete güzel, çirkin, kötü, anlamlı ya da bayağı görünebilirdi.

Özlemi körükleyici, çekingen, yapıcı, gülünç ya da hüzünlü görünebilirdi. Değişmeyen ve hep aynı kalan ne az şey vardı! Her şey nasıl yaşıyor,

değişiyor, değişimi arzuluyor, dağılmak ve yeniden doğmak için nasıl da pusuda bekliyordu!

200

Bütün bu büyülü görüntülerin en önemlisi ve olağanüstü olanıysa

'küçük adam'dı. Onu ilk kez ne zaman gördüğümü anımsayamıyorum.

Sanırım hep oradaydı, dünyaya benimle birlikte gelmişti. Küçük adam, ufacık, gölge gibi, gri bir varlıktı. Bir adamcık, bir hayalet, bir cin, bir melek ya da bir şeytan. Ara sıra önümde yürümeye başlardı.

Uykuda da olsam, uyanık da olsam, onu babamdan, annemden, mantıktan ve korkudan da daha çok izlemek zorundaydım. 'Küçük' göründüğü zaman ondan başka her şey önemini yitirir, o nereye giderse ve ne yaparsa aynısını benim de yapmam gerekirdi. Tehlike olduğu zamanlarda görünürdü. Kızgın bir köpek ya da benden büyük, öfkeli bir oğlan beni kovalamaya kalktığında ve en zorda kaldığım anda küçük adam orada bitiverir, önümden koşmaya başlar, bana yol gösterir ve beni kurtarırdı. Bahçe çitindeki aralığı gösterir, benim son anda çıkış

yolunu bulmamı sağlardı. O "anda ne gerekliyse onu yapardı. Yere yatmak, geri dönmek, oradan kaçmak, bağırmak ya da susmak gibi.

Ağzıma atacağım bir şeyi elimden çekip yememi engeller, beni kaybolmuş eşyalarımın bulunduğu yere götürürdü. Onu bazen her gün görürdüm. Bazen de günlerce görünmezdi. O günler iyi geçmez, her şey berraklığını yitirir, hiçbir şey olmaz, hiçbir şey yürümezdi.

Bir kez, bir pazaryerinde küçük adam önümden koştu, ben de arkasından. Derinliği insan boyu gelen, havuzunda dört fıskiye olan pazaryeri çeşmesine doğru gidiyordu. Çeşmenin çevresindeki taş

duvarın üzerine zıpladı, oradan da kendini aşağıdaki derin suya fırlattı. Kuşkusuz ben de. Seçeneğim yoktu. Ama az kalsın boğuluyordum. Biri beni dışarı çekti. Böylece kurtarılmış oldum.

Üstelik genç ve hoş bir komşu tarafından. O zamana dek görmediğim biriydi bu. Ona minnet borcum oldu ve beni uzun süre mutlu eden iyi bir

dostluk başladı aramızda.

Bir kez de babam yaptığım bir hatayı konuşmak üzere beni kenara çekti. Büyüklere dert anlatmanın zorluğunu yaşayarak kem küm etmeye başladım. Birkaç damla gözyaşı ve hafif bir cezayla olay kapandı.

Babam, o günü anımsamam için bana bir de güzel küçük bir cep takvimi armağan etti. Biraz utanarak, biraz da durumundan hiç hoşnut ol-201

mayarak babamın yanından ayrıldım. Nehrin üzerindeki köprüde küçük adam ansızın önümde beliriverdi ve köprünün parmaklıklarına zıpladı.

Elini kolunu sallayarak bana babamın armağanını suya atmamı işaret etti. Ben de dediğini hemen yaptım. Gelmediği, görünmediği ve beni ortada bırakmadığı zamanlar dışında, o oradaysa hiç duraksamaz ve hiç çelişkiye düşmezdim. Başka bir günü anımsıyorum. Annem ve babamla gezmeye çıkmıştık. Ansızın küçük adam göründü ve yolun solunda yürümeye başladı. Ben de onun arkasından gittim. Babam beni durmadan yolun öbür tarafına çağırıyordu, ama 'küçük' oralı olmuyor, inatla solu izliyordu. Ben de her zaman hemen onun yanma koşmak zorunda kalıyordum. Babam sonunda çağırmaktan bıktı ve canım nereye isterse oraya gitmeme izin verdi. Kırılmıştı. Ancak eve vardığımızda bana neden sürekli yolun soluna geçmem gerektiğini söyledi ve neden söz dinlemediğimi sordu. Böyle zamanlarda zor durumda kalıyordum.

Gerçekten zor oluyordu, çünkü kim olursa olsun birine küçük adamın varlığından söz edip onu ele vermem dünyanın en olmaya» cak işiydi.

Hiçbir şey küçük adamın varlığını ortaya çıkarmaktan, onun adını ağzıma almaktan ve onun yaptıklarda değinmekten daha yasak ve daha kötü olamazdı. Daha büyük bir günah da. Üstelik onu düşünemez, ona seslenemez ya da onu yanıma çağıramazdım. Gelirse iyiydi ve izlenirdi, gelmezse de sanki hiç var olmamışçasına yapacak bir şey kalmazdı. Küçük adamın adı yoktu. Gelince de izlememek olanaksızdı.

Nereye giderse gitsin, ben de peşinden gidiyordum. Suya da olsa, ateşe de. Bana bir şey söylediği ya da buyurduğu hiç olmazdı. Hayır, yalnızca onu bunu yapıyordu. Ben de arkasından. Nasıl ki benim yansım olan gölge min

benden değişik hareket etmesi olanaksızsa, benim de onun yaptığını yapmamam olanaksızdı. Belki de 'küçüğün' gölgesi ya da aynasıydım ben ya da o benim. Belki de ondan önce ya da onunla birlikte onun yapmamı istediklerimi yapıyordum. Yazık ki her zaman yanımda olmazdı. O olmadığı zamanlarda yaptıklarım doğallıklarını ve gerekliliklerini yitirirler, her şey değişirdi. O zaman her adımda yapmak ya da vazgeçmek olasılığı, duraksamalar ve her şeyi inceden inceye düşünmek giriyordu işin içine. O dönemde, 202

en güzel, en iyi ve beni en mutlu eden adımlar, hep düşünmeden attığım adımlar olmuştur. Belki de, özgürlüklerin dünyası aynı zamanda hayal kırıklıklarının dünyası demektir.

Beni fıskiyeli havuzdan çekip çıkaran neşeli komşu kadınla olan arkadaşlığım ne hoştu! Genç, canlı, hoş ve aptal bir kadındı.

Neredeyse insanın hayran olabileceği türden olağanüstü bir aptallığı vardı. Bana soygun ve büyü öyküleri anlattırır, bazen körü körüne inanır, bazen de hiç inanmaz, ama beni Avrupa'nın en akıllı insanlarından biri sanırdı. Ben de buna inanmaya çoktan hazırdım.

Bana hayrandı. Gülünç bir şey anlatmaya başladığımda daha espriyi anlamadan yüksek sesle anlamsız anlamsız gülerdi. Bunu ona söyler ve,

"Dinle Bayan Anna, hiç anlamadığın bir espriye nasıl gülebiliyorsun?

Bu çok aptalca. Ayrıca utandırıcı bir şey. Ya arıla da gül, anlamazsan da gülme. Anlamadığında gülmen ve anlamış gibi görünmen gerekmez," derdim. Oysa o gülmeyi sürdürürdü. "Hayır!" diye bağırırdı. "Sen gördüğüm en akıllı gençsin. Harikasın! Ya bakan ya profesör ya da doktor olacaksın. Gülmeme gelince, bunu kötüye yorma.

Yalnızca senden çok zevk alıyorum. Sen gelmiş geçmiş en şakacı insansın. Haydi şimdi bana şu espriyi anlat." Çaresiz açıklamak zorunda kalırdım. Üstelik sürekli öyle mi, böyle mi diye sorardı.

Sonunda, anladığı zaman, daha önceki içten kahkahalarının yerini, yerinde attığı olağanüstü coşkulu kahkahalar alır, beni de güldürürdü. Birlikte ne

çok gülerdik, beni nasıl da şımartır, nasıl da göklere çıkarırdı! Üç kez arka arkaya söylettiği zor tekerlemeler vardı. Örneğin, 'Wiener Wascher waschen vveisse Wiener Wâsche' ya da,

'Die Geschichte vom Cottbuser Postkutsch-kasten' gibi. Ona da denemesi için ısrar ederdim, ama o daha tekerlemeyi söylemeden gülmekten katılır, iki sözü bir araya getiremez, getirmek de istemez ve cümleye her başlayışında ikimiz de makaraları koyverirdik. Bayan Anna tanıdığım en eğlendirici insandı. Çocuk aklımla onu inanılmaz derecede aptal bulurdum. Öyleydi de. Ama mutlu bir insandı ve bazen mutlu insanların aptal olsalar bile gizli bir bilgelikleri olduğuna inanasım geliyor. Zeki olmak kadar aptalca olan ve insanı mutsuz eden ne var ki!

203

Aradan yıllar geçti. Bayan Anna'yla olan ilişkimizin hızı kesilmişti.

Artık büyümüştüm, zihnin arayışlarını ve hüzünlerini anlamaya çabalıyordum. Bir gün yeniden Bayan Anna'ya gereksinimim oldu. Ve küçük adam götürdü beni ona. Bir süredir cinsiyet ayrımı ve çocuk yapma soruları kafama takılmıştı. Giderek aklımdan çıkmaz oldular.

Bende huzur bırakmıyorlardı. Bir gün öylesine yakıcı ve acı verir oldular ki, konuşmaya çekindiğim bu sorunu çözümlemeden bırakmaktansa ölmeyi yeğ tutar oldum. Gözlerim yerde, huzursuz, mutsuz ve karamsar, çılgın gibi pazar-yerini geçerken ansızın küçük adam beliriverdi!

Artık ender gelen bir konuk olmuştu, uzun süredir sadık değildi bana ya da ben ona; ve onu ansızın yeniden gördüm. Küçük ve çevik adımlarla önümde yürüyordu. Bir anlığına göründü, Bayan Anna'nın evinden içeri daldı ve yok oldu. O sırada onu evin içine dek izlemiştim ve nedenini de biliyordum. Beklenmedik bir anda odanın ortasında belirdiğimde Bayan Anna bir çığlık attı. Onu tam giyinmek üzereyken yakalamıştım. Ama beni geri çevirmedi ve kısa sürede bana o anda kesinlikle gerekli olan bilgilerin aşağı yukarı tümünü bir çırpıda öğretti. O kadar genç olmasaydım aramızda büa ilişki olacaktı.

Bu aptal ve neşeli kadının öbür yetişkinlerden bir ayrımı vardı.

Aptal olmasına aptaldı, ama doğaldı, duraksa-mazdı ve her zaman huzurluydu. Ne değiştirmeye kalkar ne de kendi değişirdi. Oysa çoğu yetişkin çok değişikti ondan. Olağandışı olanları da vardı kuşkusuz.

Yaşamla dolu olan şeylerin ve gizemli etkilerin bilincinde olan annem, adil olan ile aklın bilincinde olan babam ve neredeyse insan diyemeyeceğim, kapalı, çok yönlü, sürekli yaratan ve gülümseyen büyükbabam gibi. Oysa yetişkinlerin çoğu, onlara saygı duyup çekinmek gerekse bile çok renksiz tanrılardı. Beceriksiz oyunculuklarıyla çocuklarla konuşmaya kalktıklarında ne kadar gülünç olurlardı!

Vurgulamaları ve gülümsemeleri alabildiğine yanlıştı! Kendilerini ve yapıp ettiklerini ne çok önemserler; sokakta onları koltuklarının altına iş çantalarını, araç gereçlerini ve kitaplarını sıkıştırmış

durumda yürürken gördüğünüzde, kendi kendilerine aşırı değerler biçip, nasıl da tanınmak, selamlanmak

ve saygı görmek isterlerdi! Bazen, pazar günleri, koyu renk deri eldivenlerin gizlediği ellerinde eğreti duran silindir şapkalardan adamlar annemle babamı, 'ziyaret etmeye' gelirdi. Önemli, kasıntı, ciddi adamlar, avukatlar, devlet memurları, rahipler, öğretmenler, müdürler ve müfettişler. Yanlarında da biraz ürkek, biraz da ezik karıları. Koltuklarda baston yutmuş gibi otururlar; girerken, çıkarken, otururken, soru sorarken ve yanıt verirken onları hep zorlamak ve yardım etmek gerekirdi. Bu küçük burjuva dünyasını layık olduğu gibi, fazla ciddiye almamak bana kolay geliyordu, çünkü annem ve babam o dünyanın insanı değildiler ve onlara da gülünç geliyordu bunlar. Ama oyun oynamadıkları, eldiven giymedikleri ve ziyarette bulunmadıkları zamanlarda da çoğu yetişkin, bana inanılmaz ölçüde garip ve gülünç geliyordu. İşlerini ve mevkilerini nasıl da önemsiyorlar ve kendilerini ne kadar büyük ve kutsal görüyorlardı!

Bir arabacı, polis ya da kaldırım döşeyen bir görevli sokağı kapattığında, bu onun için kutsal bir işe dönüşüyor ya ortadan kaybolup onlara yer açmak ya da yardım etmek gerekiyordu. Oysa çocukların oyunları ve işleri hiç de önemli değildi. Kenara itilip bağırılırdı onlara. Yetişkinlere oranla daha az dürüst, daha az iyi ve daha az önemli işler mi yaparlar? Hayır, tam tersidir bunun, ama yetişkinler güçlüdür, buyurgandır ve yönetirler. Bu arada aynı biz çocuklar gibi oyun oynarlar. Silahla ateş etmeyi öğrenirler, askercilik oynarlar, derneklere, buluşma yerlerine giderler.

Yapılanların tümünün önemli ve geçerli nedenleri vardır, sanki başka türlü olmazcasına ve daha güzel, daha kutsal şeyler yokmuşçasına.

Onların arasında alçakgönüllülerin de olduğunu yadsımamak gerekir.

Öğretmenlerin arasında bile böyleleri vardır. Ama yetişkinlerin çok azı, bir zamanlar kendilerinin de çocuk olduğunu ve bir çocuğun nasıl yaşadığını, nasıl çalıştığını, nasıl oynadığını ve neyi sevip neyi sevmediğini anımsar. Bu şaşılacak ve ayıplanacak bir durum değil midir? Çok azdır, gerçekten çok azdır çocukluğun ne demek olduğunu hâlâ unutmamış olanlar!

Çocuklara öfkeli ve kötü davrananlar, onları oradan buradan kovmanın dışında bir şey yapmayanlar, haraca kesenler ve dayılananlar onlara

çekemezlik ve nefretle bakanlar ve bazen onlardan korkanlar bile vardır. Hayır, öbürleri, yani iyi niyetle çocuklarla bir süre konuşmaya kalkanlar da aslında ne yapacaklarını bilemez ve bize yönelmek istediklerinde zorlanır, gerçek çocuklar yerine kendi zihinlerinin ürünü yapay ve aptal çocuk karikatürlerine ilgi gösterirler.

Bu yetişkinlerin hemen hemen hepsi, başka bir dünyada yaşıyor ve biz çocuklardan değişik bir havayı soluyordu. Çoğu kez bizden daha zeki değillerdi, bizden daha gizemli bir güçleri de yoktu. Evet, ama bizden daha güçlü oldukları kesindi. Biz kendiliğimizden boyun eğmezsek zorlayabili-yorlar ve dayak atabiliyorlardı. Gerçekten anlamak bu muydu? Her öküz ve her fil de yetişkin bir insana oranla daha güçlü değil midir? Ayrıca bana çok ilginç gelen bir şey daha vardı. Birkaç kez de çok kötü diye değerlendirdiğim -o da çocukları kıskandıklarını gördüğüm bazı yetişkinlerin olması. Bazen zayıf olduklarını kabul ediyor ve açıkça söy-leyebiliyorlardı. Biraz da iç geçirerek, "Evet, siz çocukların durumu hiç de fena değil!" ve eğer bu yalan değildiyse -sa- » nırım değildi- o zaman bu sözcüklerden şunu anlardım: Öyleyse bu yetişkinler, bu güçlüler, bu ağırlığı olan buyurgaa-lar ve yönetimleri altına girip saygı göstermek zorunda olduğumuz bu saygın kişiler, hiç de bizden daha mutlu değiller.

Bildiğim bir müzik kitabında bu duruma uygun düşen şaşılası bir dize yinelenip dururdu: 'Ne mutlu, ne mutlu hâlâ çocuk olana!' İşin içinde bir giz vardı. Yetişkinlerde olmayan bir şeye sahiptik biz çocuklar.

Onlarsa bizden büyük ve güçlü değillerdi yalnızca; bir açıdan bizden daha yoksuldular. Biz onların boylarını poslarmı, saygınlıklarını, görünürdeki özgürlüklerini, özgüvenlerini, sakallarını ve uzun pantolonlarını nasıl kıskanıyorsak, onlar da bizi bazen kıskanıyorlardı. Biz küçüklere söyledikleri şarkılarında bile vardı bu!

Ama o sıralar yine de mutluydum. Dünyada ve özellikle okulda daha değişik olmasını istediğim birçok şey vardı, ama her şeye karşın yaşamımdan hoşnuttum. Birçok açıdan, insanın yalnızca dünyadaki

mutlulukların peşinde koşmasının yeterli olmadığını ve gerçek mutluluğa büyük sınavlardan geçenlerin ve uzun süre denenenlerin ulaştığı-

na güvenmemi sağlayan öğeler vardı. Öğrendiğim birçok deyimde ve dizede buna değiniliyordu. Çoğu kez onları güzel bulup duygulanıyordum. Bunlar babamın düşüncelerini zorluyordu. Oysa bana yakıcı gelmiyordu hiçbiri. İşler iyi gitmediğinde, hasta olduğumda, bir arzum gerçekleşmediğinde ya da annemle babamla aram bozuk olduğunda, Tanrı'ya çok ender sığınırdım. Onun yerine yeniden aydınlığa çıkmamı sağlayan çıkış yollarım vardı. Trencilik, bakkalcı-

lık gibi sıradan oyunları anlamsız bulduğum zaman ya da masal kitapları tükenip sıkıcı gelmeye başladığında, çoğu kez aklıma çok güzel yeni oyunlar gelirdi. Değişik bir şey bulamadığım zamanlarda da gece yatakta gözlerimi kapayıp renklerden oluşan dairelerin düşsel görüntüsüne kapıldığımda mutluluk ve gizem nasıl da yeniden canlanır ve dünya nasıl da anlam dolu ve çok şey vaat edici olurdu!

Okulun ilk yılları, beni çok değiştirmeden akıp gitti. Güvenin ve dürüstlüğün bize zarar verebileceğini deneyimle öğrendim. İlgisiz öğretmenlere yalan söylemenin ve gerçek benliğini gizlemenin gerekliliğini anladım. Ve kendimi böyle kurtarabildim. Ama içimdeki ilk çiçek solmaya yüz tuttu. Ne olduğumu kavrayamadan ben de yavaş

yavaş yaşamın her bir yanlış ezgisini, her bir 'gerçeğin' altında ezilmeyi, büyüklerin yasalarına boyun eğmeyi, dünyaya uyum sağlamayı ve 'aslında neyin ne olduğunu' öğrendim. Uzun süredir, artık büyüklerin şarkı kitaplarında, 'Ne mutlu, çocuk olmak!' gibi dizelerin var olmasının nedenini biliyorum. Benim de hâlâ çocuk olanları kıskandığım çok zamanlar oldu.

On iki yaşma geldiğimde Yunanca öğrenip öğrenmemem söz konusu olmaya başladı. Hiç düşünmeden evet dedim, çünkü zamanla babam gibi ve olabilirse büyükbabam gibi iyi bir eğitimden geçmek benim için vazgeçilmez bir istekti. O günden, sonra da programlı yaşamaya başladım. Okuyup rahip ya da dilbilimci olacaktım, çünkü bu tür eğitim için verilen burslar vardı. Büyükbabam da bir zamanlar bu yollardan geçmişti.

Görünüşe göre bu hiç de kötü bir yol değildi. Ansızın bir geleceğim olmuştu. Artık benim de bir yol göstericim vardı; her gün ve her ay beni, kararlaştırılan amaçlara doğ-

ru götürüyordu. Tek yönlüydü bu yol ve her şey beni o güne dek oynadığım oyunlardan, huzurdan ve anlamlı, ama amaçsız ve geleceği olmayan günlerden uzaklaştırıyordu. Yetişkin insan yaşamı beni yakalamıştı bir kez. Önce saçıma takılmışçasına, sonra da parmağıyla çekmişçesine. Ama yakında amaçların ve sayıların dünyası, düzenle, işle ve sınavlarla dolu bir yaşantı beni kıskıvrak yakalayacak, öğrenci, aday, dindar bir insan ve profesör olma zamanı gelecek, silindir şapkamı ve deri eldivenlerimi giyip ziyaretler yapmaya, çocukları anlamamaya ve belki de onları kıskanmaya başlayacaktım.

Huzur dolu değerli dünyamdan ayrılmak istemiyordum. Geleceği düşündüğümde, benim için, gizlediğim bir tek amaç vardı ve onu gerçekten istiyordum. O da büyücü olmaktı.

Bu dilek ve bu hayal beni uzun süre izledi. Ama sonra gücü giderek azalmaya başladı. Düşmanları vardı onun. Ona karşı koyan gerçekler, ciddi işler ve görmezlikten gelinemeyecek şeyler vardı. Yavaş yavaş

içimdeki çiçek solmaya yüz tuttu ve sınırsız dünyam, gerçeklerin ve yetişkinle-» rin dünyasıyla kısıtlandı. Büyücü olma isteğim, içimde gücünü sürdürmesine karşın gözümde değerini yitirmeye ve çocuk oyunu gibi gelmeye başladı. İçimde çocuk olmayan bir yan vardı artık. Bin ufuklu olasılıklar dünyası kısıtlanmış, alanlara bölünmüş ve çitlerle çevrilmişti. Günlerimin i el değmemiş ormanları değişmeye ve çevremdeki cenneti donuklaştırmaya başlamıştı. Olduğum gibi kalamadım. Olasılıklar dünyasında bir prens ya da bir kral değildim artık. Büyücü de olamamıştım. Yunanca öğreniyordum. İki yıl sonra buna İbranice de eklenecekti. Altı yıl sonra da üniversite öğrenciliği.

Bilincinde olmadan çember daralıyor ve çevremdeki büyünün verdiği sarhoşluk geçiyordu. Büyükbabamın kitabındaki öykü hâlâ olağanüstüydü, ama artık hangi sayfada olduğunu biliyordum. O gün, ertesi gün ve her an oradaydı. Mucizesini yitirmişti. Dans eden Hint tanrısı bronzdan

yapılmaydı ve umursamazcasma gülümsüyordu. Ona eskisi kadar sık bakmıyordum artık. Şaşılığı da geçmişti sanki. Ve -

en kötüsü- şu bizim 'gri renkli' yani küçük adam giderek daha az görünür oldu. Büyü her yerden kayıp gidiyor, 208

bir zamanlar geniş olan daralıyor, bir zamanlar değerli olan pırıltısını yitiriyordu.

Ama bunu yalnızca içimde, gizliden gizliye tenimde du-yumsuyordum.

Aslında neşeli ve her şeyi öğrenmeye hevesliydim. Yüzmeyi ve buz pateniyle kaymayı öğrendim. Yu-nanca'da birinciydim. İşler yolunda gitmesine gidiyordu, ama her şey pırıltısını biraz yitirmiş, renksiz bir tını verir olmuştu. Bayan Anna'yı görmeye gitmek sıkıcı gelmeye başladı. Deneyimlerim canlılığını yitirmişti sanki. Bir şey yitmişti.

Ne olduğunu anlayamadan ve eksikliğini duyumsamadan yitip gitmişti.

Kendi bütünlüğümü duyumsamak ve coşkuyu yeniden tadabilmek istediğimde, kendimi daha çok zorlamam ve daha çok sarsmam gerekiyordu. Baharatlı yemekleri sever oldum, abur cubur yemeyi de.

Arada sırada da birazcık heyecan olsun diye gördüğüm bozuk paraları çalar oldum. Yaşadığımı duyumsayamıyordum yoksa. Yeterince güzellik yoktu yaşamımda. Kızlara da ilgi duymaya başladım; ve bundan kısa bir süre sonra küçük adam yeniden göründü ve beni bir kez daha Bayan Anna'ya götürdü.

(1923)

Masallar

209/14

DUŞ GEZİNTİLERİ

Çok sık rastlanmayan bir mesleği olan bir adam vardı. Yazardı bu adam ve fazla önemsenmeyecek yazılar yazıyordu. Ama yine de mesleğini

olabildiğince ciddiye alan yazarlardan biriydi. Birkaç hayranı bile vardı ve bu kişiler ona, neredeyse şiirin ve ozanların gerçekten var olduğu zamanlarda iyi bir ozana gösterilen saygıya yakın bir saygı besliyordu. Bu yazar genelde hoş şeyler yazıyordu. Romanlar, betimlemeler ve şiirler de yazmıştı. İyi olmaları için de elinden geleni yapıyordu. Ama gurur duyduğu ve beğendiği * yazısı çok azdı, çünkü bir yanılgısı vardı bu yazarın. Kendini alçakgönüllü sanmasına karşın, yazılarını aynı türde yazan meslektaşlarıyla karşılaştıracağına ve ona göre değerlendireceğine, geçmiş zamanların ozanlarıyla karşılaştırıyordu; kuşaklar boyunca kendilerini kanıtlamış olanlarla. O zaman da üzülerek, yazdığı en başarılı bölümün bile gerçek ozanların kaybolup gitmiş en kötü dizelerine ve yazılarına oranla çok daha kötü olduğunu ayrımsıyordu. Bu ne- ; denle huzursuzluğu giderek arttı ve işine hevesle sarılamaz oldu. Yazdığı bölük pörçük yazılarında da, kısır iç dünyasından ve huzursuzluğundan kurtulmak için, çağını acımasızca eleştirip bu yolla rahatlamaya çalıştı, ama doğal olarak bu yazılar da iyi sonuç vermedi. Bazen arı şiirin büyülü bahçelerine dönüp geçmişin güzelliğinin değerine süslü sözler kullanarak ulaşmaya çalışıyor, büyük bir çabayla doğaya, kadınlara, dostluğa anıtlar dikiyordu. Görünüşte belirli bir ses uyumu oluyordu bu yazdıklarının ve gerçek ozanların gerçek şiirlerini de biraz andırıyordu, ama kaçamak bir aşk ilişkisi ya da para peşinde koşan bir işadamının ya da dünya sorunlarından başka derdi olmayan birinin, arada

bir yitik ruhunu anımsaması gibi bir şey oluyordu bu dizeler.

Kışın bitip ilkbaharın başladığı günlerden birinde, ozan olmayı bu denli isteyen ve de kimilerinin ozan saydığı bu yazar, yine yazı masasının önünde oturuyordu. Her zamanki gibi öğlene doğru kalkmış ve her zamanki gibi gece yarılarına dek okumuştu. Öylece oturuyor ve bir gün önce yarım bıraktığı yazısına bakıyordu. Yazının dili akıcıydı, savunulan düşünceler de akılcı. İnce buluşlar, sanatsal betimlemeler, beklenmedik pırıltılar ve ani çıkışlar vardı satırlarda ve sayfalarda. Bazı duyarlıklar da; ama bunları yazan kişi, kâğıttan okuduklarından bir kez daha hayal kırıklığına uğradı. İçi boşalmışçasına yazının önünde oturuyordu. Bir gece önce coşku ve beğeniyle başladığı ve akşam boyunca şiir gibi görünen sözler, gece kendilerini yeniden sıradan bir yazıya dönüştürüvermişlerdi ne yazık ki! •

Bu biraz hüzünlü öğle vaktinde, yazar ara sıra duyum-sadığı karamsarlığa ve düşüncelere yeniden kapıldı. Durumunun hem acı hem gülünç yönlerini, gizliden gizliye hakkı saydığı gerçek şiirdeki beceriksizliğini, günün gerçekleri içinde iyi şiirin olmadığını ve olamayacağını, çocuksu çabasını aptalca boşa harcadığını düşündü.

Geçmişin şiirine, sevgiyle ve bilgiyle ulaşamayacağını anlıyordu.

Gerçek ozanların kullandığı sözcükleri kullanmak ve duyarlı olmak da yetmiyordu. Eğitimle ve öykünmeyle hiçbir şeyin yapılamayacağını bilmesine biliyordu, ama bunları bir kez daha düşünmekten kendini alıkoyamadı.

Bu denli umarsız çabaların ve çocuksu düşlerin bir tek ona özgü bireysel bir durum olmadığını da biraz seziyordu. Aslında her bireyin, günümüzde, normal, mutlu ya da başarılı olanın bile sürekli olanaksız bir amaca ulaşmak için çaba gösterdiğini ve en silik insanın Adonis, en aptalın akıllı ve en yoksulun da Harun olabilme amacını içinde bir yansı olarak taşıdığını da. Evet, o çok saygı gören 'gerçek şiir'in kusursuz olanı da yoktu. Goethe'nin, Homeros'un düzeyine ya da Shakespeare'in erişilmez saydığı bir yüceliğe

umarsızca ulaşmaya çalışmış olduklarını biliyordu. Günün yazın dünyası da Goethe'yi yüceltiyordu. Oysa 'ozan' kavramı soyut, hoş bir kavramdan öte bir şey değildi. Homeros ve Sha-211

kespeare de yalnızca birer yazardılar, ama yetenekleri olan uzmanlardı; bu nedenle yapıtlarına bireyselliğin etkilemediği bir evrenselliği ve ölümsüzlüğü vermeyi başarmışlardı. Yazar bütün bunları anlayabiliyordu. Zeki ve düşünebilen her insan da bu doğal, ama ürkünç şeyleri kavrayabilir. Yazın denemelerini gelecekteki okurlarının gerçek şiir olarak değerlendirmesi ve geçmişi özlemle anan sonraki kuşak yazarlarının ona ya da onun çağma, gerçek duyguların, gerçek insanların, gerçek doğanın ve gerçek bir ruhun var olduğunu, gerçek ozanların altın çağı gözüyle bakmaları olasıydı.

Yazarın bildiği gibi Biedermeier döneminin keyfi yerinde kasaba sakinleri ve bir ortaçağ kentçiğinin göbekli küçük burjuvaları da, aynı eleştirel ve duyarlı biçimde kendi yalınlıktan uzak yoz çağlarını, masum, güçsüz, ama mutlu geçmişle karşılaştırmışlar, atalarını ve onların yaşam tarzlarını, bugünün insanının buhar makinesinin icadından önceki dönemi düşündüğü gibi, kıskançlık ve acıma kırışımı bir duyguyla değerlendirmişlerdi.

Bildiği bu gerçekleri düşünüyordu yazar ve şunu bili-» yordu: Onu sayfalar dolusu yazmaya zorlayan aynı oyun, geçerli, sonsuz ve değerli bir şey bulabilmek için gösterilen hırslı, soylu, ama umarsız çaba, öteki insanların da çaba-sıydı: generalin, bakanın, memurun, iyi giyimli hanımefendinin ve tezgâhtarın. Bu insanlar, içlerindeki gizli istek yansılarıyla yanıp tutuşuyor, zihinlerindeki resimlerle öz-deşleşiyor, amaçlara bağlanıyor ve ister aptalca ister akıllıca olsun, herhangi bir biçimde bunlara ulaşmaya çabalıyordu. İçinde Napolyon'un yansısını taşımayan bir teğmen ve ara sıra maymun olduğunu duyumsamayan, başarılarını birer oyuncak, amaçlarını da bir düş gibi görmeyen bir Na-polyon olmamıştır hiçbir zaman. Bu oyunu oynamayan yoktur. Gün gelir herkes, bilememenin boşluğuna düşer ve hayal kırıklığına uğrar. Aydınlanmış bireyler de vardır kuşkusuz. Bir Buda, bir İsa, bir Sokrates ve başka insan tanrılar vardır. Ama onlar da aydınlanmaya ve kuşku duymayan bilince tam anlamıyla bir an için sahip olabilmişlerdir. O da ölmeden önceki anlarında. Ölümleri de bilgeliğin son

aşaması ve sonunda ulaşılan mutlu bir kendini adamışlıktır. Büyük bir olasılıkla her ölümün anlamı da budur ve yi-212

ne büyük bir olasılıkla ölmek üzere olan her insan aydınlanmış bir insandır. Çabanın saçmalığından vazgeçen, kendini veren ve artık hiçbir şey olmak istemeyen bir insandır o artık.

Bu tür düşünceler, karmaşık olmasalar bile, insanları çaba gösterirken, iş yaparken ve oyununu başka oyunlarla sürdürürken hep rahatsız eder. Bu nedenle o anda çaba gösteren ozan da işinde hiç üretken olamıyordu. Yazmaya değer tek bir sözcük, söylenmesi gerçekten gerekli bir tek düşünce bulamıyordu. Bu duygunun etkisiyle kalemini bıraktı ve kâğıtları çekmeceye soktu. O anda odada ateş

olsaydı elini ateşe sokup yakacaktı. Böyle bir şey ilk kez olmuyordu.

Sık sık duyumsadığı, benimsediği ve sabırla taşıdığı bir çelişkiydi bu. Ellerini yıkadı, şapkasını ve paltosunu giydi, evden çıktı. Yer değiştirmek çoktan beri başvurduğu bir çareydi. Ruhsal durumunun böyle olduğu zamanlarda, uzun süre aynı yerde boş ya da dolu bir sürü kâğıtla birlikte olmanın doğru olmadığını biliyordu. Dışarı çıkmak, havayı solumak ve gözlerini sokağın resimleriyle dinlendirmek iyi geliyordu. Güzel kadınlarla ya da bir arkadaşıyla karşılaşması olasıydı. Küçük öğrencilerden oluşan bir topluluk ya da vitrinlerden birinin oyalayıcı süsleri onu başka düşüncelere çekebilirdi. Ya da bir rastlantı sonucu, bu dünyanın efendilerinden birinin otomobili, bir gazete patronunun ya da zengin bir pastane sahibinin arabası, bir sokak köşesinde, gelip onu ezebilirdi: Durumu değiştirebilecek ve yeni koşullar yaratabilecek bir sürü olasılık vardı.

Bahar öncesinin havasında yürümeye koyuldu. Kira evlerinin hüzünlü, küçük çim parçacıklarında, toplu halde çiğdemlerin göz kırptığını gördü ve onun bir parka girmesine neden olan nemli, ılık mart havasını soludu. Parkta, çıplak ağaçların altında güneş gören bir banka oturdu, gözlerini kapadı ve ilkbahar güneşinin bu erken saatinde kendini duyuların oyununa bıraktı. Hava yanaklarına nasıl da yumuşakça dokunuyor, güneş nasıl da gizlice yakıyor ve henüz ürkeklikten kurtulamamış toprak şimdiden nasıl da keskin keskin kokuyordu. Sevimli ve oynak küçük çocuk ayakkabıları çakıl

taşlarına basıyor, çıplak ağaçların birinde de bir karatavuk tatlı, hoş sesiyle ötüyordu. Evet, bunla-213

rın hepsi kuşkusuz çok güzeldi. İlkbahar, güneş, çocuklar ve karatavuk çok eski zamanlardan beri var olduğuna ve insanlar da on binlerce yıldır bunlardan zevk aldığına göre, bugün de, elli ya da yüzyıl önce olduğu gibi güzel bir ilkbahar şiirinin neden yazılamadığını anlamak olanaksızdı. Oysa bir türlü olmuyordu.

Uhland'ın ilkbahar ezgisini (uvertürü ilkbaharın gelişinin yoğun ve etkileyici kokusuyla o denli olağanüstü dolu olan Schubert'in müziğiyle birlikte) bir anlığına anımsamak bile bugünün ozanına, olağandışı dizeler yazma zamanının yitip gittiğini etkileyici bir biçimde göstermeye ve bundan sonra mutluluk taşan yapıtları üretmeyi düşünmenin anlamsızlığını kanıtlamaya yetiyordu.

Ozanın düşünceleri yeniden kısır bir döngünün verimsizliğine kapılmak üzereyken yarı kapalı gözkapaklarmın altında ince bir çizgiye dönüşen gözleriyle, hafif bir dalgalanma, bir pırıltı, güneş ışığı adacıkları, ışık yansıları ve gölge lekeleri gördü. İçinde beyazın aktığı gökyüzü maviliğini ve saydam halkalar gibi devinen ışıkları da. Parlak gü- * neşe doğrudan kim baksa bunları görür, ama yazarın gördüğü biçimler ve renkler başkalarıyla karşılaştırılamaya5' cak kadar yoğun, değerli ve kendilerine özgü gizemli nitelikleriyle yazarın onları yalnızca görmesinden öte gerçek bir deneyim yaşamasını sağladılar. Parlayan, uçuşan, yüzen, dalgalanan ve kanat çırpan bir ışık fırtınası değildi bu ve yalnızca yazarın gözüne yansımıyordu.

Aynı zamanda yaşamı ve içten gelen bir arzuyu simgeliyordu.

Oluştukları yer de onun ruhu ve yazgısıydı. İşte ozanlar, görmeyi bilenler ve Eros'un dokunduğu bütün insanlar böylesine şaşırtıcı ve sarsıcı bir biçimde görürler. Uhland, Schubert ve bahar şarkısı düşüncesi yok oldu birden. Ne Uhland, ne geçmiş vardı artık. Hepsi sonsuz bir âna, bir deneyime ve içten gelen bir gerçeğe dönüşüverdi.

Bu mucizeyi ilk kez yaşamıyordu, ama o güne dek bu mucizenin çağrısını ve anlamını ciddiye almamayı yeğ tutmuştu. Oysa şimdi, zamanın yittiği, ruhun ve dünyanın uyum içinde olduğu sonsuz bir anda kalakalmıştı.

Soluğunun bulutları yönlendirdiğini ve sıcak güneşin kendi göğsünün içinde döndüğünü duyumsadı.

214

Çok az yaşanan bu deneyimle doluydu. Kamaşan gözlerini yere indirmiş

ve duyularını olabildiğince dış dünyaya kapatmıştı, çünkü bu çekici akımın kendi iç dünyasından kaynaklandığını biliyordu; ve birdenbire yanı başında, yerdeki bir şey ansızın ilgisini çekti. Dikkatli baktığında bunun bir küçük kızın ayağı olduğunu ayrımsadı. Çocuk denebilecek yaşta birinin, yoldaki kuma, ağırlığını topuğuna vererek sağlam ve canlı basan kahverengi ayakkabılı ayağı. Küçük kızın ayakkabısı, derisinin kahverengi, topuğun bu yaşam dolu çocukça basışı ve ince kemikleri saran bir parça ipek çorabın görüntüsü ozana bir şey çağrıştırdı. Yüreği çarpmaya başladı. Değerli bir deneyimi anımsar gibiydi, ama bir türlü o deneyimi anımsatacak yolu bulamadı.

Bir çocuk ayakkabısı, bir çocuk ayağı, bir çocuk çorabı -bunlar onu neden ilgilendiriyor ki? Bu işin özü neydi? Milyonlarca resmin arasından bu resmi çekici bulmasına, onu sevmesine; onu güzel ve önemli görmesine neden olan kaynak ruhunun neresindeydi? Bir an için gözlerini açtı ve bir kalp atışı süresince kızı tümüyle gördü. Hoş

bir çocuktu. Ama yazar kızın tüm görüntüsünün onun gördüğü ve önemsediği resim olmadığını duyumsadı ve yitip giden çocuk ayağı görüntüsünü bir anlığına yeniden algılayabilmek için gözlerini yere indirdi.

Sonra da gözlerini bir kez daha açmadı. Ayağı düşünüyor, anlamını duyumsuyor, resmin ruhuna verdiği güç onu mutlu ediyor, ama ne olduğunu bir türlü anımsayamamak ona acı veriyordu. Bir zamanlar, bir yerde, aynı resmi, aynı kahverengi ayakkabılı küçük ayağı görmüş ve bu deneyimi yaşamaya değer bulmuştu. Ne zaman olmuştu bu? Çok çok önceleri olmalıydı, çok eskilerde kalmıştı kuşkusuz, çünkü düşünülemeyecek kadar uzak bir boşluğun dibinden bakıyordu ona.

Belleğinin kaynağının derinlerindeydi. Belki de onu, anıları bulanık ve artık resim olmaktan çıkmış, çağrıştırması çok zor, ama yine de geçmişte kalmış

anılara oranla daha renkli, daha sıcak ve daha anlamlı olan çocukluğundan, o olağanüstü zamandan beri bugüne dek gizlice taşımıştı.

Uzun süre, gözleri kapalı, başı öne eğik durumda öylece oturdu ve onu bunu düşündü; anı zincirinin her bir hal-215

kasının ışıldadığını gördü, ama hiçbirinde ne bu çocuk ne de bu kahverengi çocuk ayakkabısı vardı. Hayır, bulamıyordu bir türlü. En iyisi bu arayışı sürdürmemekti.

O da anımsamaya çalışan insanların tümü gibi, önünde apaçık duran bir şeyi tanımamakta direniyor, uzakta olduğunu düşünüyor ve bu nedenle yanlış biçimlendiriyordu. Çaba göstermekten vazgeçip bu göz açıp kapayana dek biten deneyimi unutmaya hazır olduğu anda, sorun olan yanındaki çocuk ayakkabısı hareket etti ve yazar ansızın derin bir iç geçirerek içindeki resim galerisinde üst üste yığılı duran resimlerin arasında çocuk ayakkabısının en altta bir yerde eski bir mal gibi kalmadığını, tersine çok canlı ve çok taze olduğunu anladı, ilk kez.

İlk kez o anda çocukla bir bağlantısı oldu ve ilk kez o anda ayakkabıyı hareket ederken gördü gibi geldi ona.

Ve birden yıldırım çarpmışçasına anımsadı. Evet, işte ayakkabının sahibi olan çocuk önünde duruyordu. Yazarın bir gece önce gördüğü bir düşün parçasıydı o. Aman Tanrım, böyle bir şeyi nasıl unutabilirdi?

Gece yarısı uyanmış, * gördüğü düşün gizli gücüyle sarsılmış ve olağanüstü bir şey yaşadığını duyumsayarak irkilmiş, ama mutlu olmuştu* Sonra yeniden kısa bir süre uyumuş ve bu bir saatlik sabah uykusu, bu olağanüstü deneyimin yoğunluğunu öylesine söndürmüştü ki, ancak o anda çocuğun ayağına göz ucuyla baktığı anda geri gelmişti anı. O zaman aklı başına geldi. Ruhumuzun en önemli ve en yoğun deneyimleri nasıl da geçici, kaypak ve rastlantısal değerlendiriliyordu! Bu yetmi-yormuşçasına, gece gördüğü düşü baştan sona zihninde düzene sokmayı da beceremiyordu artık. Birbirinden kopuk tek tek resimler bulabiliyordu. Birkaçı canlı ve yaşam dolu, öbürleri gri renkte ve pusluydu, daha şimdiden gözünün önünde yalnızca yüzercesine algılayabiliyordu onları. Oysa ne güzel, ne derin, ne mutlu bir düştü gördüğü! İlk uyandığında çocukluk günlerindeki

kutlamalarda olduğu gibi coşkulu ve ürkek çarpmıştı yüreği ve yaşamı soylu, önemli, unutulmaz ve yitmez bir deneyimden geçmenin verdiği duyguyla, damarlarında nasıl da güçlü akmıştı! Oysa o anda, aradan uzun bir süre geçmeden düşten geriye yalnızca kopuk kopuk parçalar, uçup gitmeye yüz tutmuş birkaç re-216

sim ve yüreğindeki güçsüz yankı kalmıştı, gerisi yitip gitmiş, canlılıkları yok olmuştu!

Hiç olmazsa az da olsa bir bölümü kurtarılabilmişti. Yazar, düşten geriye kalanları belleğinde bir araya getirip anımsadıklarına olabildiğince sadık kalarak tümünü yazmaya karar verdi. Hemen cebinden not defterini çıkarıp bazı notlar karaladı. Tüm düşün yapısını anımsayabilmek için anahatlarmı saptamak istiyordu. Ama bu da yolunda gitmedi. Düşün ne başı ne de sonu belliydi. Elindeki parçaların da düşün neresine ait olduklarını bilemiyordu. Hayır, başka türlü başlaması, ilk önce toparlayabildiklerini kurtarması gerekiyordu. Henüz pırıltısı sönmemiş birkaç resmi, özellikle de çocuk ayakkabısını, o ürkek, büyülü kuşu uçmadan önce yakalamalıydı!

Bir mezarcı bulduğu çok eski bir mezar taşını hâlâ okunur durumda olan birkaç harf ya da çizgi resimden nasıl sökmeye çalışırsa, bizim yazar da parçaları bir araya getirerek düşünü öyle okumaya çalışıyordu.

Düşünün bir kızla ilgisi vardı. Değişik, belki de çok güzel olmayan, ama herhangi bir nedenden olağanüstü olan bir kızla. On üç-on dört yaşlarında bir kızdı bu, ama yaşından küçük gösteriyordu. Yanık tenliydi yüzü. Ya gözleri? Hayır, onları görmemişti. Adı? Ö da belli değildi. Peki, düşü gören kişiyle ne bağlantısı vardı? Bir dakika!

Galiba anımsıyordu. Şu kahverengi ayakkabı vardı! Ayakkabıyı, ikiz kardeşiyle beraber hareket ederken, daha doğrusu dans adımları atarken ya da dans ederken görmüştü. Boston yapıyorlardı. Ha, evet, epeyce anımsayabilmişti. Baştan alıp yeniden düşünmesi gerekiyordu.

Şimdi: Düşünde, yüzü yanık tenli, kahverengi ayakkabısı olan, tanımadığı olağanüstü bir kızla dans etmişti. Yoksa giysileri de mi kahverengiydi? Ya saçı? Gözleri? Giysisi? Onlar da mı kahverengiydi?

Hayır, anımsayamıyordu! Büyük bir olasılıkla öyleydi, ama emin değildi. Kesin olanlarla, belleğinin gerçekten sakladıklarıyla yetinmeliydi, yoksa yolu şaşıracaktı. Düşü arayışının onu epeyce uğraştıracağını ve uzun, sonu olmayan bir yolun başlangıcında olduğunu anlamaya başladı. Ve işte yine bir parça gelmişti aklına.

217

Evet, 'küçükle' dans etmişti ya da dans etmek istemişti ya da dans etmesi gerekmişti. Tek başına canlı, esnek, güvenli ve kusursuz birkaç adım atmıştı. Yoksa yalnız değil de, kızla mı dans etmişti?

Hayır. Yoksa kendisi hiç dans etmemiş, yalnızca arzu mu etmişti? Bu küçük kahverengili kızla dans etmesi gerektiğine ya kendisi ya da başka biri karar vermişti. Ama kız tek başına dans etmeye başlamıştı.

Onsuz başlamıştı, çünkü o dans etmekten biraz korkmuş ya da sakıncalı bulmuştu. Boston yapmaları gerekiyordu. O dansı da hiç iyi yapamazdı.

Oysa kahverengi ayakkabılı kız tek başına oyun oynarcasına, olağanüstü ritmik hareketlerle dans figürlerini halının üzerine çizmişti. Kendisi neden dans etmemişti ki? Öyleyse baştan neden dans etmek istemişti? Ne tür bir kararlaştırmaydı bu? İşte bunu bulamıyordu.

Zihnini uğraştıran başka bir soru daha vardı: O tatlı, küçük kız kime benziyordu? Kimi anımsatıyordu ona? Boş yere aradı, durdu. Her şey yeniden umarsız bir duruma dönüşmüştü. Sonunda, bir anda sinirlenip tümünden sabırsız- * ca vazgeçmeye kalktığı anda ansızın bir şey, bir ipucu ışıldadı belleğinde. Küçük kız sevgilisini andırıyordu. Yok, ha* yır, ona benzemiyordu. Üstelik sevgilisinin kız kardeşi olmasına karşın ona o denli az benzemesi şaşırtıcıydı! Dur bakayım, kız kardeşi de ne demek oluyordu! İşte o anda, ipucu yeniden belirginleşti. Her şeyi yeni baştan çizebiliyordu zihninde şimdi.

Kaybolduğunu sandığı resmin ortaya çıkışı onu heyecanlandırdı.

Üzerindeki anlamlı yazının ansızın ortaya çıkması da.

Şöyle olmuştu: Düşünde sevgilisi Magda'yı son zamanlarda olduğu gibi kavgacı ve sinirli değil, tersine, tam anlamıyla sevecen, hoş ve mutlu, ama biraz suskun görmüştü. Magda onu hiçbir şey söylemeden kibarca selamlamış, onu öpmemiş, yalnızca elini uzatmakla yetinmişti.

Ona, onu artık annesiyle tanıştırmak istediğini ve annesinin yanında da sonradan sevgilisi ve karısı olacak olan kız kardeşinin bulunacağını söylemişti. Dediğine göre kız kardeşi ondan çok daha gençti, dans etmeyi de çok seviyordu ve eğer onunla dansa giderse onu hemen elde etmesi işten bile değildi.

218

O düşte Magda ne hoştu! Ona ölesiye âşık olduğu zamanlarda olduğu gibi, ışıl ışıl gözlerinde, aydınlık alnında ve mis kokulu saçlarında, değişik ve sevgiye değer oluşu, ruhsal derinliği ve hoş

varlığı nasıl da belirgindi!

Sonra, düşte Magda onu bir eve götürmüştü. Kendi evine. Annesinin ve çocukluğunun eviydi bu, ruhunun eviydi. Orada onu annesiyle ve sevgilisi olacağı kesin olan kız kardeşiyle tanısın ve sevsin diye tanıştırmak istiyordu. Evi artık anımsayamıyordu. Yalnızca boş bir giriş kalmıştı aklında. Orada beklemek zorunda kalmıştı bir süre.

Anneyi de bir türlü gözünün önüne getiremiyordu. Arkada görünen yaşlı bir kadın vardı. Gri ya da siyah giysili bir kadındı bu, bir hizmetçi ya da bir dadıydı belki de. Sonra 'küçük' gelmişti. Kız kardeş, on-on bir yaşlarında bir kızdı, ama on dört yaşında gibi görünüyordu.

Özellikle kahverengi ayakkabılı ayağı öylesine çocuksu, öylesine masum, neşeli ve hiçbir şeyden haberi yokmuş gibiydi ki! Hiç de bir hanımefendinin ayağına benzemiyordu, ama yine de çok dişi bir görünümü vardı. Yazarı içtenlikle selamlamış ve o andan sonra Magda yok olmuş,, yalnızca o küçük çocuk kalmıştı. Magda'nın önerisini anımsayarak kıza dans etmelerini önermişti. O da sevinçle başını sallamış ve hemen dans etmeye koyulmuş, ama yazar onu kollarına alıp onunla dans etmeye cesaret edememişti. Birincisi, o çocuksu dansta tek basma öylesine güzel ve kendine yeterliydi ki! Ayrıca Boston yapıyordu ve yazar kendisinin o dansı yapabileceğinden kuşku duyuyordu.

Yazar düşün görüntülerini canlandırabilmek için çaba gösterirken, bir an için kendi durumuna gülmek zorunda kaldı. Zaten daha önceleri bu konuda her şey, daha iyisi olamayacak biçimde söylendiği için az önce, yeni bir ilkbahar şiiri yazmaya çalışmanın anlamsız olduğunu düşünen o değil miydi? Oysa dans eden kızın ayağını, kahverengi ayakkabının uçar gibi hoş hareketlerini, halıya yazılan dans figürlerinin kusursuzluğunu ve bu tatlı

inceliğin ve kendine güvenin üzerinde bir genç kızın tutukluğunun ve utangaçlığının soluğunun dolaştığını düşündüğünde, bu çocuk ayağına bir şarkı söylemekle, eski ozanların ilkbahar, gençlik ve sevgi üzerine söylediklerinin aşılabileceğinin bi-219

linçine varmasına vardı, ama düşünceleri tam yoluna girmişken ve zihninde 'kahverengi ayakkabılı ayak' üzerine yazacağı şiiri canlandırmak üzereyken ansızın yıldırım çarpmışçasına durdu. Düş bir kez daha elinden kayıyordu. Tüm mutluluk veren resimler silikleşmiş, eriyip gitmişti ansızın. Korkuyla düşüncelerini düzene sokmaya çalıştı, ama düşün içeriğini yazsa bile, düş o anda artık tümüyle onun olmaktan çıkmaya, yabancılaşmaya ve yıpranmaya başlamıştı.

Üstelik bunun hep böyle kalacağını da anlamıştı. Bu çekici resimler ancak hiçbir zorlama, hiçbir amaç ve hiçbir kaygıya kapılmadan tüm yüreğiyle onları benimsediği sürece ona ait olabilecekler ve ruhunu kokularıyla doldurabileceklerdi.

Ozan, kendisini arkasından sürükleyen, olabildiğince ince sırçadan yapılma, sonsuz kırılgan bir oyuncağa benzeyen düşü izleyerek düşünceler içinde evinin yolunu tuttu. Düşle ilgili kaygılarla doluydu. Ah, düş sevgiliyi bir bütün olarak gög'inün önüne getirebilme mutluluğuna bir erişe-bilseydi! Kahverengi ayakkabıdan, dans figürlerinden, kah- * verenginin küçüğün yüzündeki ışıltısından, bu geriye kalan değerli parçalardan bir bütün oluşturabilmek dünyada her şeyden daha önemli geliyordu ona. Gerçekten de onun için en önemli olanın da bu olması gerekmez miydi? Bu güzel ilkbahar oluşumu ona, bir sevgili sözü vermemiş, ruhunun en derin ve en iyi kaynağından doğmamış ve geleceğinin duygu resmi yazgısının olasılıklarının bilinci ve yalnız onun olan bir mutluluk düşü olarak karşısına çıkmamış mıydı? Huzursuzdu, ama aynı zamanda da sonsuz mutluydu. Bunları düşleyebilmek, büyü dokusundan yapılma bu dünyayı içinde taşıyabilmek ve bir yıkıntı yığınında sık sık boş yere inanç, sevinç ve yaşamdan arta kalan bir şeyleri boş yere aradığımız ruhumuzda böyle bir çiçeğin açabilmesi olağanüstü değil miydi?

Eve gelince, kapıyı kapattı ve bir koltuğa uzandıktan sonra eline içinde karalamaları olan not defterini aldı, düştüğü notları dikkatle okudu ve yazdıklarını değersiz, hiçbir şey vermeyen, engelleyici ve yanlış buldu.

Sayfaları koparıp özenle yok etti ve hiçbir şey yazmamaya karar verdi. Yattığı yerde huzursuz, düşten bir bütün oluşturmaya ça-220

lıştı. Yeniden düşün bir parçası geldi gözünün önüne. O yabancı evde, o boş girişte beklerken gördü kendini. Arkada bir yerlerde yaşlı, koyu renk giysili, huzursuz, bir hanımefendi vardı. İleri geri yürürken gördü onu ve bir kez daha yazgısının oluştuğu anı duyumsadı: Magda onun, daha genç, daha güzel ve gerçekten ölümsüz yeni sevgilisine ulaşabilmesi için gitmişti. Yaşlı hanımefendi ona sevecenlikle, hüzünle bakıyordu; ve onun çizgilerinin, gri giysisinin arkasından başka çizgiler ve başka giysiler çıktı ortaya.

Çocukluğunda ona bakmış kadınlar ve dadıları, annesinin yüzü ve gri ev giysisi. Ve bu anı katmanlarında, bu anneyi ve kız kardeşi andıran resim döngülerinde geleceğini duyumsadı. Sevgisinin ürediğini de. O

boş girişin arkasında, ona bağlı ve hüzünlü, sevgili annesinin ve Magda'nm gözü önünde o çocuk oluşmuştu ve o çocuğun sevgisi onu mutlu edecek, çocuğun olduğu yer onun mutluluğu, geleceği de onun geleceği olacaktı.

Magda'yı gördü yeniden. Onu, öpmeden, ciddi, ama o ölçüde de yumuşak selamladığını anımsadı. Akşamın altın ışıklarında, bir zamanlar gördüğünü varsaydığı büyüye yüzü bir kez daha kavuşmuştu. Yüzü, ondan ayrılıp veda ettiği anda eskiden mutlu olduğu zamanlardaki gibi sevgiyle doluydu. Yüzü belirginleşmiş, anlam kazanmış ve ozana çekici gelen, ona bağlanmasına neden olan daha genç, daha güzel, daha gerçek tek bir yüze dönüşmüştü. Alçakgönüllülüğü, değişme yeteneği ve yarı anaç, yarı çocuksu büyü gücüyle bir sevgi simgesini andırıyordu. Bu kadında düşlediği, şiirsel bulduğu ve arzuladığı her şey, sevgisinin en yoğun olduğu dönemdeki bütün aydınlık ve bütün tapınma, ozanın sevgisine dönüşen ve Madga'nm bütün ruhunun yansıdığı yüzün, ciddi ve sevecen çizgilerinde ışıldıyor, hüzünlü ve sevecen gözlerinde gülümsüyordu. Böyle bir sevgiliden insan nasıl ayrılabilirdi ki? Oysa bakışı, 'vedalaşmak, çünkü yeni bir şeyler olmalı' diyordu.

Ve küçük çevik çocuk ayakları yeni bir şey getirdi. Kız kardeş geldi, ama yüzü görünmüyordu. Küçük ve zarif oluşundan, kahverengi ayakkabı giymesinden, yüzünün ve giysisinin kahverengisinden ve olağanüstü dans edişinden başka hiçbir şey tam olarak görünmüyordu. Bir de Boston

221

vardı; o dansı gelecekteki sevgilisi hiç de iyi yapamayacaktı. Öyle özgür, zarif ve kusursuz dans edişi kadar hiçbir şey, çocuğun deneyimli yetişkinlerle ilgili düşüncelerini açıkça yansıtamazdı ve özellikle de yazarın beceremediği o dansta çocuk onu hiç umut bırakmamacasına mat etmişti.

Yazar gün boyunca düşünü düşündü durdu ve düşündükçe de düşü ona en iyi ozanların en iyi düşlerinden de güzel gelmeye başladı. Uzun bir süre, bazen bütün gün düşün güzelliğine, derinliğine, içtenliğine, sınır tanımazlığına ve düşü kuran kişi olarak yalnızca kendisi değil, başkaları da sahip olsun diye düşü yazma arzusu ve tasarıları peşinde koştu. Ama bir süre sonra bu istekten ve çabadan vazgeçti, çünkü kendi yüreğiyle gören ve düş kuran gerçek bir ozan olmakla yetinmesi gerektiğini ve yazdıklarının da sıradan bir yazarın ürünleri olarak kalacağını anlamıştı.

(1926)

222

KRALYU

Eski Çin öykülerinde, bir kadının ya da bir sevdanın yendiği krallara ve devlet adamlarına sık rastlanmaz. Bu konunun işlendiği ender örnekler arasında en ilginç olanlarından biri, Dou Kralı Yu ve onun en sevdiği karısı Bau Si'nin öyküsüdür.

Dou ülkesi batıda, barbar Moğolların ülkesine dek uzanıyordu. Kralın konutu Fong, tehlikeli bir bölgenin ortasın-daydı ve barbar kökenli Moğol halkının akınlarına ve ganimet elde etmek için düzenlediği baskınlara hedef oluyordu.

Bu nedenle sınır korumasını alabildiğince güçlendirmek ve özellikle de konutun olduğu yeri daha iyi korumak gerekiyordu.

Yu, kötü bir devlet adamı değildi. Üstelik akılcı öğüt verenleri de dinlemesini bilirdi. Tarih kitaplarından öğrendiğimize göre, bütün sınırı akıllıca tasarlanmış donanımla güçlendirmenin doğru olacağını anladı, ama bütün bu mantıklı ve olağanüstü önlemler, hoş bir kadının kaprisi yüzünden hiçbir işe yaramadı.

Kral, batı sınırında onu destekleyen prenslerle birlikte sınır koruma kuleleri yaptırttı. Tüm politik yapılar gibi bunların da ikili bir amacı vardı: biri ahlaksal, öbürü de işlevsel. Ahlaksal amacı, ilkyardım çağrısında kralın konutuna koşup ona yardım etmeye yemin etmiş prenslerin ve onların adamlarının güvenilirliğiydi. Kralın yararına olan işlevselliği de batı sınırında çok iyi tasarlanmış bir kuleler dizisinin yapılmış olmasıydı. Her kulede gece-gündüz nöbet tutulacak ve her kulede çok güçlü bir davul hazır bekletilecekti.

Sınırın herhangi bir yerine bir saldırı olunca en yakındaki kuleden davul çalınmaya başlanacak ve böylece

kuleden kuleye davulla verilen haber en kısa zamanda tüm ülkeye yayılacaktı.

Kral Yu, uzun süre bu akılcı ve yararlı yapılarla ilgilendi, prensleriyle toplantılar yaptı, yapı ustalarının önerilerini dinledi ve gece nöbetçilerinin eğitimlerini denetledi. Kralın, adı Bau Si olan bir karısı vardı. Güzel bir kadındı, bir kral ve halkı için pek de olumlu olamayacak denli kralın yüreğini ve aklını çelmeyi biliyordu. Yaşam dolu, zeki bir kız çocuğu, oğlanların oyununu nasıl hayranlık ve kıskançlıkla izlerse, Bau Si de kocasının sınırla ilgili çalışmalarını öylesine bir ilgi ve katılımla izliyordu. Ustalardan biri sınırda olup biteni görüntülemek için, kulelerin kilden küçücük bir modelini yapmış, boyamış ve fırmlamıştı. Sınır kulelerinin düzeni tamdı. Her bir küçücük kilden kulede minicik kilden bir nöbetçi duruyordu. Davulların yerine de iple minicik çıngıraklar asmıştı. Bu güzel oyuncak kralın karısının çok hoşuna gitti. Neşesinin yerinde olmadığı zamanlarda, çoğu kez, nedimeleri ona 'Barbarların Akını'

oyununu oynamayı önerir oldular. Kuleleri kuruyor, minik » çanları çalıyor ve böylece çok eğlenip rahatlıyorlardı.

İnşaatın bittiği, davulların yerleştirildiği ve görevlile» rin eğitiminin tamamlandığı gün kralın yaşamında önemli bir gün oldu.

Şimdi sıra, daha önceden saptanmış olan şans getiren günlerden birinde, yeni sınır koruma yönteminin provasını yapmaya gelmişti.

Yaptıklarıyla gurur duyan kral çok gergindi. Saray halkı da şans dilemek için hazır bekliyordu. Ama içlerinde en heyecanlı olanı da beklenti içindeki Bau Si idi. Tören hazırlıklarının bitmesi ve gürültünün kesilmesi için sabırsızlanıyordu.

Sonunda kralın karısının çok hoşlandığı kule ve davul oyununun ilk kez gerçek boyutlarda yapılma zamanı geldi. Bau Si heyecandan öylesine gergindi ki oyuna karışmamak ve emirler vermemek için kendini zor

tutuyordu. Kral ciddi bir yüzle ona işaret etmek zorunda kaldı. O da kendini toparladı. Büyük gerçek kuleler, gerçek davullar ve gerçek insanlarla 'Barbarların Akını' oynanıp nasıl yapıldığı görülecekti. Kral başlama işaretini verdi. En yüksek rütbeli saray görevlisi emri süvarilerin komutanına iletti, o da atını ilk gözleme kulesinin önüne sürüp davulun çalması için 224

buyruk verdi. Davulun derin sesi her yeri sardı ve her kulak bu yoğun törensel tınıyı duydu. Bau Si heyecandan bembeyaz kesilmiş, titremeye başlamıştı. Büyük savaş davulu, çağrı, tehdit, gelecekteki olaylar, savaş, tehlike, korku ve çöküşü çağrıştıran incelikten yoksun şarkısını, yeri göğü inleterek var gücüyle söylemeye başladı ve herkes onu saygıyla dinledi. Davul çalar çalmaz ondan sonraki kuleden uzak, zayıf ve çabuk yiten yanıtı geldi. Sonra hiçbir şey duyulmaz oldu ve kısa sürede törenin verdiği suskunluk geçti, herkes konuşmaya, oraya buraya gitmeye ve birbiriyle sohbet etmeye başladı.

Bu süre içinde davulun uyarıcı derin sesi birinci kuleden ikinciye, üçüncüye, onuncuya ve otuzuncuya ulaştı. Kesin emirlere göre davulu duyan her asker hemen silahını ve kumanyasını alıp toplanılacak yere gelmek zorundaydı. Her yüzbaşı ve her albay bir an bile yitirmeden birliğinin başına geçecek ve daha önceden saptanmış emirleri ülkenin içlerine ulaştıracaktı. Davul sesinin duyulduğu her yerde, işten, yemekten, oyundan ve uykudan hemen vazgeçilip gereksinmeler sağlanacak, atlar eyerlenecek, bir araya gelinecek, yürünecek ya da atlara atlanacaktı. Ve böylece göz açıp kapayana kadar, tüm komşu bölgelerden hızla ilerleyen bölükler Fong'a doğru yola çıktılar.

Fong'da, saray avlusunun ortasında ürkünç davul sesinin duyulmasıyla yoğunlaşan heyecan ve gerginlik kısa sürede azaldı. Rahatlayan insanlar sohbet ederek sarayın bahçesinde dolaşmaya başladılar. Tüm kentte şenlik vardı. Üç saatten kısa bir sürede iki koldan küçüklü büyüklü süvari birlikleri gelmeye başladı. Her saat başı bunlara yenileri ekleniyordu. O gün ve onu izleyen iki gün boyunca sürdü bu ve kralın, görevlilerin ve subayların göğsü giderek artan bir gururla kabardı. Krala övgü ve şans dilekleri yağdı. Yapı ustalarına ziyafetler verildi. Birinci kulede ilk vuruşu

yapan davulcunun boynuna çelenk takıp sokaklarda dolaştırdılar ve onu armağanlara boğdular.

Kralın karısı heyecandan neredeyse kendinden geçmişti. 'Kulecik-

Çancık' oyununun gerçekleşmesi sandığından da güzel olmuştu. Davul sesinin tınısında gizli olan büyülü buyruk boş arazinin içinde dağılıp gitmiş, ama sonra ina-Masallar

kuleden kuleye davulla verilen haber en kısa zamanda tüm ülkeye yayılacaktı.

Kral Yu, uzun süre bu akılcı ve yararlı yapılarla ilgilendi, prensleriyle toplantılar yaptı, yapı ustalarının önerilerini dinledi ve gece nöbetçilerinin eğitimlerini denetledi. Kralın, adı Bau Si olan bir karısı vardı. Güzel bir kadındı, bir kral ve halkı için pek de olumlu olamayacak denli kralın yüreğini ve aklını çelmeyi biliyordu. Yaşam dolu, zeki bir kız çocuğu, oğlanların oyununu nasıl hayranlık ve kıskançlıkla izlerse, Bau Si de kocasının sınırla ilgili çalışmalarını öylesine bir ilgi ve katılımla izliyordu. Ustalardan biri sınırda olup biteni görüntülemek için, kulelerin kilden küçücük bir modelini yapmış, boyamış ve fırınlamıştı. Sınır kulelerinin düzeni tamdı. Her bir küçücük kilden kulede minicik kilden bir nöbetçi duruyordu. Davulların yerine de iple minicik çıngıraklar asmıştı. Bu güzel oyuncak kralın karısının çok hoşuna gitti.

Neşesinin yerinde olmadığı zamanlarda, çoğu kez, nedimeleri ona

'Barbarların Akını' oyununu oynamayı önerir oldular. Kuleleri kuruyor, minik «• çanları çalıyor ve böylece çok eğlenip rahatlıyorlardı.

İnşaatın bittiği, davulların yerleştirildiği ve görevlile» rin eğitiminin tamamlandığı gün kralın yaşamında önemli bir gün oldu.

Şimdi sıra, daha önceden saptanmış olan şans getiren günlerden birinde, yeni sınır koruma yönteminin provasını yapmaya gelmişti.

Yaptıklarıyla gurur duyan kral çok gergindi. Saray halkı da şans dilemek için hazır bekliyordu. Ama içlerinde en heyecanlı olanı da beklenti içindeki Bau Si idi. Tören hazırlıklarının bitmesi ve gürültünün kesilmesi için sabırsızlanıyordu.

Sonunda kralın karısının çok hoşlandığı kule ve davul oyununun ilk kez gerçek boyutlarda yapılma zamanı geldi. Bau Si heyecandan öylesine gergindi ki oyuna karışmamak ve emirler vermemek için kendini zor tutuyordu. Kral ciddi bir yüzle ona işaret etmek zorunda kaldı. O da kendini toparladı. Büyük gerçek kuleler, gerçek davullar ve gerçek insanlarla 'Barbarların Akını' oynanıp nasıl yapıldığı görülecekti. Kral başlama işaretini verdi. En yüksek rütbeli saray görevlisi emri süvarilerin komutanına iletti, o da atını ilk gözleme kulesinin önüne sürüp davulun çalması için 224

buyruk verdi. Davulun derin sesi her yeri sardı ve her kulak bu yoğun törensel tmıyı duydu. Bau Si heyecandan bembeyaz kesilmiş, titremeye başlamıştı. Büyük savaş davulu, çağrı, tehdit, gelecekteki olaylar, savaş, tehlike, korku ve çöküşü çağrıştıran incelikten yoksun şarkısını, yeri göğü inleterek var gücüyle söylemeye başladı ve herkes onu saygıyla dinledi. Davul çalar çalmaz ondan sonraki kuleden uzak, zayıf ve çabuk yiten yanıtı geldi. Sonra hiçbir şey duyulmaz oldu ve kısa sürede törenin verdiği suskunluk geçti, herkes konuşmaya, oraya buraya gitmeye ve birbiriyle sohbet etmeye başladı.

Bu süre içinde davulun uyarıcı derin sesi birinci kuleden ikinciye, üçüncüye, onuncuya ve otuzuncuya ulaştı. Kesin emirlere göre davulu duyan her asker hemen silahını ve kumanyasını alıp toplanılacak yere gelmek zorundaydı. Her yüzbaşı ve her albay bir an bile yitirmeden birliğinin başına geçecek ve daha önceden saptanmış emirleri ülkenin içlerine ulaştıracaktı. Davul sesinin duyulduğu her yerde, işten, yemekten, oyundan ve uykudan hemen vazgeçilip gereksinmeler sağlanacak, atlar eyerlenecek, bir araya gelinecek, yürünecek ya da atlara atlanacaktı. Ve böylece göz açıp kapayana kadar, tüm komşu bölgelerden hızla ilerleyen bölükler Fong'a doğru yola çıktılar.

Fong'da, saray avlusunun ortasında ürkünç davul sesinin duyulmasıyla yoğunlaşan heyecan ve gerginlik kısa sürede azaldı. Rahatlayan insanlar

sohbet ederek sarayın bahçesinde dolaşmaya başladılar. Tüm kentte şenlik vardı. Üç saatten kısa bir sürede iki koldan küçüklü büyüklü süvari birlikleri gelmeye başladı. Her saat başı bunlara yenileri ekleniyordu. O gün ve onu izleyen iki gün boyunca sürdü bu ve kralın, görevlilerin ve subayların göğsü giderek artan bir gururla kabardı. Krala övgü ve şans dilekleri yağdı. Yapı ustalarına ziyafetler verildi. Birinci kulede ilk vuruşu yapan davulcunun boynuna çelenk takıp sokaklarda dolaştırdılar ve onu armağanlara boğdular.

Kralın karısı heyecandan neredeyse kendinden geçmişti. 'Kulecik-

Çancık' oyununun gerçekleşmesi sandığından da güzel olmuştu. Davul sesinin tınısında gizli olan büyülü buyruk boş arazinin içinde dağılıp gitmiş, ama sonra ina-Masallar

225/15

nılmaz etkisi canlanarak insan boyutunda geri gelmiş, her davulun insanın yüreğini ağzına getiren uğultusu bir insan seline dönüşmüştü.

Yüzlerce, binlerce silahlı alay düzgün bir biçimde, disiplinli bir acelecilikle, at üstünde ya da yürüyerek uzaklardan gelmişti: Okçular, hafif ve ağır süvariler ve mızrakçılar, karşılandıkları, kalacak yerlerinin bildirildiği, selamlandıkları, ağırlandıkları, yerleştirildikleri, çadır kurdukları ve ateş yaktıkları kentin dört bir yanını doldurmuştu. Gece gündüz demeden sürdü bu. Bir masal cini gibi gri topraktan bitiveriyor, uzak küçücük toz bulutları içinde beliriyor, ama sonra saray halkının ve kendinden geçmiş Bau Si'nin gözleri önünde sıraya diziliveriyorlardı.

Kral Yu hayatından çok memnundu. Özellikle de en sevdiği karısının mutluluğu onu çok sevindiriyordu. Bau Si mutluluktan bir çiçek gibi parlıyordu. Krala hiç bu denli güzel görünmemişti. Oysa şölenler pek öyle uzun sürmez. Gün ilerledikçe bu şölenin de coşkusu giderek azaldı. Mucizeler yitti, masal düşleri de gerçekleşmiyordu artık.

Aylaklar ve zevkine düşkünler için dayanılmaz bir durumdu bu. *.' Bau Si'nin neşesi de şölenden birkaç hafta sonra söndü. Büyük oyunun zevkine varalı beri, kilden yapılma kuleciklel-ve iple çekilen çıngıraklarla oynanan

oyunun tadı tuzu kalmamıştı. Ah, ne kadar büyüleyiciydi Öbürü! Ve o mutluluk veren oyun için her şey hazırdı, kuleler de orada duruyordu, davullar da. Nöbetçiler nöbet tutuyor, üniformalı davulcular öylece oturuyor ve hepsi büyük buyruğu bekliyordu. O verilene dek de hepsi cansızdı, hiçbir işe yaramıyorlardı!

Bau Si gülmeyi unuttu ve pırıl pırıl neşesini yitirdi. Kral en sevgili oyun arkadaşı ve gecelerinin avuntusu olan karısının kendinden uzaklaştığını canı sıkılarak gözlemliyordu. Ondan bir gülücük koparabilmek için armağanlarını en pahalılarından seçmek zorunda kalmaya başladı. Aslında gerçeği görmesinin ve bu tatlı küçük güzelliği görevi uğruna feda etmesinin tam zamanıydı, ama Yu zayıf bir insandı. Bau Si'nin gülümsemesi ona her şeyden önemli geliyordu.

Ve Yu, Bau Si'nin niyetinin cezasını yavaş yavaş ve direnerek ödedi, ama fena ödedi. Bau Si onu öyle bir noktaya getirdi ki görevlerini unuttu. Binlerce kez yinelenen ricala-226

ıa yenilerek Bau Si nin yüreğinde yatan tek büyük dileği yerine getirdi. Sınır nöbetçisinin düşman görmüşçesine işareti vermesine razı oldu: Savaş davulunun heyecan verici derin sesi duyuldu. Bu kez krala çok ürkünç geldi bu ses. Bau Si de sesten ürktü. Sonra da heyecanlı oyun baştan başa yinelendi. Dünyanın ucundan küçük toz bulutları havalandı, bölükler yürüyerek ya da at sırtında geldiler, üç gün boyunca bölükbaşları eğilerek birbirini selamladı ve askerler çadır kurdu. Bau Si de çok mutlu oldu ve gülüşü aydınlandı. Oysa Kral Yu zor saatler geçirdi. Düşman saldırısı olmadığını ve her şeyin yolunda olduğunu kabul etmek zorunda kaldı. Yanlış alarmı prova diye yorumlayarak haklı çıkarmaya çalıştı. Kimse karşı çıkmadı, herkes eğilerek selam verdi ve kabul etti.

Oysa subayların arasında kralın oyununa geldikleri ve kralın sevgili karısının hatırına sınırı alarma geçirip binlerce insanı telaşa verdiği haberi yayılmıştı. Subayların çoğu aralarında ileride böyle bir buyruğa uymamayı kararlaştırdılar. Bu arada kral öfkeli birlikleri güzelce ağırlayarak sinirlerini yatıştırmaya çalıştı.

Sonuçta Bau Si amacına ulaşmıştı. Bau Si'nin yeniden mutsuz olmasına ve bu anlamsız oyunun bir kez daha yinelenmesine vakit kalmadan o ve kral

cezalarını buldular. Belki rastlantı sonucu belki de oyunun haberi onlara da ulaştığı için batıdaki barbarlar, günün birinde, büyük gruplar halinde at sırtında sınırı aşarak ansızın saldırdılar.

,HİÇ duraksamadan kuleler işaretlerini verdi, davullar da hemen uyardı ve derin tınıları en uzak sınır noktasına dek uzandı. Ama öylesine hayran olunacak bir işlevi olan bu kusursuz oyuncak bozulmuşa benziyordu, davulların sesi güçlü yankılandı, ama ülkenin askerlerinin ve subaylarının yüreğinde bir yankı uyandırmadı.

Davulların buyruğunu dinlemediler ve kralla Bau Si boş yere dört bir yanı gözledi. Ama ne bir yerden bir toz bulutu kalktı ne de bir yerlerden küçük gri yollar yerden bi-tercesine görünüverdi. Yardıma kimse gelmedi.

Kral elindeki birkaç bölükle barbarlara direnmeye çalıştı, ama barbarlar sayıca çoktu ve tüm bölükleri yenilgiye uğratıp Fong'u ele geçirdiler, sarayı ve kuleleri de yakıp yıktılar. Kral Yu ülkesini ve yaşamını yitirdi. Bau Si'nin

yazgısı da ondan farklı olmadı. Bugün bile tarih kitapları onun felaket getiren gülüşünden söz eder.

Fong yerle bir oldu ve oyun oyun olmaktan çıktı. Ne davul oyunu ne Kral Yu ne de gülen Bau Si kaldı. Yu'nun yerine geçen Kral Ping, Fong'u terk edip, kral konutunu doğunun uzak bir köşesine taşımaktan başka çare bulamadı; tahtının gelecekteki güvenini ancak komşu prenslerle anlaşarak ve geniş topraklardan vazgeçerek elde edebildi.

(1929)

228

KUŞ

Kuş, eski çağlarda, Pazartesi Köyünün çevresinde yaşardı. Ne rengârenkti ne güzel ve gösterişli ne de iriydi. Hiçbiri değildi bunların ve onu görmüş olanlar onu çok küçük, minnacık diye nitelendir irlerdi. Güzel değildi, ama kendine özgü, garip bir hayvandı. Hiçbir türe girmeyen her hayvana ve her varlığa özgü ayrım ve kusursuzluk onda da vardı. Ne aladoğan ne horoz ne ispinoz ne de ağaçkakandı. Yalnızca Pazartesi Köyü'nün kuşuydu o. Hiçbir yerde benzeri yoktu ve dünyada bir kez olabilecek bir varlıktı. İnsanın düşünebilme yeteneğinin oluştuğu ilkçağlardan beri bilinirdi.

Yalnızca Pazartesi Köyü'nün çevresindeki insanlar tanırdı onu, ama komşu köylerde de bilinirdi ve bu köylerin halkı -çok değişik bir şeye sahip olanlara her zaman yapıldığı gibi- onu biraz alaya alırdı.

"Pazartesi Köyü'nün kuşu var ya canım!" derlerdi. Careno'dan Morbio'ya dek, hatta daha ötelerde bile tanınır, onunla ilgili öyküler anlatılırdı. Ama çoğu olayda olduğu gibi, son zamanlarda, o artık ortadan kaybolduktan sonra, insanlar onunla ilgili tam ve güvenilir bilgi toplamaya kalktılar. Birçok yabancı onunla ilgili sorular sordu ve bazı Pazartesi Köyü sakinlerine onu hayatlarında hiç görmediklerini itiraf etmek zorunda kalana kadar şarap içirtilip sıkı sıkıya sorguya çekildi. Kendileri görmemiş olsalar bile, herkes onu bir kez ya da birkaç kez görüp anlatan birini tanıyordu. Onunla ilgili bilinenler sözle aktarılıyor ya da yazılıyordu. Görünüşü, sesi, nasıl uçtuğu, alışkanlıkları ve insanlarla olan ilişkileriyle ilgili söylentilerin ve yazılanların hepsinin değişik oluşu da ilginçti.

229

Eski zamanlarda kuş daha sık görülür ve onunla her karşılaşan sevinirdi, çünkü bir doğa dostu ara sıra bir tilki ya da bir guguk kuşuyla yüz yüze gelip onu gözlemlediğinde, bu deneyimden nasıl mutluluk duyarsa, kuşu gören kişi için de onunla karşılaşmak her zaman bir deneyim ve sevinç kaynağı olurdu. Bu yaratık, insanla karşılaştığı zaman, onun öldürmeye düşkünlüğü karşısında duyduğu korkuyu bir an unutur ya da o insan, insan olmadan önceki evresinin arınmışlığına geri dönmüş gibi olurdu. Kuşlara hiç aldırmayan insanlar olduğu gibi, ilk çentiyane çiçeğini bulmayı ya da akıllı ve yaşlı bir yılanla karşılaşmayı önemsemeyen insanlar da vardı, kuşu çok seven insanlar da. Hepsi için onunla karşılaşmak önemli ve sevindirici bir olaydı. Arada bir zararlı ya da uğursuz olduğunu düşünenler de çıkıyor ve bazen bu düşüncelerini söylüyorlardı.

Dediklerine göre onu gören, bir süre çok gergin olur, sabaha dek karabasanlarla uğraşır, huzursuzluğa kapılırmış. Özleme benzer bir duyguya da. Bazıları da bu söylenenleri tümüyle yadsır, tersine, kuşla karşılaştıklarında değerli ve soylu bir duyguya kapıldıklarını, bir ayini ya da güzel bir ezgiyi dinledikten sonra olduğu gibi güzel ve örnek olabilecek türderf iyi düşüncelere dalıp içlerinden daha değişik ve daha iyi bir insan olmaya çaba gösterdiklerini söylerlerdi.

Uzun yıllar Pazartesi Köyü'nün muhtarlığını yapmış ünlü Sehuster'in kuzeni olan Schalaster adında biri, yaşamı boyunca bu kuşla çok ilgilenmişti. Anlattığına göre, her yıl onunla bir-iki kez karşılaşır ve her defasında kendini günlerce çok iyi hissedermiş. Neşeli olmazmış, ama daha canlı ve duyarlı olurmuş. Bir şey beklermiş sanki.

Yüreği değişik çarpar, birazcık acı çeker gibi bir duyguya kapılır, bir yüreği olduğunu anımsar, oysa başka zamanlarda bir yüreği olduğundan neredeyse haberi bile olmazmış. Sonuç olarak Schalaster sırası gelip ondan söz ettiğinde, kuşun orada olmasının önemsiz olmadığını, onunla gurur duymak gerektiğini, onun çok ender bulunan bir varlık olduğunu ve olayın şöyle yorumlanması gerektiğini söylüyordu: Bu gizemli kuş; bir insana

başkalarına oranla daha sık görünürse o insan sıra dışıdır ve üstün bir yönü vardır.

(Ust düzeyde eğitim görmüş aydın okurlar için Schalas-ter'le ilgili aşağıdaki bilgi eklenmiştir: Schalaster, bu aralar unutulan, ama çoğu zaman sürekli sözü edilen kuş olgusunun sona ermesinin gerçek nedeni ve en önemli tanığıydı. Üstelik kuşun yok oluşundan sonra, Pazartesi Köyü'nde onun yaşadığından kuşkusu olmayan ve yeniden görüneceğine inanan küçük bir topluluğun da sözcüsüydü.)

"Onu ilk gördüğümde, küçücük bir çocuktum," diye bilgi veriyordu Schalaster. "Okula bile gitmiyordum henüz. Evimizin arkasındaki meyve bahçesindeki otlar yeni kesilmişti. Dallarından birini bana doğru uzatmış bir kiraz ağacının yanında durup yeşil ham kirazlara bakarken ağaçtan aşağıya uçtu kuş. O güne dek gördüğüm kuşlardan çok değişik olduğunu ayrımsadım. Ot yığınlarından birine kondu ve zıplamaya başladı. İlgiyle ve hayranlıkla tüm bahçede onun peşinden koştum, o da ışıl ışıl gözleriyle sık sık bana baktı ve daha ileriye zıplamaya başladı. Yalnız kendisi için dans eden ve şarkı söyleyen birisi gibiydi. Beni kendisine çekmek ve sevindirmek istediğini hemen anladım. Boynunda biraz beyazlık vardı. Otların üzerinde dans edercesine zıplaya zıplaya ısırganotlarınm olduğu arka çite kadar gitti, çitin tahtalarından birinin üzerine kondu, cıvıldadı, bana çok dostça baktı ve ne olduğunu anlayamadan öylesine ansızın yok oluverdi ki şaşırdım. Daha sonraları da, hiçbir hayvanın, insanın beklemediği bir anda bu kuş kadar yıldırım hızıyla ortaya çıktığına ve yine aynı hızla yok olabildiğine tanık olmadım. İçeriye koşup anneme başımdan geçenleri anlattım, o da bana hemen, onun adsız kuş olduğunu ve onu görmemin çok iyi olduğunu, bana şans getireceğini söyledi."

Schalaster burada başka betimlemelerden biraz ayrılıyor ve kuşu çok küçük, bir çalıkuşundan daha büyük olmayan bir kuş diye tanımlıyor; en küçük yeri olan başının olağanüstü küçük, akıllı ve kıpır kıpır olduğunu, sıradan bir kuş gibi görünmesine karşın gri-sarı tepeciğinden ve insana bakmasından onu hemen tanıyabileceğinizi, oysa başka kuşların insana kesinlikle bakmadığını söylüyor. Tepeciği bir alakarganın tepeciğine oranla çok küçük olmasına karşın onunkini andırıyormuş ve tepeciğini sürekli aşağı yuka-231

rı cynatıyormuş. Kendisi de çok canlıymış. Uçarken de zıplarken de hızlı hareket ediyormuş. Davranışı rahat ve anlamlıymış; gözleriyle, başını sallamasıyla, tepeceğini oynat-masıyla, uçarken ya da konduğunda, sanki bir şey söylemeye ve bir şeyi anımsatmaya çalışıyormuş ve bir görevi varmış ya da bir haberciymiş izlenimi veriyor ve biri onu gördüğünde bir süre onu düşünüp ne istediğine ve ne anlama geldiğine kafa yormak zorunda kalıyormuş. İnsanların onunla ilgili bilgi edinmeye çalışmasından ya da onu gözlemlemeye kalkmasından da hiç hoşlanmıyormuş. Nereden geldiğini hiç bilemezdiniz zaten. Ansızın ortaya çıkar, size yakın bir yere konar, sanki hep oradaymışçasına davranır ve dost bakışıyla size bakardı.

Kuşların cam gibi gözleri ve sert, ama ürkek bakışları olduğunu ve insana bakmadıklarını herkes bilir. Oysa bu kuş oldukça candan bir bakışla insanın gözünün içine bakıyordu.

Çok eski çağlardan beri kuşla ilgili söylentiler ve öyküler aktarılırdı hep. Oysa bugün ondan çok daha az söz ediliyor. İnsanlar çok değişti. Yaşam da daha zorlaştı. Gençlerin hemen hemen hepsi çalışmak için kente gidiyor, aileler yaz akşamlarında kapı önlerinde ya da kışın ocak başında birlikte oturmuyor, hiçbir şeye zaman yetmiyor ve bugün* gençlerin hemen hemen hiçbiri ormanda yetişen çiçeklerden birkaçının ya da bir kelebek türünün adını bile bilmiyor.

Ama çocuklara kuşun öykülerini anlatan yaşlı bir kadın ya da bir dede çıkıyor hâlâ. Bu kuş öykülerinden birine, belki de en eskisine göre, Pazartesi Köyü'nün kuşu dünya kadar eskiymiş. Kabil Habil'i öldürdüğü zaman bile ora-daymış. Habil'in kanından bir damla içmiş ve Habil'in görevini yüklenerek oradan uçmuş. Bugün bile insanlar olan biteni unutmasınlar, ders alıp insan yaşamını kutsal tutsunlar ve birbirleriyle kardeşçe yaşasınlar diye insanları uyarıyormuş.

Habil'in öyküsü çok eskidir ve onunla ilgili şarkılar bile vardır, ama aydınların dediklerine göre kuş efsanesi ondan da eskiymiş.

Birçok ülkede, değişik dillerde anlatılırmış ve Pazartesi Köyü'nün kuşuna yanlışlıkla mal edilmiş. Bu denli eski çağlardan beri bilinen Habil kuşunun sonradan yalnızca bu yörede olması ve başka hiçbir yerde bulunmaması da düşünmeye değer bir konuymuş.

232

Biz de kendi açımızdan, efsanelerin, öğretim üyelerinin savunduğu gibi belirli bir mantık çizgisinde gelişmesi gerekmediği savını

'düşünmeye değer' buluyoruz ve onlara kuş olayına bu denli belirsizlik ve çelişki katanların kendileri olup olmadığını sormak istiyoruz, çünkü bildiğimiz kadarıyla, eskiden kuş ve kuşla ilgili öyküler üzerine hiç tartışma çıkmazmış. Biri komşusundan değişik bir şey anlattığında bu, hoşgörüyle karşılanır, üstelik insanların onun için değişik şeyler düşünebilmesi ve anlatabilmesi kuşa daha çok saygı duyulmasına neden olurmuş. Daha da ileri giderek aydınları, kuş

olayını berbat edip araştırmalarıyla kuşla ilgili anıları ve öyküleri boş yere yok etmeye uğraşmakla suçlayabilirdik. Zaten ortada hiçbir şey kalmayana dek çözmek aydınların uğraşlarından biridir. Ama içimizden kim çıkıp da pek de hoş olmayan bir yüreklilikle, her şeyi değilse bile çoğıı şeyi borçlu olduğumuz bilime dil uzatabilir ki?

Neyse, biz yine kuş efsanesiyle ilgili eskiden anlatılan ve bugün de hâlâ halkın dilinde arta kalan öykülere dönelim. Bu öykülerden çoğu kuşu büyülü, değişken ya da lanetlenmiş bir yaratık olarak betimliyor. Kuş efsanesi, Doğu ülkelerine yapılan seferler zamanında önemli bir rol oynayan ve bugün bile her yerde bu seferlerin izlerini taşıyan Pazartesi Köyü ve Morbio arasındaki yöreye dayanır. Bu efsaneye göre bu kuş, Arapların bilgeliğine sahip ve büyü güçleri olan, Sicilya'da egemen Hohenstaufe ailesinden gelen sonuncu büyük kral ve büyücüymüş. Çoğu zaman kuşun daha önceleri bir prens olduğu ya da aynı zamanda (örneğin Sehuster'in duyduğuna göre) bir büyücü olduğu da söylenir. Yılan Tepesi'nde kırmızı bir evi varmış; büyücülüğü, sihirbazlığı ve ozanlığı yasaklayan ve bu kişiyi şarlatanlıkla suçlayan Flachsenfing yasası çıkıp birçok kişi ekmek parasını kazanamaz duruma düşene dek o yörede saygı görmüş. Kısa sürede evinin çevresine diktiği böğürtlenler ve akasyalar dikenlerin arasında kaybolmuş, o da yerini yurdunu bırakmış, arkasında ona eşlik eden dizi dizi yılanlarla birlikte ormana dalıp gözden kaybolmuş;

insanların ruhlarını etkilemek ve büyücülük yapmak için arada sırada kuş kılığında ortaya çıkar olmuş. Çoğu kişileri kendine 233

özgü büyüsüyle etkilediği kesin, ama anlatıcı ak büyü mü yoksa kara büyü mü yaptığının saptanamadığını vurguluyor.

Doğu seferlerini düzenleyenlere baktığımızda, kuşkusuz, anaerkil kökenli çok ilginç bir kültürün belirgin olduğu bu topluluktan geriye kalan öykü parçacıklarında Ni-non diye anılan bir 'yabancı' kadının önemli bir rol oynadığını görürüz. Bu fantastik öykülere göre bu yabancı kadın, kuşu yakalamayı başarmış ve köylüleri karşı çıkıp kuşu özgürlüğüne kavuşturana kadar onu yıllarca tutsak olarak yanında alıkoymuş. Başka bir söylentiye göre de, yabancı kadın Ninon, kuşu kuşa dönüşmeden önce, henüz büyücüyken tanırmış ve kırmızı evde onunla birlikte otururmuş; o tepede uzun kara yılanlar ve mavi tavuskuşu başlı yeşil kertenkeleler yetiştirirlermiş. Bugün bile Pazartesi Kö-yü'nün üzerindeki Böğürtlen Tepesi yılan doluymuş, her yılanın ve kertenkelenin eskiden büyücünün büyülerini hazırladığı yere geldiğinde bir an durduğu ve başını saygıyla indirip kaldırdığı açık bir şekilde gözlemlenebilirmiş. Epey „ zaman önce ölmüş Nina adında çok yaşlı bir kadın da Diken Tepesi'ne sık sık şifalı ot toplamak için çıktığında, eşj kiden büyücünün evinin giriş kapısının olduğu tümseğin önündeki yüzlerce yıllık gül ağacının önünde engerek yılanlarının hâlâ selam verdiklerini anlatır, doğruluğuna yemin edermiş. Başkalarının anlattığına göre de Ninon'un büyücülükle uzaktan yakından bir ilgisi yokmuş ve o yöreye Doğu seferlerinden çok sonra, kuş çoktan kuş olduktan sonra gelmiş.

Kuşun son görüldüğünden bu yana, daha bir insan yaşamı kadar bir süre geçmedi, ama yaşlı insanlar sessiz sedasız ölüp gidiyor. Baron da öldü. Neşeli Mario da uzun süredir eskisi gibi değil ve bir gün ansızın kuşun zamanından kimse kalmayacak. Bu nedenle çok karmaşık görünmesine karşın, kuşun durumunu ve sonunun nasıl olduğunu anlatmaya çalışalım.

Pazartesi Köyü biraz sapa kalır ve ormanlarını şahinin yönettiği ve gugukkuşunun her yerde duyulduğu bu yörenin gürültüden uzak, dar orman geçitlerini çoğu insan bilmez. Buralarda efsaneleriyle ünlü değişik kuşlar sık sık gö-

rülür. Söylentiye göre Ressam Klingsor da uzun bir süre buradaki bir saray harabesinde yaşamış. Morbio Geçi.çj^. ünlendiren de Doğu seferlerine katılan Leo'dur (Yine* ona mal edilen çok saçma bir söylentiye göre, Leo, Nino»^-^ kutsal ekmeğin nasıl yapıldığını öğrendiğini ve kuşu o»nurı. la besleyerek evcilleştirdiğini anlatırmış). Kısacası, yü^^ mız boyunca, hiç tanınmayan ve fazla ilgi çekmeyen b\\ böl_ geyle ilgili öyküler ortalıkta dolaştı durdu ve bizden, çok uzaklardaki büyük kent üniversitelerinde Leo'nun ^ov bio'dan da geçerek izlediği yolla ilgili tezler yazıldı, ltuşa değinen öykülerle çok ilgilenen oldu. Bu arada üstün kor^ şeyler de anlatıldı ve yazıldı. Şimdi yeniden ciddi bir öy^ çalışması yapılmaya gayret ediliyor. Birçoğunun yanı Slr£) arada bir ortaya atılan saçma bir varsayım da, kuşun jjeg' sam Piktor'la bağlantısı olan ve kendini başka varlıltıara dönüştürebilen gizemli bilgilere sahip Piktor kuşuyla aynj kuş olduğu. Oysa Piktor nedeniyle ünlenen o kuş, kay^^

larda 'kırmızı ve yeşil renkli bir kuş, güzel ve yürekli bir kuş'

diye öylesine açık betimlenmiştir ki, böyle bir kar^^ mayı insanın aklı almıyor.

Ve sonunda aydınlar dünyasının biz Pazartesi köyjyjg rine ve kuşumuza duyduğu ilgi doruğuna ulaştı ve o^^ sonra da kuşun öyküsü şöyle gelişti: Günün birinde bi?jm Q zamanki muhtarımız olan, daha önce değindiğimiz S^^us ter'e üst makamdan bir yazı geldi. Bu yazı, duruma e\ ^ yan Müsteşar Lützenkenstelt'in, verdiği bir buyrukla [^ liydi.

Doğu Gotlar Krallığı'nm saygıdeğer elçisince bu üst makama yollanmıştı ve aşağıdaki bilgi verilip bölgesi^ ivedilikle duyurulması isteniyordu:

"Halk arasında 'Pazartesi Köyü Kuşu' diye biline^ ad_ sız bir kuşun durumu Kültür Bakanlığı'nın desteğiyle)yjus teşar Lützenkenstelt tarafından incelenmiş ve kuş aran.^-tır. Kuşun, kendisi, yaşam alışkanlıkları, beslenmesi ya ^ onunla ilgili her türlü söz, olay vb.

ile ilgili bilgi sç^ibi olanların Bern'deki Doğu Gotlar Krallığı yetkililerine fc^ vurmaları gerekmektedir. Ayrıca yukarıda sözü geçen ejçj lige verilmek üzere işbu kuşu diri ve sağ olarak teslim 6(jen kişi bin altın sikkeyle ödüllendirilecek, ölü ya da iyi korun.

muş leşini getirene de yalnızca yüz sikkelik bir ödül verilecektir."

Muhtar, uzun bir süre yerinden kımıldayamadan oturup bu resmi yazıyı birçok kez okudu ve yetkili makamların nelerle uğraştıklarını görmek ona çok gülünç ve anlamsız geldi. Bu yazı Got aydınlarınca ya da Doğu Got yetkililerince yollanmış olsaydı yanıt bile vermezdi ya da o baylara Muhtar Sehuster'in böyle oyunlarla uğraşacak vakti olmadığını ya da yamlmıyorsa şaka yaptıklarını kısaca bildirirdi. Oysa yazı üst makamdan geliyordu. Bir emirdi ve emirlere uymak gerekirdi. Köyün yazıcısı Balmelli yazıyı faltaşı gibi açılmış gözlerle, ellerini göğe doğru kaldıra kal-dıra okuduğunda, gülmemek için kendini zor tuttu, ama olay ona yine de önemli geldiği için duraksamadan, "Yapmak zorundayız Bay Sehuster. Başka çaremiz yok. Yazıyı duyurmak üzere hazırlayacağım," dedi.

Birkaç gün sonra da tüm köy halkı, muhtarlığın önünde asılı duran bildiri tahtasından olayı öğrendi: Kuş, kuş olmaktan çıkmıştı.

Yabancı ülkeler ona saygı duyuyor, başına ödül bile koyuyordu, isviçre ve tüm kantonları bu olağanüstü kuşu koruma altına almayı ihmal etmişlerdi. Mf-nicik adama, onun sevdiği ve önemsediği şeylere beş paralık değer vermiyorlardı. En azından Balmelli böyle düşünüyordu. Daha birçokları da. Acınası kuşu yakalamaya ya da öldürmeye niyeti olanlara yüksek ödüller çok çekici gelmeye başladı.

Bu işi başarabilen zengin olacaktı. Tüm köy bu olayı konuşuyor, bildiri tahtasının önünde herkes birbirini itip kakıyor, düşüncesini, coşkuyla dile getiriyordu. Gençlerin neşesine diyecek yoktu. Hemen tuzaklar kurmaya, kapanlar yerleştirmeye karar verdiler. Yaşlı Nina atmacayı çağrıştıran başını sallaya sallaya, "Günahtır bu," dedi.

"Hükümetin yaptığı ayıp. Bu adamlar para uğruna kutsal toprakları bile satar. Allahtan onu ele geçiremezler, onu ele geçiremezler!"

Muhtarın kuzeni Schalaster yazıyı okuduktan sonra tek söz etmedi.

Kımıldamadan duruyordu. Yazıyı ikinci kez büyük bir dikkatle okudu.

Daha önce kiliseye gitmeye karar vermişti. Bundan vazgeçip muhtarın evine yollandı,

236

ama evin bahçesine girer girmez ansızın geri dönüp evine koştu.

Schalaster'in kuşla ilişkisi yaşamı boyunca başkalarından değişik olmuştu. Onu başkalarına oranla daha sık görmüş ve daha iyi gözlemlemişti. Schalaster için, kuşa inananlardan, onu ciddiye alanlardan ve ona daha yüce bir anlam verenlerden biriydi dersek yanlış olmaz. Bu nedenle duyuru onu sarsmış ve üzerinde ikili bir etki yaratmıştı. Doğal olarak ilk tepkisi yaşlı Nina'nmki gibi olmuş

ve çoğu yaşlıca ya da geleneklerine bağlı vatandaşlar gibi, köyün ve o yörenin en değerli varlığının ve simgesinin, üstelik de onun kuşunun, yabancılara teslim edilmesine, yakalanmasına ya da öldürülmesine şaşıp kalmış, çok öfkelenmişti. Ormanların bu ender bulunan gizemli konuğu, Pazartesi Köyü'nü ünlendiren, ilginç kılan ve de ona değinen birçok olayın ve öykünün miras alındığı bu kuş, eski çağlardan beri bilinen bu masalsı varlık, nasıl olur da para ve bilim uğruna bir aydının ölümcül merakına kurban edilebilirdi? Şimdiye dek böyle bir şey duyulmamıştı. Olacak şey değildi. Dine küfretmek gibi bir şeydi bu. Öte yandan, her şeyi enine boyuna düşündüğünüzde, dine saygısızlık edenlerin her zaman olağanüstü parlak bir yazgıları olduğu da gerçek değil miydi? Ve de kısa pantolon giydiği zamandan beri kuşla sıkı fıkı bir ilişkisi olan birinin, yazgısı daha önceden belirlenmiş, önemli ve seçkin bir insan olmadığı ne malumdu? Ayrıca bu seçilmiş çok özel inşan da Schalaster'den başka kim olabilirdi ki?

Ve eğer kuşun yakalanması dine yapılan bir saygısızlık ve bir suçsa, Yahuda'nın İsa'ya ihanetiyle karşılaştırılabilirdi - bu ihanet ve İsa'nın kurban edilip öldürülmesi kehaneti çok önceden yapılan, olması kaçınılmaz kutsal bir olay değil de neydi? Ve işte Schalaster kendine ve dünyaya soruyordu: Eğer Yahuda olaya ahlaksal ya da mantıksal açıdan bakıp rolünden ve böylece de ihanetinden vazgeçseydi ne yararı olacaktı? Tanrı'nm büyüklüğünü ve günahları bağışlama gücünü değiştirebilecek ya da engelleyebilecek miydi?

İşte Schalaster'in zihninden bunlar geçiyordu ve geçtikçe de kafası iyice karışıyordu. Evinin meyve bahçesinde, 237

çocukken kuşu ilk kez gördüğü ve bu olağanüstü deneyimin bir şans olduğunu ilk kez duyumsadığı yerdeydi yine Scha-laster. Oysa o anda evinin arka bahçesinde huzursuzluk içinde bir sağa bir sola dolaşıp duruyor, keçilerin ağılının, mutfak penceresinin ve tavşanların olduğu yerin önünü adımlıyor, pazar giysileri içinde, samanlığın arka duvarında orak, tırpan ve yabaların asılı olduğu yerde düşüncelerle, isteklerle ve kararlarla boğuşmaktan sarhoş gibi olana dek yüreği sıkıntı içinde Yahuda'yı düşünerek ve binlerce düşsel sikkenin ağırlığını cebinde hissederek dolanıp duruyordu.

Bu sırada köyde heyecan aynı hızla sürüyordu. Haber duyulduğundan beri neredeyse tüm köy halkı muhtarlığın önündeydi. Arada sırada biri bildiri tahtasındaki duyuruya bir kez daha bakmak için öne çıkıyor, hepsi deneyimlerinden özenle seçilmiş örnekler vererek, espriler yaparak ve kutsal yazılara değinerek düşüncelerini ve niyetlerini coşkuyla ortaya koyuyordu. İçlerinden çok azı bir anda köyü ikiye bölen duyuruya olumlu ya da olumsuz bir tepki gös- * termişti.

Bazıları tıpkı Schalaster gibi düşünmüştü. Kuşun avlanmasını iğrenç bulmuşlar, öte yandan sikkeleri cebe* atmanın hiç de fena olmayacağını düşünmüşlerdi. Ama bu düşüncenin karmaşıklığını doğru dürüst açıklamak pek öyle herkesin becerebileceği bir iş değildi. İşi en hafife alan-larsa gençlerdi. Ahlak ya da vatan kurtarma gibi kavramlar onların işe koyulma arzularını durduracağa pek benzemiyordu. Onlara göre bu işi tuzaklar kurarak denemek gerekiyordu. Şansın yardımıyla kuşu yakalayabilmek olasıydı, ama durum çok da umutlu değildi, çünkü kuşa neyin çekici geleceği saptanamıyordu. En iyisi içlerinden birinin onunla karşılaştığında hiç duraksamadan onu vurmasıydı, çünkü sonuç olarak cepte yüz sikke, düşsel bin sikkeden daha iyiydi. Söylenenlere hepsi bağıra çağıra katılıyor, sanki o anda gerçekleşmişçesine yapacaklarının tadını çıkarıyor, kuş avının özelliklerini tartışıyordu. İçlerinden biri, iyi bir tüfek ve yarım sikke kadar az bir paraya gidip tüm pazarını harcamaya hazır olduğunu haykırıyordu. Bu işe karşı çıkanlar genelde köyün yaşlılarıydı. Böyle bir şeyi inanılmaz buluyorlar, mırıldanarak ya da yüksek sesle bilgece sözler

söylüyorlar, insanlarda kutsallık, bağlılık ve inanç gibi kavramların kalmadığını vurgulayarak beddua ediyorlardı. Gençler onlara gülerek yanıt yetiştiriyor, bu işin bağlılık ya da inançla değil, iyi nişan almakla ilgisi olduğunu ve erdemle bilgeliğin her zaman gözleri kuşu göremeyecek denli bozuk, parmakları da tetiği çekemeyecek kadar katılaşmış olanlara özgü olduğunu söylüyorlardı.

Ve bu böylece sürüp gitti. Köy halkı durumla ilgili espriler üretti ve neredeyse öğle yemeğini unuttu. Kuşla şöyle ya da böyle yakından ilişkisi olanlar hüzünlenerek anlatıyor, ailelerindeki başarılara ve başarısızlıklara değiniyor, hepsi neredeyse bir aziz olan Nathaniel Dede'yi ve yaşlı Sehuster'i, duygulanarak anıyor, Doğu'ya yapılan o olağanüstü seferleri dile getiriyor, ilahiler kitabından dizeler ve operalardan ünlü parçalar söylüyor, birbirini dayanılmaz buluyor, ama yine de birbirinden ayrılamıyor, atalarının deyişlerini ve deneyimlerini açıklıyor, kendi kendine ölen kardinalle ilgili eski sözler mırıldanıyor ve geçirdikleri hastalıkları sayıp döküyordu.

Örneğin yaşlı bir köylü, ağır bir hastalıktan hastanede yatarken, koğuşun penceresinden, bir an, ama yalnızca bir an, kuşu görmüş, ondan sonra da hemen iyileşmeye başlamış. Herkes bir yandan karşısında kendi yüzü varmışçasına kendi kendine konuşuyor, bir yandan da köylüleriyle böbürlenerek, yakınarak, onaylayarak ya da karşı çıkarak söyleşiyordu. Düşünceleri paylaşırken de tartışırken de bir arada olmanın verdiği gücün, zamanın ve her zaman beraber olmanın verdiği süreklilik duygusunun insana iyi gelen tadını çıkarıyor, kendisini kâh yaşlı, kâh genç, kâh genç ve akıllı görüyor, birbirine takılıyor, babalarının geleneklerine sıcak bakıp onları haklı çıkararak savunuyor ya da yine de sıcak bakarak ve haklı çıkarmaya çalışarak babalarının geleneklerinin doğru olup olmadığını tartışıyor, atalarının düşüncelerini beğeniyor ya da onlara gülüyor, kendi yaşlılıklarını ve deneyimlerini ya da genç oluşlarını ve yürekliliklerini övüyor, neredeyse işi kavgaya dönüştürüyor, bağırıyor, gülüyor, beraberliğin ve sürtüşmenin coşkusunu yaşıyor ve karşılarındakini sapma dek haklı olduklarına inandırıp onları mat etmeye çalışıyordu.

239

Bu söz düellosu ve gruplaşmaların tam ortasında, doksanlık Nina, sarışın torununa atalarını unutmayıp bu Tanrı bilmezlerin lanetli ve aynı zamanda tehlikeli kuş avına katılmaması için baskı yapmaya çalışırken, saygısız gençler onun yaşlı yüzüne baka baka bir av pandomimi sergileyip ateş edercesine gözlerini kısıp 'dan dan' diye bağırarak yanaklarına nişan alır gibi yaparken öylesine beklenmedik bir şey oldu ki yaşlısı genci hepsi taş kesilmişçesine donup kaldı.

Yaşlı Balmelli bağırarak eliyle bir yeri göstermişti. Bir de baktılar ki, birdenbire sessizliğin ortasında bir kuş, o çok sözü edilen kuş, muhtarlığın damından aşağıya zıplayıp bildiri tahtasının kıyısına konmuş, küçük yuvarlak başını kanadına sürterek, gagasını gıcırdata gıcırdata kısa bir ezgiyi cıvıldıyor, ince kuyruğunu vura vura tempo tutuyor ve tepeciğini de iyice havaya dikiyor. Ve kuş bazı köylülerin yalnızca başkalarından duydukları biçimde, hepsinin gözü önünde, bir süre temizlendi, başını merakla aşağıya eğerek resmi makamın yazısını okumak ve başına kaç sikkelik ödül konduğunu öğrenmek istediğini gösterdi. Çok az bir süre kaidı orada belki de. Ama hepsi bunu önemli bir ziyaret gibi algıladı. Onlara bir görevi anımsatmak istiyordu sanki. Kimse artık 'dan dan' falan diyemez oldu. Onun yerine orada büyülenmişçesine durup uçarak gelen ve onları alaya almak için özellikle o yeri ve o ânı seçen bu yürekli konuğa bakakaldı. Onları ansızın şaşırtan bu minik tatlı varlığa, bu sözü çok edilen ve o yöreyi ünlendiren kuşa, fal taşı gibi açılmış gözlerle ve utanarak, ama iyi duygularla bakıyor, Habil'in ölümüne tanık olan birini ya da bir zamanların bir Hohenstaufe'sini, bir prensini ya da büyücüsünü ve hâlâ engereklerin yaşadığı Yılan Tepesi'nde kırmızı bir evde oturmuş

olan, yabancı aydınların, büyük güçlerin ilgisini ve kıskançlığını çeken, uğruna bin sikkelik ödül konmuş birini izliyordu. Hepsi ona hayrandı ve hepsi onu seviyordu. Az sonra silahları yanlarında olmadığı için öfkeden tepinecek olanlar bile o anda onu seviyor ve onunla gurur duyuyorlardı. Onlarındı o; onların ünü ve onuruydu. İşte orada, bildiri tahtasının üzerinde, gözlerinin önünde kuyruğunu vurup tepeciğini kabartarak onların prensi ya da amblemi gibi oturuyordu.

Kuş birdenbire yok olup her-

kesin bakakaldığı yer boşaldığında, büyünün etkisi yavaş yavaş

geçmeye başladı. Birbirlerine gülümsediler, bravo diye bağırdılar, kuşu göklere çıkardılar, tüfek bulmak için bağrıştılar, hangi yöne uçtuğunu sorup soruşturdular ve sonra bu kuşun bir zamanlar yaşlı köylüyü iyileştiren ve doksan yaşındaki Nina'nm büyükbabasının bile tanıdığı kuşla aynı kuş olduğunu anımsayınca olağanüstü bir duyguya kapıldılar. Mutluluk ya da kahkahalarla gülmeyi istemek gibi bir duyguydu bu, ama aynı zamanda da bir giz kadar, bir büyü kadar karanlık ve ürkünç bir duyguydu. Ve ansızın kuşun başını çektiği ve köy halkının tüm duygularının dalga dalga ortaya döküldüğü bu artık sinir bozucu olmaya başlayan birlikteliği sona erdirmek için birbirlerinden ayrılıp eve yemek yemeye koştular. Muhtarlığın önü sessizleşti ve bir süre sonra olan öğle zamanı olduğu için boş ve ölü kaldı. Güneşin altında duran beyaz duyuruya biraz önce kuşun konduğu çerçevesinin gölgeleri düşmeye başlamıştı bile.

Bu sırada Schalaster evinin arkasında, tırmıkların, tırpanların, tavşanların kafesi ve keçilerin ağılının önünde düşüncelere dalmış, dolaşmayı sürdürüyordu, ama adımları oldukça yavaşlamış, düzene girmişti. Dinsel ve ahlaksal açıdan ölçüp biçmeleri de daha tutarlı ve daha az değişken olmaya başlamıştı. Öğle çanı onu kendine getirdi.

Biraz şaşkın, ama aklı başına gelmiş olarak içinde bulunduğu âna döndü ve çanın sesini tanıdı. Karısının onu yemeğe çağıran sesini az sonra duyacağını biliyordu. Bu kadar kendinden geçmesinden utanarak çizmeleriyle yere daha sert basmaya başladı. Ve tam karısının sesi çanın çalma zamanının doğruluğunu kanıtlarcasma duyulduğunda Schalaster'in gözünün önünde ansızın bir şey uçuştu. Bir anlık bir hava akımı gibi bir şeydi bu. Vınlar gibi bir ses çıkarmıştı. Ve kiraz ağacının ince bir dalının üzerinde oraya bir çiçek kadar hafif konmuş

kuş duruyor, tüyden yapılma tepeciğini oyun oynarcasına indirip kaldırıyor, başını sağa sola çeviriyor, yavaşça cıvıldıyor ve adamın gözünün içine

çocukluğundan beri tanıdığı kuşa özgü bakışla bakıyordu. Sonra havalandı ve dalların arasından süzülüp havada yok oldu.

Schalaster yüreğinin daha hızlı çarptığını algılayabilene dek arkasından bakakaldı.

Kuşu, Schalaster'in kiraz ağacına konduğu pazar öğlesinden sonra yalnız bir kez daha gören oldu. O da o zamanki muhtarın kuzeni olan, bizim Schalaster gördü yine. Kuşa sahip olmaya ve altınlara kavuşmaya kesin karar vermişti. Kuşu eskiden beri tanıyan biri olarak onu yakalama mutluluğuna erişilemeyeceğini biliyordu. Bu nedenle eski bir tüfek bulmuş ve en iyi cinsten kuş saçması denen av saçmasından bolca hazırlamıştı. Yaptığı hesaba göre, bu toz gibi saçmayla ateş

ettiğinde kuş büyük bir olasılıkla paramparça olup ölmeyecek, ufacık saçma taneleri onu yalnızca yaralayacak, şokun etkisiyle sersemleşecek ve böylece de onu sağ olarak yakalamak olasılığı doğacaktı. Amacına ulaşabilmek için her türlü önlemi almıştı.

Tutukluyu içine koyacağı, evde kullanılan türden bir kuş kafesi bile hazırlamıştı. Geriye, dolu tüfeğinden bir an bile uzak kalmamak için her an tetikte olmak kalıyordu. Götürebildiği her yere götürüyordu tüfeğini. Götüremediği yerlere, örneğin kiliseye gitmek de ona çok zor geliyordu.

Oysa kuşla yeniden karşılaştığında -aynı yılın sonbaharında- tüfeği yanında değildi. Evinin çok yakınında, kuş,*» her zamanki davranışıyla hiç gürültü etmeden alçalmış, konunca güvenli cik cik ötüşüyle onu selamlamış ve yaşlı bir söğüt ağacının yumru yumru dallarından birine konmuştu. Schalaster o anda bağlamada kullanmak için ağacın ince dallarını buduyordu. işte orada duruyordu.

Aralarında on adım bile yoktu ve kuş cıvıldıyor, gevezelik ediyordu.

Düşmanı, yüreğinde bir kez daha o mutluluğu duyumsarken -insan gücünün yaşamaya yetmeyeceği bir yaşamı anımsatan mutluluğu ve acıyı aynı anda duyumsarken- tüfeğini gidip nasıl alacağını bilemediği için korkudan ve sıkıntıdan sırtından ter boşandı. Kuşun uzun süre kalmadığını çok iyi biliyordu. Aceleyle eve koştu, tüfeğini kapıp geri döndü, kuşun hâlâ orada olduğunu gördü ve adım adım ona yaklaşmaya başladı. Kuşun hiç aldırdığı yoktu. Ne tüfek ne de gözünü dikmiş bakan, eğilerek yürüyen, vicdanı hiç rahat olmayan ve de umursamaz görünmeye çalıştığı belli olan adamın gergin hali ve garip davranışları onu kaygılandırıyordu. Kuş onun yaklaşmasına da ses çıkarmadı. Ona güvenle bakıyor, yüreklendirmeye bile çalışıyordu.

Köylü tü-

feği doğrultup gözünü kısarak nişan aldığında alay edercesine baktı ona. Sonunda tüfek patladı ve daha tüfeğin dumanı bile dağılmadan Schalaster söğüt ağacının altında, dizlerinin üzerinde, kuşu aramaya koyuldu. Söğütlerden bahçe çitine, oradan ters yüz geriye arı kovanına. Sonra yeniden dönüp fasulyelerin olduğu yere. Sonra yeniden geriye. Otları karış karış aradı. İki kez, üç kez, bir saat boyunca, iki saat boyunca ve de ertesi sabah bir kez, bir kez daha. Bırakın kuşu bir tek tüyünü bile bulamadı. Ben yaptım bunu, çok beceriksizce davrandım, tüfeğim çok gürültü çıkardı diye kendini suçladı. Kuş

özgürlüğü ve ormanları seviyordu. Sessizliği de. Oraları hoşuna gitmiyordu demek. Basıp gitmişti ve Schalaster ne yöne uçtuğunu görememişti. Belki de Yılan Tepesi'ndeki eve geri dönmüştü ve mavi yeşil kertenkeleler tümseğin önünde onu saygıyla, başlarını eğerek selamlıyorlardı. Belki de daha eski ağaçlara ve zamanlara geri dönmüştü. Hohenstaufelerin, Kabil'in ve Ha-bil'in zamanına ya da cennete.

O günden sonra da kuşu gören olmadı. Çok şey söylendi onunla ilgili.

Bunca yıl geçmesine karşın bugün bile söylenenler tükenmedi. Doğu Got Üniversitesi onunla ilgili bir de kitap yayımladı. Eskiden onunla ilgili efsaneler anlatılırdı, ortadan yok olduğundan bu yana kendisi bir efsaneye dönüştü.

Yakında kuşun gerçekten yaşadığına, bir zamanlar o yörenin uğuru olduğuna, başına yüksek ödüller konduğuna ve ona bir zamanlar ateş

edildiğine yemin edebilecek kimse kalmayacak. İleride bir aydın çıkıp da bu efsaneyi inceleyene dek bu böyle kalacak. Sonra halkın hayal gücüne kanıt olarak gösterilecek ve mitosların yapısal kurallarına göre ayrıntıyla irdelenecek, çünkü hiç kuşkusuz, her yerde ve her zaman bizim yaşamımıza oranla daha güzel, daha özgür ve daha dolu yaşamları çağrıştırdıkları için güzel ve çekici gelen ve iyi ruhlar oldukları için bazı kimselerin saygı duyduğu varlıklar var olacak.

Her yerde yinelenir bu. Torunlar büyükbabalarının iyi yürekli olmalarını alaya alırlar. Güzel ve sevgi dolu varlıklar günün birinde izlenip öldürülür, ölü ya da diri başlarına ödüller konur. Oysa varlıkları, kuş kanatlarıyla geleceğe doğru uçuşunu sürdüren efsanelere dönüşür kısa sürede.

243

Kuş olayının ileride hangi biçimlere gireceğini şimdiden kimse bilemez. Schalaster'in genç yaşta bir felakete uğradığını ve büyük bir olasılıkla intihar ederek yaşamını yitirdiğini de eklemek zorundayız, ama bu konuda bir yorum yapmaktan kaçınıyoruz.

(1932)

244

EK

Aşağıdaki öykü Hermann Hesse'nin on yaşındayken Caluı'te yazdığı ilk öyküsüdür.

İKİ KARDEŞ

Bir zamanlar iki oğlu olan bir adam vardı. Oğullarından biri yakışıklı ve güçlü, öbürü de ufak tefek ve sakattı. Bu nedenle yaşça büyük olanı sakat kardeşini hor görürdü. Buna dayanamayan kardeşi sonunda kocaman dünyanın çok çok uzak yerlerine gitmeye karar verdi, ama evinden henüz birkaç adım uzaklaşmıştı ki karşısına bir arabacı çıktı. Küçük çocuk arabacıya nereye gittiğini sorunca, arabacı, cücelerin hazinelerini Camdağı adında bir yere götürmesi gerektiğini söyledi. Bu işin karşılığında ne alacağını sorunca da birkaç tane elmas diye yanıt verdi. Bunun üzerine küçük, cücelere gitmek istedi ve arabacıya cücelerin onu aralarına alıp almayacağını sordu. Arabacı bunu bilemeyeceğini söyledi, ama küçüğün arabasına binmesine izin verdi. Camdağı'na vardıklarında, cücelerin gözcüsü arabacıya hizmetinin karşılığını bol bol ödedikten sonra onu yolladı. O sırada küçüğü gördü ve ona ne istediğini sordu, küçük de ona olanı biteni anlattı. Bunun üzerine cüce kendisini izlemesini söyledi. Cüceler sevinerek onu aralarına aldılar. Ondan sonra da çok güzel bir yaşam sürer oldu.

Biraz da öbür kardeşe değinelim. Uzun bir süre o da evinde mutlu yaşadı. Ama yaşı geldiğinde askere alındı ve savaşa katılmak zorunda kaldı. Sağ kolu sakatlandı ve sonunda dilenmek zorunda kaldı. Bir gün bu yoksul kardeşin

245

yolu Camdağı'na düştü. Orada sakat birinin durduğunu gördü, ama bu kişinin kardeşi olabileceği aklına bile gelmedi. Oysa kardeşi onu hemen tanıdı ve ne istediğini sordu. "Ah bayım, kuru ekmeğe bile razıyım," diye yanıtladı onu ağabeyi. "Gel benimle," dedi küçük kardeş ve duvarları ışıl ışıl elmaslarla dolu bir mağaraya götürdü.

"Eğer kimse sana yardım etmeden koparabilirsen, bunlardan bir avuç dolusu alabilirsin," dedi sakat. Dilenci sağlam eliyle elmasları kayalardan sökmeye çalıştı, ama tabii ki başaramadı. O zaman küçük ona, "Kardeşin varsa, sana yardım etmesine izin verebilirim," dedi.

Bunun üzerine dilenci ağlamaya başladı ve, "Ah, bir zamanlar size benzeyen ufak tefek, sakat bir kardeşim vardı; çok iyi ve sevecendi.

O olsaydı bana yardım ederdi. Oysa ben sevgisizliğimle onu kendimden uzaklaştırdım. Uzun süredir de ondan haber alamadım," dedi. O zaman küçük, "İşte o benim," diye yanıtladı. "Senin sıkıntı içinde olmana razı olamam. Benimle kal."

(1887)

Jt

U-JM.!»¦UWUW'«MWI!U l,... „

Hermann Hesse

1946 NOBEL EDEBİYAT ÖDÜLÜ

MASALLAR

1946 yılında Nobel Edebiyat Ödülü'nü alan ünlü Alman yazar Hermann Hesse'nin bu kitabı, hem 1920 yılında ilk kez yayınlanan masallarını, hem de daha sonra Fabulier Kitabı, Düş Gezileri ve Savaş ve Barış

adlı yapıtlarında yer alan metinleri içeriyor. Hayalgücü ve duygudaşlık yeteneğinin sevginin değişik biçimleri olduğunu söyleyen Hesse, masalların hiç değişmeyen izleklerini yeniden biçimlendirirken, okurun yüreğine giden kestirme yolu bulabiliyor.

Büyüklere yazdığı bu masalları okumak, düşler, hayaller, felsefe ve tutkuyla dolu bir dünyaya adım atmak gibi. Yer yer gösterişli ve lirik bir dil, yer yer mesellerin basit dilini kullanan ve Doğu'nun mistisizmini Batı'nın masallarmdaki motiflerle yoğuran Hesse, bu kitapla yirminci yüzyılın ilk yirmi yılında bir sanatçı olarak kendi gelişimine de ışık tutuyor. Bazıları, Hesse'nin Birinci Dünya Savaşı sırasındaki barışsever tutumunu yansıtan, savaş, barış, yaşam, acı ve ölüm izleklerinin göründüğü masallarda Hesse'nin duru, büyüleyici ve olağandışı yorumlarının kahramanları, çoğunlukla kendi özünü ve iç huzuru arayan kişiler ya da izleyici tarafından yanlış anlaşılan münzevi, gözlemci ve yalnız sanatçılar. Bu masalların canavarları ise, Hesse'nin çağdaş yaşamın sorunları olduğuna inandığı bilim, materyalizm, savaş, yabancılaşma ve kültürsüzlük. Hermann Hesse'nin zengin dünyasına girmek için doğru bir başlangıç Masallar.